

OS EOAS

Figura neste volume da Fundación Pedro Barrié de la Maza o poema épico inédito de Eduardo Pondal «Os Eoas» que trata da descuberta de América e no que o poeta de Bergantiños, seguindo os moldes da épica clásica e renacentista, crea o primeiro monumento deste xénero literario escrito na nosa lingua galega, símbolo da personalidade lingüística e cultural de Galicia, ademais de ser unha nova mostra da singular capacidade artístico-poética do sobranceiro fillo de Ponteceso.

FUNDACIÓN PEDRO BARRIÉ DE LA MAZA, CONDE DE FENOSA

SERVICIO DE PUBLICACIÓNS

OUTROS TÍTULOS PUBLICADOS NAS SEGUINTES COLECCIÓN DISPOSTOS POLA REAL ACADEMIA GALEGA

COLECCIÓN DOCUMENTOS HISTÓRICOS

- MEIJIDE PARDO, Antonio. Escritos e autores na Galicia da ilustración (1982).
- LORENZO VÁZQUEZ, Ramón. Crónica Troiana (1985).
- SOTO VISO, Margarita. Marcial del Adalid. Melodías pour chant et piano. Cantares viejos y nuevos de Galicia (1985).
- FERREIRA PRIEGUE, Elisa. Galicia en el comercio marítimo medieval (1988).

SERIE GALICIA VIVA

- CARBALLO CALERO, Ricardo. Libros e Autores galegos I. Dos Trovadores a Valle Inclán (1990). (Agotado).
- CARBALLO CALERO, Ricardo. Libros e Autores galegos II. Século XX (1992).
- TORRES QUEIRUGA, Andrés. Noción, Religación. Transcendencia. O coñecemento de Deus en Amor Ruibal e Xavier Zubiri (1990).
- BEL ORTEGA, Fernando. Vida e obras de Francisco Añón (1990).
- PONDAL, Eduardo. Os Eoas. Limiar, transcripción, selección e notas de RICON VIRULEG, Amado (1992).

REAL ACADEMIA
GALEGA
A CORUÑA

37023

Biblioteca

7. 7629



Biblioteca



Eduardo Pondal

Os Eoas

(Unha aproximación)

Limiar, transcripción, selección e notas de
AMADO RICÓN VIRULEG

FUNDACIÓN PEDRO BARRIÉ DE LA MAZA, CONDE DE FENOSA
«COLECCIÓN GALICIA VIVA»

Disposta pola
REAL ACADEMIA GALEGA

Eduardo Pondal

Os Eoas

(Una aproximación)

AMADO RÍOÑO VITURIO
Límites, transición, adopción a una vida

Imprime:

Galicia Editorial, S.A. - Gaeasa

C. Gambrinus, 97, La Grata-Bens, La Coruña

ISBN: 84-604-4473-2 (Obra completa)

ISBN: 84-604-4472-4 (Tomo I)

Depósito Legal: C. 1.370-1982



A RESTITUCIÓN

Aparece hoxe, por fin, a versión de «Os Eoas», o grande poema heroico que Pondal compuxo, recompuxo, modificou, ampliou e correxiu ó longo da súa vida. Trátase dunha obra de amplo alento que o poeta deixou como legado á nosa Academia. Ata agora, e a pesares dos esforzos por dála ó prelo, non foi posible acadar tan sobranceira empresa. Impedíao o laberinto inextricable do orixinal, manuscrito en follas diversas, aproveitando toda clase de papeis —ata sobres de cartas—, sen numerar e, por veces, as máis, dunha caligrafía indescifrable.

Foron moitos e meritorios os intentos de dar coherencia intelixible ó orixinal. Pero agora, o profesor Ricón, da Universidade de Nova-Yorke, ten chegado a un resultado abondo aceptable, gracias a un traballo lento, de verdadeira paciencia beneditina, e valéndose dos medios técnicos que hoxe están ó dispor dos entendidos. E, naturalmente, sendo como é galego e recolector, e endemáis dotado con sabencias moi especializadas e rigurosas, con garantía da exactitude e de cinguida e honesta capacidade de análise crítico.

Claro está que todo esto non sería posible se non contara a Academia coa axuda xenerosa e aberta da Fundación «Pedro Barrié de la Maza, Conde de Fenosa» que, facendo boas as condicións do documento que entre ela e nós se ten asinado hai xa moito tempo, garantizou a dilatada estancia do profesor Ricón na Coruña, e non escatimou gastos de ningunha clase para que o ambicioso proxecto se levara a cabo.

Pero das peripecias e dificultades coas que o historiador da literatura topou e venceu para descifra-lo xeroglífico texto, pode o lector ter constancia no limiar que vai a seguida desta liñas de presentación. Interesa, sen embargo, suliñar que das cáseque catro mil octavas reais das que hai constancia escrita, dánse nesta edición mil cento vintecatros. Aparecen agora ben ordeadas e condignamente esclarecidas. Se as que quedan non se imprintan, é dibido á imposibilidade, prácticamente absoluta, de verquelas en forma racioal, ou á repetición das mesmas. Non hai, pois, expurgo, que, por outra parte, o propio vate autorizaba, utilizando, a maior abundamento, o intensivo do verbo purgar. Hai, sinxelamente, imposibilidade. Como foi a dos intentos anteriores da propia Real

Institución. Máis aínda: a dos particulares que intentaron desentranar pola súa conta o enigma. Sería curioso —dito sexa de paso— dar conta deses pulos descifradores de tódolos que se achegaron ó manuscrito pondalián. Remítome ó que o recolector sinala no seu limiar.

Por ende, o que aquí se ofrece á curiosidade e á sensibilidade lectora é, en esencia, *unha restitución*. Algo que, en boa lei, constituía unha débeda de tipo moral cara á dádiva do bardo bergantián.

A MENTALIDADE HISTÓRICA DE PONDAL

O poeta estaba posuído por unha especie de estilo vivencial histórico no que o norde básico era o dotar a Galicia dunha conciencia de pobo de seu, algo que nos tempos aqueles andaba máis ou menos discutido ou, peor aínda, máis ou menos inadvertido. A figura de Breogán —situada entre a historia e a lenda— viría a ser algo así como a base de sustentación do corpo colectivo da nosa terra. Unha base incardinada na figura da «raza de Breogán», e dunha fala propia de nós e moi distinta á nosa actual fala galega. Breogán chegaría a ser, no propósito pondalián, algo así como o Fingal de Galicia. De ahí o alento épico que unha e outra vez asoma o seu perfil tronitruante en poemas moi lonxanos dos de «Os Eoas».

Había, pois, que esperta-la conciencia colectiva da nosa comunidade. E por eso Pondal recurriu a gasallar ó pobo galego cun pasado entre mítico e histórico, entre lexendario e real. Así se acadaría unha unidade étnica e lingüística indiscutibles. Galicia representaría, unha vez dado ese primeiro paso, o lazo de unión con outros pobos peninsulares para constituir unha especie de imperio hispánico. En derradeiro termo, trataríase de cohesionar rexamente, e dar senso transcendente, ás raiceiras ofrecidas do xeito específico de ser histórico que, na nosa Galicia, tiñan por entón —insisto— restrinxida, inconcreta formulación. Nunha palabra, trataba o vate de avivar a conciencia colectiva da comunidade para conducila máis alá da mera supervivencia material e da pasiva inercia espiritual.

A eficacia comunicativa de Pondal nos seus versos foi enormemente convincente. E de ahí a súa inmensa popularidade. Pondal era un lírico con forza contaxiosa e revulsiva. E ahí están as estrofas do Himno Galego para demostralo.

Velaquí unha mentalidade que olla para o futuro en gracia dun pasado misterioso e fecundante. E en función dun presente desvaído, de poucos folgos, semiparalítico e minoritario.

Evidentemente que todo isto non significa a desvalorización do pulo puramente lírico do poeta, nin moito menos. Pero agora do que se trata é de pescudar nas entretelas épicas do autor de «Os Eoas».

A PREOCUPACIÓN POLO DESCUBRIMENTO DE AMÉRICA

Con todo, e dados os supostos que quedan reseñados, habería que preguntarse sobre da necesidade no suliñado da empresa española en relación co campo de forzas creacional do noso bardo. Semella, por tanto, que aquí aparece algo así como unha contradicción esencial. Xa que nese momento ó que aspiraba Pondal, aquélo que arelaba era glorificar un feito histórico monumental, sen dúbida, pero feito, realidade ampla, na que a participación galega sería, no mellor dos casos, mínima. ¿Qué ten que ver Breogán con Colón? ¿Qué papel xoga o noso lonxano pretérito co pretérito da descuberta e colonización do Novo Mundo? Velaquí a cuestión.

Vaiamos de vagar, e vaiamos ós antecedentes. Teñen sinado os entendidos que os modelos literarios de Pondal para «Os Eoas» foron Homero, Virxilio e, moi en primeiro plano, Camôens. Xa o título do heroico poema «Os Eoas», obríganos a considerar en detalle ese neoloxismo suscitado por Pondal. Velaquí o texto do propio bardo:

«Da voz grega *Eos* nos permitimos formar (formamos) a voz *Eóas*, coa cual nos propuxemos (sic) significar: —*Os fillos do sol, da luz e Aurora*: bellos (brillantes) e ingenuos apelativos, con que os maravillados indíxenas americanos, designaron os descubridores do Novo-Mundo.»

Esa invención léxica é sumamente reveladora. Por unha parte, da formación clásica, humanística de Pondal. Con efecto, «eos» como referencia á aurora, está xa nos tráxicos gregos e, como non, en Aristóteles, na súa «Ética a Nicómaco», en oposición a «hesperos», serán. Claro está que non é posible, a estas alturas, delimitar se esa utilización do grego estaba tomada da influencia sobre Pondal do Tasso. ¿Italianismo? É posible. Con todo, o que interesa é que o propio bardo incita a acepta-la orixe helénica da palabra. E non podemos poñer en dúbida esa afirmación. Polo menos, compre respetala.

Suliño esta faciana do problema que suscita a invención dun título endexamáis imaxinado por ninguén, porque el nos leva a profundar en estratos antropolóxicos que, ó meu ver, son sumamente esclarecedores. Sigamos, pois, con mesura e tino, a nosa pescuda. De tódalas influencias que determinaron a composición de «Os Eoas», a meirande, a decisiva, foi, sen posible discusión, a do Camôens autor de «Os Lusíadas». Pero, ¿qué pretendía o vate portugués? Nun traballo riguroso e moi ben documentado, Dona Carolina Michaëlis de Vasconcellos advirte da arela de Camôens na «procura de un acontecemento, real ou ideal, na vida do poeta, apto para gerar na súa mente a resolución de ser o Vergilio portugués». Ese acontecemento era a fazaña real, realísima, da descuberta da roita das Indias a traveso do cabo de Boa Esperanza. Isto aconteceu no 1498. Camôens nace no 1524, presumiblemente. A epopeia do navegante Vasco da Gama era, pois, algo recente, cáseque directamente vivido. Se a eso se engade que Virxilio sempre foi «e é aínda hoje o Poeta por excelên-

cia» (a frase é da Michaëlis de Vaconcellos) nada ten de particular o reflexo escriturario do cisne de Matua na obra do vate luso.

«Lusíadas» é, tamén, un neoloxismo. O que sucede é que non é do propio bardo portugués e ten antecedentes ben sabidos. Pero estas precisións eruditas me non interesan maiormente. O que, en troques, resulta curioso, e no que apenas se ten reparado, é que o termo «lusíadas» non tivo fortuna. Ninguén chama hoxe —nin nunca anteriormente— ós lusitanos —ese adxetivo sustantivado— lusíadas. Non esquezamos ese dato.

Outro, tamén en notable paralelismo co noso Ponal —o Ponal de «Os Eoas»—, é a longa, longuíssima elaboración literaria da epopeia portuguesa. Nada menos que vinte e cinco anos levou Camões en compoñe-los seus magníficos versos.

Endemáis, temos de considerar que «Os Lusíadas» impréntase no momento en que Camões entra na ancianidade. E, por riba, é o tristeiro momento no que a decadencia de Portugal sinalaba, infelizmente, máis ca un temor ou a unha sospeita, a unha melancólica realidade.

Ata aquí as coincidencias, ou mellor sería dicir, os paralelismos. O afán de se converter no poeta nacional en ámbolos dous vates. O recurso dun feito colectivo de valor verdadeiramente histórico. No caso do portugués, a apopeia de Vasco da Gama. No caso do galego, un suceso que, sen ser propio da patria galega, atinxía, polo seu volume histórico, a toda España e resultaba, ademáis, axeitado para argallar un cadro de desenvolvemento historiográfico de primeira magnitude. Aquí latexa, virtual pero evidente, a idea do Imperio hispánico nacido do artellamento de moi diversas e moi específicas comunidades que sempre Ponal imaxinou. A utilización na lingua de nós —e con canto mimo e esixente sutileza a cultivaba Ponal!— e a proba está no semilleiro de troques léxico, tantas veces desconcertantes e tantas veces máis irrecuperables, esa utilización, digo, se se olla con pupilas comprensivas, e co degoiro de entender antes que de encativa-lo texto, ven sendo como o posible grillón suscitado polo bardo para constituí-la cadea ligadora do ser de Galicia co ser, naturalmente cambiado, da soñada España pluritaria e, ó tempo, unitaria. Todo isto, claro está, visto e expresado con sensibilidade poética, compre dicir, vaticinadora, antes que coa óptica especuladora dos ideólogos.

Finalmente: a lentitude creadora dun e doutro poeta. O seu sosego lírico que revela, antes que calquera outra cousa, moitas incertezas e non poucas reticencias.

Con todo, as diferencias entre ambas creacións non son insignificantes, nin moito menos. Deixemos de lado a esterilidade bautismal do termo «Lusíadas» que, xa queda dito, non progresou. Como non progresou tampouco o de «Eoas». Nin por asomo se usa tal palabra para designar ós españois. Sen volta.

Ainda máis: é un termo practicamente descoñecido no ámbito hispano, e esto, polo inédito da obra pondalián. Pero, de toda-las formas, e mesmo que a partir de agora ese calificativo se espallara, só habería de adquirir resoancia no eido intelectual. Intelectual e non vivencial.

Vaiamos agora ás diferencias entre «Os Lusíadas» e «Os Eoas». Desexo suliña-las abertamente porque elas vannon encamiñando ó que máis importa, a saber, a estrutura antropolóxica da criatura humana que se chamou Eduardo Pondal Abente.

DÚAS VIDAS NON-PARALELAS

Temos visto, en rápida panorámica, a paisaxe común dun e doutro poeta. Vaiamos agora ás diferencias.

Polo de pronto, temos que considera-lo diverso estilo de vida. Camôens foi un aventureiro, metido decote en liortas —algunhas moralmente discutibles— e sempre coa espora de viaxes a eito. Non esquezamos que repetiu a andadura mariñeira de Vasco da Gama. E chegou ás Molucas, Malaca, China e Xapón. Tamén convén ter presente a estadía en Ceuta, os barullos cos sarracenos que lle costaron a perda dun ollo. Dezaseis anos de desterro coroan esa existencia peregrineira e sen norte fixo. Pero, con todo, quen repase a farragosa biografía de Camôens escrita polo teutón Storck, apenas se vai zugar cousa de maior valimento biográfico. O profesor Hernani Cidade xa o ten salientado na súa edición das Obras Completas do autor de «Os Lusíadas». E por eso nos dí no Prefacio ó volume primeiro que «O que se sabe, de real interese, da biografía de Luís de Camôens não depara muito máis do que uma escassa meia duzia de páginas.»

Pouco sabemos, pois, e pouco é o que estamos en condicións de adiviñar polo que se refire á consistencia humana, á rede antropolóxica do grande vate luso.

Pero fronte a esta miseria de datos vitais, velaquí que o caso, a penuria de información persoal repítese en Pondal. ¿Qué coñecemos do que foi o seu sistema de valores emocionais privados? ¿Qué da súa vida amorosa, aparte a lírica e sumaria indicación dunha platónica relación erótica alá na súa mocidade? Nunha palabra, ¿cómo era, cómo sentía, cómo reaccionaba fronte ós problemas da existencia, tan agudizada sensibilidade poética? Mais se esta penumbra pon en semellanza a ámbolos dous líricos, o que non ten volta é o distinto, o oposto estilo de vivi-la vida nun e noutro. Camoêns, inqueda, batallador, home de acción que entre lance e lance máis ou menos honroso, compoñía versos espléndidos e ía, con suma paciencia, limando as oitavas do que, co tempo, acadou a categoría de Canto supremo da patria portuguesa. E, por eso mesmo, podemos engadir, como o fai Hernani Cidade, que «tudo no poema tem a expressão da verdade vivida». E por eso non nos chama a atención que nada me-

nos que Humboldt, xa na extrema vellez, entre os 76 e os 89 anos, escribira no seu «Kosmos», e suliñara como un innegable mérito do poema, a verdade científica das descripcións camoesiáns relativas a tódo o do mar. A obxectividade do que Camôens relaciona só ten, como apoio indiscutible, o factor testemuñante, compre dicir, experimentado nas longas e tormentosas travesías oceánicas.

¿E Pondal? Nunha inicial e obvia consideración debemos recordar que o que el describe, o que el refire, é, sinxelamente, vago recordo lector. Froito do trato con escritos históricos máis o u menos veraces. É, pois, cultura transmitida por tradición documental, por elaboración mental e, derradeiramente, pola coagulación de tópicos que todo labor historiográfico, cando é insistente, enxendra. A visión da epopeia española en América é unha visión reflexa, quero dicir, condicionada, e non experimentada. Pondal, en «Os Eoas», non é testemuña. É, simplemente, relator do que a el lle contaron as vellas crónicas. É traductor ó verso do que queda —a polvareda da historia, que dixo Ortega— cando os sucesos non son directamente alcanzables. O horizonte histórico sempre máis alá, lonxano e inaccesible, impide chegar a eles.

Por outra parte, tampouco o estilo existencial do bardo de Bergantiños permitía outras transposicións literarias. Non era que o poeta trasladase un bloque enteiro de imprevisibles, enérxicos avatares dramáticos ó papel. Ese bloque —ou o que é o mesmo, o tremecente volume de aconteceres que se chama *experiencia transcendental*— non existía. Foi a súa unha vida queda, estática, monótona e quizais, ou sen quizais, así cultivada. Pero esto remítenos, inevitablemente, a outros problemas que agora non vou encetar. Quedan para o apartado seguinte.

Así, pois, hai en Camôens ligazón existencial cos sucesos que narra. E eso bríndalle ocasión para, especialmente no Canto III, desenrolar cronolóxicamente tódala historia de Portugal, desde as orixes ata o reinado de D. Manoel. E este é, en realidade, quen excita a Vasco da Gama a conqueri-los territorios comprendidos entre o Ganges e o Indo. E como aquí, neste treito do narrado, a fantasía cobra o seu quíñon, velaquí que o proxecto de expansión e de dominio territorial resulta ser consecuencia dun sono profético do Monarca. Por eso no poema do luso asistimos, entre complacidos e unha miga desnortados, á curiosa, á notable mixtura de imaxinación e realidade. Estamos, sen poder remedialo, en plena, goethiana «Dichtung und Wahrheit», «Poesía e Verdade» «avant la lettre».

Nada desta mixtura entre a realidade vivida e a solta invención, se dá, se experimenta, na lectura de «Os Eoas». No abigarrado texto, o mando da fantasía poética é total. Os versos lévannos por vieiros máis ou menos fermosos hacia unha meta que, no fondo, é inalcanzable. Aínda máis: *inimaxinable*. Como todo exceso, o da figuración sen máis acaba por enxendrar unha especie

de intoxicación lírica na que, en definitiva, o resplandor, a fulguración metafórica, o pulimentado e cincelado, o labrado da horta poética confunde, desnorta e marea.

En consecuencia, «Os Lusíadas», dán, transmiten certa palpitación de vida, certo buligar existencial que nos atrae e nos convence. Pola contra, «Os Eoas», sonan como armónicos suxeridores dunha melodía lonxana. A vivencia lectora da obra pondaliana é unha vivencia situada entre o carisma da forma poética e a nostalxia do indirectamente albiscado e relembrado. A paixase camõesana é solar. A paisaxe pondaliana é lunar. Unha e outra alumean, pero o brillo é distinto.

Como distintas son as circunstancias e os problemas que ambas creacións suscitan. No caso de «Os Lusíadas» non hai discusión sobre da fidelidade do suposto orixinal de Camôens, nin das súas posibles e defectuosas lecturas. E isto polo sinxelo motivo de que non existen orixinais autógrafos. Hai, eso sí, unha primeira edición feita en vida do poeta, a de 1572. A cuestión escomenza cando se advirten nela erros e malas interpretacións que escurecen o senso literal do texto. E a cousa aínda se complica polo feito de aparecer outra edición nese mesmo ano. Todo eso orixina liortas, discusións, advertencias, hipóteses, teorías e posturas interpretativas de moi variada estirpe. O curioso lector pode atopar basta colleita de datos eruditos no prólogo do profesor Hernani Cidade á súa edición crítica de «Os Lusíadas». Eses detalles agora aquí non interesan. Só pagaba a pena salientalo feito en sí mesmo.

Pola contra, no caso de «Os Eoas», como é ben sabido, o enigma está xustamente na existencia do orixinal de man do autor. Xa quedou isto sinalado. ¿Poderíase recuperar algo, siquiera algo, no laberinto de papeis que o poeta deixou revoltos e mesmo indescifrables?

No caso de Camôens o discutible da obra era culpa dos tipógrafos. No caso de Pondal, a culpa era do mesmo Pondal. E velaquí, por tanto, a nódoa mesma do problema. Unha nódoa que nos encamiña, por pura necesidade interna, esto é, por pura necesidade da sustancia mesma da obra, a formularnos unha pregunta esencial, a saber, ¿por qué o noso bardo correxiu de continuo o orixinal, nunha especie de teima obsesiva? ¿E por qué ese desorde increíble e esa caligrafía informe? ¿Por qué esa rara ocultación e non ocultación dun texto mimado ó longo de toda a vida? ¿Por qué o poeta non destrúe a obra, se é que, alá no fondo do seu ser, non estaba conforme con ela? ¿Por qué gardala celosamente nunha maleta de alfombra? ¿Por qué encomendala con insistencia ós bos oficios da Real Academia Galega e mesmo agarda-la súa publicación?

A ESTRUCTURA PSICOLÓXICA DE EDUARDO PONDAL

Penso que estas inquisicións non poderán ser respostadas se non coñecemos a fondo, e polo miúdo, o xeito de ser do home Eduardo Pondal. E verda-

deiramente é ben pouco o que en tal senso temos ó noso dispor. Hai de Pondal anécdotas notables, reaccións vivenciais curiosas e mesmo inesperadas, pero, con todo, arredor da súa figura humana érguese unha cerca de ñorancia profunda que convirte o bulto humano do poeta nunha rara combinación de presenza física inmediata e de evanescente perfil fantasmal, oculto e misterioso, que nos atrae e, ó tempo, non nos permite acceder ó cerne mesmo da súa personalidade.

Acontece aquí algo semellante ó que eu suliñei, hai anos abondo, sobre a figura de Rosalía de Castro. Desta muller, afirmaba eu, «coñecemos bastante ben a súa biografía, pero descoñecemos a súa existencia». ¿É parello o caso de Pondal? En verdade que sí. Da súa biografía non hai moito que dilucidar pola sinxela razón de que foi —xa quedou sinalado— unha vida abondo vulgar e monótona. Pero da súa existencia, tal e como está perfilada nas preguntas que anteceden, non sabemos ren. Paréceme que está a faltar un estudo a fondo e cinguido da creación poética pondaliana que vaia en paralelo coas liñas mestras do que supoñemos debía constituír-lo seu estilo existencial. E unha de dúas: ou ese estudo confirma certas intuicións, ou será preciso dar con outras chaves aconchegadas na intimidade do poeta e máis en consonancia coa súa rede antropolóxica. Por exemplo, habería que pescudar na posible —para mín, máis que posible— compoñente neurótica do poeta, nas súas teimas, nas súas fobias, nos seus aillamentos e, cómo non, na súa necesidade de trato co próximo. De trato moi especial e moi condicionado. E ir albiscar —siquera albiscar— no «escuro enigma que eu son» segundo lemos nun poema seu. Tamén sería importante estudar, *desde a perspectiva psicolóxica* —non desde a estética— o posible significado profundo dos vocablos cambiados, dos substituídos e dos finalmente admitidos. Velaquí un eido pescudador que, a bó seguro, habería de proporcionar máis dunha sorpresa.

Pero teñamos sumo coidado co que veño de expoñer. Desexaría ser correctamente entendido. Non postulo, nin moito menos, a doutrina segundo a cal toda obra de creación estética pode e debe ser dilucidada ó socaire de feitos clínicos máis ou menos fiables. Non. Tódolo contrario: penso que un tal reduccionismo é fatal e paralizante para o recto entendemento da obra de arte. As chamadas «Psicopatografías» non valen, en xeral, para nada. Non hai moitos anos publicáronse algúns estudos deste tipo, xusto con ese título, e neles analizáronse as obras, o proceso creador, de escritores tan diversos e tan importantes como Strindberg, Balzac, Vladimir Nabokov, Thomas Mann ou Kierkegaard. Pouco froito se pode zugar destes traballos. E conste que no primeiro dos volumes editados con ese xenérico epígrafe, aparece un prólogo de Alexander Mitscherlich sumamente esclarecedor e delimitador. Alí díse que «a creatividade humana sempre seguirá sendo desde a psicoloxía un enigma», («Das Schöpferisch im Menschen werde psychologisch immer ein Rätsel bleiben»). E máis adiante, esto tan definitivo, e que coincide totalmente co meu xeito de pensar: «Cura-la neurose dun artista, equivale a destroza-lo seu talento».

(«Die Neurose eines Künstlers zu heilen, heisse sein Talent zerstören»). O cal tampouco serve para facer trampa e sentar que para ser un bo poeta o individuo teña que ser forzosamente un neurótico. O poeta, neurótico ou non neurótico, psicópata ou non psicópata, é aquela criatura que camiña máis alá dos límites do mundo circundante, para que el soio, sí, el soio, poida ollar na realidade que os demais non ven e, dándolle forma sensible, xenerosamente ofrecela. Kubie ten analizado este extremo humano de creación artística con sutileza verdadeiramente exemplar. Así, pois, a neurose é unha cousa, e a creación poética, outra.

Agora ben, admitida esta fundamental reserva, compre voltar á realidade punxente das preguntas de tipo existencial que veño de formular. E compre, por conseguinte, procurarlle resposta. ¿En qué senso? Non, por descontado coa pretensión de descifrala sustancia lírica do extenso poema, pero sí para, dalgunha maneira, atopa-lo fío conductor que nos leve á pondaliana obsesión correctora. Unha obsesión perfeccionista en nada equiparable a outras que pasaron xa á historia literaria, por exemplo, a de Flaubert¹. Pois o caso de Flaubert, moi en especial ó compoñer «Salambo» —outra resucitación histórica— tivo connotacións comúns e distanciadas. Non xa unha páxina, senon unha simple frase, podía costarlle toda unha xornada de dúbidas, indecisións e tormentos sen fin. Pontalis ben suliña este dato e, pola súa parte, Thibaudet chega a calificar ó escritor de crucificado da literatura. E por eso de sempre andiveron os tratadistas á pescuda da doenza flaubertiana —da doenza física— que dése conta de tan anómalo proceder. En efecto, falóuse de histeria, de epilepsia, de sífilis e, derradeiramente, de disposición ciclotímica. Pero ninguna destas hipótese diagnósticas chegou a ter comprobación documental axeitada.

E como que a tivera. Xa deixei constancia dos cativos e toldadores límites cognoscitivos da Patoloxía para alumear o complexo proceso da creación artística.

Así, pois, na teima do escritor francés hai, antes que outra cousa, degoiro por apreixar, coa meirande exactitude descriptiva e a meirande obxectividade psicolóxica, enérxicas, asoballantes paixóns eróticas e a ferverza das loitas entre cartaxineses e mercenarios, os sanguifentos sacrificios a Moloch, ou, pola contra, as decadentes suntuosidades palacegas. O maniático pulido do estilo ven determinado pola esixencia da matización vital.

¹ Se traigo aquí a capítulo a Flaubert, non é porque eu pretenda poñer ó mesmo nivel o novelista galo e o lírico galego. Eso constituiría un solemne disparate e unha imperdoable arbitrariedade. Só pretendo facer ve-lo plano existencial común no que os escrúpulos formais endexdran actitudes humanas distintas. Quede esto ben claro. Tamén moitos orixinais flaubertianos «devienen parfois indéchiffrables», ó dicir de La Varande. E isto é o que aquí importa.

En Pondal, as dúbidas, as constantes correccións, non estaban ó servicio de altas instancias estilísticas formais —como acontece cos «arrepentementos» dos pintores clásicos—. Antes ben, o que lle importaba ó noso poeta era, ante todo, a expresividade das palabras, a grandilocuencia das locucións, a armonía das consonancias, o bo ritmo poético da composición. Flaubert era un estilista da realidade histórica. Pondal intentou ser un estilista da vibración estética.

¿Ata qué punto «Os Eoas» confirmaban a conciencia creadora do poeta? ¿Ata qué punto a epopeia lle gasallaba firmeza no propósito, e satisfacción no resultado? Velaquí algo que quizáis non seipamos nunca. Polo menos, deica onde alcanzan os meus saberes —que son poucos—. Pero ese tecer e destecer escriturario do bardo xa nos revela, sen máis, unha conducta ambivalente. Como ambivalente foi o estilo do legado á Real Academia Galega: coida-lo manuscrito —se é que de manuscrito se pode falar—, custodialo, e dálo ó prelo, coas limitacións e as matizacións que a Rexia Corporación estimase pertinentes.

Así, pois, ó meu ver, a disposición espiritoal do poeta permite ollar como en filigrana, algunhas pondalianas dinamicidades caracterolóxicas típicas, a saber, a inseguridade existencial, a necesidade de amurallarse fronte ó ambiente e ás súas inclementes aguilloadas, a ansia por se afianzar como poeta-símbolo da Galicia do seu tempo. E, derradeiramente, a esperanza de que, o por el cantado —«Os Eoas» e o que non eran «Os Eoas»— constituise algo así como o albiscar dun mencer con novas luces. Luces que revelarían a verdadeira consistencia da terra natal, a súa virtude de compoñente indispensable doutra España máis en harmonía coa sustancia auténtica do seu ser profundo.

E para mostra-lo punto de artellamento da unidade galega dentro da entidade ibérica, nada mellor que botar man da lingua materna para nela salientalo esforzo colectivo de índole histórica. Ese esforzo que se Galicia entendeu e pouco participou, agora, no poema do bergantiñán, semellaba tomar corpo tanxible. Tanxible e valioso. Mais esa validez dependía, máis que da inspiración pura e simple, da fermosura dos versos, da súa capacidade para conmovernos e, sobre todo, para entregarnos á admiración incondicionada. Non botemos en saco roto que «Os Eoas» non obedecen a ningunha inspiración repentina e arrebatada. Moi ó contrario, é a consecuencia dun propósito longamente madurecido, e longamente expresado. Para escribir «Os Eoas», Pondal remexeu libros, meditou situacións, cambiou tres veces o título e... correxiu sen descanso. Correxiu ata o final da súa vida, o que equivale a sentar que a idea da epopeia nona abandonou endexamáis. Se reservas tivo o vate, éstas foron sempre de índole literaria, e ren máis que literaria. Pero que logo, alá no fondo, no fondo máis aconchegado do seu ser, o resultado o convencesse, eso xa é asunto discutible, interpretable. En suma, opinable.

E xusto para eso, para debullar nos versos de «Os Eoas», e para arrincar-lle o santo e seña definitivos, para eso agora vé a luz esta edición que así, e por outros moitos motivos, parécame fundamental.

Compre analiza-lo vello texto. Claro está. E compre ir mergullándose nel con decisión. Con decisión, pero sen maquiavelismos ideolóxicos. Aquí temos unha obra parcial, incompleta, pero moi traballada. Por ser obra de cultura queda, desde este mesmo momento, exposta ó xuízo de todo o mundo. Pois esa é a grandeza e a servidume das obras de creación espiritual: poñerse á intemperie e, sen outro valimento, acepta-los pros e os contras. As interpretacións rectas, e as oblicuas. Os enfoques honestos, e as trapelas dialécticas. Ela, mentras tanto, ha seguir, *velis nolis*, o seu camiño.

O EIDO DA LINGUAXE

Chego ó final desta xa longa presentación de «Os Eoas». E non quero deixar polo menos sen mención fuxidía outra das figuras creadoras que influiron no traballo de Pondal. Refírome a Virxilio. Xa se sabe, o acerto bautismal da súa grande obra, a «Eneada». Pero non tema o lector que me meta polos currunchos eruditos da creación do romano sobranceiro. Non. Interésame, pola contra, dar unha visión en consonancia coas angueiras e dúbidas literarias do noso tempo. E para eso, nada mellor que ter presente unha das mellores novelas actuais, a saber, «A morte de Virxilio» de Hermann Broch. Nas páxinas desa fermosísima obra asistimos tamén a outra reconstitución: a das horas postreras do «cisne de Mantua». Fronte á aniquilación definitiva, o poeta experimenta a lembranza do comenzo, e a lembranza anticipada do final, «ambas soledade extraviada», ó decatarse que todo esforzo e toda arela, en definitiva, a nada conducen.

E isto, esta consideración encamiña o noso meditar hacia outra pregunta que, en conclusión, é o reverso do que queda dito: ¿foi o constante esforzo, o obsesivo esforzo do bardo bergantiñán algo así como «traballos de amor perdidos»? ¿Non pediría él, ó chegar á ancianidade, como Virxilio, que queimasen o orixinal? Ó revés, como vimos de ver. O poeta tivo esquisito coidado en que non se perderan as follas manuscritas e aínda encomendou —como quedou xa consignado— ó agarimo e criterio académico a súa publicación. O moribundo lírico latino, xa nas últimas, tiña a impresión, segundo a esgufa interpretación brochiana, de que «a súa misión tiña sido a de disolver sombras, e sombras tiña creado», («Schatten zu lösen war sein Auftrag gewesen, und er hatte Schatten geschaffen»).

Pero estas sombras aínda procuran reparo para calquera espírito atormentado. Porque o corpo e a sustancia de «Os Eoas» está recolleito nas palabras. E as palabras, neste caso as nosas fermosas palabras galegas, non son, nin moito menos, e seguindo a famosa metáfora, un caldeiro cascado no que batemos

para conmove-las estrelas e o que conseguimos é só facere que bailen os ósos. Non. As palabras forman parte, e parte sustancial, de nós mesmos, do que somos en canto persoas. Están metidas no corpo. Son, en certa medida, o corpo. E en «Os Eoas», vibran de súpeto esas mónadas que nos integran e nos conceden sentido transcendente.

O que acontece é que «Os Eoas» non é un poema para ler de seguido. Hai que collelo con sosego, con curiosidade e, en derradeira instancia, con amor. E entón o lector poderá quedar sorprendido se chouta diante de sí o acerto parcial dunha brillante imaxe, dunha evocación enérxica, dunha decisión lírica de alto empeño. Así é o comenzo mesmo do Canto primeiro. E así son tantos e tantos acertos indiscutibles, por exemplo, estes que para mín son definitivos: ó evocar á «Diosa gentil da casta e pura frente» dí que non habita alá nas alturas senon que «habitas en min; e íntima e ardente/ Muito soas en min cando estou só». Ou tamén esto: «Mas unha voz que salla resoando/ Po-las cóncavas covas retumbando».

Claro está que cada quen pode sentir esa aguilloada poética segundo e seu específico talante lírico. O abade Bremond atopou o cerne mesmo da *poesía pura* neste verso de Racine: «la fille de Minos e de Pasiphaé». Por eso, non todo, nin por asomo, é letra morta na epepeia pondaliana.

¿Hai nesta obra aquilo que Théophile Gautier denominaba para estas resucitacións históricas máis ou menos romanceadas, «l'objectivité rétrospective»? Penso que non. E penso, endemáis, que tampouco é necesario. Abonda co esforzo, coa nobleza do propósito. Coa preocupación vital. Coa arela de difundir e prestixia-la lingua. Coas fásccas creadoras.

Fronte ó rigor histórico érguese aquí o rigor do propósito. Como diría Gide, Pondal estivo macerado.

O froito desa lenta e sosegada maceración chámase «Os Eoas».

The first of these is the fact that the word "LIMAR" is not found in any of the dictionaries of the English language.

THE FIRST OF THESE

The first of these is the fact that the word "LIMAR" is not found in any of the dictionaries of the English language.

The second of these is the fact that the word "LIMAR" is not found in any of the dictionaries of the English language.

The third of these is the fact that the word "LIMAR" is not found in any of the dictionaries of the English language.

LIMAR

The fourth of these is the fact that the word "LIMAR" is not found in any of the dictionaries of the English language.

The fifth of these is the fact that the word "LIMAR" is not found in any of the dictionaries of the English language.

The sixth of these is the fact that the word "LIMAR" is not found in any of the dictionaries of the English language.

The seventh of these is the fact that the word "LIMAR" is not found in any of the dictionaries of the English language.

The eighth of these is the fact that the word "LIMAR" is not found in any of the dictionaries of the English language.

...the ... of ...

...the ... of ...

...the ... of ...

APPENDIX

...the ... of ...

...the ... of ...

...the ... of ...

1. ORIXE DE OS EOAS

Non se coñece a data exacta na que Pondal encetou a composición de OS EOAS. Murguía escribiu, se referindo a esta obra épica, no discurso que tiña de ler na velada necrolóxica en honor a Pondal, que nunca se celebrou, pero que logo se publicou no *Boletín de la Academia Gallega*¹: «Xa sabedes que a empezou ben mozo, e que nela ocupou a vida enteira».

Ademáis desta testemuña de Murguía, quen coñecera a Pondal dende rapaz co que desenrolara fondos lazos de amizade en Santiago, cando o poeta estudaba meiciña co irmán daquel, hai unha referencia literaria nun poema en castelán composto na xuventude, poida que na adolescencia do poeta, no que está patente o interese de Pondal pola figura de Colón, o tema da descuberta de América, e a idea dun título simbólico para este poema épico-heróico.

No seguinte poema epigramático, en castelán, que non ten data de composición, manuscrito de Pondal atopado no Arquivo de don Isidro Parga Pondal e logo publicado por min², escribe o poeta:

Mi madre había puesto por acaso
En mis manos la historia de Colón
Para enseñarme a leer; y hacia el ocase
Los brazos sobre el pecho, estaba yo.

Ocultábase el sol en el Oceano;
Y desde lejos veía yo tal vez,
La figura del hórrido Villano
Llena de majestad y de altivez.

Sen dúbida, é este documento litarario ó que podemos dar creto para entender o cedo que o poeta comenza a mostrar interese por unha efemérides nacional española e un personaxe casi míticos da historia de España, elementos básicos, dentro das fórmulas da composición dos poemas épicos clásicos e renacentistas.

No primeiro verso da segunda estrofa do devandito poema, se atopa xa o fermento inspirador do título final do poema épico de Pondal, pois o sol levaba consigo, ó desaparecer ante as liñas que marcaban no horizonte o Oceano e o ceo, as señas da cultura latina cara un mundo descoñecido simbolizado na figura «del hórrido Villano», cheo de «majestad y altivez».

¹ Murguía, Manuel: «Eduardo Pondal e a Súa Obra». *Boletín de la Academia Gallega*, Tomos 21-22, A Coruña, 1934, páx. 189.

² *Eduardo Pondal. Novos Poemas*. Limiar, transcrición e notas de Amado Ricón. Galaxia, Vigo, 1961, páx. 94.

Según Bouza Brey³, Pondal xa tiña encetado este poema épico polos anos sesenta co título de «A América descuberta», do que se deu ó prelo un fragmento do Canto V. Murguía⁴ fala desta mesma composición, á que o poeta xa lle cambiara aquel nome e lle puxera o de *Colón*. Neste intre, poida que Pondal tivera en mentes facer un poema semellante ó de Campoamor, quen deu ó prelo o seu *Colón* en Valencia no ano 1853, de corte totalmente romántico, que a pesares de estar composto en oitavas reais endecasílabas, o espírito, a acción e a trama non tiñan nada de parecido á grandeza, nobleza e solemnidade das epopeias clásicas e renacentistas.

Supoñendo que o plan orixinal de Pondal fora a composición dun poema de corte romántico, tendo como personaxe central a figura de Colón, quizabes a súa formación humanística e a lectura dos clásicos, ó longo dos primeiros anos de actividades poéticas, o fixeran cambiar na intención e estrutura primixenia do seu proxecto poético-artístico. Por iso coido que o título recollido por Bouza Brey «A América descuberta», respondía a unha data posterior ó *Colón* de que fala Murguía, pois aquel está máis perto da idea e concepción de facer personaxe central da epopeia, non ó Colón histórico individual en solitario, senón a todo un pobo, un sistema e unha filosofía relixioso-político-imperialista dentro dunha estrutura e esquema da épica renacentista, na que a mitoloxía, alegorías e o sobrenatural pagán e cristián eran elementos imprescindibles na composición deste tipo de poemas.

Nunha papeleta manuscrita autógrafa de Pondal que atopei no ano 1968 entre os varios papeis que gardaba don Isidro Parga Pondal na casa de Laxe, o poeta apuntou diferentes títulos posibles para o poema épico que estaba a escribir ou xa tiña terminado; todos eles se refiren á xesta dun pobo: «Os Eoas», «Os Iberos», «Os Enviados», «Os Mensageiros», «As lonas mensageiras», «Os Iberoas», «Os Iberóidas».

Carballo Calero⁵ falando do orixe e data nas que Pondal puido encetar este poema épico di: «É posible que o sonho de cantar o descubrimento de América sexa en Pondal anterior á súa conversión ao galeguismo». Sen dúbida que así

³ Bouza Brey, Fermín: «A formación literaria de Eduardo Pondal e a necesidade de unha revisión dos seus *Queixumes*», *A Nosa Terra*, n.º 210, páx. 12.

⁴ Murguía, Manuel: *Historia de Galicia*, tomo I. Lugo, 1865, páx. 293, nota 1. Nesta nota Murguía fai referencia ó uso da lingua galega en obras literarias concretamente na poesía. Menciona a Alberto Camino, Francisco Añón e non a Rosalía, e logo remata dicindo: «Aventáxales a todos Eduardo Pondal, uno de nuestros jóvenes poetas de más genio e inspiración, quien tanto en la *Campana de Allóns*, como en los fragmentos de su poema *Colón*, se levanta y levanta nuestro dialecto a una altura que pocos han sabido alcanzar».

⁵ Carballo Calero, Ricardo: *Historia da Literatura Galega. 1808-1936*. Editorial Galaxia, Vigo, 1963, páx. 298, nota 4.

foi, aínda que o poema sufrira cambios de título, planificación e contido como o explicou Murguía nas páxinas do seu libro *Los precursores*⁶.

-Esta obra, concebida y en parte escrita bajo la influencia de los antiguos poetas épicos, ha sufrido antes de ver la luz una completa modificación. Ya no es lo que prometían los fragmentos publicados hace bastantes años. Nuevas ideas dan vida a la nueva composición. El descubrimiento y conquista de América no es ya la obra de un hombre, sino la de todo un pueblo. Bajo este punto de vista, puede decirse que Colón pierde lo que ganan los españoles. Como Vasco de Gama deja en *Os Lusíadas* lugar para la epopeya lusitana, así el marino genovés desaparece casi en el poema de mi amigo, para que en él puedan tener la necesaria importancia los que prosiguieron la providencial empresa y la completaron, ilustrándola con sus hazañas, verdaderamente legendarias»

Pondal, como se sabe, dende que deixara a carreira de Médico castrense no ano 1864, logo de abandona-lo posto que tiña na fábrica de armas de Trubia como Axudante Médico, se adicara de cheo á poesía, despois de consultar e discutir este tema con Murguía, a quen lle escribe dende Trubia no ano 1863 para lle conta-lo mal que se sentía no medio de militares que tiñan «unas conversaciones severamente frívolas y propias de personas materialísimas y vulgares»; e rematalle dicindo: «Amigo, esto no sirve para mí. Conozco que no soy médico; y que como Ud. dice, no me llamó el cielo por este lado. Así que no está lejos el día en que abandonando esto, vuelva a dar un abrazo de reconciliación a mi gentil amiga la poesía».

Pondal, entregado dende este intre exclusivamente á creación poética, escribía e coleccionaba moitos poemas que se publicaban en revistas e xornais de Galicia, doutras rexións de España e países de América. Algúns deles en castelán, outros en galego dñnos ó prelo, en forma de libro, baixo o título de *Rumores de los Pinos* en Santiago no 1877. Logo publicaría *Queixumes dos Pinos*, colección de poemas todos en galego, e compostos dentro dunha nova estética artística, libro que pasou a formar o tomo VII da colección *Biblioteca Gallega*, publicado no 1886, e dirixida por Andrés Martínez Salazar a quen lle unía unha fonda amizade.

E mentras, seguía traballando na composición de *Os Eoas*, poema que se esperaba con moita ilusión e curiosidade nos círculos intelectuais galeguistas do derradeiro século e comenzos do presente como obra maxistral do bardo de Bergantiños e monumento nacional galego erguido a un pobo que loitaba pola súa identidade e personalidade étnica, cultural e lingüística.

⁶ Murguía, Manuel: *Los Precursores*. La Coruña, 1885, páx. 151.

A xestión de *Os Eoas* foi longa e difícil polo tema, pola ambición artística do poeta —correxía, engadía, pulía, refundía, creaba e recreaba cantos, episodios, estrofas, versos, verbas— ademais de ter conciencia do perigo que existía na imitación dos modelos clásicos e renacentistas, entre eles *Os Lustadas* de Camoens, obra magnífica que tivo como guieiro na composición de *Os Eoas*. É verdade que Pondal estudiou, analizou e utilizou *Os Lustadas*, pero nunca os plaxiou, a pesares dos comentarios críticos negativos de Bouza Brey e Carballo Calero, que coido foron inxustos no seu día ó emitilos, cando estes dous esgrevios persoeiros da nosa cultura descoñecían o total do poema épico *Os Eoas*. Os dous fixeron estudos importantes sobor da personalidade e obra de Pondal que abriron novas perspectivas críticas ós que despois deles nos acercamos á poesía do poeta de Bergantiños, pero penso que foron inoportunos e prematuros nos seus xuícios.

A cuestión de imitación, en toda obra alcuñada de imitativa, é un asunto de perspectiva e relatividade; pois no arte é difícil que non se atopen puntos de contacto entre as obras duns e outros creadores de diferentes épocas, países, formas e estilos. Non hai dúbida que Camoens imitou a Virxilio, facendo o mesmo Virxilio e Homero no seu momento histórico-literario e todos os renacentistas italiáns que tiveron moi presente ós clásicos gregos e latinos. Xa nada digamos de Milton que misturou con artística habilidade as diferentes influencias, incluíndo a de Camoens, dos clásicos e renacentistas, e seguiu ó pé da letra o sentido e espírito da Biblia; mais non por iso deixou de crear unha obra única e orixinal. E como Milton o fixeron antes Boiardo, Ariosto e o Tasso, por dar algúns nomes, que salientaron na épica. E logo, nos séculos XVII, XVIII e XIX se tiñan de utilizar case os mesmos patróns literarios, aínda que os estilos e estéticas varían cos gustos, os temperamentos e as circunstancias históricas.

Seguindo o relato informativo sobre a orixe e desenrolo da composición de *Os Eoas*, tomado de xornais e cartas, unhas publicadas e outras inéditas, despois do que nos conta Murguía na *Historia de Galicia*, sabemos que no ano 1881, Rosalía de Castro escribía, o 10 de xullo dende Lestrove a Pondal en contestación a unha carta que recibira do poeta de Bergantiños, na que alentaba á poetisa a seguir a súa produción literaria. Rosalía coñecía o proxecto de *Os Eoas* e a personalidade do poeta, por iso escribe:

«... lo hago como puedo y sé en aquello que siento y es más grato a mi corazón el enaltecimiento de nuestra amada Galicia.

Y a propósito de esto: ¿Cuándo saldrá a luz el poema que tiene V. anunciado? Yo lo espero con ansia hace tiempo, y lo mismo les pasa a todos los amantes de la verdadera poesía, y que desean refrescar el entendimiento con algo selecto y delicado. V. que es de los verdaderos elegidos, es el que no debe dormirse ni un día; no nos

haga pues esperar mucho la publicación de su obra, que supongo a juzgar por su índole y el amor con que V. parece tratarla, ha de superar todavía en mérito a los que todos conocemos»⁷.

Según as notas de Carballo Calero postas ó pé da páxina 299 da *Historia da Literatura Galega. 1808-1936*, o 1885 se publicou no xornal *El Clamor* un escrito dun dos seus corresponsais, no que se dicía que «ya estaba acabado el poema». Logo, nese mesmo texto, se alentaba a Pondal a que o derá ó prelo axiña coa expresión «vengan los Eoas».

Seis meses despois, o director da imprenta onde se publicaba o xornal *Galicia Liberal*, escribía ó poeta lle remesando o novo enderezo das súas oficinas e obradoiro, por se quería continuar coas probas de *Os Eoas*. Este dato indica que Pondal xa tiña rematado, se non todo o poema, ó menos algúns cantos.

Por outra banda, Xosé Antonio Parga Sanxurxo, director da devandita imprenta, polo nadal do 1886 escribe de novo a Pondal para lle informar de que acababa de saír do prelo un artigo crítico seu sobor *Queixumes dos Pinos*. O que lle di nesta carta sobre *Os Eoas* non semella moi consecvente co que xa lle expresara no mes de setembro do ano anterior: «¿Cuándo hago otro para juzgar Os Eoas?. Mucho me alegraría tener que hacerlo». Parga Sanxurxo, nesta derradeira frase, suxire que o poema épico pondalián non estaba rematado, a pesares das probas que poideran estar imprentadas do poema no obradoiro do devandito director.

¿A onde foron a parar estas probas, se de verdade se imprentaron? No Arquivo de don Isidro Parga Pondal cando o consultei no ano 1968, despois de telo utilizado Carballo Calero para a súa edición do libro que deu ó prelo co título: *Pondal. Versos ñorados ou esquecidos*⁸, atopei tres copias completas imprentadas da «América descuberta», fragmento do Canto V, que Carballo Calero publicou⁹ cun breve limiar ó que fixo referencia Bouza-Brey no traballo mencionado.

Había outras catro incompletas, nas que fallaban as primeiras catorce oitavas. Murguía, no xa mencionado discurso que non chegara a ler, escrito para a velada necrolóxica de Pondal, e publicado no *Boletín da Academia Galega*, páxina 191, eloxia a Pondal por ter empregado a lingua galega na maioría dos seus poemas e tamén en *Os Eoas* «... según se pode observar, di Murguía, polo que se ve no fragmento do canto V, que dou a imprenta, e por milagre conserva un curioso».

⁷ Carta atopada no Arquivo de don Isidro Parga Pondal de Laxe.

⁸ Carballo Calero, Ricardo: *Pondal. Versos ñorados ou esquecidos*. Centro de Estudios Fingoy. Galaxia, Pontevedra, 1961.

⁹ «Cuadernos de Estudios Gallegos», tomo XXIX, 1969, páxs. 296-312.

Supoño que sería o editor do *Boletín da Academia Galega* o que escribiu como nota 1 desta páxina ó discurso de Murguía. «Aquí padeció Murguía un olvido. El fragmento que cita, del canto V de los EOAS, custódíase, en unión del resto del poema, en la Academia Gallega, en donde lo copió el curioso a quien alude». Este fragmento se utiliza na presente edición de *Os Eoas*, como episodio do canto X, co título «Coloquio dos ríos».

Carballo Calero no seu libro derradeiramente mencionado páxina 212, despois de manifestar que as estrofas utilizadas nesta edición proceden todas do Arquivo Isidro Parga Pondal de Ponte-Ceso, e que nada teñen que ver co manuscrito que Pondal deixou á *Academia Galega*, establece a división de oitavas manuscritas en pregos de papel de barba e as impresas sobor das que escribe:

«2º. Parte impresa. Consta de: a) trinta e tres oitavas, cada unha folla de 15 por 11 cm., apaisadas, papel de calidade análoga ao empregado na edición dos *Queixumes*...; b) unhas cento e medio estrofas máis, en desordre completo, delas en papel e letra idénticos ás do apartado anterior, delas en papel de inferior calidade e follas de menores dimensións. Hai mesmo galeradas con varias estrofas. Algunhas oitavas aparecen repetidas. Trátase de probas de imprensas. Algunhas están intactas, outras cheas de reitificacións manuscritas do poeta».

Na *Academia Galega*, e cos papeis manuscritos de Pondal, tamén se gardan algunhas oitavas impresas de *Os Eoas*. Unhas están no tipo de papel de que fala Carballo Calero en forma de galeradas —hai catro oitavas en cada folla— sen ningunha corrección, enmenda manuscrita ou de outro tipo; e cinco oitavas de 6 cm. × 4½ co mesmo tipo de letra impresa con correccións manuscritas autógrafas de Pondal. Supoño que o poeta tiña a maior parte deste material impreso en Ponteceso e algunhas oitavas estarían con el na Coruña xunto ó manuscrito máis completo de *Os Eoas*.

¿Serían estas as probas que menciona Xosé Parga Sanxurxo na súa carta a Pondal datada no ano 1885, ou se imprimirían, tal como suxire Carballo Calero, no obradoiro de «La Voz de Galicia», de onde saíron *Queixumes dos Pinos* no ano 1886? De todos xeitos, estas probas non teñen ningún parentesco co fragmento do canto V da «América descuberta», xa que tanto a calidade do papel foliado, como o tipo de letra son totalmente diferentes, estando moito máis perto do estilo e gusto das edicións e impresos dos anos sesenta e comenzo dos setenta, o que indica que por esas datas Pondal xa tiña *Os Eoas* bastante adiantado e composto dentro dos patróns clásicos. Non se atoparon datos que nos permitan confirmar esta sospeita, pero coido que algún día alguén dé con eles.

O catro de novembro de 1886, Pondal nunha carta escrita a Andrés Martínez Salazar¹⁰, lle agradece o envío do libro *Estudios sobre Galicia* e tamén lle fala do seu estado de saúde. Alén doutras cousas máis e anunciar unha posible visita á Coruña en data próxima «para satisfacción de nuestros verdaderos amigos» (o suliñado é de Pondal), lle di: «Los Eoas, como V. sabe, ha tiempo concluidos, así como dos pequeñas colecciones de breves poemas, titulados = Dos Servos = y = Procellarias = yacen como dos soñolientas crysálidas (sic) en el fondo de mi cartera; y le prometo que, Dios mediante, no tardarán en romper su envoltura, para tender sus alas a la luz del día.

Dios quiera, cuando sea, proteger (sic) su vuelo; y que non den consigo en el santo suelo, como aconteció a nuestro amigo Icaro de la fábula».

Nestas verbas de Pondal hai dous puntos interesantes sobor do que estamos a tratar. Primeiro afirma que *Os Eoas* está rematado, así como tamén dúas coleccións de poemas cortos. Logo indica que non tardará moito en se publicar, amosando un temor mental e emocional ante a posible crítica negativa e falla de entusiasmo por un poema que se podería ter como anacrónico. O medo ó ridículo artístico do Bardo de fama poética consolidada e respetada polos versos dos míticos *Queixumes dos Pinos*, tiña como base o símil da caída estrepitosa do Icaro soberbio e vaidoso. Isto o faría pensar e reflexionar. Por iso voltaba constantemente a revisar *Os Eoas*, limando e pulindo a estrutura, o plan da narrativa, a musicalidade dos versos e confección sintáctica das estrofas nas que procuraba os mellores artísticos efectos.

Uns meses máis tarde, concretamente o 25 de abril de 1887, escribe de novo Parga Sanxurxo á Pondal, porque esperaba que *Os Eoas* se publicarían axiña, e lle di: «...tendré mucho gusto en recibir sus *Eoas*». O que non está claro é si se refire ó manuscrito — lembremos que no seu obradoiro xa se imprimían algunhas probas—, ou ó impreso para lle facer unha recensión ou artigo crítico. Sabemos, deste modo, que a publicación era inminente, ó menos na cabeza do poeta.

Nese mesmo ano, dende Ponteceso, o primeiro día de decembro, unha vez máis escribe Pondal a Martínez Salazar lle acusando recibo dos números 11 e 12 da revista «Galicia» e o segundo volume da *Historia crítica de la literatura gallega*. O felicita polo logro da simplicidade artística editorial, que coida é a base das máis delicadas edicións, e lle informa que no seu campestre retiro de Ponteceso se adica máis a pasalo ben e descansar «que al cultivo de las inconstantes Musas (porque al fin son mujeres, y ¿quién se fía en ellas?), no obstante doy de cuando en cuando un leve toque en los «Eoas» (o suliñado

¹⁰ Quero expresar aquí o meu sincero agradecemento a don Carlos Martínez Barbeito por me permiti-lo uso destas cartas inéditas de Pondal a Martínez Salazar, que están na súa biblioteca particular.

é meu), los cuales pienso que podremos (sic) comenzar a imprimir en la próxima primavera, Dios mediante».

O 6 de outubro do 1877, dona Emilia Pardo Bazán, íntima amiga de Pondal, lle escribe dende Mondariz, logo de lle agradecer-las atencións e xentilezas que tivera o primo do poeta, Isidro, coa Condesa a quen recibira en Salvaterra e acompañara durante toda a súa estancia en Mondariz, o anima coa seguinte frase: «A ver cuando salen esos *Eoas*, que ya llevan tiempo de andar entre las membranas consabidas».

De novo, dende Ponteceso, o día 8 de agosto do 1888, Pondal escribe a Martínez Salazar lle comunicando que recibira o traballo de Curros, aínda que non tivera tempo para o ler con atención. O poeta felicita a Martínez Salazar, porque coidaba que progresara «notablemente bajo el punto de vista tipográfico». En posdata nesta carta escribe Pondal, xa como unha constante mostra da súa obsesión infundamentada: «Mis *Eoas* están concluidos; y sólo cumplen, por breve tiempo, aquel precepto de Horacio: *Membranis intus positis...*». A expresión horaciana nos lembra as verbas utilizadas pola Pardo Bazán na carta devandita, escrita dende Mondariz, nas que manifesta o mesmo concepto.

En carta escrita dende San Lucar de Barrameda, o día 9 de agosto do 1892, polo seu bo amigo e admirador, erudito andaluz Francisco Rodríguez Marín, amante da literatura galega, en especial da obra de Pondal, lle pide un exemplar de *Queixumes dos Pinos*. Coñecedor do proxecto e composición de *Os Eoas*, o interroga deste xeito: «¿Y ese poema en gallego sobre el descubrimiento del Nuevo Mundo? El asunto es difícil desempeño, pero tiene V. facultades para eso y más».

Tres anos despois, o día 20 de setembro do 1895, escribe a Pondal dende Sevilla unha longa carta na que lle narra os problemas que tivo ó se mudar de Osuna para a cidade devandita, e as interrupcións no seu labor literario e profesional, polo que pide disculpas. Nunha posdata lle comunica que tiña incluído no seu libro *Ciento y un sonetos* a tradución en galego que Pondal fixera dun deles, e lle pregunta: «¿Y su poema sobre Colón?»

Tódolos amigos de Pondal o animaban a que publicara *Os Eoas*, pero dona Emilia Pardo Bazán era unha das persoas que, cando tiña oportunidade, sempre o invitaba a dar ó público este poema que se esperaba con gran ansiedade en Galicia. Noutra carta que escribe a Pondal o 6 de novembro do 1888 lle comunica a publicación dun artigo sobre a obra do poeta na *Revista Contemporánea*, e a Condesa aproveita este intre para lle dicir: «Salgan pronto esos *Eoas* y esas coleccioncitas de versos. ¿A qué llama V. ver la luz oportunamente? Los *Eoas* nos tienen esperando hace más de dos o tres años, que yo sepa». A referencia que fai dona Emilia a «esas coleccioncitas» está conectada con aquelas «colecciones de breves poesías tituladas «*Dos Servos*» e *Procellaria*», das que xa lle falara a Martínez Salazar no 1886.

Case un ano despois, o 10 de decembro do 1889, a Pardo Bazán volta a tocarlo tema da publicación de *Os Eoas* nunha nova carta na que se expresa deste xeito: «Ya sé por nuestros amigos los de Pan, que no tardaremos en saborear *Os Eoas*, y una *Vanguardia*, cuya existencia ignoraba en la mente del autor.

Os Eoas vendrán muy a tiempo, porque el Centenario de Colón se acerca».

Pondal escribe dende Coruña a súa irmán Xosefa o 25 de xaneiro do 1898 e menciona *Os Eoas*, que estaba aínda manuscrito, como di Carballo Calero «concluso ou non, dentro do baúl-maleta de alfombra», que coído foi a mesma que o poeta deixou co manuscrito orixinal, despois do seu posamento, á *Academia Galega*, e que coñecín no ano 1968.

En febreiro do mesmo ano, e tamén dende a Coruña, o poeta manda outra carta a súa irmán e nela di que «Los *Eoas* se publicarán cuando les llegue su momento (si Dios quiere)». Expresión similar á que debeu utilizar en carta á Pardo Bazán, quen interrogaba ó poeta: «¿A qué llama V. ver la luz oportunamente?»

*El Eco de Galicia*¹¹ publicaba no ano 1898 unha especie de artigo-carta firmado por «Lucas Celta», incitando e animando a Pondal a publicar *Os Eoas*: «...con cuya lectura se alegrarían todos aquellos repatriados de Cuba por haber perdido España aquella Colonia en guerra con Estados Unidos».

Pondal aínda non tiña terminado o poema épico, ou polo menos continuaba traballando nel como se desprende da carta que escribe tamén dende a Coruña, o 31 de xaneiro do 1899 a súa irmán Xosefa, na que lle indica que: «Por lo que toca a los *Eoas*, siempre corrijo y trabajo algo; y espero que Dios me conceda vida para terminarlos. Su publicación, ahora que hemos perdido nuestras colonias, es más afortunada que nunca; pues (si vale algo) vendrán a probar: que si la barbarie de los americanos nos las arrebató por la fuerza y pudo ser posible tamaño atentado, ni el hierro ni el fuego de todas las naciones podrán borrar de las páginas de la historia del mundo, la gloria de haber descubierto los españoles un nuevo mundo».

Pondal, na frase desta carta que di: «y espero que Dios me conceda vida para terminarlo» contradice as afirmacións feitas en anos anteriores de ter rematado o poema *Os Eoas*. Sicolóxica e artísticamente, Pondal non estaba satisfeito do que tiña composto, e andaba a lle dar voltas, procurando un mellor e máis artístico poema que emulara as estruturas e moldes da épica clásica e renacentista.

Debemos lembrar —tendo en conta a distancia no tempo e o xenio poético destes dous poetas— que Virxilio, despois de levar doce anos traballando na *Eneida*, no derradeiro intre da súa vida, e moi perto da morte, mandou que

¹¹ Año XXIII, número 845. Habana 3 de sept. de 1898.

se destruíra o manuscrito desta obra xenial que coidaba falla de valor artístico e forza épico-heróica para supera-la epopeia grega e román anterior a el, e pensaba que non expresaba con forza e nobreza suficiente o propósito para que fora encetada. Nombargantes, a *Eneida* pasou a ser o modelo da poesía narrativa épica dun pobo que fora destinado a desenrolar unha nova cultura e a espallala polo mundo occidental e oriental coñecido daquela.

Aínda en outubro do 1908, nunha nota da Redacción de *A Nosa Terra*¹² se escribía: «Hoy llegan gratas noticias del viejo amigo. Ojalá se confirmen y al fin veamos pronto circulando por todas partes su magistral poema *Os Eoas*, que parece va a ser impreso para gloria de Galicia y de su autor».

Pola expresión *al fin* que o redactor emprega nesta breve nota, se trasluce a ansiedade e grande ilusión que había por ver *Os Eoas* impreso, principalmente entre os intelectuais e galeguistas da terra. Coidaban que este poema épico sería a mostra máis significativa e convincente dunha Galicia que andaba á procura dun firme e permanente asentamento do valor comunicativo e expresivo literario da súa lingua. *Os Eoas* sería o monumento literario, que aínda recurriendo a un tema de fonda tradición histórica nacional española, defendía e apresentaba os intereses culturais de Galicia, como fixera Jacinto Verdaguer co seu poema *Atlántida*, no que trata un tema mítico e lendario. Nel se esboza a figura do Colón visionario que olla no horizonte do mar un mundo que se perdeu, pero que só os españois poderán recuperar. A lingua é a esencia nacionalista catalana a través da que Verdaguer defende a súa terra e cultura, porque no resto do poema non fai ningunha referencia directa a Cataluña, mentras que *Os Eoas*, non só utiliza a nosa lingua, senón tamén as nosas lendas, xentes, xeografía e natureza.

Dende Cuba, en abril do 1910 lle escribe aquel litógrafo ferrolán impulsor con Curros da creación da *Academia Galega* e xestor teórico do Himno Galego, Xosé Fontenla Leal, quen, entre outras cousas di: «No sabe usted los deseos que tengo de conocer su grandiosa obra *Os Eoas*».

VIDA GALLEGA¹³, a comenzos do século XX, publicou unha breve pero moi significativa nota co título «Pondal y su nueva obra», ilustrada gráficamente con cinco diferentes fotografías e nunha delas se reproduce a que se considera a derradeira estrofa do poema inédito *Os Eoas*. O poeta facía tempo que estaba recluído en Ponteceso, e nesta páxina se celebra a volta de Pondal á Coruña quen:

«Llegó con un tesoro inapreciable del cual tenían algunos literatos vagas referencias. Este tesoro es un poema. Se titula *Os Eoas*. Está

¹² Año II, núm. 57, 8 octubre 1908.

¹³ N.º 1, enero 1909.

escrito en verso. Es, según los que conocen alguno de sus cantos, una obra maestra. Debía esperarse. Pondal no es sólo un poeta. Es poeta y es sabio. La noticia de que Pondal ha escrito una nueva obra produjo un formidable movimiento de expectación entre los amantes de la literatura Gallega... Creemos que esta curiosidad va a tardar en ser satisfecha. *Porque Pondal no piensa publicar Os Eoas* (o suñado é meu). Continúa o xornalista dicindo nun ton dramático: «Ahí está el poema en esa maleta —ha dicho a sus amigos—. Cuando me muera hareis de eso lo mejor que os parezca»... «Para algunos temas de su obra ha escrito Pondal dos o tres cantos diferentes. Si él no lo hace en vida —di o xornalista con voz profética— los llamados a poner en el cauce de la inmortalidad esta obra, elegirán, en cada caso, el canto que más les agrade... *Os Eoas* está escrito dos o tres veces».

Na mesma revista¹⁴, tres anos máis tarde, se publica outro reportaxe gráfico sobre Pondal, a quen visitan no «Hotel Gran Oriente» o xefe de redacción desta revista Xosé Romero Yáñez, Andrés Martínez Salazar e Uxío Carré Aldao para saber do estado de saúde do poeta e composición de *Os Eoas*.

«El autor de *A Campana de Allóns* —escribe o xornalista— es como gran artista, gran extravagante. Hace varios años que no sale de su casa... Los años, muchos ya, no abatieron las arrogancias físicas de Pondal. Su recia voz resuena con vigores de juventud sobre su cuerpo hercúleo. El poeta supo vencer una enfermedad moral que le minó no ha mucho. Puso en ello voluntad y talento. Ahora sólo le falta, para estar completamente bien, decidirse a conocer la calle.

Sobre el marmol de una chimenea que no debe encenderse nunca, tiene Pondal varios fajos de cuartillas. Muy bien atados, muy fuertemente oprimidos, encierran 320 estrofas del poema heróico *Os Eoas*. Sobre aquellos papeles vela el amor senil del poeta. Allí parece estar su testamento lírico»

Estas dúas citas son unha migalla longas pero necesarias para coñecer-lo proceso na evolución da composición de *Os Eoas*, e o estado emocional de Pondal, factor moi importante que tivo un gran efecto na incertidume e vacilacións do poeta en dalo ó prelo. Esta actitude non era nada novo, como xa temos presentado ó longo das páxinas deste apartado do Limiar.

A vida física de Pondal se ía esmorecendo. O poeta tiña sufrido extensas crises síquicas, emocionais e morais. As depresións nerviosas o arredaran de toda actividade social e cultural públicas ou privadas. Facía anos que vivía solo na Coruña, dominado pola misantropía, sendo home de carácter difícil, enfer-

¹⁴ N.º 39, 1912.

mizo pero xenial. Primeiro estivo no «Hospedaje la Luz», Ancha de San Andrés, 22,2. Despois viviu no «Hotel Gran Oriente», Plaza de Pontevedra, e daqui pasou ó «Hotel La Luguesa», Juana de Vega, 21, onde residiu os derradeiros días da súa longa vida, e alí morreu.

2. A MORTE DE PONDAL E «OS EOAS»

Co pasamento de Pondal se abre unha segunda fase na historia da publicación de *Os Eoas* que é necesario coñecer para saber o por que se non deu ó prelo deica hoxe.

No testamento ológrafo que Pondal fixo na Coruña o 23 de xuño do 1910, e logo protocolizado co número 132, o 25 de marzal do 1917 na Notaría da Coruña de don Ildefonso Fernández Feijóo, ó ter finado o poeta o día 8 do mesmo mes, hai unha cláusula que di:


«Dejo mis manuscritos literarios y mis impresos poéticos a la Real Academia Gallega para que los expurgue y edite cuando lo tenga por conveniente en connivencia con mis albaceas».

En nota lacónica enviada a Andrés Martínez Salazar sin data, escrita de presa e con letra esgallada e garabatada que reflexa a decadencia físico-nervioso-muscular de Pondal, en papel impreso oficial do «Hotel La Luguesa», o poeta se expresa deste xeito: «Por fin salí de mi antiguo alojamiento y vivo en la casa de estas señales. De mi cuarto, sin demora, hay que sacar mis manuscritos para entregarlos a la Academia Gallega. Quiero verle. Su amigo. Pondal.»

Esta nota reflexa algunha dificultade que Pondal posiblemente tivo no «Hotel Gran Oriente», e o deteriorado estado de saúde en que se atopaba. Pero a mensaxe máis importante que se transmite nestas catro mal feitas liñas manuscritas de Pondal, é a nerviosa preocupación polo salvamento e patrocinio académico-institucional de *Os Eoas*.

Era tan enfermiza a inquedanza que tiña e o agarimo que sentía por unha obra á que adicara máis de cincuenta anos de traballo poético, que o levou a redactar o seguinte borrador¹⁵ dunha carta dirixida ó Ministro de Estado na que se amosa a tolemia emocional e artística do poeta nos derradeiros días da súa vida e a obsesión pola publicación de *Os Eoas*, arela que non fora capaz de facer realidade. Non se sabe se esta carta chegou algún día a saír do seu escritorio, pero dicía así:

¹⁵ Arquivo Carlos Martínez Barbeito.



Habitación en el sótano de la primera planta, a la izquierda y
junto al jardín. Habitación y a la derecha de la casa.
Habitación muy luminosa. Las habitaciones y baños de la casa
son nuevos y apropiados para todos.

Teléfono 222

H. La Luguesa

GRAN CASA PARA VIAJER

DE JESUS PÉREZ BELLO

CALLE DE JUANA DE VEDA, 21

Precios arreglados con buenos servicios y confort hasta la puerta de Casa. El dueño se encarga de los equipajes tanto en las salidas como al regresar.

La Coruña de _____ de 191__

*Por fin salí
de mi antiguo
alojamiento y vivo
en la casa de estas
señales.*

*De mi cuarto
sin demora hay
que sacar mis manuscritos
para entregarlos a la Academia Gallega.
Quiero verle. Su amigo
Pondal*

esta dirigida a Martínez Salazar

Derradeiras verbas escritas por Pondal. Nesta nota dirixida a Martínez Salazar se le: «Por fin salí de mi antiguo alojamiento y vivo en la casa de estas señales. De mi cuarto, sin demora, hay que sacar mis manuscritos para entregarlos a la Academia Gallega. Quiero verle. Su amigo. Pondal». (Cortesía da Real Academia Galega).

«Señor Ministro de Estado D. Amalio Jimeno:

Os ruego encarecidamente Sr. ministro que pongais mi poema «Os Eoas» baixo la protección de la Real Academia Gallega, porque andando de una en otras manos sería ovjeto (sic) de inevitables alteraciones.

Vuestro.
Eduardo Pondal»

A mensaxe e contido desta carta-borrador coincide coa cláusula xa anotada do testamento ológrafo do poeta. As dúas manifestan a derradeira vontade de Pondal e a preocupación e temor de que alguén alleo a este monumento literario tratase de destruílo ou cambiar a súa estrutura e sentido.

A amizade que unía a Pondal con Manuel Murguía, Andrés Martínez Salazar e Uxío Carré Aldao databa de facía moitos anos por múltiples razóns que todos coñecemos. Cando Pondal morreu, o vello amigo da xuventude, Manuel Murguía era Presidente da *Academia Galega*. Pondal tiña moita confianza en Martínez Salazar, gran respecto hacia el e afecto sincero pola familia como se desprende da correspondencia que mantiveron. Por iso o poeta se dirixe a el con urxencia para sacar todos os papeis que tiña no hotel onde vivía. Poida que Martínez Salazar se puxera en contacto con Carré Aldao, Secretario da *Academia Galega*, para que este se fixera cargo dos manuscritos de Pondal, porque nos conta Leandro Carré Alvarellos¹⁶ que sendo neno estaba na librería do pai —xa localizada na rúa Real n.º 30, despois de ter mercado a imprenta de Domingo Puga, a onde trasladou a librería que tiña na rúa Luchana ou Rego da Agua comprada a Martínez Salazar polo ano 1892— e chegou Pondal con un mozo que traía unha maleta atada con cordas que se puxo na parte da baixo dunha estantería da trastenda. Don Uxío avisou ós fillos que lle non tocaran, pois dentro había un tesouro de moito valor de don Eduardo Pondal. ¿Era a maleta que logo se trasladaría a Academia co manuscrito de *Os Eoas* que Pondal deixou como herencia a esta institución académica? O feito é que o manuscrito que Pondal tiña con el na Coruña pasou a ser propiedade da *Academia* antes de morrer o poeta, como di Murguía no xa mencionado discurso que non chegou a ler sobor «Pondal e a súa obra»¹⁷.

Ó facer un afectuoso reconto da produción literaria de Pondal, Murguía ten dous parrafos adicados a *Os Eoas*, que paga a pena reproducilos por ser a testemuña directa e contemporánea do proceso creador deste poema, e nos que afirma o dereito de propiedade da Academia sobor *Os Eoas*.

¹⁶ Entrevista radiofónica feita a don Leandro Carré Alvarellos co gallo do cincuenta cabodano da morte de Pondal.

¹⁷ *Boletín de la Academia Gallega*, tomos 21-22. A Coruña, 1934; páxs. 189-190.

«Pol-o que lle oímos e pol-o que dos seus traballos poéticos se descobre, eran OS EOAS a obra en que pensaba deixar ó seu país e as posteridades a nota superior e gloriosa da súa inspiración. Xa sabedes que a empezou ben mozo, e que nela ocupou a vida enteira. Morría vello e aínda a limaba e corregía, pois tiña ali posto os seus ollos, como única filla de quen non sabía sopararse. Cantos nos honrabamos coa súa amizade, cantos deseabamos ver impreso o poema que debía inmortalizado, pediamos o dese a imprensa, e moitas veces estivo pra facelo máis o empeño que tiña de que obra de tantos anos e de tantos cariños, saise á luz perfecta e sin mancha, detiñao. O Ceo n'o quixo, quizais pra castigal-o seu empeño e non gozase de un trunfo immaculado pois non sabemos que misteriosos movementos o levaban xa a dalo por feito, xa a deixalo estar hasta que os seus entusiastas lle impuxen en de golpe á obriga *de que non él senón eles, o desen á estampa* (o suliñado é meu) coroando de esta maneira, a obra gloriosa que á súa terra lle debía. Sea o que queira, por unha ou outra causa, él deixabaa dormir acariciada por seu cariño, e seguía ora corregindo un verso que non lle parecía todo ó armonioso que desexaba, ora substituindo unha octava porque entendía mellor, sempre, sempre, posto o seu pensamento na perfeición dos seus EOAS. Máis chegoulle o momento en que o Ceo puxo fin ós seus soños librando o probe vello do seu traballo, e *antes de morrer entregouna ó amor de esta Academia, pra que a gardarse como cousa sagrada.* (O suliñado é meu)

Y en verdade, ben sagrada, pois pra él e pra seu país, escribía o seu poema no ideoma materno...»

3. INTENTOS DE RECONSTRUCCIÓN E PUBLICACIÓN DE OS EOAS ANTERIORES Á PRESENTE EDICIÓN

A maleta mítica de Pondal, recipiente sacro do lendario poema épico *Os Eoas*, non sei canto tempo repousou na trastenda da librería de Carré Aldao, nin tampouco se sabe o intre en que pasou a formar parte directa dos fondos reais bibliográficos da Academia. A primeira vez que a vin e fotografiei foi no ano 1968, cando a *Academia* aínda tiña o enderezo social no edificio do Pazo do Concello da cidade da Coruña, sendo Bibliotecario don Xan Naya Pérez.

Tres anos despois da morte de Pondal, alá polo 1920, a *Academia* encarregara ós señores Carré Aldao e Lugrís Freire a tarefa de estudar o estado e posibilidade de dar ó prelo *Os Eoas*, e logo rendir un informe, que se se fixo e presentou, eu descoñezo. Pero si é certo que Carré Aldao e Lugrís Freire se puxeron a reconstruír, polo menos, partes deste poema épico. Deste labor

resultou que no ano 1921, co gallo da «Fiesta de la Raza», se publicara nas páxinas do xornal *El Ideal Gallego*¹⁸ o que se chamou Canto XXV, «O Vigía de Tope», de trinta e oito que se dicía estaba composto o poema épico *Os Eoas*, «Todos ellos en sonoras y majestuosas octavas reales, que nos muestran la inspiración de su inmortal autor».

No curto limiar que se escribe antes de imprimirlo devandito Canto XXV, o autor, ben fora Carré Aldao ou Lugrís Freire, confirma o feito de que o poema aínda estaba inédito, pero que se daría ó prelo dentro de pouco.

«Nada creemos más oportuno —dice o autor do limiar— en esta gloriosa efemérides que dar a conocer, siquiera sea en mínima parte, la grandiosa obra que dejó inédita el ilustre poeta bergantiñán, el poeta que más intensamente penetró y sintió el alma de su patria. Hagamos votos porque en breve puedan ser conocidos en toda su integridad «Os Eoas», y mientras tanto nos complacemos en dar a la publicidad uno de sus «Cantos», obsequio que sabrán apreciar en todo su valor nuestros lectores».

Pasarían trinta e tres anos sen que a Xunta de Goberno da *Academia Galega* acordara facer algo sobor a publicación deste poema que repousaba entre as paredes de coiro da devandita maleta. Non sei cales serían os motivos deste silencio, ata que en Xunta Xeral do 25 de abril do ano 1954 se constituíu unha Comisión de Académicos formada polos señores Leandro Carré, Ramón de Artaza, Francisco Vales Villamarín, Gonzalo López Abente e Angel del Castillo, que apresentou un informe... «acerca de la posibilidad de publicar el poema «Os Eoas», cuyo original fue legado a esta Real Academia por su autor el insigne vate Eduardo Pondal...¹⁹»

Neste informe se divide a materia presentada en dúas partes. A primeira trata do estado en que se atopaba o manuscrito orixinal e a posibilidade de lle dar forma para a súa publicación. A segunda estaba relacionada coas dificultades que existían na tarefa de cumprir co propósito da publicación.

En canto á primeira parte os comisionados escribían o seguinte:

«El poema "Os Eoas" está escrito en pequeñas hojas de papel de unos 13 por 10 centímetros, y estas papeletas sin numeración ni indicación alguna que señale el orden de su correlación. Solamente cierta cantidad de papeletas están juntas en pequeñas carpetas de papel atadas con cintas; pero una gran suma de ellas se hallan sueltas en montón ocupando la mitad de la maleta en que se conserva el original todo.

¹⁸ Año V. Número 1.300. La Coruña, 12 de octubre de 1921.

¹⁹ Toda esta información está sacada do Informe da Comisión publicado no *Boletín de la Real Academia Gallega*, tomo XXVI, páxs. 85-89.

En cada una de las papeletas va escrita una estrofa; pero en una forma tan confusa por la repetición de versos con pequeñas variantes; por las repeticiones superpuestas... la lectura es difícilísima y casi imposible en algunos casos.

Muchas de las estrofas se repiten en sucesivas papeletas con ligeras modificaciones,... la lectura y transcripción de cada estrofa se hace difícil, difícilísima a veces; pero en general no es imposible».

Os comisionados, logo de apunta-lo estado do poema e as dificultades que ofrecía a lectura e transcripción das estrofas de *Os Eoas*, que eles coidaban era un manuscrito-borrador, presentaba o seguinte plan de traballo para a recuperación do poema:

«*Primero*. La transcripción de todas las estrofas que comprenden las papeletas.

«*Segundo*. La reconstrucción de las estrofas, una por una, seleccionando los versos entre los numerosos escritos para cada estrofa.

«*Tercero*. La ordenación de las estrofas para constituir cada canto.»

Despois destes tres puntos do plan de traballo na reconstrucción de *Os Eoas*, a Comisión fai referencia ó Canto XXV publicado no *El Ideal Gallego*, transcrito por Carré Aldao, do que xa se falou anteriormente, e dan o nomenclator dos cantos do poema publicado co Canto XXV devandito, o que non coincide co dado a coñecer en VIDA GALLEGA, o ano 1912, dictado de memoria por Pondal.

A Comisión chega á conclusión de que o factor máis importante para cumprir tal empresa é o tempo. O moito tempo necesario e o número de persoas que traballando arreo en equipo poideran concluir tan difícil intento é a grande preocupación dos comisionados que expresan do seguinte xeito no seu informe:

«En efecto, dada la forma en que se encuentra el material y lo difícil de la transcripción de las *miles de papeletas* que contienen las estrofas del poema, se necesitaría que varias personas de capacidad adecuada para este trabajo se dedicasen exclusivamente y constantemente a esa labor, aun así creemos que su trabajo habría de durar algunos años.

Esta ha sido la causa que ha determinado el abandono de tan ardua labor por los señores Carré Aldao y Lugrís... y esto es lo que imposibilita también que cualquiera de los actuales miembros de la Comisión nombrada ultimamente pueda intentarla... a parte de que, aun dedicando todos esos momentos a la labor requerida por el poema de Pondal, no podrían darlo concluido quizá *en el resto de su vida*». (O suliñado é meu).

Neste escrito hai unha recomendación moi importante que estaba dentro do espírito preocupante de Pondal manifestado facía anos na carta-borrador, dirixida ó Ministro de Estado don Amalio Jimeno en canto á enteireza do manuscrito do seu poema *Os Eoas*. Naquela pedía o poeta a protección da *Academia Galega* sobor do poema épico: «...porque andando de unas en outras manos sería ovjeto (sic) de inevitables alteraciones», mentras que a Comisión aconsellaba neste intre que «tan delicado tesoro» se non permitira sacalo da Academia, xa que ó estar composto de pequenas follas de papel soltas, sería muy fácil se perderen, a pesares do muito cuidado que tivese a persoa que se adicase ó labor de transcripción e ordenación».

Os comisionados rematan o informe coas seguintes verbas de lamentación, nas que se observa unha luz de remota esperanza e de lecer non imposible, aínda que si difícil. «Por todo lo expuesto consideramos difícilísima la publicación del poema de Pondal «Os Eoas», lo que es de lamentar, pues todos quisiéramos que esta obra pudiera darse a luz».

A *Academia*, a pesares do informe pouco alentador da Comisión devandita, tratou de cumprir coa manda do creador de *Os Eoas*. Dous anos despois da emisión deste informe, en xunta ordinaria celebrada por esta institución académica galega o día 25 de marzal do 1956, e ratificada na xunta xeral ordinaria do 27 de maio do mesmo ano, —logo de expresar o señor Bugallal a opinión de que a *Academia* estudiase o xeito de publicar, senón todo, polo menos partes do poema *Os Eoas*— aceptando a proposta do Secretario don Francisco Vales Villamarín, se acordou que o Académico de número don Fermín Bouza Brey, coñecedor da vida e obra de Pondal²⁰, estudiase o texto autógrafo do poema e informara sobre a posibilidade da publicación parcial ou total de *Os Eoas*.

Tendo en conta os traballos publicados polo erudito, pesquisador, poeta e crítico literario galego sobor da vida e obra de Pondal, se pensou que Bouza Brey era o académico máis familiarizado coa obra do poeta bergantiñán, e xa tiña traballado cos citados materiais de *Os Eoas*.

Aprobado o acordo de invitar ó académico de número don Fermín Bouza Brey, o Secretario lle notificou por escrito a resolución, datada na Coruña o 2 de xuño do 1956, para que viaxara a esta cidade, por conta da Academia, onde se trataría o asunto proposto.

Don Fermín Bouza Brey, contestou o 12 de xuño do 1956, dende Santiago, agradecendo a confianza que a Academia poñía nel para face-lo traballo que lle encomendaba. Utilizando a típica fórmula retórica de se non considerar a persoa máis idónea para esta difícil tarefa, expón que facía moitos anos se viña

²⁰ Bouza Brey, Fermín: «A formazón literaria de Eduardo Pondal e a necesidade de unha revisión dos seus «Queixumes», *A NOSA TERRA*, Núms. 208, 209, 210, 211. «Camoens e Pondal», *NOS*, tomo 12, 1935, páxs. 25-30.

adicando á pesquisa de todo material relacionado coa figura do disterado fillo de Galicia, e coida importante a publicación de canto se conserve de *Os Eoas*, pois aínda que sexa incompleta «siempre revistirá interés para la historia de nuestra literatura el conocerla...». Bouza Brey estaba convencido, sen coñecer o total do poema épico, —o que mostra unha contradiceión que se non pode conciliar coa disposición amosada na súa contestación á petición da Academia— de que este traballo artístico-poético de Pondal non acrecentaría a gloria do poeta, dispois «de su obra capital *Queixumes dos Pinos* donde se revela su verdadero genio poético».

Termina a súa carta con algunhas consideracións sobre un posible limiar que tiña de levar a futura edición do material que poidera rescatar de *Os Eoas*, todo escrito en galego. Remata confirmando a súa presenza na Academia o sábado día 16 de xullo, sobor das doce da mañán, para falar co Presidente don Manuel Casás e o Secretario don Francisco Vales Villamarín do encargo da Academia.

De feito, Bouza Brey principou a trascripción e arranxo dalgunhas oitavas dun dos macicos gardados na maleta. Con este motivo a Academia, por medio do Secretario, se dirixía a Bouza Brey, en carta do 24 de xaneiro do 1957, lle dando conta de que na Sesión do 20 do mesmo mes se acordara, unánimemente, lle expresar «la satisfacción más íntima y la felicitación más cordial por el comienzo de su labor, que habrá de ser extraordinaria y merecerá, justamente, el aplauso de todos los buenos gallegos».

O tempo fora sempre o problema fundamental daqueles que se quixeron adicar, ó longo dos anos, á difícil tarefa da reconstrucción, ordenación e estruturación do poema *Os Eoas* para dalo ó prelo. Traballo lento, aborrecido e canso que esixía horas de vagar para realiza-la operación de rescate das estrofas espalladas caóticamente no interior dunha maleta, e nas que a escritura autógrafa de Pondal ofrecía grandes dificultades de lectura e entendemento dentro do marco, supostamente lóxico, dun episodio ou canto. O ensamblaxe das oitavas transcribidas requería a concentración no motivo que expresaran, como peza dun mosaico que ten de encaixar no lugar apropiado para dar ó conxunto senso e significado artístico.

O tempo, ou a falla de tempo, fora a causa do abandono deste proxecto dos pacientes e capaces Carré Aldao e Lugrís. A falla de tempo para se adicar a este labor, e non a ausencia de cariño e preparación intelectual, fixo chegar á conclusión, xa apuntada da Comisión académica constituída no 1954 para dar ó prelo *Os Eoas*.

O Presidente da Academia don Manuel Casás era consciente deste factor esencial na elaboración, preparación e terminación do manuscrito de *Os Eoas*. Bouza Brey, despois de que encetou con todo entusiasmo e apoio, polo menos moral —non sei se tamén económico— da Academia a trascripción das primeiras es-

trofas do poema inédito de Pondal, se deu conta axiña das insalvables dificultades con que se atopou ó non poder conseguila meta que se tiña proposto por falla de tempo, pois tiña primeiro que cumprir as obrigas profesionais e familiares alén doutros proxectos eruditos que lle roubaban moitas horas do día.

Logo que se enfrentou e analizou ben o manuscrito e soubo do estado en que se atopaba, o 11 de febreiro do 1957, un mes despois de ter estado Bouza Brey na *Academia* invitado polo Presidente, lle escribe don Manuel Casás contestando a unha carta do académico na que se lía entre liñas os problemas que tiña para dar cabo do traballo que se comprometera a finir nunha determinada data, e lle informa: «He dado cuenta de ella a mis compañeros de Junta y todos convinimos en que la labor es abrumadora... No obstante, de su identificación con el Bardo y de sus magníficas disposiciones esperamos que se arribe al fin anhelado. Y para ello, naturalmente, hay que contar *con el tiempo preciso —tan caro hoy en día—* y que dejamos, como todo, a su libre disposición. (O suliñado é meu)

Pasarían trece anos, dende que Bouza Brey intentara rescatar algúns bocados de *Os Eoas*, cando don Xosé Alfonso Reboreda, Presidente do *Centro Galego* de Bos Aires, escribe á *Academia Galega* se interesando polo estado do labor de recuperación e publicación de *Os Eoas*, sabendo que Bouza Brey fora comisionado pola Academia para facelo.

Contesta don Francisco Vales Villamarín o 26 de decembro do 1969 confirmando que Bouza Brey era o Académico numerario comisionado para esta tarefa, tendo en conta o coñecemento que posuía da personalidade e obra poética de Pondal. Vales Villamarín fai historia sintetizada dos dous intentos anteriores do ordenamento e publicación de *Os Eoas* realizados por Carré Aldao e Lugrís nos anos 20 e logo pola Comisión Académica do 1954, pasando a explicallo estado caótico do manuscrito, para escribir:

«El señor Bouza-Brey coincidió en la apreciación de la Junta de Gobierno, esto es, de ordenar y hasta reconstruir alguna parte de «Os Eoas» vistas las enormes dificultades que se ofrecen para la publicación de la totalidad de la obra, y el resultado, hasta ahora, puede decirse que si no defraudó porque la competencia de aquél es mucha, no colmó los deseos del propio señor Bouza-Brey ni los de esta Junta de Gobierno: el trabajo realizado no es abundante en razón a lo que se ha dicho antes y más si se tiene en cuenta que lo ha hecho una persona sola».

O secretario da Academia informa ó señor Reboreda que na derradeira xuntanza do ano 1969 celebrada polos membros do Goberno desta Institución, se acordara solicitar de Bouza Brey a preparación dos materiais que tivera arranxados, con notas explicativas, para dalos ó prelo no mes de Santiago co gallo das festas do Apóstol, sempre que Bouza-Brey aceptara esta proposta e poide-

ra físicamente, xa que «se halla actualmente convaleciendo de una reciente intervención quirúrgica que le hubo de dejar bastante debilitado». Termina a carta de Vales Villamarín con unha manifestación de fondo senso de responsabilidade, por parte da Xunta de Goberno da *Academia*, en canto á publicación de *Os Eoas*, «asunto que ha preocupado de continuo y viene preocupando a la *Academia* desde que el egregio bardo se lo legó para su posible publicación».

O día 26 de decembro do 1969 está datada a devandita carta do Secretario da *Academia* en contestación á do Presidente do Centro Galego de Bos Aires, señor Reboreda. Tres días máis tarde, Vales Villamarín mandou copia da mesma a Bouza-Brey con unha nota na que lle dicía: «Vexa vostede, en vista desto, se se atopa con forzas para dar remate ó traballo, cousa que a *Academia* vería con viva satisfacción. De non ser así, teña a bondade de decirme que podemos facer co manuscrito para informar seguidamente a aquela esgrevia e xenerosa entidade».

Coido que paga a pena reproducir a seguinte carta de Bouza-Brey ó Secretario da *Academia*, neste apartado das páxinas que dan corpo ó Limiar desta edición de *Os Eoas*, para comprender a historia da segunda fase do proceso de publicación do poema que Pondal escribiu pero que nunca deu ó prelo.

«10-I-970

Ilmo. Sr. D. Francisco Vales Villamarín, Segretario da Real Academia Galega.

A Coruña.

Meu caro Segretario e amigo:

Recibo a súa carta a propósito da transcripción e escolleita do poema pondaliano OS EOAS.

Vostede sabe que levo examinado dúas tandas de estrofas manuscritas autógrafas de Pondal, do xeito que as deixou á *Academia*, isto é, metidas nunha maleta en que aparecen revoltas tódalas papeletas de maneira que os diversos cantos de que debería constar o poema aparecen misturados, sin saberse de momento a que porción de aquelas en que a obra foi dividida pode pertencer. Compre engadir a iso que en cada unha das estrofas móstranse os versos modificados, superpostos, engadidos, pondo no canto de cada palabra escrita outras dúas ou tres pra substituílas cando se comprende o que está escrito.

En tal circunstanza resulta difícilísimo tratar de montar o poema, porque primeiro habería que, con inmenso traballo, tratar de escoller cal era a estrofa (ou octava real en que aparece confeccionada a obra) que debería prevalecer en definitiva; i-esto non ao gusto do poeta, senon ao gusto do que faga

a escolleita. Somentes pra ista laboura de transcripcion necesitaríase un equipo que estudase estrofa por estrofa esteticamente moitos meses arreo.

Depois de tal inmenso traballo, procedería ir acoplado as estrofas pra saber onde cabían elas, dentro do poema.

Tan ímproba laboura, non pode efectuala unha soa persoa, nin anque foran dez persoas poderías facela en menos de cinco anos. Polo tanto, eu soio non teño por posíbre poida facela, e menos agora que —como Vdes. saberán— estiven varios meses doente, sufrin unha rexa operacion e aínda estou en período de convalescencia que ten que ser forzosamente moi de vagar.

Poderíase ir publicando estrofas conforme se fosen restituindo; mais resultaría cousa dispersa e sin órde algun. A solución sería ir refacendo as estrofas con moito vagar por varios ou todos os Académicos, rematase cando se rematase, pro irle deixando feito boa parte do traballo ós do futuro.

Un saúdo a todos e unha aperta pra Vde. do seu amigo e compañeiro.»

Bouza-Brey deixou na Academia cuarenta e tres oitavas reais transcribidas e pasadas a máquina. Están xuntas a xeito de folleto baixo páxina que fai de cuberta na que se le: «*Eduardo Pondal / Os Eoas / Transcripción, División e selección / de / Fermín Bouza Brey / Numerario da Real Academia Galega*». Hai algunhas estrofas que pertencen á Invocación, outras son da Proposición, e logo se atopa un grupo que trata do episodio titulado «A visión de Isabel». Ademais están transcribidas outras estrofas que Bouza-Brey ten como variantes. Todo este material preparado polo devandito numerario da *Academia* son minúsculas mostras do inxente manuscrito de *Os Eoas*, pero un honesto e garimoso exemplo da súa capacidade e coñecemento da personalidade e obra de Pondal.

No ano 1935 se preguntaba Bouza Brey, non sei se retóricamente ou convencido do que escribía: «¿Paga a pena imprimir «Os Eoas»? E logo engadía: «A resposta será afirmativa só no caso de que se desexe coñecer todo canto o poeta de Bergantiños compuxo na súa vida. A corda orixinal que o envolve de eternidade na lús non está naquelas antigas octavas reás, cansas e poirentas, alonxadas dos actuais gustos, pacientemente recortadas en onde o xenio non podía voar ceibe baixo ceos de chumbo co lastre mitolóxico da preceptiva clásica». Nembargantes, no 1959 aceptaba o encárrago da Academia para ordenar e reconstruír, aínda que fora parcialmente *Os Eoas*.

Non sei se naquel intre Bouza-Brey cambiara de actitude —o tempo e as circunstancias son forzas irreflexibles que fan variar os gustos, as ideas, posicións e modos— cando recibiu o mandato da *Academia*, ou se encetou a tarefa por compromiso moral-intelectual, xa que el era o académico máis identificado coa obra de Pondal e de prestixio neste aspecto da cultura literaria de Galicia. Se en realidade se encarou co proxecto de reconstrucción de *Os Eoas* co prexuício manifestado sobre este poema épico no seu artigo *Camoens e Pondal*, publicado na Revista *NOS*, coido que se atoparía, en moitos momentos, desanimado e con falla de interés, tendo en conta as dificultades de transcripción, lectura e reconstrucción das estrofas e cantos de *Os Eoas*, pois a operación quirúrxica que sufrira no 1969, non xustificaba a falla de avance, aínda que fora lento, do proxecto nos anos anteriores a esta enfermidade. Tampouco se debe esquecer-lo elemento *tempo*, tan necesario para levar a bo cabo a operación de rescate dun monumento literario no que o autor fixera tantos cambios, engadidos e deixara inacabado na súa estrutura e liña artístico-narrativa.

Dende a Coruña, o Presidente interino da Academia, don Xoaquín Freyre de Andrade, escribía o día 17 de xaneiro do 1970, sete días despois de facelo Bouza-Brey ó Secretario da *Academia* en carta reproducida nestas páxinas, ó Presidente do *Centro Galego* de Bos Aires, don Xosé Alfonso Reboreda e lle adxuntaba copia da de Bouza-Brey lle indicando a firme vontade da *Academia* de continuar-la procura dalgúns Académicos que poideran facer realidade, algun día, a publicación de *Os Eoas*:

«Advertirá por ese texto (se refire á carta de Bouza-Brey) que la labor es difícilísima y que coincide en todo con lo que yo señalaba a usted en mi citada carta. Pero en el deseo de llevarla adelante, y a la vista de la misiva del señor Bouza-Brey, la Junta de Gobierno de la Academia ha acordado anteayer que esa labor sea asignada a los especialistas que la Academia designe en su oportunidad»²¹.

4. XESTACIÓN E REALIZACIÓN DO PRESENTE PROXECTO

Cando estiven na Coruña no ano 1968 buscando na *Academia Galega* materiais autógrafos, inéditos ou pouco coñecidos sobor da vida e obra de Eduardo Pondal para escribir a miña tese de doutoramento, tiven a dita de dar con varios manuscritos, poemas impresos e notas en revistas e xornais de Galicia e doutras partes de España e América esquecidos que me serviron para ter un entendemento máis fondo e largacío do poeta e da súa produción artística.

Entonces, consultei a lendaria maleta onde se gardaba con relixioso celo o manuscrito autógrafo de *Os Eoas*, tendo a oportunidade de follear algúns dos

²¹ Toda a información relacionada coa intervención de don Fermín Bouza-Brey no intento de publicación de *Os Eoas*, está sacada das cartas inéditas que garda a *Real Academia Galega* sobor deste tema.



Foto de Eduardo Pondal, tres anos antes do seu pasamento, tomada no «Hotel Gran Horizonta da Coruña. Nela Pondal, erguido entre Carré Aldao e Romero Yáñez, recita unha oitava manuscrita de OS EOAS.



Maleta onde se gardan os mazicos de oitavas reais que forman parte do poema épico-heróico que Pondal titulou OS EOAS. A Real Academia da Lingua Galega é a depositaria destes manuscritos, e nela se atopan.

macicos de oitavas reais, dos que rescatei bocados que logo daría ó prelo no meu libro de poemas de Pondal²². Bouza-Brey estaba encargado naquel intre da transcripción e arranxo do poema épico, como xa se sabe polo que se conta en páxinas anteriores. Descoñecía eu, naqueles días, este feito da historia dos intentos da publicación de *Os Eoas*, legado por Pondal á *Academia Galega*.

O material pechado naquela maleta de coiro me abraiou e chamou moito a miña atención, tendo en conta a idea que me fixera dun Pondal mítico por medio da súa obra publicada e coñecida ata entón, e os comentarios e anécdotas escoitadas directamente dos gardadores da tradición lendaria do poeta de Bergantiños, tales como Martínez Risco, Vales Villamarín, Carré Alvarellos, Naya Pérez e outros académicos que aparecían polas dependencias da *Academia Galega*, cando estaba no Pazo do Consello da cidade da Coruña, e se enteraran de que traballaba nos fondos pondaliáns existentes alí.

Para min, tanto a maleta como o manuscrito se transformaron nun «Sancta sanctorum» ó que sómente podían entrar os privilexiados videntes e iniciados neste rito sacro-mítico literario. O respecto misterioso, a veneración reverente e a protección celosa do manuscrito pondalián por parte de tódolos académicos e intelectuais galegos sabedores da existencia de *Os Eoas*, acrecentou o meu interés e curiosidade de coñecelo, palpalo e ollalo como reliquia de santón da nosa cultura literaria, digna de ser publicada para coñecemento de tódolos interesados neste tipo de monumento poético. Naceu no fondo do meu espírito unha forza irresistible que me empurraba a descubrir as chaves do misterio pechado nas cuartelas manuscritas de *Os Eoas*.

Terminada-las pesquisas na *Academia Galega*, voltei ós Estados Unidos para fina-la tese de doutoramento. Conmigo levaba un arrecendo de lenda e unha impresión, quizabes esaxerada e idealizada, dun poeta inmorrente galego e dun monumento literario do que toda a intelectualidade da nosa Terra falaba e comentaba sen o ter lido, xa que nunca se dera ó prelo na súa integridade e nin siquera se publicara un canto completo do mesmo. Pois o mal chamado Canto XXV «O víxía de tope», que con moi boa intención imprimaran Carré Aldao e Lugrís nas páxinas do xornal *El Ideal Gallego* do ano 1920, non había moita xente que o coñecera, aínda que sempre se citaba.

A lenda mítica de *Os Eoas* nacida no fin do derradeiro século se mantivo e creceu no comenzo do presente, adquirindo proporcións xigantescas nos anos vinte e logo nos cincuenta, cando a *Academia Galega* encargou a Bouza-Brey o proxecto de recuperación e publicación do poema épico de Pondal, sen éxito na empresa polas súas doenzas e falla de tempo.

²² Eduardo Pondal, *Novos poemas*. Galaxia, Vigo, 1971.

Carballo Calero dera ó prelo, no ano 1961, bocados de *Os Eoas* que se gardaban en Ponteceso. Dez anos máis tarde fixen algo semellante utilizando o material que puidera rescatar do manuscrito da *Academia Galega* e reproducindo o que publicaran Carré Aldao e Lugrís. Deste xeito, os lectores de Pondal e amantes da poesía galega, tiñan xa, polo menos, algunhas cativas mostras do mítico poema épico que podían utilizar como elemento de xuicio parcial dunha obra que aínda dormía na maleta de coiro nas dependencias da *Academia Galega*.

Nembargantes os devanditos exemplos dados ó prelo de *Os Eoas*, sempre coidei que non eran dabondo para coñece-lo valor artístico-poético desta composición e labor literario posto por Pondal nunha obra de folgos abraiantes, coa que o poeta pretendía facer grande a súa Terra e consolida-la lingua galega como medio normal expresivo dunha singular e diferente maneira do ser nacional do pobo de Galicia.

Dende o ano 1968, a inquedanza e arela dalgún día poder intentar a transcripción, reconstrucción e publicación de *Os Eoas*, quedaron agachoupadas na miña mente, formando as firmes esperanzas dunha ilusión que non sabía se chegaría a se transformar nunha realidade.

Un verán das miñas visitas anuais a Galicia, xantei, como outras veces, con don Xosé Filgueira Valverde en Pontevedra. A razón destas xuntanzas era andar polos vieiros da cultura galega e falar das xentes que nos Estados Unidos —foramos galegos ou non— estabamos a traballar no eido da vida galega. Un dos temas que xurdiu foi o do poema inédito de Pondal. Neste intre, lle confesei a don Xosé o meu iluso pecado de trata-la recuperación e publicación de *Os Eoas*, e tamén lle manifestei os dous obstáculos fundamentais que me privaban de enceta-lo soñado proxecto: tempo e axuda. Eran os mesmos estorbos con que se atoparan Carré Aldao, Lugrís, a Comisión académica do 1954 e Bouza-Brey. Se repetía a historia.

Don Xosé me contestou que os tempos e as institucións cambiaran en Galicia para ben, e que se estaba disposto e podía conseguir permiso da Universidade da Cidade de Nova Iorque, onde tiña a miña cátedra e posto administrativo como Xefe do Departamento de Linguas Extranxeiras, me recomendaba solicitara unha Bolsa de investigación da *Fundación Pedro Barrié de la Maza, Conde de Fenosa*.

Pasou un ano e nada fixera por razóns persoais e profesionais. Pero o 13 de xaneiro do 1987 fun invitado polo *Museo de Pontevedra* a dar unha conferencia sobor do tema histórico da batalla naval de Rande. Voltamos a tratar, entre outras cousas, o asunto de *Os Eoas*, xa que don Xosé coidaba que o Cinco-centos Aniversario da descuberta de América non estaba moi lonxe no calendario, sendo esta unha data apropiada como tamén o pensara dona Emilia

Pardo Bazán un século antes, para dar ó prelo o poema de Pondal. Todo o tempo era pouco nesta empresa quixotesca.

Nembargantes, me non atrevín a segui-lo consello de don Xosé naquel intre, pero o profesor Filgueira Valverde voltou a insistir na cuestión en carta que me escribiu o día 1 de nadal do 1988, na que me dicía: «Paréceme que debe solicitar xa unha beca da *Fundación Barrié* para recompor e dispor a edición comentada (se refería don Xosé as moitas conversas que tiveramos sobor este tema) dos «Eoas» de xeito que estén impresos no 1992, para as conmemoracións centenarias». Logo, na mesma carta, me indicaba a documentación que debía remesar á *Fundación Barrié*.

Don Xosé Filgueira Valverde posuía máis confianza nas miñas cativas posibilidades intelectuais e psicolóxico-emocionais para me enfrentar con tamaña tarefa que eu mesmo, quen dubidaba e tiña medo perde-lo creto, se a *Fundación Barrié* me concedía a Bolsa de investigación e non daba cabo do traballo. De tódolos xeitos, o alento que me daban os profesores Filgueira Valverde e o meu mestre don Emilio González López fixo que, pouco a pouco, me atopase a min mesmo e consolidase a suficiente auto-confianza para me arriscar a pedir axuda á *Fundación Barrié de la Maza*. Finalmente arranxei todos os papeis necesarios, dacordo coa información que me dera don Xosé, e remesei todo á *Fundación Barrié* polo mes de marzal do ano 1989, para estudio e consideración do Consello e Comisión Delegada de Investigación da Institución coruñesa.

En carta da *Fundación Pedro Barrié de la Maza, Conde de Fenosa*, datada na cidade da Coruña o día 10 de maio do 1989, me comunicaba don Xoaquín Arias y Díaz de Rábago, Vicepresidente, a leda nova de que a Comisión Delegada de Investigación tiña aprobado o meu proxecto de investigación, reconstrucción e publicación do poema épico de Eduardo Pondal *Os Eoas*.

A nova me abraiou de ledicia, porque coidaba que aquel sono utópico que se formara na miña mente, alá polo ano 1968, tiña posibilidade de se transformar nun ente real. Pero, por outra banda, resoaba na miña memoria, espírito e alma o eco daquelas verbas que Carballo Calero escribira no ano 1961 nas que fai referencia ó enorme número de variantes con que se atopou no manuscrito de *Os Eoas* de Ponteceso: «O máis bizantino dos eruditos ficaría aburrido de tarefa tan abraiante e tan falta de proporcional interés». Eu que me non consideraba nin «bizantino», nin «erudito», pensei moitas veces se en efecto era un tolo cheo de curiosidade, ou un curioso tarado.

Pero era tarde. Moralmente me non podía voltar atrás, principalmente cando tiña esgrevios persoeiros da cultura galega, que coas súas voces prestixiosas me inspiraban e alentaban confianza, tales como González López, Filgueira Valverde, García Sabell e toda a Comisión Delegada de Investigación da *Fundación Barrié* constituída por xentes de saliente prestixio da vida cultural gale-

ga que votaran en favor dun proxecto que requería adicación, capacidade e moita paciencia, cualidades que presupoñían en min, e non os podía defraudar. Don Xoaquín Arias y Díaz de Rábago, Vicepresidente da *Fundación* era o gran promotor desta idea, a que coidaba moi oportuna e prestixiosa para Galicia, dentro do marco de actividades nacionais do Estado que se celebraban para rememora-la xesta que o pobo español levara a cabo facía Cincocentos Anos.

Así pois, pedín permiso oficial da *Real Academia Galega* para poder traballar nas dependencias desta Institución e utiliza-lo lendario manuscrito de *Os Eoas*, gardado na mítica maleta, legado polo poeta antes do seu pasamento, e tamén solicitei autorización para a consecuente publicación. O Secretario da *Academia Galega*, don Marino Dónega, co visto do Presidente don Domingo García Sabell, contestou á miña petición o 18 de setembro do 1988 coa seguinte carta que reproduzo íntegra, polo significado histórico que ten, na longa andadura da reconstrución e publicación de *Os Eoas*:

«Ilmo. Sr.:

A Xunta de Goberno desta Real Academia Galega acordou por unanimidade concederlle a autorización que vostede solicita para traballar cos manuscritos que nos arquivos desta Corporación se conservan da autoría do grande poeta galego Eduardo Pondal relacionados co poema de grande alento, titulado OS EOAS, e á súa posterior publicación, por estaren inéditos na actualidade e polo moito que poidan significar na aportación de Galicia e do seu idioma nesta efemérides do V Centenario do Descubrimento.

A Coruña, a dezaioito de setembro do mil novecentos oitenta e oito.»

Ceguei á Coruña o 16 de xaneiro do 1990, e ó día seguinte escomecei o labor de pesquisa e transcripción das estrofas manuscritas de *Os Eoas* conservado na maleta de coiro. Alí estaban esperando que alguén as erguera do fondo daquela cadea escura onde estiveran pechadas por moitos anos, coa esperanza de ve-la luz da publicación.

Día a día, semán tras semán estiven traballando arreo con paciencia e adicación bieita, rodeado do afecto e axuda das xentes da *Academia Galega*, e a constante preocupación da *Fundación Barrié* que en ningún intre da miña estada na Coruña deixou de me mostrar xenerosidade e comprensión. Foron sete meses seguidos e constantes de recadádiva manuscrita dos materiais do poema épico pondalián, que logo almacenaba no ordenador persoal que a *Fundación Barrié* instalara na habitación do «Hotel Finisterre» onde estiven hospedado o tempo que residín na Coruña co devandito propósito.

Non foi tarefa doada. Pondal escribía de pé. En moitas ocasións con lápiz de carpinteiro de riscos moi abertos, que unhas veces recubría con pluma, e

noutras deixaba o verso ou a estrofa tal como a escribira, se encargando os anos, a humedade e outros elementos naturais de case borra-lo que o poeta apuntara na cuartela de papel, no sobre, no reverso dunha carta, dun recibo de pago ou calquera outro papel que tivera á mán cando o visitaban as Musas.

En moitas ocasións Pondal, entre verso e verso dunha oitava intercalaba un novo verso ou variantes do mesmo, mesturando, interpoñendo, borrando unha verba, ou ben todo un verso, co que creaba uns garabatos moi difíciles de ler. Coido que o mesmo poeta non podería descifra-lo que escribía, por iso voltaba a escribir nova estrofa co mesmo motivo que tratara de expresar na anterior, utilizando a mesma metodoloxía rutinaria de mendar o que xa correxira co gallo de perfecciona-lo ritmo e a rima para conseguir a musicalidade «wagneriana» que Pondal quería lle imprimir a este poema épico, solemne e grandioso.

Por iso facía e voltaba a face-los versos e as oitavas procurando tódolos posibles efectos e matices de beleza poético-musical a traveso de novas metáforas, imaxes, aliteracións, medidas métricas, acentuacións e variantes sintácticas. Todos estes cambios, engádegas e variacións feitas no mesmo bocado de cuartela onde escribía a estrofa, ocasionaba unha moi apretada composición que logo case era imposible descifrar.

Houbo días que me fallaron as forzas psicolóxicas, a concentración e o espírito de traballo, deprimido pola lentitude obrigada da difícil lectura de moitas estrofas. Por outra banda, o sentido de responsabilidade e o medo ó ridículo petaban fortemente nos ombreiros do meu espírito desfalecido que se erguía devagariño para voltar á tarefa encetada. E así, paseniño, transcribin case catro mil estrofas do poema que moito se falara e sobor do que se tiña escrito dabondo, pero nunca se dera ó prelo.

Se a tarefa de transcripción foi dura, penosa e difícil polas razóns xa apuntadas, non foi menos a de selección, ordenamento e encaixe das estrofas nos seus propios episodios e cantos, tendo en conta que todo o material estaba na maleta misturado e ciscado aínda que calquera que o vira pensaríase nun orde e nunha clasificación axustada por estar as cuartelas en macicos atados e ter na cuberta de papel de barba un título que enganosamente correspondía a un determinado canto que non existía. Moito máis tempo me levou lle imprimir senso e forma a este poema, pero hoxe aquí está, aínda que non teña a enteiraza total que o poeta lle daría se o publicara durante a súa vida.

5. PLAN E ESTRUCTURA ORIXINAL DE OS EOAS

O poeta cando concebiu a idea de escribir este poema épico diseña un plan-proxecto narrativo que debía de seguir para que a súa obra disfrutase dun fin artístico e tivese senso no desenrolo do tema e acción. Este esquema tiña como base fundamental o feito histórico rexistrado na historiografía española das viaxes e descubertas de Colón e o pobo español que con el se embarcou no porto

de Palos, seguindo moi de perto o *Diario de Colón*, que Pondal aproveitou en detalle para transformalo en episodios ou esceas do seu poema épico.

Carballo Calero no traballo que publicou no 1969 sobor «A América Descuberta»²³, utilizou manuscritos autógrafos de Pondal atopados en Ponteceso, nos que o poeta semellaba ter planificado un poema composto de cinco cantos, baixo o título de «América Descuberta,» e un guión bosquejado antes —dice Carballo Calero— de escribir e imprenta-lo fragmento do Canto V, que o esgrevio profesor galego deu ó prelo e se reproduce aquí para mellor entender as variantes que Pondal operou nel. O Canto IV do proxecto posiblemente orixinal, daba comenzo con este episodio ou fragmento.

«A América Descuberta

(poema)

Plan:

Canto 1

Invocación. Píntanse los buques en el mar, fuera de las Canarias, en demanda del ignoto continente. Envía Dios a Gabriel a la isla de Lampedusa. Cueva del viento Levante. Golondrina cansada que se posa en la capitana. Cógenla los héroes y la sueltan luego con una inscripción en que saludan a la patria.

Canto 2

Consejo infernal. Satanás persuade a los suyos prohibir la empresa, que llevará el Evangelio y la civilización al nuevo continente por la raza española. Infunde el espíritu de la rebelión en el ánimo del héroe Esquivel. Rebelión, que calma la sola grande presencia de Colón. Siguen las naves su derrota. Pequeño episodio del combate de doce caballeros cristianos contra doce musulmanes, contado por el trovador..., del tiempo de la toma de Sevilla, en defensa de una princesa árabe.

Canto 3

Tempestad. Espantoso nublado que dirigiéndose a los héroes les dice que retrocedan, y les anuncia ser el que los futuros llamarán Equinoccio, que en la India Cyclón, en Europa Mistral y Siroco, y entre los árabes Simún. Breves y grandes palabras que le dirige Colón. Sopla luego un apacible Levante. Sigue la derrota. Noche apacible. Breve episodio campestre, contado por un héroe, sobre un viejo pastor gallego que sin haber salido jamás de su valle nativo, tampoco había

²³ *Cuadernos de Estudios Gallegos*, tomo XXIX, páxs. 296-312.

querido salir, y se complacía al mismo tiempo que en tejer un canastillo de mimbres, en escuchar el canto de tres niños, nietos suyos, que cuidaban su ganado.

Canto 4

Consejo de los ríos de América. Arribo de Colón, Breve descripción. Cuenta a un cacique cosas de España y la toma de Granada.

Canto 5

Arribo a una isla misteriosa. Templo de la Inmortalidad, la cual canta e inscribe los héroes, y los ensalza y pronostica a España gloriosos destinos futuros.²⁴

Pondal, ó longo da súa vida creadora de *Os Eoas*, fixo grandes cambios non na liña narrativa histórica, nin tampouco no vieiro que seguiran Colón, os españois e as tres naos no viaxe polo Atlántico, e menos na afirmación da obra que consistía en probar como sendo tan poucas xentes, escasas de armamento bélico, e navegando en tres pequenos barcos, poideran atravesalo Atlántico descoñecido e descubrir novas terras. Este era un feito prodixioso, maravilloso e imposible que samente a fe, o entusiasmo e a forte vontade dun pobo fora capaz de realizar.

As mudanzas que operou o poeta afectaron á estruturación dos episodios, motivos, esceas e cantos cos que fabricaría o urdido e trama deste poema. Foron moitos os exercicios innovativos e as tentativas orgánicas coas que Pondal experimentou antes de chegar ó derradeiro esquema ou plan que fixera do seu poema un traballo acabado.

Segundo as notas manuscritas sobre este tema deixadas polo poeta entre os papeis legados á *Academia Galega*, Pondal semella que logrou un número completo de Cantos con títulos definidos que se debían considerar como a súa derradeira vontade, e estrutura definitiva de *Os Eoas*. Nembargantes, se podería preguntar, ¿cal sería, en realidade, o número de cantos, e cales os títulos se Pondal chegara a publicar este poema en vida?

Na xa coñecida entrevista do ano 1912 que Romero Yáñez fixera ó poeta acompañado de Carré Aldao e Martínez Salazar no «Hotel Gran Oriente» de Coruña, se dicía que o autor de *Os Eoas* recitara de memoria os nomes dos cantos que constituían o poema épico, dando un total de vinte:

«I. O poeta; II. A Musa; III. Os fortes; IV. O éxodo; V. Ignotus; VI. O sol candente; VII. A visión; VIII. Turbazón; IX. Os acentos; X. Dudas e zozobras; XI. Falsas lontananzas; XII. Intimas tristuras. Salve Regina; XIII. Visión da patria; XIV. Coloquio das lonas;

²⁴ Ibid. páxs. 300-301.

XV. O vigía de gavia; XVI. Visión de fe; XVII. Señales de terra; XVIII. Os dioses temen; XIX. O vigía de tope; XX. O continente.»

Cando Carré Aldao e Lugrís Freire publicaron no xornal *El Ideal Gallego* no 1921, o que chamaron canto XXV, titulado «O vixía de tope», proporcionaban tamén o nomenclator dos cantos que segundo eles eran vinteoito:

«I. O poeta; II. A musa; III. Os héroes; IV. O éxodo; V. Ignotus; VI. Os nomes; VII. O guiador e os héroes; VIII. Os alisios; IX. O sol candente; X. A visión; XI. Os fados; XII. Turbazón e inquietudes; XIII. A arpa do bardo; XIV. O infinito; XV. Inmensidade e monotomía; XVI. Falsas lontananzas; XVII. Dudas e zozobras; XVIII. Intimas torturas; XIX. Visión da patria; XX. Coloquio das lonas; XXI. O vixía de gavia. XXII. Visión de fe; XXIII. Señales de terra; XXIV. Os dioses temen; XXV. O vigía de tope; XXVI. Os dioses caen; XXVII. Un novo mundo; XXVIII. Epilogo.»

Posiblemente Carré Aldao e Lugrís Freire nunca viran dúas follías manuscritas autógrafas do poeta, de letra moi aberta e liñas irregulares, nas que escribe a lista dos seguintes títulos, coa orde en que se transcriben. Nela se observa o guieiro que Pondal tivo en mentes na estruturación final do corpo cumprido e rematado de *Os Eoas*, pero na que hai a diferenza de tres cantos ó comparar esta coa anterior:

«O poeta. A musa. Os fortes. A plegaria. O exodo. Ignotus. O sol candente. Os alisios. A visión. Os Acentos. Dudas e zozobras. Intimas torturas. ¡Salve Regina!. Falsas lontananzas. Visión da Patria. O verbo. Coloquio das lonas. O vigía de gavia. Visión da fé. Señales de terra. Os dioses temen. O vigía de tope. Terra. O continente. Final.»

A este índice autógrafo é necesario engadir o que está na maleta cos macicos de octavas reais. Aínda que non gardan o mesmo orde, no fondo siguen o que Pondal tiña en mentes para *Os Eoas* ó cabo da súa vida artística e biolóxica. Se non diferencia moito do anotado xa, pero comprende notas informativas de certas esceas e motivos que formaban parte dalgúns dos episodios e cantos. Tamén ten instrucións e normas técnicas que o poeta se impoñía a si mesmo na composición do poema.

Coido apropiada a transcripción deste manuscrito autógrafo, porque apoia e demostra a constante preocupación de Pondal en chegar á construción, o máis perfecta posible, da estrutura interna deste poema épico. Ademais, a exposición de *Os Eoas*, evidencia tamén as inxerencias do poeta ante proxecto que tiña que elaborar con cuidado e máxima sublimidade para conquistar éxito artístico:

«O poeta. A musa. A plegaria. Fiat lux. Non plus ultra. O soño d'Isabel. Os nomes. Marchena ou O vidente. Colón e Marchena (diálogo

go). Preparativos para la partida. Humilde procesión y ferviente rogativa. Luitas íntimas. Os Eidos. Os destinos. O grumete e o Campeador (Adalid, e o León, e Jiménez Roldan). A visión. A Esfinge fala. Rannusia: Descontento y murmullos abordo. Alecto: Rebelión de Esquivel. Exodo: Tribulazón e ajuda. Monólogo das lonas. En demanda do arcano. Ave, maris stella. O ceo escuita. Crér o que non vimos. Exodo: Apóstrofe a Martín Pinzón. Exodo: Diálogo «Rumbo de las aves». Colón a Mateo. Exodo: Un pouco antes de ¡Tierra! Os dioses temen: El ídolo grande Tezcattipoca al gran ídolo Pachamacác (Méjico). ¡Tierra!. Diálogo: Vicente Yáñez Pinzón a Colón. Guahani. ¡Talita cumi!. Visión o Atlántida. Exodo: Diálogo: El grumete Margaride, adolescente, al servicio de Colón, a Colón; Colón a Margaride. Dudas y zozobras. A esfinge permanecé muda. Canto nocturno del vigía o atalaya. Velade e orade.»

Pondal acrecenta estes intentos de perfección da orde e estruturación de *Os Eoas* con novas listas variantes nas que mestura os títulos devanditos con outros que fan referencia ós mesmos episodios, motivos e esceas anteriores, experimentando con novos nomes que o poeta coida máis simbólicos e abstractos e nos que procura atopar un significado máis maravilloso e maxestuoso:

«O Bardo. A musa. Catálogo: rápida emumeración de los héroes. Os fortes. Dios hinche con su verbo las tendidas lonas. Por fuera de las Canarias. Temor y Honor. La Atlántida. Exodo: Progne. Memoranzas. Nostalgias. A Wilis do ignoto. (A sybila do Ignoto) Nuevas dudas y zozobras. Señales de tierra. Las aves. Exodo: Brisas e aromas. O vigia de tope. ¡Tierra!. Apóstrofe final al Oceano o As Lonas. Exodo: Suidade e triganzas: Invocación episódica. En demanda do misterio. Ousinde e Diego de Lepe. Diálogo entre Ousinde y Diego de Lepe. (Ousinde era un joven grumete). O Al Mogrheb, o Ampelusa, o Mauritania. As Hepérides. ¡Fiat lux!. Os Alisios. Corda exultant: Oculi Plorant, animi exultant. Himno de gracias: Cantemos ao Señor. Animos e colores: Thaumantia. O lábaro: In hoc signo. Colón ordena a Rodrigo de Escobedo extender el documento que deba perpetuar la memoria de hecho tan providencial y memorable. Peitos de ferro e peitos desnudos. Ofrenda de paz. Agape. Et facta est lux. Os eidos. Retorno ós patrios eidos. Epílogo: Conclusión. ¡Salve!»

Na constante exploración dunha estrutura e contido armónicos na secuencia dos feitos históricos, cos que mestura elementos cuase novelescos, imaxinativos e maravillosos para, deste xeito, imprimir ó seu poema un ton máis saliente, grandioso e similar ós clásicos que trataba de emular, de novo anota outro programa estrutural evolutivo na composición de *Os Eoas*, sin dar con-

cretamente o título do canto, pero sí insinuando e apuntando a técnica, os temas e contido narrativo do poema:

«Invocación, proposición, exordio por breve narración; preparativos de la partida; Colón y Marchena. Procesión, rogativa; embarque; Alocución de la joven que los disuade; la partida; A la vista de la costa Africana; Canarias o Afortunadas por breve digresión episódica», para continuar con esta outra enumeración de episodios que enlazan coa anterior na traxectoria da acción do poema: «Islas Afortunadas, navegación, catálogo de los héroes, navegación, huida de las ninfas; Navegación, la golondrina, navegación. Allónides, navegación, Temor y Honor, navegación; la Visión del Oceano; Apóstrofe a la fe; Ponteceso, Soliloquio de Isabel: murmuración abordo; Rebelión de Esquivel; Turbación de Colón; Consuelos de Gabriel, navegación; Canto del Atalaya, navegación; Apóstrofe a Pinzón, navegación; Canto de las Oceánides, navegación. Soliloquio de las lonas, navegación. ¡Tierra!; Guanahani. Regreso, breves estrofas; Oceánides e Eque-loides; Final en breves estrofas.»

Outro exemplo das variantes do plan de desenrolo e composición de *Os Eoas*, está no que, en nova nota manuscrita autógrafa, Pondal da a coñece-lo esquema dos diferentes episodios e esceas que conformaban, ó que parece ser, o primeiro canto do poema épico, a xulgar polo contido enumerativo da mesma:

«*Os Eoas*. I. y II. Invocación. Proposición. III. Fiat lux. IV. Dispos-tos ao combate = «Spiritus promptus». V. A aiga e o condor. VI. Kyrie, eleison = Humilde e devota procesión y rogativa. Contrita confesión, misa y comunión de todos los héroes. VII. Ite = Embar-co de los héroes. VIII. Beleza e debleza (Fraqueza). Discurso de la doncella que intenta disuadirlos de la atrevida empresa. IX. Exodo: E insinade a todas gentes, o Partida, o A voz de leva. X. Ampelusa. XI. Fortunadas (Hespérides)».

Inmediata a esta, Pondal escribiu outra nota de diferente deixo, e con menos detalles, pero que se podería considerar un exercicio experimental sobor, asi-mismo, do primeiro canto de *Os Eoas*.

«Invocación, exposición, los ríos tinto y Odiel; Salida de Palos, las náyades, derrotero, la vista de la costa de Africa, las Canarias, el Teyde, la Atlántida, en demanda de lo Ignoto.»

As arelas e inquedanzas do poeta de *Os Eoas* manifestadas a traveso destes diferentes exercicios e variantes intentados para construír e remata-la súa obra artisticamente, como se pode apreciar, foron moitas e variadas. Estes mate-riais que se reproducen aquí, era necesario dalos a coñecer, como premisa in-dispensable para mellor entender o método empregado e a andadura feita co

gallo de dar ó prelo a presente edición. Sin estes instrumentos preciosos de traballo, a reconstrucción de *Os Eoas* sería imposible.

6. OS EOAS: TÉCNICA E ESTILO

Non só lle interesaba a Pondal escribir este poema épico dacordo cun plan ben artellado da estrutura e forma do tema histórico e personaxes que fan leva-lo peso da acción, senón que, como poeta, estaba interesado na beleza artística do mesmo nacida dos efectos técnicos, estilo e recursos retóricos aplicados a outras composicións poéticas deste xénero. Por iso espurgaba, eliminaba episodios, esceas, estrofas e versos, ou engadía, agrupaba e refacía metódicamente o texto.

O poeta anotaba as súas preocupacións estruturais e estilísticas, mostra do empeño de facer unha obra nobre, saliente e inmorrente que dera lustre ó feito histórico español transformador dos xeitos de vida da Europa moderna, e servira como monumento literario dunha lingua e un pobo adornados dunhas características especiais que as diferenciaban do resto das xentes de España. Polo tanto, escribe se interrogando neste monólogo delatador da teima de melloramento e perfección de *Os Eoas*:

«Dos estrofas seguidas que deben estar en *Progne* o por ahí, comenzando capítulo, y que hablan de dudas *pungentes*, deben trasladarse al principio de «Dudas y Zozobras». ¿Los recuerdos de la patria deben de estar antes o después de la «Visión del Oceano?» Quizás después, para motivar el título: «Dudas y Zozobras».

Na composición do que nesta edición é o primeiro episodio do Canto X, o poeta ten o cuidado de crear tódolos efectos artísticos posibles utilizando apropiadamente a disposición dos elementos retóricos requeridos para que o poema produza emocións psicolóxicas no lector nas que atope interés e satisfacción artística. Como guieiro técnico a seguir, Pondal escribe:

«El augurio debe ser vago, oscuro y ambiguo. Al poner la anagnórosis (verba tachada polo poeta e remplazada por) agnósis del Oceano, ponerla al ultimo del augurio, o no ponerla; pues esto aumenta la oscuridad de la figura y por consiguiente su sublimidad. Puesta al principio, esta claridad disminuiría la extrañeza y sorpresa del lector.»

Noutro apuntamento manuscrito do poeta etopamos o testemuño evidente do que se trata de explicar en canto á constante e intensa búsqueda de técnicas literarias que produciran variantes nos títulos, esceas, estrofas e versos de *Os Eoas*. Pondal coidaba que a narrativa lineal na composición dun poema de tan gran proporción temática e acción largacía lle daría á obra un ton monótono e aburrido. Coñecedor de tódolos recursos literarios utilizados polos clásicos deste xénero poético para dar variedade ó texto, emprega o dialoxismo con

frecuencia e acerto, aplicando esta norma a varios dos episodios e escenas do poema. Velaquí o contido da nota referente a este recurso técnico-literario:

«*Exodo*: Diálogo: Rodrigo de Jerez a Cristobal Xalmiento, y viceversa. *Guanahani*: Diálogo: Rodrigo Sánchez de Segovia a Colón, y viceversa. *Guanahani*: Diálogos: Rodrigo de Escobedo a Colón, y viceversa; Colón a Rodrigo de Escobedo. *Éxodo*: Diálogo al experto contra maestre Mateo, y viceversa.»

Pondal era poeta dunha formación humanística fonda, equilibrada e ampla. Coñecedor dos preceptistas, historiadores, prosistas e poetas clásicos. Lector asiduo dos renacentistas europeos e dos libros sagrados cristiáns do antigo e novo testamento, confesaba, en nota autógrafa e manuscrita, que os seus compañeiros de peregrinaxe nesta vida eran a Biblia e Homero, Camoens e o Tasso, Dante e Virxilio, Milton e Byron, Ariosto e Chateaubriand. Sen dúbida, este era un xeito de manifestar simbólicamente a súa ampla cultura, sen facer referencia a outras lecturas eruditas que lle proporcionaran coñecementos sobre diferentes materias do saber.

É necesario lembrar que Pondal tiña estudos universitarios, facendo carreira na facultade de menciña. Alén das asignaturas obrigatorias, o poeta lía todo o que lle viña á man. Despois de termina-la carreira e practica-la menciña por un período moi corto da súa vida se adicou exclusivamente á poesía e ás letras en xeral. O caso de Pondal, nesta materia, non foi o de Camoens, quen estudou académicamente por pouco tempo, viviu moitos menos anos, e non dispuxo de espacio vital dabondo para adequerir unha formación erudita, tendo en conta os anos que pasou na Corte portuguesa metido en liortas que lle restarían tempo para calquera lectura. E logo o desterro ás Indias, despois de pasar polas guerras que mantivo Portugal en África, nas que Camoens participou como un simple soldado e fora ferido na cara.

A biblioteca de Pondal tiña que ser, e de feito era, moito máis ampla en número, calidade de lecturas e temas da que nos falaba Bouza Brey no traballo xa citado. As lecturas do poeta de Bergantiños non atopaban límites nin fronteiras lingüísticas, xa que dominaba o inglés, italiano, francés, grego e latín con suficiencia para ler e entender perfectamente, aínda que non tivese capacidade expresiva oral. Por suposto, como línguas nativas tiña ó castelán e portugués, nas que había traducións de textos extranxeiros que o poeta tamén utilizaba.

Nos estantes da biblioteca de Pondal estaban as coleccións de autores gregos e latinos coas obras de Platón, Aristóteles, Demóstenes, Luciano, Xenofonte, Anacreonte, Homero, Virxilio, Quintiliano, Horacio, Cicerón, Catilina, Curcio, Salustio, ademais dos renacentistas italiáns e casteláns que redondeaban o gran número de obras clásicas que calquera individuo intelectual, ou creador artístico literario dispoñía como fonte de información ou inspiración.

Diccionarios tanto grego, latino como francés e italiano os usaba Pondal como ferramentas de traballo na tradución de textos ou frases nos que dubidase sobre do senso semántico dalgunha verba. Logo, coñecía a literatura dos Cancioneiros galego-portugueses, como tamén a historia e literatura portuguesas de tódolos tempos, ás que estaba xunguido por afinidade cultural e lingüística.

O poeta de *Os Eoas* tivo moi presente os modelos clásicos e renacentistas, non sómente na construción do esqueleto e estrutura formal do seu poema épico, senón tamén na utilización das normas retóricas técnicas e estilísticas establecidas por aqueles. De Horacio aprendeu que o poeta debía procurar non ser vulgar, e non seguir servilmente ó modelo que tomara, alén de posuír unha nobre independencia e liberdade. Por iso, a pesares das influencias que se notan en *Os Eoas* de Virxilio, Camoens e Tasso principalmente, Pondal trata de segui-lo consello de Horacio dende a xestación do seu poema épico, ó que lle pon selo persoal e dá forte ton de orixinalidade partindo das bases lingüística, emotivo-lírica, paisaxística e persoaxes que responden a un dobre propósito nacional-cultural da España pluralista, mesturando neste proxecto artístico o mundo mítico celta galego que o poeta creara dende o comenzo da súa obra poética.

As pegadas da Galicia lendaria e mítica, telúrica, lírica e saudosa se atopan como cromos de fortes cores nacionalistas no conxunto maxestuoso do tema nacional español que *Os Eoas* trata principalmente de representar. Esta era a intención de Pondal, e así se encontran no poema dacordo coa seguinte nota manuscrita que pon de manifesto a intención do poeta neste senso ó escribir: «Alma gallega en el poema. Célticas lembranzas. Vagas quejas de propios y extraños sobre el concepto y estima de la pequeña patria. Vagas esperanzas y aspiraciones.»

Os apuntes autógrafos manuscritos de Pondal relacionados co que se intenta expoñer neste apartado, todos indican o interese e preocupación do poeta en compoñer-la súa obra épica dentro dos moldes técnicos e estilísticos dos grandes paradigmas e mestres da epopeia, se fixando nos diferentes elementos retóricos integrantes na composición da épica, tales como a variedade no desenrolo do poema para evitar episodios e escenas noxentas, incongruentes e pesadas; os apóstrofes breves; comparacións longas; reflexións morais breves; descripcións tamén breves do carácter moral dos personaxes; sentencias, epifonemas, exclamacións; interrogacións; antagonismos e contrastes belos; abrentes esplendorosos e diferentes posicións do sol no ceo, creando cores de variadas tonalidades; e personificacións da natureza inmesa do oceano, da lúa e as noites estreladas.

O dramatismo propio dun poema épico deseñado polos preceptistas clásicos, é outra ensinanza que Pondal aprendeu ben deles e aplicou con acerto ó seu poema. Pero tamén cuidou de representar artisticamente os caracteres, os cos-

tumes, a elocuencia dos afectos, da pasión, cortas expresións suxetivas e dos sentimentos, conceptos e a utilización do maravilloso relixioso e tradicional.

A fe, virtude teoloxal da relixión católica, opera en *Os Eoas* como elemento dramático esencial co gallo de producir fortes afectos, dando especial importancia ás sentencias e axiomas morais, ás verdades do sentimento e ó ton elixíaco do entusiasmo. Pondal cree firmemente que o saber do Exodo bíblico dos profetas e do Evanxeo debe aparecer con forza no seu poema, sendo de extrema importancia a loita con todo que sexa misterioso e descoñecido, tal como lle pasou a Xob co anxo, e a Miguel con Gabriel.

A materia bíblica e moralizadora é unha constante que o poeta manipula como parte da orixinalidade e ton especial do seu poema. A providencia e apoio divino cristián xoga un importante papel no desenrolo da acción e dramatismo de *Os Eoas*. Daquí que diga Pondal que o seu poema debe ser un drama que excite o entusiasmo, o sentimento e a reflexión, e no que debe predominar o eco do Exodo, dos Profetas e dos Evanxeos que impulse ó que o le afetos xenerosos e grandes. Pensa que debe se parecer máis a un eterno himno a Deus, que sevir de exaltación da fraca natureza humán, a que producirá feitos extraordinarios sempre e cando sea guiada por aquel ser que todo o pode. Dice que o conxunto do seu poema debe resalta-la idea e visión dunha vitoria conseguida non polo ferro, senón pola fe xenerosa e incruenta. Termina esta nota, sintetizada aquí, con seis verbas entrecortadas e repetidas que expresan unha obsesión dilirante do poeta por unha idea que dá orixinalidade a *Os Eoas*: «Fe, unidade, fe, afectos, fe, unidade.»

Referente ó estilo de Pondal neste poema épico, se observa igualmente, por medio de apuntes deixados en notas, que segue ós clásicos e renacentistas coa mesma fidelidade que mantivo na construción estrutural do asunto e narrativa do poema e as técnicas requeridas no desenrolo da fábula. Recorre ó apostrofe, hipotipose, prosopopeia, dialoxismo, etopeia, prosopografía e personificacións; emprega metáforas, a metonimia, a sinécdoque, alegoría, metalepsis, antonomasia, silepsis, hipérboles, epítetos, imaxes, etc.

Virxilio foi no fondo —e non Camoens— o paradigma que Pondal seguiu na composición de *Os Eoas*, e del dice que lle chamaban «area sin cal,» porque usaba constantemente nos seus exámetros os modos «comato» e «sciolta»; e tamén se lle alcuñaba «Cruz dos gramáticos», xa que evitaba os modos conxuntivos, as concordancias de número e xénero, e empregaba figuras non gramaticais senón retóricas, de xeito que chegara a formar escola dun estilo especial que xa seguira o Tasso.

Como cualidades indispensables do estilo contaba a beleza sonora do verso e a harmonía do conxunto verbal nas que procuraba imprimir características artísticas que tornasen o poema nunha obra maestra, emulando ós modelos sobranceiros da poesía épica tradicional clásico-renacentista. Esta harmonía e ritmo

o atopa nas ensinanzas de Aristóteles, quen recomendaba o emprego do modo «peónico», a terminación dos varios membros da estrofa en «ando, anza, ías, ente, etc.», e a utilización de verbas e desinencias sexquipedales; versos numerosos cheos de robustos, armoniosos sonidos e acentos que se tarde notablemente en pronuncialos.

Pondal tiña coñecementos teóricos de música e os aplicaba ás súas composicións poéticas. É necesario lembrar que na creación do himno galego *Os Pinos* tivo en conta as escalas musicais coas súas variantes de sostenidos, bemoles, etc. Pascual Veiga o felicitou por se ter axeitado con facilidade ás condicións postas polo compositor musical necesarias, segundo as regras do arte da música, para crear a melodía cadenciosa e elocuente dun himno. O poeta sinala nas súas notas autógrafas esta preocupación, estudio e aplicación dos principios melódicos musicais á poesía, tendo en conta a definición clásica de poesía, anotando a definición de *Enarmonía*, como «Progresión particular de la armonía, que consiste en pasar de bemol de una nota al sostenido de la inmediata inferior o viceversa. Tercer género de la música griega que procede por dos diesis o semitonos menores y una tercera o diatono».

O ritmo era instrumento esencial do estilo. Pondal non era alleo a este coñecemento artístico que se alcanzaba dispoñendo periódica e armoniosamente as voces, os tempos, pausas, acentos e as cláusulas dos versos, arranxando estes de tal xeito que produciran un conxunto armonioso de grandeza musical «wagneriana» por medio dos constantes modos oblicuos ou rompimentos de verso, e a rápida entrada dun verso noutro alternamente mesturado cos modos rectos e periódicos da estrofa. Este ritmo era necesario crealo e mantelo nun poema no que a fábula, os personaxes e a acción eran algo sublime, mítico, lendario, e caía fora do normal.

O poeta, para producir estes efectos, emprega o modo métrico cómato, lento, grandioso con musicalidade de marcha triunfal, nas propias cinco manifestacións de puntuación que daban ó estilo pondalián capacidade e amplitude de expresión, gravidade, musicalidade e variedade de asunto, forma, figuras e ritmos. Variación de ritmos que Pondal consegue e inxecta no seu poema épico por medio da constante variedade de encadeamento dos versos, das pausas e cortes internos; pola variación das pausas finais, a interrogación breve, o paréntese, o epifonema, a exilmausa, a rentenaua e o «dash» milto-byroniano. Ademais destes recursos estilísticos aplica a aliteración, as rimas internas, a aférese, asimilacións, diástoles, sístoles, metátese, síncope, analoxías, repeticións, anáforas, endíadis, pleonasmos, metonimias, metáforas, onomatopeias, paranomasias, personificacións, hipérboles, similitudencias, etc.

Toda esta parafernalia retórica era necesario, non so coñecela, senón domínala é aplicala con xusteza e senso artístico, cousa que Pondal posuía en alto grado, respondendo ás ensinanzas de Aristóteles relacionadas co xénero lite-

rario épico, para ó que prescribe un nivel fora do común e a utilización dun léxico raro ou de pouco uso xa que o poeta creador da épica ou poema heróico, necesariamente ten que se expresar elevada e grandiosamente nun ton declamatorio que manifieste a maxestade do tema.

As expresións tiñan que ser solemnes e case sempre figuradas manifestadas a traveso de frases seleccionadas e un vocabulario culto, pouco frecuente e nobre; daquí que *Os Eoas*, entre outros latinismos e verbas de orixe grego, conteñan como exemplos, as seguintes: algente, tepentes, retuzo, cornuto, percutido, almo, aquoso, argénteo, armígero, aspérrimo, atónito, belígero, belicoso, caligene, caliginoso, canoro, ebúrneo, hórrido, hirsuto, igneo, lacteo, mortífero, niveo, noto, numeroso, prisca, salso, lito, tuba, undivago, venusto, véspero, etc.

Non é o noso propósito, neste intre, facer un estudio estrutural, técnico literario, estilístico nin lingüístico de *Os Eoas*, —espero que no futuro os especialistas críticos e estudiosos da nosa literatura e lingua se adicarán a tales tarefas— senón sinalar algunhas das características xerais que se tiveron en mentes ó seleccionar cantos, episodios, esceas, versos e octavas reais duns fondos inxentes manuscritos autógrafos e apócrifos inéditos de *Os Eoas* de Pondal co gallo de lle dar senso e forma a *Os Eoas* desta edición.

Sen os diferentes esquemas estruturais que Pondal deixou anotados, esta tarefa sería imposible. Outro tanto ocurriría, en canto á beleza poético-artística do poema, se non tivéramos a testamentaria estilística do autor espallada en apuntes manuscritos que nos revela, aproximadamente, a intención artística do autor, a cal se tivo moi presente na selección dos versos e estrofas cos que construímos *Os Eoas* que hoxe se da ó prelo.

7. MÉTODO DE RECONSTRUCCIÓN

Para chegar á reconstrucción de *Os Eoas*, tal como se presenta nesta edición, e asentar un criterio obxectivo-positivista de traballo, se utilizou o coñecemento da personalidade literario-vital do poeta, os apuntes manuscritos autógrafos de Pondal sobor dos contactos que tivo cos clásicos e renacentistas da épica grandiosa, as técnicas aplicadas, os elementos estilísticos empregados, a linguaxe, musicalidade e uso dos recursos retóricos típicos nunha obra de tan altas arelas artísticas.

Non sería humillante ó noso esforzo e intento recoñecer que Pondal, se vivira, posiblemente o dera ó prelo estruturado doutro xeito, composto dalgunhas estrofas e versos que, segundo o noso criterio quedaron de fora, e quizais expurgando moitos dos que forman parte desta edición.

Aínda que tratamos de nos acercar o máis posible á súa sensibilidade poética e situar no tempo histórico e espacio cultural en que o poeta encetou este tra-

ballo épico, sabemos que nos falla o sentir propio do creador, a pesares do fondo agarimo, empeño e dilixencia que aplicamos na operación de rescate dun corpo artístico-literario de proporcións tan xigantescas.

Non houbo máis remedio que se arriscar montando un firme criterio e fórmula de traballo sobor dos documentos devanditos gardados na *Real Academia Galega*, e da-los seguintes pasos:

Primeiro.

Se tiveron presentes as diferentes listas de cantos ou episodios imprentadas do poema ou atopadas manuscritas autógrafas.

Segundo.

Na lectura das estrofas se prestou atención ó contido temático ou referencias relacionadas cos motivos e esceas dun específico canto das listas de Pondal.

Terceiro.

As oitavas que gardaban información similar se agruparon para logo axecitalas seguindo un encadeamento lóxico, no que existise continuidade de acción narrativa e temática.

Cuarto.

Ante os casos de diferentes variantes estróficas co mesmo tema ou motivo, se analizaron as oitavas —tendo en conta, fundamentalmente, o acento métrico, a estrutura sintáctica, a lingua e figuras retóricas— que encaixaban na secuencia poético- artística e estilística dun determinado episodio ou canto do poema.

Quinto.

Se respetaron as variantes da oitava, finalmente seleccionada, tal como estaban no orixinal manuscrito autógrafo ou apócrifo do poema, quedando anotadas ó pé da páxina.

Sexto.

Se conservou a ortografía do manuscrito autógrafo ou apócrifo, anotando as variantes ó pé da páxina. Se correxiu a puntuación, cando foi necesario, para que o texto da oitava tivese senso lóxico, e facilita-la lectura e entendemento do mesmo.

Sétimo.

A grafía etimolóxica empregada por Pondal en toda a súa obra poética e aplicada na composición de *Os Eoas*, tamén se respeta nesta edición, chamando a atención do lector en nota ó pé da páxina, cando se produce algunha variante a este respecto no orixinal.

Oitavo

As desinencias verbais do manuscrito son as que están impresas nesta edición. Se o poeta escribe outra diferente como variante, esta aperece en nota ó pé da páxina, como calquera outra variante, vacilación léxica ou ortográfica.

8. BREVE LIMIAR, NOTA E ADICATORIA DE OS EOAS

Entre os milleiros de oitavas reais manuscritas autógrafas e unhas poucas apócrifas con correccións autógrafas de Pondal, hai varios borradores, tamén manuscritos autógrafos do *Limiar, Nota e Adicación* que o poeta pensaba imprimir.

Estes borradores están escritos en castelán e galego, sendo a primería lingua o instrumento expresivo escrito co que Pondal experimentaba na composición do texto, que logo trasladaba ó galego.

Se transcriben dúas variantes do borrador que penso foron os derradeiros ensaios do poeta, tendo en conta a uniformidade e perfección da caligrafía, a falla de engadidos e a nitidez da redacción. Primeiro se transcriben os redactados en castelán do *Limiar*, tal como están no orixinal.

« Al lector

Este humilde trabajo poético nuestro há sido escrito unicamente con el objeto de demostrar que nuestro noble cuanto armonioso dialecto gallego, es capaz de los mas íntimos afectos y de los asuntos mas elevados.

Bien sabemos [no se nos oculta que por] nuestra deficiencia no lo hemos [podido conseguir] conseguido; y rogamos al lector benévolo, perdone y disculpe nuestra inevitable derrota, y lo que es más, nuestra indisculpable osadía; —mas sin echar en olvido nuestros buenos propósitos.

El autor »

« Al lector

Este trabajo poético escribí unicamente con el objeto de demostrar que nuestro antiguo cuanto ilustre verbo gallego es no solo capaz de la expresión de los conceptos y afectos blandos y delicados, mas también de la de aquellos de mayores arrestos y de mayores empeños.

No se me oculta, en verdad, que, por deficiencia de las propias fuerzas, no me ha sido posible conseguirlo; y ruego al lector benévolo, perdone tamaño acometimiento, en gracia del buen propósito

El autor »

Nota

De la voz griega *eos*, hemos formado *eóas*, con la cual nos proponemos significar: —*Los hijos de la luz, del sol, de la aurora*. Bellos cuanto ingenuos apelativos, con que los maravillados indígenas americanos designaron a los descubridores del Nuevo-Mundo.

N. del A. »

Los Hijos del Sol (I)

Bello y por todo extremo significante nombre con que los maravillados indígenas americanos, designaron a los Españoles, descubridores del Nuevo-Mundo; ceñidos de sus brillantes armaduras en las cuales fulguraba el sol de los Tropicos.»

Nota

Da voz grega Eos nos permitimos formar (formamos) a voz Eóas, coa cual nos propuxemos (sic) significar; —*Os fillos do sol, da Luz e Aurora*: bellos (brillantes) e ingenuos apelativos, con que os maravillados indígenas americanos, designaron os descubridores do Novo-Mundo.»

Se conservan tamén manuscritas autógrafas dúas diferentes redaccións da *Adicatoria*. Unha dirixida a dona Emilia Pardo Bazán, e outra ós galegos de Cuba e Arxentina.

Da primeira, Pondal deixou tres borradores diferentes en castelán, e da segunda un só, tamén na mesma lingua, que reproducimos aquí.

«Sa. Da. Emilia Pardo Bazán
Ilustre amiga:

Mi distinguida cuanto ilustre amiga. Bien quisiera poder dedicarla una cosa digna de su grande mérito, pero ya que no me sea dado tanto; reciba V. esta leve muestra de afecto de su grande admirador.

E. P. »

«A la insigne escritora Da. Emilia Pardo Bazán, esplendor de las patrias letras, prez (ornamento) de Galicia, honor de su sexo.

El autor »

«A la insigne escritora Emilia Pardo Bazán. Ilustre amiga:

Si estos ritmos pudieran tanto (tuvieran fuerza tanta), (fueran de tal modo fuertes) a arribar a la posteridad, con cuanto transporte ideal, con cuanta fruición mística, contemplara mi espíritu libre ya de su

terrestre envoltura, para siempre unidos, unido mi nombre a su glorioso nombre, de tal modo (manera) que aquellos que han de sucedernos, exclamaran:

Unidos en espíritu vivieron, unidos viven y unidos vivirán en la memoria de los hijos de la pequeña patria.

Mas como las hadas me negaron dicha tanta, por no hallar en mi méritos bastantes (suficientes méritos) para alcanzarla, acepte V. al menos mi buena amiga, benigneamente, esta humilde lucubración (labor) del pobre ingenio de su grande amigo, no menos que grande admirador.

E.

«Este poema está por su autor principalmente dedicado a las esforzadas y laboriosas colonias gallegas de Cuba y de la Argentina.»

¿Que motivaría ó poeta a facer este cambio na *Adicatoria*? A derradeira está escrita con letra autógrafa aberta e riscos inseguros, o que semella foi redactada nos derradeiros anos da súa vida. Ningunha destas *Adicatorias* está datada.

As relacións do poeta con dona Emilia sempre foron excelentes, se respetaron mutuamente no campo das letras. Esta admiración está patente nos escritos da Pardo Bazán sobor a obra de Pondal, e as manifestacións de afecto e respecto expresadas na correspondencia mantida entrambos. O poeta non deixou de lle adicar á Condessa algúns dos seus poemas e facela tema doutros.

Por outra banda, Pondal non era alleo ás axudas prestadas pola emigración galega, principalmente dos residentes en Cuba, á creación e fundación da *Academia Galega* no ano 1905, da que o poeta foi un dos primeiros coarenta académicos fundadores de número. O poeta tería tamén en mentes o esforzo e xenerosidade do mesmo grupo de emigrantes galegos, aglutinados por don Xosé Fontenla Leal, no segundo proxecto de engrandecemento e reivindicación da lingua, cultura e pobo galegos, tal como foi a composición do himno galego, símbolo dunha nación, con letra do poeta bergantiñán e música de Pascual Veiga.

Non se sabe cales serían as verdadeiras razóns que moveron ó poeta a deixar manuscritos diferentes borradores da *Adicatoria*, pero o que sí nos demostran, unha vez máis, é os cambios que de cotío facía Pondal nos seus escritos.

9. FORMA E SENSO DE OS EOAS NESTA EDICIÓN

Os Eoas desta edición está composto de doce cantos nos que se agrupan mil cento vintecatro oitavas reais aproveitadas de case catro mil que deixou manuscritas Pondal e legadas á *Academia Galega*. Pensamos que, deste xeito,

se lle daba ó poema forma semellante a outras composicións épicas que o poeta tivo presente cando encetou a xestación desta epopeia.

Xeralmente, o poeta narra nun canto unha porción extensa da acción e fábula, no que mestura diferentes esceas ou episodios relacionados coa parte concreta da historia que pretende presentar, tendo en conta un determinado período de tempo, espacio e motivo temático.

Seguindo, pois, este concepto formal do poema épico, dividimos *Os Eoas* no devandito número de cantos, porque entendemos que recollen simétricamente a fábula e acción as levando dun xeito progresivo e sincronizado ó final da narración épica que Pondal quería poetizar.

A secuencia numérica das oitavas se conserva en cada canto ata o fin do mesmo, aínda que, segundo o noso criterio, para mellor comprensión do lector, se dan, nalgúns dos cantos, títulos ós diferentes episodios ou esceas que o integran.

É necesario deixar claro, que no «Canto X,» o episodio titulado «Coloquio dos ríos» fora publicado por Carballo Calero e dado ó prelo por Pondal con anterioridade como simple proba, xa que nunca se fixo público. Coidamos que encaixaba perfectamente como parte necesaria e peza integrante do mosaico deste canto, e por iso o engadimos aquí.

No manuscrito da *Academia Galega* non existe ningunha oitava das que compoñen este episodio, pero, como se sinalou noutro lugar destas páxinas, existe naqueles fondos copia imprentada idéntica á que utilizou Carballo Calero. Non se sabe se o manuscrito deste episodio o destruiu o poeta, ou se conserva no arquivo de don Isidro Parga Pondal. Carballo Calero que manexou o devandito arquivo, non deixou ningunha referencia ou información sobor deste particular; somente dice que o reproduce tal como o atopou imprentado, e apunta algúns erros de impresión, dispois de facer algunhas observacións sobre a morfoloxía, fonética sintáctica, ortografía e acento gráfico deste fragmento.

10. COLÓN, A DESCUBERTA DE AMÉRICA NA ÉPICA ESPAÑOLA, E OS EOAS.

Non se pretende esgotar este tema aquí, senón expoñer brevemente a sorte que correu na literatura épica española, e situar nesa traxectoria *Os Eoas* de Pondal.

No catálogo cronolóxico de poemas épicos escritos entre os anos 1550-1700 que engade Frank Pierce, como apéndice ó seu libro *La épica del Siglo de Oro*²⁵, non se rexistra ningún encol este tema aínda que se deu ó prelo *Poema de la navegación de Colón*, de Juan Bautista Estela do que se fixeron dúas

²⁵ Editorial Gredos, Madrid, 1961.

edicións: unha no 1589 e a segunda no 1608. Descoñezo o texto; samente din coa información bibliográfica. O mesmo pasa co *Poema de Colón*, dun tal Julio Cesar, que semella ser un pseudónimo máis ben que o nome propio do autor; non ten data nin lugar de publicación, pero se sabe que foi publicado no século XVII. *Navegación de Cristobal Colón* do 1606, escrito por Clemente Berger é outra peza épica desta época, segundo nota bibliográfica rexistrada nas miñas pesquisas, pero non tiveron a oportunidade de atopalo texto.

No *Século de Ouro* das letras casteláns, cume da produción literaria escrita na lingua do Imperio, se compuxeron poemas epico-heróicos adicados a salientar feitos históricos militares e persoas ilustres das armas e da política. Ademais se imprimíron outros de tema relixioso nos que se tratan as figuras esenciais do cristianismo: Cristo, a Virxe e os Santos, servindo como instrumentos de defensa contra o movemento reformista. Nembargantes, non houbo poeta nin poema que dun xeito solemne, sublime e artístico, seguindo os moldes da épica clásica ou renacentista, tratase do persoaxe histórico-mítico Colón e do grande feito da descuberta que revolucionou tódolos xeitos de vida da sociedade europea occidental. Non apareceu outro Camoens nin un *Lusitadas* entre a ricaz pléiade de poetas xeniais existente e obras poéticas de todo xénero, compostas baixo os Austrias, que cantase esta inxente efemérides do pobo e poder imperial español.

Existen poemas épicos que narran parcialmente a conquista de América, —o exemplo paradigmático é *La Araucana* de Ercilla— pero unha magna epopeia de conxunto que producira grande eco e impacto no pobo, mitificando a aventura de Colón e a heroicidade das xentes españolas, esa nunca se chegou a compor. O espírito da Contrarreforma o esixía, e máis a propaganda dos enemigos do Imperio que o atacaban dende tódolos ángulos posibles, nembargantes non apareceu ese poema. É posible que razóns de Estado, políticas ou legais —se deben ter en conta as longas liortas que tivera o Almirante, despois do primeiro viaxe, continuadas polos seus descendentes coa Coroa— foran obstáculo para que poetas capacitados e dominadores das chaves da poesía épica non se atreveran a tratar este tema histórico por medo á censura inquisitorial. Hai algo raro e inusitado nesta falla da epopeia castelán daquela época exuberante.

No século XVIII, poida que se escribieran algúns poemas épicos tendo como tema o que estamos a tratar, mais non me foi posible dar con eles, aínda que sí atopei *El nuevo mundo. Poema heróico* de Francisco Botello de Moraes y Vasconcelos, dado ó prelo en Barcelona no ano 1701, adicado a Felipe V, pero composto, sin dúbida, con anterioridade, pois o estilo, espírito e estética do poema están dentro das liñas do barroco. *Cristobal Colón* de autor anónimo que non se publicou é outro exemplo. O manuscrito inédito era propiedade de Apolinar de Rato.

O século XIX, se pode dicir que foi bastante pródigo no tratamento poético da figura de Colón e a descuberta de América, debido ó Romanticismo, movemento literario, estético e social que desenterrou as antiguedades históricas e persoas que deixaran pouso nos anales e crónicas do país para lles dar vida nova baixo perspectivas orixinais e alentos particulares lendarios.

O marino-historiador Martín Fernández de Navarrete publicou entre os anos 1825-37 a *Colección de los viajes y descubrimientos que hicieron por mar los españoles desde fines del siglo XV* que foi fonte de información histórica utilizada polos románticos narradores da vida novelesca e viaxes de Colón. Pero se esta obra influíu grandemente no trato lendario da figura de Colón e súa aventura, coido que os paradigmas expositores deste tema foron *Vida y viajes de Cristobal Colón* de Washigton Irving do 1850 traducida ó castelán e publicada en Madrid no 1852; *Cristobal Colón. Descubrimiento de las Américas*, escrito por M. Alfonso de Lamartine, traducido e dado ó prelo en Madrid no ano 1867. *Monumento a Colón; historia de la vida y viajes de Cristobal Colón*, obra en tres volumes escrita en francés polo Conde Roselly de Lorges, e publicada entre os anos 1876 e 1877, tendo varias edicións. Se escribiron outros libros sobor a vida do Almirante e a descuberta, pero as obras devanditas do século XIX foron as que tiveron presentes tódolos poetas que, dalgún xeito, escolleron a Colón e América como tema das súas composicións épicas ou de ton épico.

Unha breve lista de exemplos poéticos sobre este tema, nos da idea de como o evento histórico do encontro de América e a figura lendaria de Colón foi utilizada abertamente por varios poetas do romanticismo e aproveitada no Catrocentos Aniversario da gran efemérides de resoancia universal. Algúns destes poemas épicos foron escritos e publicados na América de fala castelán, e outros na península, o que demostra que os grandes poetas románticos de entrámbolos mundos hispanos atoparon unha canteira ricaz de inspiración nun personaxe e acontecemento lendarios, únicos na historia da humanidade.

Francisco Iturrondo deu ó prelo en Matanzas, no ano 1834, o seu poema épico *Colón*, que se voltaría a publicar na Habana no 1881. Narciso Foxá imprentou *Canto épico al descubrimiento de América*, primeiro na Habana no 1846, obra que se reproduciría en Madrid, 1849, e de novo na Habana no 1881; *Poema sobre Colón* de Lorenzo Costa, datado no 1849; o *Colón* de Ramón de Campoamor, saíu, por primeira vez, en Valencia no ano 1853, e logo se publicou en Madrid nos anos 1859 e 1884; Miguel de Cárdenas compuxo *Al descubrimiento de América*, publicado en Madrid no 1854; antes, no ano 1850, deu ó prelo en Madrid Rafael María Baralt a súa oda épica *Cristobal Colón*; Gertrudis Gómez de Avellaneda publicou en Cárdenas no 1863 o *Himno a Colón*; e Ventura García Escobar deu á luz en Madrid, no ano 1866 *Romancero de Colón*; nese mesmo ano Rafael Serrano Alcazar publicou a oda *Colón* en

Madrid, e Eugenio Sánchez de Fuentes outra oda *A Colón* na Habana, 1868; no *Romancero español* imprentado en Madrid, 1873 tamén se atopan varios poemas sobor Colón; en Barcelona saíu do prelo, no 1877, o poema épico de Jacinto Verdguer *La Atlantida* en catalán, que sería traducido ó castelán, publicado en Barcelona no 1878, e Madrid no 1884; Felipe Tejera compuxo *La Colombiada*, publicado en Caracas, en segunda edición no 1878; *Colón. Canto épico*, de Victoriano Rodríguez Onrubia, Madrid, 1888.

A lista se podería alargar, porque foron moitos os poetas que nos distintos momentos do século XIX escribiron poemas, aínda que non epopeias sobor deste tema, e o trataron en composicións menores e versificacións diferentes. Pero co gallo do Catrocentos Centenario da descuberta, se organizaron certames poéticos e celebraron varias actividades literarias das que saíron poemas relacionados co evento a lembrar, tales como *Al descubrimiento de América*, de Julio Calcaño, publicado en Caracas no ano 1892; *Colón y su mundo. Poema histórico*, composto por Lorenzo González Acejas, dado ó prelo en Alicante no 1892; *Colón y América. Poema histórico*, escrito por C. de Soto y Corro, Madrid 1892; e *Cristobal Colón* de Juan Nepomuceno Justiniano y Arribas, imprentado en Badajoz no 1897, escrito en silvas.

¿Coñecía Pondal todas estas obras poéticas publicadas no século XIX? Poida que dalgunha tivese noticia e outras chegasen ó seu coñecemento dalgún xeito, ben por referencia ou lectura dos textos. Na súa biblioteca estaba o *Romancero Español Contemporáneo*, publicado en Madrid o ano 1863. Pero os libros e lecturas que exerceron influencia directa en Pondal na composición da acción, narrativa e sentimento de *Os Eoas* foron o *Diario de Colón* e os libros de Washington Irving, Lamartine e Conde Roselly de Lorges sobor a vida de Colón e a descuberta de América. É moi patente a filosofía relixiosa de Conde Roselly de Lorges no poema de Pondal, quen publicara no 1843 *La Cruz en ambos mundos*, e no 1847 *Cristo ante el siglo*. Na biblioteca do poeta estaban as obras de Lamartine e, polo menos, o *Monumento a Colón* do Conde Roselly de Lorges. O ton, o aparato retórico, a linguaxe e o estilo nada teñen de parecido cos románticos, aínda que Pondal fora motivado a escribir *Os Eoas* polo impulso espiritual, emocional e anímico dos poetas daquel movemento tan revolucionario da estética e actitude vital do home, da sociedade e da cultura en xeral.

A composición de *Os Eoas* é un caso insólito na literatura española do século XIX e comenzo do XX, xa que na feitura do mesmo o poeta sigue a estrutura e normas aplicadas ás epopeias heróicas clásicas e renacentistas en total desuso nos anos en que Pondal escribe a súa obra épica, e fora do gusto estético que predominaba naqueles anos. Por iso se dice que *Os Eoas*, por ser unha composición anacrónica e atípica non a chegou a publicar o autor. Pero non é xusto alcuñar este poema de anacrónico pois ó arte non se lle debe aplicar

este calificativo peiorativo, porque a obra artística ten unha permanente presenza no tempo. O arte é de sempre e non ten fronteiras no espacio, nos anos nin nos séculos. O que foi creado con intención artística poida que teña atinxido un nivel determinado de beleza. Esa beleza conseguida se transforma nunha característica eterna, inamovible que solamente a perspectiva do gusto particular a pode apreciar dende o seu propio ángulo de visión artística, pero nunca lle poderá eliminar o seu ser propio, individual e particular.

Así pois, *Os Eoas*, dende o intre desta edición, terá críticos obxectivos, estudosos dos diferentes elementos artísticos, estruturais e lingüísticos que co seu labor metódico e imparcial sitúen, dun xeito xusto, o valor literario que poida ter esta obra na historia da épica española e nos anales da literatura galega. Esperamos que se teña en conta a intención sincera e propósito nobre do poeta aristocrático e mítico de Bergantiños.

CANTO I

The first part of the book is devoted to a general introduction to the subject of the history of the English language. It discusses the various influences that have shaped the language over the centuries, from Old English to Modern English. The author also touches upon the role of literature and the standardization of the language.

In the second part, the author provides a detailed account of the development of the English language from its roots in Old English. This section covers the Middle English period, the influence of French and Latin, and the emergence of Modern English. The author also discusses the role of the printing press and the influence of the English Renaissance.

CANTO I

THE first part of the book is devoted to a general introduction to the subject of the history of the English language. It discusses the various influences that have shaped the language over the centuries, from Old English to Modern English. The author also touches upon the role of literature and the standardization of the language.

In the second part, the author provides a detailed account of the development of the English language from its roots in Old English. This section covers the Middle English period, the influence of French and Latin, and the emergence of Modern English. The author also discusses the role of the printing press and the influence of the English Renaissance.

A MUSA

I

Os barudos propostos, as triganzas,
 As nunca ousadas e ignoradas vías,
 As árduas e inseguras esperanzas,
 As lentas nites, os inquietos días.
 Os esforzos heróicos¹, as dudanzas
 Pungentes, os traballos e vigías
 Direi d'aqueles peitos esforzados
 Máis q'en ferro fortísimo dobrados^{2, 3}.

II

D'aqueles peitos fortes e aguerridos
 Dos cuales toda edá será confusa,
 Que de ferro desnudos e despídos
 Qu'a forte fe de forte ferro escusa,
 Afrontaran o Ocaso,⁴ e bóos e ardidos
 Tanto fixeran q'a meonia⁵ Musa,
 Se vivira, e cantalas intentara,
 Non pudera, q' alento lle fallara.

III

Direi d'aqueles fortes que venceran
 As Atlánticas ondas alongadas;
 Das naus fortes⁶ antenas q'extenderan
 Ao vago vento as lonas máis ousadas;
 Direi como luz grande conduxeran;⁷
 Do Occidente ás prayas almejadas,
 S'atanto m'a pides, doce armonía,
 Cornuto⁸ ingenio e nobre fantasía.

¹ Vart. heróicos esforzos.

² Vart. Máis q'en ferro cinguidos e guardados.

³ Das luitas e torturas e intrigas / Na demandanza das ignotas vías; / Das árduas e inseguras esperanzas / E sofnenzas sin conto e largacías; / Dos esforzos heróicos, das dudanzas / Pungentes e traballos e vigías / Que soportano os peitos esforzados / Máis q'en ferro cinguidos e dobrados.

⁴ Vart. Ignoto.

⁵ Meonia ou Ausonia, na xeografía antiga era a parte de Italia habitada polos ausones descendentes de *Auson*, irmán de *Latino*.

⁶ Vart. ousadas.

⁷ Vart. desapareceran.

⁸ Vart. craro.

IV

Direi se tanto ingenio⁹ me for dado,
 Tan sonoro, tan robusto acento,
 Tanto concepto nobre e sublimado,
 Tanto estro longal, tanto ardimento,
 Tanto afecto fervente¹⁰ e denodado;
 Tanto verbo canoro e ferroento
 Q'estremezan os ceos sonorosos
 E de Breogán os eidos espaciosos.

V

E d'estes só direi, non dos famosos
 Aqueles que d'aceiro rutilante
 Cinguidos, con mil feitos fazañosos
 Deitaran o dereito ópobo errante
 D'Agar e nin d'aqueles belicosos
 Que trogueran¹¹ ó Ocaso almo e distante
 A fe de Cristo, que fora grand'erro
 Anque tuvera a voz de duro ferro.

VI

Nada direi d'aqueles esforzados
 Que viñeran dispois e que luitando
 Sujetaran os pobos¹² revelados
 Con un combate longo e nomeando:
 Q'alentos tales fóranme negados
 De natura e do seu infruxo¹³ brando
 Se tal me concedera aquela diosa
 Do verde lauro e tuba sonora.¹⁴

⁹ Vart. alento.

¹⁰ Varts. potente, pungente.

¹¹ Vart. venceran.

¹² sic.

¹³ sic.

¹⁴ Vart. Da coroa e a tuba sonora.

VII

Di, ¡Oh Diosa!, d'aqueles nomeados
 Movidos por fe grande e como os fortes
 Ousaran os camiños nunca ousados
 Librándose da lei d'escuras mortes:
 Como en ligeiros, como en espalmados
 Leños cumpriran as celestes sortes;
 Como levaran ás ignotas zonas
 A fe¹⁵ de Cristo nas amigas lonas.

VIII

Diosa gentil da casta e pura frente
 A quen a antiga edá deu culto bóo
 E n'habitas en cúspide eminente,
 Como inventara o bello ingenio eóo,
 Mas habitas en min; e íntima e ardente¹⁶
 Muito soas en min cando estou sóo,
 E estremecel'o peito generoso
 Con un ruído grande e sonoro.

IX

Voz grandiosa e sublime¹⁷ que soando
 Estás dentro de min constantemente,
 Ora cando m'atopo vigilando,
 Ora cando repouso docemente,
 Non c'un acento saudoso e brando,¹⁸
 Mas c'un acento sonoro e ingente;
 Fai que do mundo sean conocidos
 Meus sublimes cantos munca oídos.

¹⁵ Vart. O verbo hispano.

¹⁶ Varts. e interiormente, e nobre e ingente.

¹⁷ Vart. grande e misteriosa.

¹⁸ Vart. Mas, c'un acento saudoso e brando.

X

Genio da gandra esquiua¹⁹ e dilatada
 Pr'onde o meu paso errante acompañastes
 E de Breogán a gloria já pasada
 E dos fillos dos Celtas me contastes,
 E súa huella grande e sublimada
 Pl'os desertos sendeiros me mostrastes;
 Ti me recordas aquelas²⁰ recordanzas
 E as antigas e grandes memoranzas.

XI

Ti dame a forza audaz e as nobres;²¹ galas
 Do alféro moderno bastimento²²
 Que as conquistas das etéreas alas
 Intenta con intrépido ardimento²³
 Para q'un poda con audaces alas
 Da vontade cumprir meu grande intento,
 De maneira q'as lonas arriscadas
 Dos fortes de min sean emuladas.

XII

Ti sabes ben q'un eco roburento
 Mil feitos levantara esclarecidos
 E que d'un forte²⁴ e generoso acento
 Foran esquivos peitos constringidos:
 E que foran, por mágico portento
 Da tua forza, os penedos removidos;
 E aqueles q'os teus ecos evocaran
 Non morreran, da morte se librarian.

¹⁹ Vart. escura.

²⁰ Vart. as vagas.

²¹ sic.

²² Vart. Do genio hodierno e desmedido invento.

²³ Vart. Dos ceos ousan con ardido alento.

²⁴ Vart. d'un robusto.

XIII

Ti meu intento e meu esforzo alenta;
 Ti a miña vontade esforza e anima;
 O q'hai d'innobre en min orna e sustenta;
 O q'hai de baixo en min ergue e sublima:
 Non m'inspires voz branda, mas ferrenta
 Voz ti m'inspira²⁵ e sonora rima,
 De maneira que mova a grandes feitos
 Os máis esquivos e retuzos²⁶ peitos.

XIV

Dame unha voz robusta²⁷ resoante
 Q'as proezas d'España aos ceos suba,
 Non unha voz ou tímida ou tremente
 Q'os molentes²⁸ afectos²⁹ coadjuba,
 Mais unha voz q'os cores do sembrante
 Fai mudar como son de ronca tuba;³⁰
 Mas unha voz³¹ que salla resoando
 Po-las cóncavas covas retumbando.³²

²⁵ Vart. q'a súa forza imprima.

²⁶ Lat. Retundo. Part. p. Floxo, feble, deixado sin forza.

²⁷ Varts. canora, sonora.

²⁸ Vart. femíneos.

²⁹ Vart. feitos.

³⁰ Vart. Soe berrar, cal de bronceína tuba;

³¹ Vart. Unha gran voz.

³² Vart. As carnes do cabelo arrepiando.

XV

Fai ti, Virgen divina e sonora,³³
 Q' o canto meu o esquecemento dome;
 Morrer non deixes ca materia³⁴ odiosa
 Este teu fervoroso³⁵ servo nome:³⁶
 A verde rama cíngueme follosa
 Q' o tempo injurioso non consome;
 E como áleda Chios,³⁷ nomeado
 Fai³⁸ o rústico albergue onde fun nado.

XVI

Sostenede o meu canto audacioso
 Miñas boas Allónides³⁹ amadas
 Que c' un lindo⁴⁰ nadar e gracioso⁴¹
 Do Allóns cortas as ondas sosegadas:
 E pois do celebrado bardo voso
 As doces alegrías son pasadas,⁴²
 Emule con heróicos empeños
 E o curso andar dos españoles⁴³ leños.

³³ Vart. gentil bandada vagorosa presurosa, saudosa.

³⁴ Vart. prisión.

³⁵ Vart. noto e fervoroso.

³⁶ Vart. Deste teu amador o escuro nome.

³⁷ Suposta patria de Homero.

³⁸ Vart. Torna.

³⁹ Luis de Camoens: *Os Lusíadas*, Canto I, Estrofa 4 invoca as *Tágides* para que o inspiren. Pondal utiliza o mesmo recurso apelando ás ninfas do Allóns.

⁴⁰ Vart. ledo, sesgo.

⁴¹ Vart. presuroso.

⁴² Vart. Facede q' o meu estro (canto, nome) sonoro.

⁴³ Vart. espalmados.

XVII

Face⁴⁴ que a nobre fantasía voe
 E dame unha canora voz de ferro;
 Q' o ánimo gentil onde resoe
 Queira sair do estreito e escuro⁴⁵ encerro:
 E tan erguida e nobremente soe,
 Q' esquecer faga o mísero desterro,
 E do cuidar insomne conocido
 Espalle un saudoso e doce olvido.

⁴⁴ Vart. Deixá.

⁴⁵ Varts. miserando, deleznable.

A TERRA

XVIII

Mas vindo Dios que povos⁴⁶ alongados,^{47, 48}
 Vivían entre sí desconocidos
 De calígene densa rodeados,
 Do Océano inmenso divididos
 Dixo: «Sean os povos ajuntados
 E os límites do Océano rompidos;⁴⁹
 Haxa⁵⁰ do extremo Eóo ao Occidente⁵¹
 Sólo unha fe pura e inmorrente».⁵²

XIX

Já o bóo Thomás e Paulo a fe estenderan:^{53, 54}
 Un ao Favonio,⁵⁵ e outro ao rayo eóo;
 Mas rodear a terra⁵⁶ non puderan,
 Que parte a súa voz oía tan sóo:
 Sólo as hispanas lonas receberan
 Do mundo rodear o verbo⁵⁷ bóo;
 A tanto os ceos a España destinaran
 D'acabar o q'aqueles n'acabaran.

⁴⁶ sic.

⁴⁷ Varts. apartados, q'alongados.

⁴⁸ Vart. E vendo Dios povos q'afastados.

⁴⁹ Vart. Da longa e escura nevoa redimidos.

⁵⁰ sic.

⁵¹ Vart. Haxa dende a Aurora ao Occidente.

⁵² Vart. fervente.

⁵³ sic.

⁵⁴ Vart. Muito Thomás e Paulo a fe estenderan.

⁵⁵ Vart. hacia o Cauro.

⁵⁶ Vart. o globo.

⁵⁷ Vart. rayo.

XX

Levara o bóo Santiago denodado^{58, 59}
 Co fillo de Bethisade⁶⁰ generoso,
 Co fillo de Cilicia⁶¹ celebrado,
 Bóo soldado de Cristo e imperioso;⁶²
 Levaran ao Ponente desusado,
 Levano o Santo verbo misterioso;
 Mas detuvo o seu paso soberano
 A poderosa voz do Oceano.

XXI

Corrido o siglo⁶³ e a terra espaciosa
 Da gran luz do profeta anunciada,
 Parte aparece crara e luminosa,
 Parte d'escura trévoa⁶⁴ rodeada:
 Parte da gran faz esplendorosa
 Amóstrase, parte amostra encapotada
 De profunda calume; e cuidando
 No esperado, ¡*Fiat lux!*,⁶⁵ iba bogando.⁶⁶

⁵⁸ Vart. Boanerges sublimado.

⁵⁹ Nome dado por Xesucristo ós fillos do Cebedeo: Santiago e Xoan Evanxelistas polo seu carácter violento. San Lucas 9,54. En San Marcos 3,17, se dice que Xesús lles deu o alcuño de *Boanerges*, que quer dicir *fillos do trono*.

⁶⁰ País montañoso de Asia Menor na rexión de Tauro: Tarso e Seulicia. San Pablo naceu en Tarso.

⁶¹ Antigua comarca do sur de Asia Menor, que hoxe forma o *vivalato* turco de Adana.

⁶² Vart. De Cristo bóo soldado e glorioso.

⁶³ Vart. tempo.

⁶⁴ sic.

⁶⁵ Vart. No ¡*Fiat Lux!* prometido vai bogando.

⁶⁶ Vart. rogando.

XXII

Rodaba a inesplorada escura terra
 Seguindo a inmensa curva que leis rigen,
 Po-la parte onde máis longínqua erra
 Do sol, da excelsa luz eterno origen:
 Dos seus rayos sufrindo a antiga⁶⁷ guerra,
 Q'entonces non oblicuos se dirigen,
 Volvendo sempre a luz d'aquel gigante
 A faz espaciosa e verdexante.

XXIII

Mas non así a luz⁶⁸ que Cristo daba
 Na súa faz inmensa refulgía;⁶⁹
 Parte a luz do Evangelio iluminaba,
 Parte sombra profunda escurecía⁷⁰
 Q'o Océano inmenso interceptaba
 E de Paulo⁷¹ e de Thomás a profecía;
 Parte de fe radiaba e da luz pura⁷²
 Súa faz mostraba hórrida⁷³ e dura.⁷⁴

⁶⁷ Vart. longa.

⁶⁸ Vart. certo así a luz.

⁶⁹ Varts. redimía, recibía.

⁷⁰ Vart. Que parte a luz de Pedro a percutía.

⁷¹ Vart. A fe de Paulo.

⁷² Vart. parte d'escura.

⁷³ Varts. inculta, esquiva.

⁷⁴ Vart. Parte da fe radiaba, parte escura / Da fe non mostraba a luz formosa e pura.

XXIV

Vai decindo a rotunda e espaciosa⁷⁵
 Avanzando con gran celeridade:⁷⁶
 «¿Hasta cando serei orfa e cuidosa⁷⁷
 Do esplendor da evangélica verdade?
 ¿Hasta cando coa faz caliginosa
 Errarei a través da imensidade?
 Mas o ceo o acordou:⁷⁸ chegan os días
 Que se cumpriran en min as profecías».

XXV

Iba consigo mesma murmurando:
 «¿Cándo será cumprida a vontade
 D'aquel que nos principios⁷⁹ me lanzando,
 Encadeada a certa⁸⁰ vaguedade,
 Me dixo: *Presurosa vai rodando*
*Sobre a tua gentil esferidade,*⁸¹
*Hasta q'uns leños q'o ignoto*⁸² *ousaren*
*A tua vasta mole rodearen?»*⁸³

⁷⁵ Vart. Iba decindo a inmensa e presurosa.

⁷⁶ Vart. Po-la vía longa con celeridade.

⁷⁷ Vart. cuidosa.

⁷⁸ Vart. ordenou.

⁷⁹ Vart. espacios.

⁸⁰ Vart. eterna.

⁸¹ Vart. Mas suxeita a parcial escuridade.

⁸² Vart. imprevisto.

⁸³ Vart. E tua rotunda mole rodearen.

XXVI

Con misterioso⁸⁴ afán el espresaba⁸⁵
 A promesa: *Estimade a todas gentes*;
 Mas o deserto aquoso separaba
 Os salvages⁸⁶ e escuros continentes;
 O éxodo da luz dificultaba
 O Atlántico das ondas eminentes
 E *Non Plus Ultra* os signos celebrados
 Decían ós celestes enviados.

XXVII

E na deserta⁸⁷ faz espaciosa
 Un e outro escurísimo⁸⁸ hemisferio,
 Por falta era de ruda audaciosa,
 Mutuamente incognito misterio:
 No medio, a inmensidade dubidosa
 Estendía o seu vasto e grande⁸⁹ imperio
 E a muda Esfinge, que no medio estaba,
 As escuras palabras esquivaba.

XXVIII

Como virgen gentil que repousando,
 De amorosos insomnios agitada,
 Con ardentes suspiros agardando
 A doce hora está de ser chamada,
 D'estar o esposo férvido amando,
 De ser de imperiosos brazos apretada,
 Que no medio da doce tréboa⁹⁰ amiga,
 Con amorosa voz, *Son eu*, lle diga.

84 Vart. fervoroso.

85 Vart. coidaba.

86 Varts. inmensos, gigantes.

87 Vart. gigante.

88 Vart. vastísimo.

89 Vart. hermoso.

90 sic.

XXIX

«Parte da miña faz grande e rotunda
 Hé po-la fe de Pedro iluminada,
 Parte en ténebra lóbrega e profunda
 Levo de cote envolta e sepultada:
 ¿Cando será q'a cara luz jocunda
 Por toda miña faz será espallada?
 ¿Cando será q'a inmunde faz nubosa
 Brille ca luz de Pedro esplendorosa?»

XXX

Así falaba a terra⁹¹ e discurría
 Po-lo camiño curvo e espacioso;
 E amante suspiraba e presentía,
 Cal virgen que presente o caro esposo;⁹²
 Entanto o pío Colombo apercibía
 O velamen ao curso dubidoso,
 Q'a voz da vacua⁹³ terra el escultaba
 Q'o ceo lla conducía⁹⁴ e revelaba.

XXXI

Tal a Terra espaciosa⁹⁵ así esperaba
 Inutilmente bella e desmedida;
 Inutilmente rápida⁹⁶ rodaba
 Coa rotunda faz escurecida,
 E o momento gratísimo aguardaba
 De ser d'escuridade redimida,
 Aguardando unha voz na vasta esfera
 A cual *Talitha cumi* lle digera.

⁹¹ Vart. Así a terra razonaba.

⁹² Vart. Como presente a esposa ó caro esposo:

⁹³ Vart. escura.

⁹⁴ Vart. insunuaba.

⁹⁵ Vart. gigante.

⁹⁶ Vart. bella ela.

XXXII

«E sean os hispanos valerosos,
 Q'ajuda en todo caso me prestaran,⁹⁷
 Os que rompan os lazos poderosos⁹⁸
 D'Océano q'os povos⁹⁹ apartaran»,¹⁰⁰
 Aínda ben os acentos fervorosos
 Po-los cortos espacios n'espíranan,
 Cando os fortes hispanos celebrados
 Aprestaron os leños espalgados.¹⁰¹

XXXIII

Mas já o generoso povo¹⁰² hispano
 Do secular traballo repousaba,
 E já vencido o duro Mauritano
 Máis grandes e altas cousas intentaba:
 O vencedor vencía ó Oceano,
 Pois áterra venceu, logo ousaba;
 E já os leños gentís que tanto ousaran
 O misterio e ignoto descuidaran.¹⁰³

⁹⁷ Vart. Que tanto pola fe miña pelearan.

⁹⁸ Vart. temerosos.

⁹⁹ sic.

¹⁰⁰ Vart. separaran.

¹⁰¹ Vart. Cando os fortes hispanos celebrados / Aparellan os peitos esforzados.

¹⁰² sic.

¹⁰³ Vart. Ca proa o grande e ignoto descuidaran.

XXXIV

«Que sea a inmensa terra redimida,
 Escrama a nobre España,¹⁰⁴ e s'a fervente
 Voz de Paulo e Thomás já fora oida
 Por toda inmensa terra¹⁰⁵ reverente,
 Súa voz do¹⁰⁶ Oceano interrompida
 Levemos¹⁰⁷ pl-o Oceano longamente;
 E a súa fe¹⁰⁸ ás máis remotas zonas
 Levemos nós nas¹⁰⁹ arriscadas lonas.»

XXXV

E como aos españoles celebrados
 Dos profetas lle fora prometido
 De seguire¹¹⁰ os traballos comenzados
 De un¹¹¹ e d'outro forte e esclarecido,¹¹²
 De ferro e de fe muy¹¹³ aparelados,
 O velamen aprestan destemido¹¹⁴
 Con forte vontade, e o peito forte¹¹⁵
 Disposto para vida e para morte.

104 Vart. Escrama o Poderoso eterno.

105 Vart. Po-la terra admirada e.

106 Vart. Súa vía pl-o.

107 Vart. Abramos.

108 Vart. E o seu sonido.

109 Vart. novas e fortes lonas.

110 Vart. cumprir.

111 Vart. E d'un.

112 Vart. De Thomás e de Paulo esclarecido.

113 Vart. máis.

114 Vart. Aparellando os leños aprestan.

115 Varts. O pensamento (O peito) (A mente) (O ánimo), o corazón atento / Para cumprir o alto (grande) mandamento. / A (Pra) obedecer ó alto (celeste) mandamento.

XXXVI

«Señor,¹¹⁶ dixera Akbar¹¹⁷ alevantando
 Aos altos ceos o seu rostro mouresco,
 O cabalo nas ondas aguilloando
 Hasta o estribo formoso¹¹⁸ e barbaresco;
 Señor, c'un peito grande e memorando
 A onde sopra o favonio leve e fresco
 Neste alfange recurvo e esplendoroso
 Eu levara teu nome glorioso.

XXXVII

Mas fora dado tan robusto feito,
 Como já dos profetas fora previsto,
 Aos españoles de robusto peito
 E cabaleiros férvidos de Cristo:¹¹⁹
 Por eles a sufrir será constreito
 O Océano o jugo cal provisto
 Fora d'aquel que vence toda forza
 E o corazón humán anima e esforza.»

¹¹⁶ Vart. Alah.

¹¹⁷ Akbar era eperador da India, da casa do Tamerlán, nado en Amarleot. Reorganizou o Imperio cá axuda do seu primer ministro Abul Fazl. A Era de Akabar, 1554-1605.

¹¹⁸ Vart. longo.

¹¹⁹ Vart. Cabaleiros intrépidos de Cristo.

XXXVIII

E de combate e d'homicida ferro
 Aquela dura edá lenta corría
 En que a boa España do seu bruto¹²⁰ erro
 D'Agar a gente¹²¹ castigado¹²² había;
 Augurando dos seus o gran desterro,
 Vaguear deitaba¹²³ a ruda¹²⁴ Barbaría;
 O ferro repousaba,¹²⁵ mas velaba
 A fe q'a grandes cousas s'aprestaba.¹²⁶

¹²⁰ Vart. longo.

¹²¹ Vart. os fillos.

¹²² Vart. debelado.

¹²³ Vart. vertendo.

¹²⁴ Vart. brava.

¹²⁵ Vart. Detén aquela o ferro.

¹²⁶ Vart. a lanzaba.

VISIÓN DE SABELA

XXXIX

Libre España do jugo grave¹²⁷ e ousado
 Q'o fero e bruto Mouro imposto había,
 O Lábaro de Cristo sublimado
 De Granada nos muros refulgía:
 N'esta, na¹²⁸ noite, o corpo fatigado,
 E fatigado o espírito¹²⁹ dormía;
 Dormía a bella Sabela, e a maura luna
 Súa grande fe¹³⁰ admiraba e súa furtuna.

XL

Isabela gentil e piadosa,¹³¹
 E canto generosa¹³² ilustre e bella;
 Isabel que refulge esplendorosa¹³³
 Como nos ceos a matutina estrela:
 Isabel delicada e graciosa,
 Q'ás delicadas flores asemella,¹³⁴
 Por quen obtera fama España ilustre,
 E Madrigal pequena eterno lustre.

¹²⁷ Vart. duro.

¹²⁸ Vart. de.

¹²⁹ sic.

¹³⁰ Vart. beleza.

¹³¹ Vart. generosa.

¹³² Vart. piadosa.

¹³³ sic.

¹³⁴ Vart. Q'á flor máis bella e pura asemella.

XLI

Déralle afeitos bóos e delicados
 Aquel que todo pode e sentimentos
 Nobres e gentis e sublimados
 E generosos e altos pensamentos
 E afectos amorosos e incrinados
 A solagar os grandes sufrimentos
 E a propagar a fe e piadosa
 A mover¹³⁵ toda empresa generosa.

XLII

Así jace dormida¹³⁶ a flor das flores
 D'egregios reis a filla esclarecida;
 Así, así dos teus inclitos mayores
 A vontade d'intrépida¹³⁷ hé cumprida;
 Así eclipsan teus mágicos fulgores¹³⁸
 D'España a estrela espléndida e garrida.
 ¡Sus!, ¡Sus!, pura Sabela, a fe t'inflama,¹³⁹
 O Occidente te chama,¹⁴⁰ o mar t'aclama.

XLIII

Un ignorado e misterioso mundo
 En soños ámagnífica Isabela
 Ao lado¹⁴¹ do Favonio almo e jocundo
 Aos seus formosos ollos se revela:
 Sobre d'un mar vastísimo e profundo
 Ve de tres leños a brillante estela;
 E ve, con grande asombro nunca visto,
 N'el ondeando o lábaro de Cristo;¹⁴²

¹³⁵ Vart. emprender.

¹³⁶ Vart. en brandas (sic) flores.

¹³⁷ Vart. E vontade férrea, enérgica.

¹³⁸ Vart. ¡Sus!, ¡Sus!, muller d'espléndidos fulgores.

¹³⁹ Vart. Pois q' o valor te exige (ánima), a fe t'inflama.

¹⁴⁰ Vart. O Véspero te chama.

¹⁴¹ Vart. A parte.

¹⁴² Vart. E ve que lle decía: «¿Como e cuando / De cumprir tanta gloria estás dudando?»

XLIV

E ve surgir unha figura ingente
 Dos alongados e ignorados mares
 De cedros coroada e moura frente,
 E de cocas¹⁴³ e ceibas¹⁴⁴ e palmares
 E de toda flora¹⁴⁵ bella e diferente
 E de pinos e cuabas¹⁴⁶ e manglares¹⁴⁷
 E de ríos q'en forte¹⁴⁸ e gran longura
 Regan súa magnífica espesura.

XLV

«¿Por que non mandas das regións conas
 As palabras d'amor e da verdade?
 ¿Por que non mandas ás revoltas zonas
 Dos altos ceos a santa vontade?
 ¿Por que non mandas ás hispanas lonas
 Levar de Pedro e Paulo a saudade?
 ¿Por que nos nosos venturosos días
 Non cumpres as sagradas profecías?

XLVI

Sus, ¡Oh Reina!, e os votos gloriosos
 Cumpre que já os profetas anunciaran;
 Q'os bellos¹⁴⁹ e arriscados leños vosos
 Cumpran o q'os apóstoles n'alcanzaran:
 E aquilo que tamén os zemis nosos
 A os nosos prometeran e auguraran;
 Manda reina gentil, que se non mandas,
 Certo, o reino de Cristo non agrandas.

¹⁴³ Vart. Vexetación que cobre o leito dos ríos no vrán.

¹⁴⁴ A «ceiba», *yaxché*, é a árbore sagrada dos *mayas*.

¹⁴⁵ Vart. droga.

¹⁴⁶ Arbore de Cuba dos terebintáceos.

¹⁴⁷ Manglar é o lugar onde crecen os mangles, arbusto da familia das rizofóreas.

¹⁴⁸ Vart. erma.

¹⁴⁹ Vart. fortes.

XLVII

Se non te move a miña fealdade
 Q'ofende ese teu gesto lindo e brando,
 Móvate a miña grande escuridade,
 Móvate o meu estado miserando:
 E esa luz misteriosa de verdade
 Que vas entre os infieles espallando
 M'inspira;¹⁵⁰ que bautismo puro e ardente
 Lave a miña salvaxe e ruda frente».

XLVIII

A Sabela, volto o rostro, lle decía:¹⁵¹
 «Os anunciados días arribaran
 En que se cumpra a grande profecía
 Q'os meus antigos¹⁵² fados anunciaran:
 Os días q'anunciara o bóo Isaíá,
 E os demáis profetas auguraran;
 Redima esta grandísima longura¹⁵³
 A tua fe,¹⁵⁴ a tua formosura.»

XLIX

Dixo, e Isabela desperta, e ben veleiros
 Manda aprestar os leños espalmados;
 E os leños espalmados e ligeiros
 Incontinente foran aprestados:
 Já se mostran gentis e lisonjeiros,
 Já se mostran a todo aparelados,
 E donde o mar de Gades freme e soa,
 Ante Palos pequena canto boa.

¹⁵⁰ Vart. envía.

¹⁵¹ Vart. Volve á Isabel o rostro e lle decía.

¹⁵² Vart. misteriosos.

¹⁵³ Vart. Ten apresto; vindo a miña.

¹⁵⁴ Vart. A fe de Pedro e...

L

E no trono español¹⁵⁵ con leda fronte,
 Reinaba a fermosísima Isabela
 Brillando¹⁵⁶ sobre o hispánico horizonte
 Como costuma a matutina estrela,¹⁵⁷
 E ordena que prontísimo se apronte
 E apreste todo forte e toda vela;
 Ela óPonente forte¹⁵⁸ miraba
 Q'ó genio de Colombo¹⁵⁹ lle mostraba.

LI

D'esta os membros gentis e delicados
 Non só os panos regios e molentos
 Costuman soportar, mas indurados¹⁶⁰
 De duros ejercicios roburentos¹⁶¹
 Os seos amorosos destinados
 Aos golpes¹⁶² d'amor, os ferroentos
 Arneses soen premer, e o mol encerro
 Soe cingir o riguroso ferro.¹⁶³

155 Vart. Sobre o povo.

156 Vart. Fulgindo.

157 Vart. Cal brillar soe a matutina estrela.

158 Vart. Ela á parte do véspero.

159 sic.

160 Vart. Soen ser de traballos fatigados.

161 Vart. Son de ilustres traballos roburentos.

162 Vart. afectos.

163 Vart. Soporta o riguroso e duro ferro.

LII

Boa Isabela gentil ben adornada
 Non tan só de molísimos afeitos
 Do sexo mol, mas de ánimo dotada
 Dos máis barudos e robustos peitos:
 Isabela, non sólo costumada
 Leve fuso a torcer, mas a perfeitos
 Arnese a cingir e a bella fronte
 Cingir das obras d'Estéropes¹⁶⁴ e Bronte.¹⁶⁵

LIII

Co durísimo aceiro preme e ofende
 O delicado colo e as trenzas d'ouro;
 E a avara loriga mal comprende¹⁶⁶
 Das mesas o rigurosísimo tesouro:
 E de bruñido ferro toda esplende
 Cal esplende adalid cristiano ou mouro;
 Sorrise Amor que a mira tan garrida
 E das armas grandísimas¹⁶⁷ cingida.

LIV

Sabela na boa paz e boa e amante
 De quen certo augurou toda sibila;
 Na guerra, nas súas armas rutilante,
 Cal fora a famosísima Camila:¹⁶⁸
 D'España nos ceos fulgurante,
 Como Ciprina¹⁶⁹ mágica, escintila;
 Por Sabela s'apresta¹⁷⁰ tanto feito,
 Tanto aparello, tanto forte peito.

¹⁶⁴ *Mit.* Bronte ou Broteo. Xenio do trono personificado, e un dos cabalos que tiraban do carro do Sol.

¹⁶⁵ *Mit.* Estéropes. Xenio do raio personificado que con Broteo e Arges, personificación do lóstrego, se conocen como os Cíclopes Uranianos, fillos de Urano e Gaia (Ceo e Terra) compañeiros de Polifemo, que aparecen na *Odisea*.

¹⁶⁶ Vart. E a rica loriga avara prende.

¹⁶⁷ Vart. bellísimas.

¹⁶⁸ *Mit.* Raíña dos Vosgos e unha das heroínas da *Eneida*, célebre pola súa rapidez nas carreiras. Filla de Metabo, rei de Priverno nos Vosgos.

¹⁶⁹ *Mit.* Un dos varios nomes de Venus honrado na illa de Chipre.

¹⁷⁰ Vart. intenta.

PLUS ULTRA

LV

¡*Non Plus Ultra!*, con forte e duro acento
 Dixeran as columnas herculanas,
 E con sonido grande e ferroento¹⁷¹
 Se cerran as Portas Gaditanas;
 E todo leño, e todo bastimento
 Temeran as palabras soberanas,
 E todo pobo forte e toda idade
 Respetaran do fado a vontade.

LVI

Estaba a ignara¹⁷² e fraca Humanidade
 Contemprando o fatal prohibimento
 Das hercúleas columnas, q'a verdade
 Lle tollfan con férreo mandamento,
 E triste contempraba a inmensidade¹⁷³
 Do Occidente con peito timorento;
 E cando o sol no Ocaso s'afundía,
 Un mar aló no ánimo¹⁷⁴ sentía.¹⁷⁵

LVII

Dixo de Nazareth o fervoroso
 Con palabras sublimes e elocuentes
 Que venceran o ferro riguroso
 Sonoras, magníficas e ardentes:
Ide, dixo, con verbo poderoso,
E o que dixen, levade a todas xentes.
 E foran, mas a voz que receberan,
 Certo cumprir de todo non puderan.

171 Vart. E para todo leño vagoento.

172 Vart. imbele.

173 Vart. vacuidade.

174 Vart. esprito.

175 Vart. presentía.

LVIII

Muito Santiago e Paulo traballaran¹⁷⁶
 Por dar da fe de Cristo testimonio,
 E tanto apresaran¹⁷⁷ que chegaran
 A parte en que s'oculta Hisperionio;¹⁷⁸
 E ben quixeran, mas non alcanzaran,
 O evocar os reinos do Favonio.
 Tanto facer quixeran, mas en vano,
 Porque ll'o impede¹⁷⁹ o férvido Oceano.

LIX

Logo escuta o acento fervoroso¹⁸⁰
 Do fervente Thomé o extremo Eóo
 Donde a Aurora o seu veo radioso
 Solta da cabeleira o bello nóo;¹⁸¹
 E escuitara¹⁸² o lito sonoro
 D'ardente Teprobana¹⁸³ e de Vang-Kóo;¹⁸⁴
 Mas a región extrema¹⁸⁵ alcanzara,
 Porque a morte os seus pasos atallara.

LX

Estes cumprino o forte mandamento
 De levar as palabras soberanas
 Desde o Orto a donde ten o atendimento
 Seu o Ocaso nas regiões lejanas,
 Mas llo prohibe o gran prohibimento
 Das famosas columnas herculanas
 Decindo: *Non Plus Ultra*; e fervenceran,
 E súa planta fervente detuveran.

¹⁷⁶ Vart. s'afanaran.

¹⁷⁷ Vart. esforzaran.

¹⁷⁸ Pandal significa aquí, utilizando a mitoloxía, o Sol como o fai tamén Camoens. De feito *Hiperionio* era o pai do Sol, marido de Etra. Pandal, como Camoens, tomou a forma adxetiva *hyperonius* de *Hyperiou, onis*. En Avieno, *Art.* 396 cita ó Sol como *Hyperonius*.

¹⁷⁹ Vart. tolle.

¹⁸⁰ Vart. poderoso.

¹⁸¹ Vart. E a Cristo mostra o rostro bóo.

¹⁸² sic.

¹⁸³ A illa de Ceilán, coñecida polos gregos como *Taprobene*, e os romans *Taprobana*.

¹⁸⁴ *Bangkok*, cidade de Siam, Tailandia.

¹⁸⁵ Vart. oxcura (sic).

LXI

¡*Non Plus Ultra!*, escribira fortemente
 O celebrado Hércules Thebano,
 Ainda máis fondo que con fogo ardente
 Nas colunas¹⁸⁶ do Estreito gaditano;
 Mas ¡*Plus Ultra!*, contesta ousadamente
 Con poderosa voz o genio hispano,
 Aprestando súas naos espalmadas
 Cas lonas máis intrépidas e ousadas.

LXII

A estes manda a egregia e soberana
 De quen con puro¹⁸⁷ medo se congela
 O río Luco, q'a gloria lusitana
 Desbaratou e súa nobre estrela:
 Digo d'aquela diosa¹⁸⁸ castellana
 Q'o bello nome leva¹⁸⁹ d'Isabela
 Q'a voz dos ceos oio e diligente
 O éxodo apresou da fe fervente.

¹⁸⁶ sic.

¹⁸⁷ Vart. torpe.

¹⁸⁸ Vart. gloria.

¹⁸⁹ Vart. teve.

AS TRES CARABELAS

LXIII

Tres eran, porque tres foran contadas
 As profecías da remota idade;
 Tres foran, porque tres fono alabadas:
 A patria, a fe, o amor da humanidade;
 Tres eran, porque tres foran chamadas
 As personas da Santa Trindade;
 Tres eran, porque en tres a luz saía
 Do Padre, de Jesús e de María.

LXIV

Unha d'elas, que adiante o mar navega,
 Ostenta o ilustre nome de María;
 Crara tamén por lle chamar Gallega,
 Que tanto unha gallega ser debía:
 A outra hé a Pinta que nunca sosega
 Por cortar primeira a longa vía;
 E detrás ven a Niña soadora
 Non certo Niña, mas que grande fora.

LXV

E tres foran tamén os animadores
 Dos tres pequenos leños espalmados,
 Tres capitáns ilustres, os millores
 De cuantos son no mundo celebrados,¹⁹⁰
 Cuyos tres grandes nomes soadores
 Serán do Eóo ao Véspero afamados;
 Os tres d'esforzo e d'ánimo excelente,
 Os tres a cual máis forte e máis prudente.

¹⁹⁰ De cuantos fono bóos e celebrados (ó mundo celebrados).

LXVI

¿Que queren?. Redimir do Occidente
 Os misteriosos e remotos niños.
 ¿Que buscan?¹⁹¹ Demandar¹⁹² ca proa ardente
 Do almo sol os magníficos camiños.
 ¿Que levan?. Con fe con grande e potente
 A fe de Cristo nos tentidos¹⁹³ liños.
 ¿Que pretenden?. Cubrir d'inmensa gloria
 A España con longuíssima memoria.

LXVII

E van decindo: «Pobos do Favonio,
 Aprestade vosa fe, vosos altares;
 Nova credenza, novo testimonio
 Que fan crugir os vosos palmejares;¹⁹⁴
 As moradas do craro Hiperonio
 S'esconden nas regioes estelares.
 Preparade a irredente ruda fronte
 A recibir de Cristo a sacra fonte».

LXVIII

As aguzadas proas enfiando,
 Ben bojeadas as tendidas velas,
 Detrás de si longuíssimas deixando
 Tres grandes e magníficas¹⁹⁵ estelas,
 O misterioso Ocaso demandando,
 As tres¹⁹⁶ fortes e ousadas carabelas;¹⁹⁷
 E as sonoras¹⁹⁸ ondas que cortaban
 Do peso da súa gloria se queixaban.¹⁹⁹

¹⁹¹ Vart. intentan.

¹⁹² Vart. emular.

¹⁹³ Vart. seus brancos.

¹⁹⁴ Vart. Nós levamos nas lonas singulares.

¹⁹⁵ Vart. branquísimas.

¹⁹⁶ Vart. máis.

¹⁹⁷ Vart. Van as tres iberianas carabelas.

¹⁹⁸ Vart. ignoradas.

¹⁹⁹ (Tres eran solamente; tres ousaban / Empresa tanta, e pola fe luitaban).

LXIX

Cortando van os mares diligentes
 Trazando bellos surcos peregrinos,
 No Oceano ledas e conscientes
 Dos seus grandes e magníficos destinos,
 Posta a súa vontade, posta a mentes
 Nos alongados reinos ponentinos;
 Por detrás tendo as patrias saudades,
 Por diante do Oceano²⁰⁰ as soedades.

LXX

Elas foran d'intrépido ardimento,
 Anque poucas en número contadas,
 E deitaran en longo esquecemento
 Argos e as outras naos celebradas,²⁰¹
 E dignas po-lo lento roburento
 De ser aos altos ceos sublimadas;
 Ligeiras, diligentes, obedientes
 Non menos q'obedientes diligentes.

LXXI

Estas serán co tempo²⁰² esclarecidas
 E muito máis q'a d'Argos levantadas
 Aos altos ceos; e muito máis subidas,
 Máis que todas no mundo celebradas,
 Pois que por elas foran ben cumpridas
 Dos ceos as voluntades sublimadas,
 E por elas o grande éxodo ardido²⁰³
 E de Pedro e de Paulo fui cumprido.

²⁰⁰ Vart. Ignoto.

²⁰¹ Vart. As d'Eneas e Ulises celebradas.

²⁰² Vart. por sempre.

²⁰³ Vart. E conduciran ás longuísimas zonas / A fe de Cristo súas ardidias lonas.

LXXII

¡Naos gentis!, vosoutras as primeiras
Descubristes un bello mundo
E levades a fe, boas mensageiras,
No velamen franquísimo e rotundo;
E levastes ás prayas derradeiras
Do Ignoto²⁰⁴ novo verbo, puro e mundo.
Vos serés po-las fortes voluntades
Admiración eterna²⁰⁵ das edades.

²⁰⁴ Vart. Ocaso.

²⁰⁵ Vart. Eterna maravilla.

INNOTES

1. *Il primo libro del poema è dedicato*
 2. *Il secondo libro del poema è dedicato*
 3. *Il terzo libro del poema è dedicato*
 4. *Il quarto libro del poema è dedicato*
 5. *Il quinto libro del poema è dedicato*
 6. *Il sesto libro del poema è dedicato*
 7. *Il settimo libro del poema è dedicato*
 8. *Il ottavo libro del poema è dedicato*
 9. *Il nono libro del poema è dedicato*
 10. *Il decimo libro del poema è dedicato*

11. *Il primo libro del poema è dedicato*
 12. *Il secondo libro del poema è dedicato*
 13. *Il terzo libro del poema è dedicato*
 14. *Il quarto libro del poema è dedicato*
 15. *Il quinto libro del poema è dedicato*
 16. *Il sesto libro del poema è dedicato*
 17. *Il settimo libro del poema è dedicato*
 18. *Il ottavo libro del poema è dedicato*
 19. *Il nono libro del poema è dedicato*
 20. *Il decimo libro del poema è dedicato*

CANTO II

1. *Il primo libro del poema è dedicato*
 2. *Il secondo libro del poema è dedicato*
 3. *Il terzo libro del poema è dedicato*
 4. *Il quarto libro del poema è dedicato*
 5. *Il quinto libro del poema è dedicato*
 6. *Il sesto libro del poema è dedicato*
 7. *Il settimo libro del poema è dedicato*
 8. *Il ottavo libro del poema è dedicato*
 9. *Il nono libro del poema è dedicato*
 10. *Il decimo libro del poema è dedicato*

THE

The first part of the poem is
 a description of the world as it is,
 a world of pain and suffering,
 a world of death and decay,
 a world of darkness and despair,
 a world of hopelessness and despair,
 a world of pain and suffering,
 a world of death and decay,
 a world of darkness and despair,
 a world of hopelessness and despair.

CANTO II

The second part of the poem is
 a description of the world as it should be,
 a world of peace and harmony,
 a world of love and compassion,
 a world of hope and faith,
 a world of joy and happiness,
 a world of light and life,
 a world of peace and harmony,
 a world of love and compassion,
 a world of hope and faith,
 a world of joy and happiness.

OS NOMES

I

Diosa divina das miradas puras
 Q'as cousas leves e as cousas graves
 E as cousas presentes e futuras
 E as ignotas e divinas sabes:¹
 Que sabes todo e os casos e venturas
 E as longas rutas dos ardidos mares,
 Ti m'inspiras, e os nomes celebrados
 D'aqueles intrépidos e ousados.

II

Ti nos meus labios aprica^{2,3} un⁴ fogo ardente
 D'inspiración sublime como cando⁵
 O bello angel gentil e incandescente,
 Ca león de fiero e solera, estando
 Ca áurea⁶ cabeleira refulgente
 Q'amor ao fillo aos labios ll'aplicando
 Lle dera acento intrépido e barudo,
 Purifica o labio escuro e rudo.⁷

¹ Vart. E os pasados generosos sabes:

² sic.

³ Vart. pon.

⁴ Vart. teu.

⁵ Vart. ¡Ouh!, Virgen inmortal, como cando.

⁶ Vart. dourada.

⁷ Vart. Teu fogo aplica nos labios meus, de sorte / Que libre aqueles bóos d'escura morte.

III

Ti do escuro oblibion redime⁸
 Os bóos nomes d'aqueles celebrados,
 Posto que forza tes, cal da sublime
 Pitusa de Endor⁹ q'os já pasados
 D'Israel evocaran; en min imprime¹⁰
 Aqueles nomes bóos e asinalados
 Prá que non cubra a súa gloria pura
 D'escuro oblibion a noite escura.

IV

D'aqueles valerosos, que deixando
 Dos Argonautas o famoso intento
 E o seu curso longo e memorando
 En un eterno e negro esquecemento:
 E por longínquos¹¹ cursos emulando
 Do sol o ponentino alongamento
 Ás musas da Meonia¹² avergonzaran,
 Q'os traballos d'Ulises celebraran.

V

Tal q'aqueles q'ás hórridas Harpias¹³
 Venceran e ás pálidas Gorgonas;
 Estes por grandes e alongadas vías,
 Despregando as audaces lonas¹⁴
 Que nunca ousaran as atrevidas,
 Arribaran do sol ás escuras zonas,
 E derrubaran as palabras vanas
 Das temidas columnas Herculananas.

⁸ Vart. dime.

⁹ Endor era a mansión dunha famosa pitonisa de Palestina que consultada por Saul na víspera da batalla de Gelboé, evocou a sombra de Samuel, quen lle predixo ó rei a derrota e a morte.

¹⁰ Vart. e amiga dime.

¹¹ Vart. Coas tendidas lonas.

¹² *Mit.* Se dice que Homero nasceu na Meonia, por iso se lle chama o poeta de Meonia e as Musas son coñecidos co nome de *Meónidas* por ter o culto naquel lugar.

¹³ Harpias e Gorgonas eran móstruos de fábula: Eran tres irmáns: *Medusa*, *Euriade* e *Esteno*. Simbolizaban e personificaban unha potencia temible, e unha mistura de horror e perversidade.

¹⁴ Vart. cotonías.

VI

Estes e outros, non poucos certamente,
 Todos foran aqueles que deixando
 Os bóos campos da patria, ousadamente
 Se lanzaran ardidos¹⁵ demandando
 As partes donde o almo sol candente
 S'oculta, aos antípodas levando
 O claro día, e pr'eso¹⁶ mereceran
 Q'as Musas os seus nomes bóos ergueran.¹⁷

VII

Todos estes¹⁸ s'ofrecen non samente
 A demandar as prayas máis lejanas,
 O trópico curvado, a liña ardente,
 E os reinos¹⁹ do Sur e Tramontana;²⁰
 Mas tamén con espírito²¹ excelente,²²
 Por aumentar a grande²³ gloria hispana
 Con ánimo esforzado e leda fronte
 A descender aos reinos do Aqueronte.

¹⁵ Vart. os peitos.

¹⁶ sic.

¹⁷ Vart. O claro día; e ilustres alcanzaran / Q'as Musas o seu nome eternizaran.

¹⁸ Varts. Estes e outros. Estes poucos.

¹⁹ Vart. reinados.

²⁰ Ventos do Norte.

²¹ sic.

²² Vart. obediente.

²³ Vart. ilustre.

VIII

E vosoutros á morte apercebidos
 Mariñeiros robustos e esforzados,
 E da historia e das musas preteridos,
 Mas por ilustre fama celebrados;²⁴
 Na luíta endurecidos e curtidos
 Dos climas e dos ventos requeimados,
 Pois espuxeres²⁵ vosas doces vidas,
 Non serán das Meonias preteridas.

IX

Nin vós, ¡Ouh!, mariñeiros e soldados
 Os vosos nomes non serán escuros,
 Pois afrontastes bóos e denodados
 Os peligros do mar aspros e duros:
 Vós seres para sempre nomeados
 E celebrados dos siglos futuros,
 Pois da patria cedendo ao doce rogo,
 Pasaras polo²⁶ ferro e presto fogo.

X

Hé o primeiro Colombo celebrado,
 Cuyo nome famoso tanto soa,
 Desd'o Sur ao Boreal helado,
 Desd'o Oceano á región eoa:
 Este por capitán fora ensalzado
 A tanta empresa, e tuvo a sorte²⁷ boa
 Non d'achar novas terras, novos soles,
 Mas de mandar ós fortes españoles.

²⁴ Vart. levantados.

²⁵ sic.

²⁶ sic.

²⁷ Vart. gloria.

XI

E o bóo Martín Pinzón, e o bóo Vicente
 Seu hirmán,²⁸ e Rodrigo d'Escobedo,
 Pedro Ruiz, Ruiz Gómez excelente,
 E Jerez, e o bóo Diego de Salcedo,
 Diego d'Arana, e o inteligente
 Rodrigo de Segovia, que do ledo
 Tajo eran fillos, da boa gente hispana
 Sancho Ruiz, e Rodrigo de Triana.

XII

En van tua nai amada che pedía
 Con vágoas nos ollos,²⁹ e intentara
 Deter teus bríos,³⁰ e da longa³¹ vía
 E dudosa³² apartar ela procurara:³³
 ¡Probe³⁴ madre e dichosa!, non sabía
 Q' o ceo provisor te destinara
 Co teu grito de fe grande e profundo,
 Dos mares a evocar un novo mundo.

XIII

E Rascón e Quintero destemidos,
 E Rodríguez Bermeo e Juan d'Ungría;
 Certo vosoutros non foras temidos
 A cometer a dubidosa vía;
 Nin Jácome e Mateo bóos e ardidos
 Contra mestres, nin vós esclarecidos
 Médicos Alonso e Juan q' abandonastes
 Os clientes po-la gloria que saudastes.³⁵

²⁸ sic.

²⁹ Vart. Cos ollos cheos de vágoas.

³⁰ Vart. fados.

³¹ Vart. ignota.

³² Vart. insistente.

³³ Vart. ela cuidara.

³⁴ sic.

³⁵ Vart. pl'o éxodo que amastes.

XIV

E vosoutros expertos no divino
 Arte de Podalirio e Machaonte,³⁶
 Bóo Alonso e Juan, q' o eido peregrino
 Deixaches e a veiga e o patrio monte,
 E o éxodo glorioso por destino
 Afrontaches con nobre e leda fronte
 Po-la gloria, e deixaches³⁷ os amados
 Clientes po-los mares alongados.

XV

E Irich³⁸ animoso e bóo Tallarte
 De Lajes, e o bóo Pedrosa de Sosa,
 Todos eles espertos no bóo arte³⁹
 Do navegar, e Juan de Peñalosa
 Todos fortes e bóos; e en toda parte
 Conocidos por fama sonora,
 E outros máis; e Pero Antonio Niño
 Ousado⁴⁰ en todo oceánico camiño.

XVI

E ti, Gutiérrez, do fogar⁴¹ paterno
 Do navegar esquivo e trabaloso
 Po-la vida probar e afán interno,⁴²
 Fugiche un ocio brando e vergonzoso:
 Do ocio do valor nemigo eterno,
 E todo peito forte e generoso;
 E uns ollos garridos que venceran
 O ferro, deterte non puderan.⁴³

³⁶ *Mit.* Fillos de Asclepio, deus da meicina. Os dous estiveron na guerra de Troia.

³⁷ sic.

³⁸ Vart. Ives.

³⁹ Vart. Espertos todos no diffeil arte.

⁴⁰ Vart. Esperto.

⁴¹ Vart. do teu lar.

⁴² Varts. alterno, e aínda tenro.

⁴³ Vart. E uns bellos luceiros q' abrandaran / O ferro, a reterte non bastaran. (alcanzaran)

XVII

E ti, Sancho Ruiz, da tua formosa
 Praya natal deixaste⁴⁴ o seo puro,
 E da navegación ruda e penosa
 Aprendiches o arte esquivo e duro,
 Só por servir á patria belicosa
 Da nobre Iberia e do olvido escuro
 Liberar e deixar cun gran renome
 Q'o tempo e o fogo e o duro ferro done.⁴⁵

XVIII

E ti, Córdoba intrépido⁴⁶ q'honrastes
 O bóa nome de Córdoba famoso;
 E ti, Arias ousado que deixastes⁴⁷
 Da bóa Burgos o eido glorioso
 E da terra o repouso bóa trocastes
 Po-lo éxodo forte e traballoso.
 Vós despreciastes o ocio molento,
 Po-lo éxodo duro e ferrento.

XIX

E o bóa Luis de Torres, que corrente
 Na lingua singular d'algarabía,
 Juzgaba a súa extraña⁴⁸ ou propia gente,
 Nacido en Temecen ou Barbería,⁴⁹
 Pl'o cual Murcia gentil, doce e ridente
 D'escoitalo falar se compracía
 E o bóa Rodrigo de Jerez deixaran
 A doce patria e á gloria se lanzaran.

⁴⁴ sic.

⁴⁵ Vart. E por unhas fortes lonas inmortaes / Trocaches uns garridos faralae.

⁴⁶ Vart. ilustre que levastes.

⁴⁷ sic.

⁴⁸ Varts. toda extraña, allea.

⁴⁹ Vart. Ou nacido en Argel ou Barbería.

XX

Mas ti, forte Roldán d'armadura
 Grave muito soestes⁵⁰ rodearte;
 E da milicia fatigosa e dura
 Aprendestes o esquivo duro arte
 Tan só por non morreres d'indigna e escura
 Morte e nas duras artes militarte;
 E por eso e probar aventuranza,
 Ousastes a longuíssima alonganza.

XXI

Ti, Margaride fugiches⁵¹ ousado⁵²
 A guerra do hirmán⁵³ e do parente
 A insidia⁵⁴ q'o bardo celebrado
 Soe juzgar injusta e insolente;⁵⁵
 Mas ti, para probar seu infundado
 Juicio⁵⁶ ser indigno e inclemente,
 Mostrastes q'eras digno do Oceano⁵⁷
 E d'un renome⁵⁸ ilustre e soberano.

XXII

Na ilustre⁵⁹ patria non quedano ociosos
 Pedro Arias e Diego de Guevara
 E Mendoza e Ruiz non fono morosos
 Só por deixar de si fama preclara,
 Nin Logrosan, nin Sánchez animosos
 Temeran afrontar a sorte avara;
 E non fono segundos nin primeiros,
 Mas non quexeno⁶⁰ ser os derradeiros.

⁵⁰ Vart. sofas.

⁵¹ sic.

⁵² Vart. E fugiches (sic) ousado e desdeñoso.

⁵³ sic.

⁵⁴ Vart. murmullos.

⁵⁵ Vart. inclemente.

⁵⁶ Vart. murmullo.

⁵⁷ Vart. Mostrando q'eras digno do Oceano.

⁵⁸ Vart. alento.

⁵⁹ Vart. doce.

⁶⁰ sic.

XXIII

Logo para contarse entr'os valentes
 Ven de Castrojeriz aquel forzado
 Arias, que desdeñoso⁶¹ co as potentes⁶²
 Gentes⁶³ de Mahoma, áspero e rudo⁶⁴
 Non teme cometer as vías ingentes
 Do almo sol; e non menos barudo
 Foras Oubel, no ousado⁶⁵ derroteiro
 Certamente non foche o derradeiro.

XXIV

E o bóo Gómez Rascón e o bóo Quintero,
 Os dous ilustres e féridos⁶⁶ nautas,
 Segundos capitáns do máis velero⁶⁷
 Dos leños e dos fortes⁶⁸ argonautas
 Compañeiros, q' o fado esquivo e fero
 Señalara as súas rutas incautas,
 Do Oceano tentaran e contaran
 Entre si a tres que a morte desdeñaran.

XXV

E ti,⁶⁹ forte Rodrigo de Triana,
 E Rodríguez Bermejo que vigiando
 Nas altas gavias, con voz soberana
 O término do Ignoto memorando
 Anunciastes á forte gente hispana
 As almejadas terras anunciando;
 A vosa voz no feito hispano eterno
 Quedará c'un sonido sempiterno.

⁶¹ Vart. victorioso.

⁶² Vart. Que de lutar cansado (nojoso) con ardentes.

⁶³ Vart. secuaces.

⁶⁴ Vart. Cos de Mahoma aspérrimos e rudos.

⁶⁵ Vart. ao longo.

⁶⁶ Vart. robustos.

⁶⁷ Oitava incompleta.

⁶⁸ Vart. outros.

⁶⁹ Vart. vós.

XXVI

E vós, Diego de Lepe e Pedro Villa
 E Bermejo e Domingo de Bermeo,
 Eterno honor de toda ousada⁷⁰ quilla,
 E Jácome e Mateos e Mateo:
 Guevara e Sousa eterna maravilla
 De fortes, que teres da fama o ceo,
 E os outros esforzados mariñeiros,
 Sempre primeiros, nunca derradeiros.

XXVII

Foran estes aqueles celebrados
 Que po-lo nome hispano tanto ousaran,
 E os outros que non son aquí nomeados,
 Cuyos nomes as Musas conservan;⁷¹
 E de tal modo foran levantados
 Aos ceos pl'o gran feito q'acabaran,
 Que de Cristo pl'a fe tanto⁷² fixeran,
 Q'unque certo morreran, naceran.⁷³

XXVIII

Foran estes os nomes dos ousados
 Vindos ao mundo para ser famosos;
 Nos traballos sufridos e esforzados,
 Nos peligros resoltos e animosos:
 A ser os derradeiros non ousados,
 Ir e ser sempre os primeiros deseosos;
 Na pericia e nas armas refulgentes,
 Todos⁷⁴ a cual máis fortes e excelentes.

⁷⁰ Vart. hispana.

⁷¹ Vart. Mas q'as Musas seus nomes conservaran.

⁷² Vart. muito.

⁷³ Varts. Q'á escura morte non tributo deran / E anque certo morreran, non morreran.
 / Dos quais a envidia estraña s'arrepía / E a nobre e ilustre España se gloria.

⁷⁴ Vart. bravos.

XXIX

Foran estes e⁷⁵ outros que da fama
 Fixeran soar por sempre a rouca tuba
 E da Musa encender a eterna flama
 E q'a gloria d'España aos ceos suba:
 E a envidia, q'o alleo louvar non ama,
 Q'os seus ilustres feitos nunca cruba
 D'escuro obliuion, e seu sonido
 Resoe c'un rumor esclarecido.⁷⁶

XXX

E todos estes arrezoadamente
 Seguindo unha sublime voz interna,
 Que parece que os chame nobremente
 A alcanzar⁷⁷ po-la patria forma eterna,
 Se lanzaran, e a voz grande e potente
 Parez cada un dentro de si discerna,
 Como s'oiran⁷⁸ belicosa tuba
 Q'o peito a grandes cousas⁷⁹ coadjuba.⁸⁰

XXXI

Fora este o bando breve cuanto ardido,
 Ilustres capitáns e fortes nautas,
 Robustos e animosos que sin olvido
 Deitaran ós antigos Argonautas:
 E do seu feito grande e esclarecido
 Se quedaran as musas como estautas
 Vencidas confesando aquel da Ausonia,
 O sonoro cego da Meonia.⁸¹

⁷⁵ Vart. con.

⁷⁶ Vart. Encha o mundo en rumor alto e subido.

⁷⁷ Vart. deixar.

⁷⁸ Vart. se fose.

⁷⁹ Vart. feitos.

⁸⁰ Vart. Como s'oiran belicosa tuba / Q'o peito a grandes feitos coadjuba.

⁸¹ Vars. E o sonoro cego da Meonia / Cuidando ser vencidas as d'Ausonia. / E as q'inspirano ó cego da Meonia.

XXXII

Este fora o glorioso ajuntamento
 D'aqueles fortes, que sendo mortales,
 Só po-lo seu esforzo e arriscamento
 Se tornaran divinos e inmortales:
 Tal que do Lete o negro esquecemento
 Venceran e seus lóbregos raudales,
 E ós altos ceos foran levantados
 E por sempre da morte libertados.

XXXIII

E todos estes tanto acometeran
 Só por deixar no mundo un grande nome;
 Nome q'as duras Parcas n'empeceran
 E o tempo e o duro ferro non consome,
 Para que o grande feito que fixeran
 E o negro esquecemento venza e dome.
 E digan todos climas, todos soles
 Para sempre: *Obra foi dos españoles.*

XXXIV

E vós, de forte denodado bando,
 Así o voso glorioso nome,
 Nas futuras edades resoando,
 O escuro olvido e duro ferro dome:
 De tal modo q'alígero trunfando
 Sobre do tempo, que todo consome,
 Mova a ilustres⁸² e gloriosos feitos
 Ós máis inertes e retuzos⁸³ peitos.

⁸² Vart. grandes.

⁸³ Lat. Retusus, a, um; do verbo *Retundo*.

XXXV

Con estes⁸⁴ irá sempre a boa memoria
 Da ilustre e egregia⁸⁵ esposa de Fernando;
 D'Isabel boa e gentil q'a patria⁸⁶ historia
 E a fama irán por sempre celebrando:
 Isabel generosa, cuya gloria
 Irán o Tajo e o Ebro murmurando
 E o Odiel e o Tinto sonorosos,⁸⁷
 E o Luco e o Mulaya temerosos.

XXXVI

Sete nobres cidades⁸⁸ disputaran
 D'aquel que bebeu tanto d'augua aonia
 A nobre⁸⁹ cuna, e aínda n'acabaran
 O louvar do bóo fillo da Meonia:⁹⁰
 E certamente atrás non se quedan
 Athenas, Argos, Ethis e Colophonia.
 S'hé que por este tanto contenderan,
 D'estes po-lo cantar ¿que non fixeran?⁹¹

⁸⁴ Vart. Cas lonas.

⁸⁵ Vart. bella.

⁸⁶ Vart. hispana.

⁸⁷ Vart. saudosos.

⁸⁸ Vart. ciudás.

⁸⁹ sic.

⁹⁰ Vart. Seu louvar as cidades (das cidades) da Meonia.

⁹¹ Vart. As cidades d'España ¿que non fixeran?

OS FORTES

XXXVII

Mas di, ¡Oh!, Diosa, ¿que causa poderosa
 Lanzar pudo estes poucos e esforzados
 Da região en demanda misteriosa
 Do Favonio e seus reinos apartados?
 ¿Que forza inusitada e prodigiosa
 Mover pudo seus peitos denodados
 A sufrir mil traballos punzadores,
 E soportar mil dudas e temores?

XXXVIII

Dos peitos esforzados e barudos
 Que po-la fe de Cristo tanto ousaran,
 E por fe grande intrépidos e rudos
 Os largazos mares navegaran:
 E de fe tan só armados⁹² e desnudos
 De ferro, combateran e triunfaran,
 Direi, s'ao meu ingenio lle for dado
 D'emular o seu curso celebrado.

XXXIX

Cantar todos seus feitos non m'hé dabre,
 Anque tuvera outro corpóreo encerro,
 Anque outros bríos, anque unha enconabre⁹³
 Voluntade eu tuver, anque de ferro
 Cen linguas e cen bocas e indomabre
 Peito de bronce intrépido e sin erro
 Me fora dado c'un acento forte
 Que do olvido se libra e escura morte.

⁹² Vart. cingidos.

⁹³ Vart. indomabre.

XL

E prá cantar os feitos esforzados,
 Así o meu verso houbere forza tanta
 Que conmoveran⁹⁴ peitos traballados⁹⁵
 Do ocio con un forte e nobre canto:
 E a facer grandes feitos sublimados
 Que libaran do eterno pranto;
 E os dioses dixeran que venceran
 D'aqueles q'eu movere, non morreran.

XLI

E só direi do gran cometimento⁹⁶
 Q'as españolas lonas arriscadas
 Ousaran,⁹⁷ porque o grande vencemento⁹⁸
 D'Ismael e súas gentes aterezadas
 O intentalo sería⁹⁹ vano intento
 Coa conquista das terras apartadas;
 Cen bocas, e cen linguas eu tuvera
 E voz de ferro o ceo me concedera.¹⁰⁰

XLII

Nada direi das preces que fixeran¹⁰¹
 Que mesmo os duros montes avalaran;
 As procesións humildes que fixeran
 Decalzos porque os ceos os escutaran;
 Os brazos tenrísimos que deran
 Q'o duro ferro e rígido abrandaran,
 Que temo os q'a partida concedes,
 E soendo chorar, tamén choredes.¹⁰²

⁹⁴ Vart. instigaran.

⁹⁵ Vart. denodados.

⁹⁶ Vart. descubrimento.

⁹⁷ Vart. Fixeran.

⁹⁸ Vart. debelamento.

⁹⁹ Vart. fora.

¹⁰⁰ Vart. E voz de ferro e bronce, non pudera.

¹⁰¹ Vart. dos votos q'ofreceran.

¹⁰² Vart. Que todo adiós e longo apartamento / Ao peito humano hé duro e ferrento.

XLIII

Se partiran d'amigos e parentes
 E d'eles certamente se despediran,
 Porque temendo de tornar molentes
 Os esforzados peitos; e partiran,
 Confiando as proas suaves e ferintes
 Ao vento, as lonas cóncavas abriran
 S'abalanzando no infinito e vago,
 Se partiran decindo:¹⁰³ ¡Santiago!

XLIV

Destes as lonas fortes e arriscadas
 Tanto o curso longuíssimo estenderan;
 Tanto a diversos ventos foran dadas
 E a tan diversos climas se tenderan;
 Tanto foran temidas e aferradas,
 Tantos alongamentos cometeran¹⁰⁴
 Q'atrás as alas d'Icaro deixaran
 E en olvido longuíssimo as deitaran.

XLV

Fui celebrada a venturosa quilla
 Dos famosos, antigos argonautas;
 Fui tida por grandiosa maravilla
 O breve curso¹⁰⁵ dos esquivos nautas
 Que por curso breve ós seus humilla;
 For clunas e magníficas estatuas,
 Mas a libranza das favonias¹⁰⁶ zonas,
 Fui maravilla das iberas lonas.

¹⁰³ Vart. cramando.

¹⁰⁴ Vart. E as longas distancias acometeran.

¹⁰⁵ Vart. feito.

¹⁰⁶ Vart. longíncuas (sic).

XLVI

Das naos a forte e bella capitana
Gallega po-la sorte fui chamada
 Para que sempre fose a gloria hispana¹⁰⁷
 E a seu esplendor sempre ligada:
 E porque dos altos ceos a soberana
 Región, maes¹⁰⁸ q'a d'Argos levantada,
 E nos ceos ibérrimos irradiase
 E a historia ibérrima iluminase.

XLVII

Ao éxodo forte aparelhados,
 Dispostos a levar o ferro dente;
 A todo evento os corpos aprestados¹⁰⁹
 E muito máis o asomo valente¹¹⁰
 Estaban os audaces ancorados
 Diante de Palos breve mas pracente,
 Os animosos peitos apretando,
 Esperando de leva o forte mando.¹¹¹

XLVIII

E ti Palos pequena, a quen a cerra
 A fama mentras seus sonidos mande,
 Certo prá gente ti serás pequena
 Mas posees fama memorabile¹¹² e grande:¹¹³
 Da tua humilde e saudosa¹¹⁴ arena
 Un esplendor grandísimo s'espande,
 Pois do teu seo saio o éxodo forte
 Que non dará tributo á lei da morte.¹¹⁵

¹⁰⁷ Vart. Para que súa grande prez fose.

¹⁰⁸ sic.

¹⁰⁹ Vart. preparados.

¹¹⁰ Vart. Onde as risas jogan ledamente.

¹¹¹ Vart. Impacientes e ardidos se mostrando / Esperando de leva o forte mando.

¹¹² sic.

¹¹³ Vart. Mas po-la fama serás sempre grande.

¹¹⁴ Vart. sonora.

¹¹⁵ Vart. Contra quen non terá poder a morte.

XLIX

Cando aqueles gentis e valerosos
 Que tanto neste mundo tanto ousaran
 Esforzados, contentos e animosos
 Ao éxodo forte s'aprestaban,
 Resoaban os ceos jubilosos
 Q'os propincuos montes contestaban;
 E a breve Palos no seu noto ejido
 Todo era rebolizo, todo ruído.¹¹⁶

L

Estes da breve Palos os dichosos
 Eidos deixando e en generosa llama
 Ardendo, e nos estímulos gloriosos¹¹⁷
 Da fe q' o peito generoso inflama,
 Se partiran ousados, desejosos
 De prez e muito máis de longa fama,
 Q' ao mundo estende as rumorosas falas,
 Ao vento despregando as longas alas.

LI

Así cas voluntades¹¹⁸ denodadas¹¹⁹
 Postas nos altos ceos q' un tempo abriran
 De Farao¹²⁰ as soedades abrasadas,
 Os fillos d'Israel e Amon¹²¹ fuxiran,
 Despregaran as alas arriscadas,
 E da pequena Palos se partiran;
 Que de pequenas cousas, se fe o mandes,
 De sair decostuman cousas grandes.

¹¹⁶ Vart. Todo era movemento, todo (e grande, e xordo) ruído.

¹¹⁷ sic.

¹¹⁸ Vart. voluntás.

¹¹⁹ Varts. aparelhadas, sublimadas, levantadas, aprestadas.

¹²⁰ sic.

¹²¹ *Bibl.* Fillo de Manassed. Foi rei de Xudea.

LII

Dos deudos saudosos e parentes
 Cuase sin despedirse se partiran
 Ou o fixeran tanto brevemente;
 ¡E cuanto os peitos fortes non sufriran!
 E d'abrazos chorosos e insolentes
 Con vagoas mesturadas se fundiran,
 Porque o que se parte incontinente,
 O dolor da partida menos sente.

LIII

E certamente foran bóos e ardidos
 Aqueles poucos cuanto nomeados
 Peitos, q'a tanto foran escollidos
 Para levar nos liños despregados
 Os verbos que dos bóos e esclarecidos
 Profetas fono un tempo anunciados;
 Pobos¹²² quaes todas rutas escrarecen
 Ocultas, e os abismos resprandecen.

LIV

D'aqueles fora o feito esclarecido¹²³
 Que saíndo das prayas iberianas
 Abriran con¹²⁴ un voxo destemido
 Do Ocaso as portas áureas e lexanas
 Que po-la fe venceran; e no olvido
 Deitaran as columnas herculanas
 E o *Non Plus Ultra* q'as edades viran,
 Borraran, e *Plus Ultra* alf escribiran.

122 sic.

123 Vart. Fora d'estes o feito esclarecido.

124 sic.

LV

Non por vencer dos mares a longura;
 Non por vencer os propios torcedores;
 Non por vencer coraza esquivo e dura,
 Ou por vencer piratas roubadores
 Venceran, mas por seren vencedores
 Das poderosas leyes de natura
 Que todo vence, e venceran con denuedo
 A propia natura e torpe medo.

LVI

Comanda estes Colón q'en dignidade¹²⁵
 Todo el refulge e gran nobreza exprime;¹²⁶
 El hé boo e nobre e por canuta¹²⁷ idade
 En todo dignidade e forza¹²⁸ imprime,
 E todo el irradia autoridade
 Como conven a capitán sublime:
 A boa Ansonia¹²⁹ o seu berce non alcanza,
 Sólo Liguria¹³⁰ dá testimonanza.

LVII

Con este, ao curso grande aparelados,
 Ven dispois os fortísimos Pinzóns
 Por longo navegar asinalados,
 De fortes e indomabres corazóns,
 A mil traballos duros acostumbrados,
 Non do pélogo lobos, mas leóns
 Po-los ventos marítimos curtidos,
 Do mar escumadores destemidos.

¹²⁵ Vart. piedade.

¹²⁶ sic.

¹²⁷ Do *Lat. canutus, a, um*. Cabelo branco.

¹²⁸ Vart. esforzo.

¹²⁹ Virxilio utiliza este nome xeográfico como o da antiga Italia.

¹³⁰ Vart. Galicia. Pondal se basea na teoría de García de la Riega de que Colón era de Pontevedra.

LVIII

Os capitaes¹³¹ eran animosos
 Baroes¹³² de saber e d'esperencia
 Por longo navegar bóos e famosos,
 Bóos e excelentes¹³³ en toda excelencia;^{134, 135}
 No comando non pouco rigurosos
 Que facían¹³⁶ por boa providencia;
 Por muito navegar de color de baza,
 Todos españoles, ilustre raza.

LVIX

Os do alto comando valerosos¹³⁷
 Eran de fortes e barudos peitos;¹³⁸
 E tanto como ilustres generosos,
 E moito¹³⁹ ilustres po-los altos feitos:
 Pilotos esforzados e famosos
 Militares insignes e perfeitos
 Costumados a ser obedecidos
 E nas artes do mando esclarecidos.

131 sic.

132 sic.

133 sic.

134 sic.

135 Vart. E non menos pl'esperta sabiduría.

136 Vart. cumprían.

137 Vart. Eran os do comando valerosos.

138 Vart. E d'ilustres avóos e ilustres peitos:

139 sic.

LX

Os mariñeiros eran aguerridos,¹⁴⁰
 De corpo ben dispostos¹⁴¹ e trabados;
 Nos traballos constantes e sufridos,
 Nos perigos resoltos e esforzados;
 Do almo sol¹⁴² queimados e curtidos;
 Prontos, ligeiros, ben disciplinados,^{143, 144}
 E direi o q' o ferro non contrasta,
 Que eran españoles, e esto basta.¹⁴⁵

LXI

Tuvera o bóo Colombo a boa ventura
 Para cumprir¹⁴⁶ a lei dos grandes fados;
 Tuvera esta sublime conjuntura
 Mandar ós españoles esforzados;
 Tuveran estes gloria non escura¹⁴⁷
 Do ilustre ligur¹⁴⁸ seren mandados,
 De modo que s'uniran con grandeza
 Dúas grandezas: *Pericia e fortaleza*.¹⁴⁹

¹⁴⁰ Vart. ben cumpridos.

¹⁴¹ Vart. barudos.

¹⁴² Vart. Po-los soles.

¹⁴³ sic.

¹⁴⁴ Varts. A duras privanzaes (sic) costumados. / A fame, ferro e fogo costumados.

¹⁴⁵ Vart. Eles cran hispanos, esto basta (tanto basta).

¹⁴⁶ sic.

¹⁴⁷ Vart. nobre e pura.

¹⁴⁸ Vart. galego.

¹⁴⁹ Vart. Fe sublime e robusta fortaleza.

LXII

Non fui sólo Colón,¹⁵⁰ non fui samente¹⁵¹
 Do bóo ligur¹⁵² o esforzo e valentía;
 O cantar a Colombo únicamente
 Hé preterir d'España a bizarría:
 Mais o cantar n'un canto juntamente
 Os q'ousaran con el a longa¹⁵³ vía,
 Eso hé honrar de Némesis¹⁵⁴ a sorte,
 Eso hé seu premio dar a cada forte.

LXIII

¿Fui por emular¹⁵⁵ de Prometeo a llama
 Potente?¹⁵⁶ Non hé prudente asegurar;
 ¿Fui po-lo vil metal que tanto ama
 O peito humano? Non, sería vulgar:
 ¿Fui por sólo alcanzar eterna fama
 De Icaro? Eso hé nobre de pensar;
 ¿Que fui logo? Fe soa pudo ser;
 Fe grande q'o imposible soe poder.

LXIV

Non fui, non fui tamaño e ilustre¹⁵⁷ feito
 Sólo esforzo do fraco peito humano;
 Non fui mundano e deleznable¹⁵⁸ afeito
 Tanto feito grandioso e soberano,
 Mas fui d'un forte e denodado peito
 Animado do sopro¹⁵⁹ sobrehumano
 Da fe quen fixo feito tan grandioso,
 Máis robusto q'o ferro riguroso.

¹⁵⁰ Vart. Colombo sóo.

¹⁵¹ Vart. tan solamente.

¹⁵² Vart. galego.

¹⁵³ Vart. ignota.

¹⁵⁴ *Mit.* Deusa da venganza. Tiña por oficio castigar ós insolentes e orgullosos.

¹⁵⁵ Vart. roubar.

¹⁵⁶ Vart. ardente.

¹⁵⁷ Vart. grande.

¹⁵⁸ sic.

¹⁵⁹ sic.

LXV

Non fora humano¹⁶⁰ efímero ardimento;
 Non fora humana¹⁶¹ efímera ousadía
 Quen forxou,¹⁶² quen ousou tamaño intento,
 Quen inspirou tamaña valentía:
 Non cobiza, mas nobre inspiramento
 Do ceo que toda grande empresa guía;
 Fora da grande inspiración¹⁶³ sencilla;
 Fora da fe portento e maravilla.

LXVI

Non foran vencedores estes rudos
 Peitos pl'as¹⁶⁴ armas feras e fulgentes;
 Non venceran os fortes e barudos
 Po-las¹⁶⁵ armas cruentas¹⁶⁶ e rigentes:
 Mas súas armas, seus peitos, seus escudos
 D'outras regiões descieran eminentes;
 ¿Que moveran a súa valentía?
 ¿Que pode o imposibre¹⁶⁷? *Fe e ousadía.*

¹⁶⁰ Vart. sólo.

¹⁶¹ Vart. sóla.

¹⁶² sic.

¹⁶³ Vart. infusión.

¹⁶⁴ sic.

¹⁶⁵ sic.

¹⁶⁶ Vart. brillantes (sic).

¹⁶⁷ sic.

LXVII

¡Oh!, canto tempo andaran animosos
 Escumando nas ondas nunca ousadas,
 Agora restringindo os audaciosos
 Leños, agora as lonas arriscadas:
 ¡Oh!, canto, canto¹⁶⁸ os peitos valerosos
 Suaran pl'as pranuras¹⁶⁹ alongadas,
 Do sol as longas vías emulando
 O ignoto coas proas enfiando.

LXVIII

¡Oh!, cuanto tribularan e sofreran;
 Canto ousaran e canto soportaran,
 Canto anhelaran, canto padeceran,
 Canto esperaran e desesperaran:
 ¡Oh!, canto, canto o rumbo sostuveran
 Sin q'as lonas intérpidas viraran,
 As prayas demandando tan distantes
 Con peitos denodados e constantes.

LXIX

Muito constantes foran e sufriran;
 Muitas nites e días tribularan;
 Muitos afáns durísimos sentiran¹⁷⁰
 Antes q'os seus traballos s'acabaran:
 Muitas veces as sete flamas viran;
 Muitas veces arderan e gelaran
 Antes q'as súas proas arriscadas
 Arribaran ás prayas almejadas.

168 sic.

169 sic.

170 Vart. Muchos mares e ceos diversos viran.

LXX

E como un tempo o bóo Israel bagando
 Indaga po-lo hórrido deserto
 De Pharao¹⁷¹ nova patria demandando
 Con duro afán e grande procurando,
 Tal estes esforzados navegando
 O deserto das auguas con incerto
 Rumbo foran súas árduas esperanzas
 Soportando, e súas férreas triganzas.

LXXI

Os Iberos non sóo con forte prora
 As regións do fabuloso¹⁷² libertaran,
 Mas tamén coa quilla redentora¹⁷³
 O terráqueo globo circunnavegaran¹⁷⁴
 Desde as longíncuas¹⁷⁵ partes donde
 Ten o seu berce, e donde despregaran
 As sombras do Ocaso os seus asentos
 E bellos e gentis atendamentos.¹⁷⁶

LXXII

E nin o duro Cáucaso nevoso,
 Nin Taurus,¹⁷⁷ nin o Tigris¹⁷⁸ celebrado¹⁷⁹
 Nin o Nilo potente e caudaloso;
 Nin o monte etiópico afamado,
 E non o Boreas, nin o boneroso
 Austro, nin o Thamís¹⁸⁰ helado
 Deter poderan estes bóos e fortes
 Que do Globo cambiaran as sortes.

¹⁷¹ sic.

¹⁷² Vart. escuro.

¹⁷³ Vart. as lonas voxadoras.

¹⁷⁴ Vart. O rotundo planeta rodearan.

¹⁷⁵ sic.

¹⁷⁶ Vart. E despregaran seus atendamentos.

¹⁷⁷ Cordillera de distintas montañas que están nunha gran parte da Asia Interior.

¹⁷⁸ Un dos ríos que limitaban o Edén. Nace nas montañas de Armenia e desemboca no Eufrates.

¹⁷⁹ Vart. sublimado.

¹⁸⁰ Río que pasa pola cidade de Londres.

LXXIII

Os ardidos¹⁸¹ propostos, as triganzas,
 As nunca ousadas e ignoradas¹⁸² vías;
 As árduas e inseguras esperanzas,
 As lentas rutas, os inquietos días;
 Os esforzos heróicos, as dudanzas,
 Tormentos, os traballos e vigías
 Ilustraran¹⁸³ aqueles esforzados,
 Máis q' en ferro cingidos e dobrados.¹⁸⁴

LXXIV

En vano os Dioses á vida trougeran
 Aquel que bebemos tanto de augua aonía,
 Por cuyo berce tanto contenderan
 Chio¹⁸⁵ petrosa e bella Colophonía:¹⁸⁶
 E de Minerva as ninfas encenderan
 Novamente o bóo cisne d'armonía
 Para cantar os fortes españoles
 Q'ousaran novas terras, novos soles.

LXXV

Por ti, por tua proeza asinalada,
 Do peito ibero generoso e ilustre
 Terá a sabia Europa celebrada
 Eterna renomanza, eterno lustre:
 E terá toda flota¹⁸⁷ denodada
 E todo¹⁸⁸ praneta¹⁸⁹ navegante indubre
 Abertas no Océano novas vías,
 Novos mundos¹⁹⁰ e terras largacías.

¹⁸¹ Vart. erguidos.

¹⁸² Vart. alongadas.

¹⁸³ Vart. Endureceno.

¹⁸⁴ Vart. Máis q' en ferro fortísimo dobrados.

¹⁸⁵ Cidade grega onde se supon que nasceu *Homero*.

¹⁸⁶ Unha das sete cidades que enumerou *Aulo Gelio* como posibles lugares do nacemento de *Homero*.

¹⁸⁷ Vart. toda carena.

¹⁸⁸ Vart. E parte, Repara.

¹⁸⁹ sic.

¹⁹⁰ Vart. mares.

LXXVI

Cando os bóos¹⁹¹ cabaleiros celebrados
 O sepulcro de Cristo libertaran,
 Do bóo¹⁹² Guillermo¹⁹³ os verbos sublimados
 De *Gesta Dei per francos* obraran;
 Mas con cuanta razón os nomeados¹⁹⁴
 Feitos dos españoles se nomearan
 Dispois de tantas terras, tantos soles
 Vencer, feitos de Dios po-los españoles.¹⁹⁵

LXXVII

E ben merecen unha grande¹⁹⁶ historia
 Q'eternice a memoria dos ousados
 Que tanto amaran e non transitoria
 Renombranza deixaran, alentados
 Por fe sublime, tal que gran memoria
 Ilumine con grandes¹⁹⁷ claridades
 Súa longa ruta e digan as edades:

LXXVIII

«Obra non fui d'España lisongeira
 O descubrir un mundo tan soamente,
 Mas de certo tamén fora a primeira
 Saindo po-la ruta do Occidente
 Maravillosa e grande mensage;
 Forte abordou ao luminoso
 Emulando no seu curso facundo¹⁹⁸
 Do almo sol o gran curso rotundo.»

¹⁹¹ Vart. píos.

¹⁹² Vart. pío.

¹⁹³ Guillermo de Tiro, historiador das Cruzadas.

¹⁹⁴ Vart. Con cuanta máis razón...

¹⁹⁵ Vart. Dispois d'un novo mundo e do Oceano / Vencer, feitos de Dios pl'o peito hispano.

¹⁹⁶ Varts. nobre, longa, ilustre.

¹⁹⁷ Vart. Alumbre con sublimes claridades.

¹⁹⁸ Do *Lat. fari* = falar. Elocuente, abundante.

LXXIX

De robre guarnecido e triple aceiro
 Mostrou seu peito o Hispano celebrado,
 Que con esforzo grande ousou primeiro
 Do escuro Ocaso o imperio nunca ousado:
 Ven dispois d'este o Luso aventureiro,¹⁹⁹
 Certo, digno d'un nome nomeado,²⁰⁰
 Mas a gloria d'acharen novos mundos
 Fui dos peitos hispanos sin segundos.

LXXX

E o peito hispano, antes do afamado
 Luso, abrira o glorioso²⁰¹ derroteiro;
 E as tréboas do Ocaso denodado²⁰²
 Co esplendor do signo verdadeiro
 Da fe, o derroteiro nunca ousado
 Mostraran a todo siglo venideiro;
 E as tréboas do Favonio afugentara²⁰³
 Co fulgor que das lonas espallara.

LXXXI

Houbo pobos²⁰⁴ robustos e afamados
 Que deixaran mil feitos fazañosos,
 Que foran máis ou menos celebrados,
 Máis ou menos robustos e animosos:
 Mas non certo estupendos, mas cerrados
 Nos límites humanos e noxosos.
 ¡Sólo o pobo²⁰⁵ español grande²⁰⁶ e fecundo
 Ao mundo descubriu un novo mundo!

199 Vart. derradeiro.

200 Vart. asinalado.

201 sic.

202 Vart. inexplorado.

203 sic.

204 sic.

205 sic.

206 Vart. forte.

LXXXII

N'houbó un pobo²⁰⁷ de tan grande ardimento²⁰⁸
 Que legase do mundo a grande memoria²⁰⁹
 Un feito tan ilustre e roborento
 Que fose honor da universal historia,²¹⁰
 Como o peito español q'o atamento
 Cortou do Oceano²¹¹ con innúmera gloria;
 Que c'un acento férvido e profundo
 Evocase do ignoto un novo mundo.

LXXXIII

Todas outras nazoés²¹² q'habitaran
 A faz da terra, feitos celebrados
 Fixeran que do olvido libertaran
 Escritores ilustres e afamados:
 Mais uns dos outros pouco s'alongaran
 Non propasando os límites usados:²¹³
 Só de²¹⁴ España o esforzo sin segundo
 Descubriu un brillante²¹⁵ e inmenso mundo.²¹⁶

LXXXIV

Foran estes aqueles valerosos
 De quen tanto pregoa eterna fama,
 E non po-los combates belicosos
 Que todo siglo rudo aplaude e ama:
 Q'estremos, ardidos e animosos
 Emularan do sol a ruta e flama;
 E venceran victoria non cruenta
 Sobre da natureza inda irredenta.

207 sic.

208 Vart. N'houbó pobo (sic) de tanto esforzamento.

209 Vart. historia.

210 Vart. Que alumiñase toda a humana historia.

211 Vart. ignoto.

212 sic.

213 Vart. Se justamente for considerados.

214 sic.

215 Vart. grandioso.

216 Varts. Mas único d'España (sic) e sin segundo / Fui revelar no mundo un novo mundo. / Ao mundo revelou un novo mundo.

LXXXV

Estes d'uns grandes fados imperantes
 Foran non solamente destinados
 A debelar os fillos arrogantes
 De Jabal²¹⁷ vagabundos e atezados,
 Que movidos de forzas máis presantes,
 E de máis altos e grandiosos fados,
 Revelaran non sólo o Occidente,
 Mas tamén o apartado e rico Oriente.

LXXXVI

Uns poucos foran que tanto fixeran,
 Q'unque poucos, por muitos se juzgaran;
 E inda que poucos foran, mereceran
 De q'os poucos da fama lle chamaran:
 Pocos foran, mas certo se tuveran
 Por muitos, anque poucos se contaran;
 Q'os poucos, mas valentes e esforzados,
 Son ás veces por muitos nomeados.²¹⁸

LXXXVII

De tal modo q'aqueles que turbaran
 As mansións das Harpías enojosas,
 E aqueles q'os cantos desdeñaran
 Das bellas Aqueloides engañosas,²¹⁹

 Do Tácito as regiões temerosas
 Foran d'estos intrépidos²²⁰ vencidos,
 E en longo oblivion²²¹ escurecidos.

²¹⁷ *Bibl.* Fillo de Adah, muller de Lamech. Pai dos que vivían en tendas e tiñan gando.

²¹⁸ *Vart.* Anque poucos, por muitos son contados.

²¹⁹ Derivado de *Aquelóo*, como de *Nereo*: *Nereidas*; *Océano*: *Océánides*.

²²⁰ *Vart.* despídos.

²²¹ *Vart.* olvido.

LXXXVIII

Pasarán as famosas valentías
 Dos peitos máis feris e denodados;
 Pasarán as gentis caballerías
 Dos antigos romances nomeados,
 D'antigos cabaleiros e súas bizarrías,
 D'aqueles poucos, canto denodados,
 Eses non, eses non, non pasarán;
 Eses non, eses non, non morrerán.

LXXXIX

Non navegan estes por vildade,
 Nin por recibir do Ocaso as veas d'ouro²²²
 Nin por cobiza, nin por vanidade,
 Nin por coroas magníficas de louro:²²³
 Mas por levar de Cristo a gran verdade
 Q'hé de todos tesouros o tesouro;
 E sopo dar da fe bóo testimonio
 Aos alongados²²⁴ reinos do Favonio.

XC

Levaran Pedro e Pablo ao Occidente
 E o bóo Santiago a boa fe cristiana;
 Levou Bartholome ao día nascente
 Aínda máis alá da Taprobana:
 Levouna o bóo Thomás á ruda e ardente
 Etiopía con forza soberana;
 Mas non levano o seu verbo máis lejano²²⁵
 Por que o prohibira o férvido Oceano.

²²² Varts. Só por achar luzentes (sic) veas d'ouro. / Por descubrir luzentes (sic) (longín-
 cuas) (sic) veas d'ouro.

²²³ Vart. Nin por coroas cinguidas (gintis) de palma e louro.

²²⁴ Varts. ignotos, irredentes, apartados.

²²⁵ sic.

XCI

Non fixo estraña e allea vontade,²²⁶
 Non fixo estraño e alleo²²⁷ aditamento²²⁸
 D'estraña gente, estraña vaguedade,
 Nin indicio d'estraño bastimento,
 Que fose da terráquea esferidade
 Revelador, mas fixo tal portento,
 A propia fe, a propia valentía,
 O propio esforzo e intrépida ousadía.

XCII

Non de peitos fulgentes resguardados,
 Non de finas lorigas e d'escudos
 Foran aqueles peitos esforzados;
 Non de rígidias cotas,²²⁹ mas desnudos
 De ferro, foran fortes e arriscados
 E firmes e constantes²³⁰ canto rudos,
 Aqueles de fe grande²³¹ portadores
 E do Océano e do ignoto vencedores.

XCIII

Estes de duras armas refulgentes
 Ao curso grande non foran cingidos,²³²
 Mas en todo advertidos e prudentes
 Eles foran tan soamente apercebidos,
 Q'os varios casos, as diversas gentes
 Os piratas intrépidos²³³ e ardidos
 E o temor d'arribar a belicosos
 Povos²³⁴ os torna cautos e receosos.²³⁵

²²⁶ Vart. tal estraña, tanto estraña.

²²⁷ Vart. tanto estraño.

²²⁸ Vart. indicamento.

²²⁹ Vart. rígida malla.

²³⁰ Vart. robustos e brandos.

²³¹ Vart. pura.

²³² Vart. Non van ao curso ingente cingidos.

²³³ Vart. denodados.

²³⁴ sic.

²³⁵ Vart. cautelosos.

XCIV

Non todo imbel e fraco peito humano,
 Non todo esforzo e intrépida ousadía;
 Non todo alento grande e soberano
 Venceran a temida e longa vía:
 Mas outro esforzo grande e sobrehumano
 Movera o peito forte e bizarría²³⁶
 Grande lle dera a fe q'os horizontes
 Traspasa e impulsa e move os altos montes.

XCV

Fe esta, que a grande feito esclarecido
 A quen a eterna fama coadjuba
 Non pode acento mol, mas son ardido
 Q'os grandes feitos aos ceos suba
 Con un grande e magnífico sonido,
 Cal se fose de ferro e rouca tuba;
 Aconsella e as²³⁷ grandes almas enardece,
 E as mentes ergue e os peitos estremece.

XCVI

E estes movidos só por fe potente
 Porque por ela tanto procuraban,²³⁸
 Antes en procesión humildemente
 A boa ajuda dos ceos invocaban;²³⁹
 As sonoras voces longamente
 Súas ferventes preces contestaban:
 Con tanta forza aos ceos lle pediran,²⁴⁰
 Tanta piedade os ecos os sentiran.^{241, 242}

²³⁶ Vart. valentía.

²³⁷ Vart. q'as.

²³⁸ Vart. intentaban.

²³⁹ Vart. procuraban.

²⁴⁰ Vart. ós ceos acudiran.

²⁴¹ Vart. E da pequena Palos se partiran.

²⁴² Vart. E á Rábida van en (acción pía) compañía / Invocando o bóo nome de María.

XCVII

Pondéranse os ousados²⁴³ derroteiros
 Dos Argonautas²⁴⁴ fortes e furiosos,
 Os d'Ulises e Eneas aventureiros
 Dos Cíclopes e Harpías victoriosos,²⁴⁵
 Mas os feitos hispanos verdadeiros
 Venceran ós dos gregos fabulosos,
 E os seus temerosos e atrevidos liños
 D'Icaro venceran os camiños.

XCVIII

Podrá esconder falaz de traizoado²⁴⁶
 Mirar ou difamar a gloria vosa;
 Podrá o tempo pasar apresado
 Que todo vence²⁴⁷ e asola poderosa:
 Mas o voso ardimento celebrado
 Louvará sempre aquela sonora
 Que vai os fortes feitos celebrando
 Po-las cóncavas covas retumbando.

XCIX

E certo, estes intrépidos e ousados
 Peitos non morreran, a quen robustos
 A fe de Cristo fixo e denodados
 E non de ferro grávido e onustos,
 Mas d'aquel nobre fogo só animados
 De q'os peitos sublimes son combustos;
 Que quen cumpre no mundo un feito forte,
 Non pode o odio vencer, non pode a morte.

243 Vart. audaces.

244 Vart. bóos nautas.

245 Vart. injuriosos.

246 Vart. d'atravesado.

247 Varts. toca, fere.

C

Outros foron ferís dominadores
 Só po-lo ferro bárbaro e inhumano;
 Da fe de Cristo viles contemptores,
 Oprobio eterno do destino humano;²⁴⁸
 Mas estes, por fe foran vencedores
 Do Ignoto e férvido Oceano;
 Aqueles do pequeno e restringido,
 Estes do grande e do desconocido.²⁴⁹

CI

Da civilización nobres²⁵⁰ soldados
 E da fe, que rompendo a escuridade
 Da inmensa terra, foran libertados
 Da súa grande e inmensa esferidade
 Da ignorancia os treboes²⁵¹ librados,
 E a rudeza grande e indignidade
 Dos pobres irredentes do Ignoto
 Con un voxo longuíssimo e remoto.²⁵²

CII

Certo, vencera a iberiana gente
 A máis temida e máis ousada vía
 D'ousadía movida certamente
 E muito máis de fe que d'ousadía;²⁵³
 Mas non fui sin q'Europa irreverente
 O aplauso lle negase e nombradía,
 Debido todo pl'o²⁵⁴ temor insano
 De celebrar o forte peito hispano.

248 Vart. Defraudadores do destino humano.

249 Vart. Aquelles po-las armas triunfaran, / Estes cruenta victoria desdeñaran.

250 Varts. fortes, rudos.

251 sic.

252 Vart. e devoto.

253 Vart. E de fe tanto ben que d'ousadía.

254 sic.

CIII

Vós, fortes españoles despregastes
 Tan distantes as arriscadas antenas,²⁵⁵
 Que con esforzo grande atrás deixastes²⁵⁶
 Aquelas que cantaran as *Camenas*,²⁵⁷
 E en olvido grandísimo deitastes
 As outras que cantaron as sirenas,
 Tal q'a fama que desoe ao ouro sóo²⁵⁸
 Non podera alcanzar o voso voo.²⁵⁹

CIV

Non ti, d'Icaro ardido e novo invento
 Maravilloso, q'as etéreas salas
 Dos ceos cortando con un rudo intento,
 Das aves emulando as bellas galas,
 Tanto voas con grande ardimento
 Do condor emulando as grandes alas²⁶⁰
 Descubriras como estes grandes zonas
 Con unhas fortes e arriscadas lonas.

CV

E non se viran pobos²⁶¹ tan robustos
 Como os bóos Iberianos se mostraran,
 Que de grande aceiro²⁶² non onustos
 E cingidos, taes cousas acabaran:
 Tal q'os siglos futuros e vetustos
 Outros peitos²⁶³ iguaes²⁶⁴ non contaran:
 Tanto q'un novo mundo descubriran
 E da ténegra eterna o redimiran.

²⁵⁵ Vart. Tan longe vosas féridas antenas.

²⁵⁶ Vart. deitastes.

²⁵⁷ Foran, primeiramente, as deusas dos ríos e das fontes. Logo se transformaron nas Musas dos gregos que presidían a poesía.

²⁵⁸ Vart. sóo.

²⁵⁹ Vart. volo.

²⁶⁰ Vart. Emula do condor as grandes alas.

²⁶¹ Vart. peitos.

²⁶² Vart. ferro.

²⁶³ Vart. pobos.

²⁶⁴ sic.

CVI

Certo, en esquecemento estes deitaran
 Aos que venceno Harpías e Gorgonas,
 E de Pedro e de Paulo a fe levaran
 Nas máis ousadas e ferventes lonas:
 Foran estes aqueles q'emularan
 Os camiños do Sol e longes zonas;
 Estes foran por quen o Oceano
 Seu misterio e poder tendio en vano.

CVII

Non por cingir²⁶⁵ espléndida armadura
 De brillante e feros resplandores;
 Non por vencer en guerra esquiva e dura
 Os mouros e piratas roubadores,
 Mas por vencer a propia súa natura,
 Vencer as propias dudas e temores
 Serán estes intrépidos e ousados,
 Serán en todo tempo celebrados.²⁶⁶

CVIII

Non foran estes bóos encamiñados
 Po-la temida e nunca ousada vía;
 Non foran eles certamente guiados
 Do bello guiador, do bóo Tobías,
 Mas soamente movidos e alentados
 Do propio arresto e propia valentía,²⁶⁷
 Da propia fe, da propia piedade,
 Do propio esforzo e férrea vontade.

²⁶⁵ Vart. vencer.

²⁶⁶ Vart. En toda parte e tempo celebrados.

²⁶⁷ Vart. intrépida ousadía.

CIX

Estes do generoso e bôo Isaías
 As sublimadas predizóns²⁶⁸ cumpriran²⁶⁹
 Que divisaran nos futuros días,
 Cando ao gran fogo os seus abriran
 A redenzón²⁷⁰ das apartadas vías;
 E dixo co espírito²⁷¹ das profecías:
Illas e mares escuitade: A idade
S'apropinqua²⁷² da nova libertade.

CX

Ben dixo a prisca Musa en seus²⁷³ acentos:
 «Tempo virá q' o temido²⁷⁴ Oceano
 Desatando os antigos atamentos
 Das cousas,²⁷⁵ novo mundo e soberano²⁷⁶
 Fugirá dos reinos²⁷⁷ trubulentos,²⁷⁸
 E un novo Typhis²⁷⁹ surgirá lozano,
 En que Thule²⁸⁰ non sea a derradeira
 Das terras, mas das novas a primeira.»

CANTO III

268 sic.

269 sic.

270 sic.

271 sic.

272 sic.

273 Vart. bóos.

274 Vart. fornido.

275 Vart. Da terra.

276 Vart. almo e lejano.

277 Vart. seos.

278 Vart. temorentos.

279 Vart. Solis.

280 Según Piteas, navegante e astrónomo do século IV a. d. X.C., que fixo viaxe longo de circunnavegación, partiu de Marsella onde naceu, chegando ás costas de Inglaterra e de Escocia deica a illa de Tule, probablemente unha das illas Shetland ou Islandia. Séneca, na traxedia *Medea*, dice: «Nec pars sit terrae Tule», «nin o derradeiro extremo da Terra será Tule».

PROLOGUE

Compendio della vita di Dante Alighieri
Dante Alighieri, poeta e filosofo
Vita di Dante Alighieri
Dante Alighieri, poeta e filosofo
Dante Alighieri, poeta e filosofo
Dante Alighieri, poeta e filosofo
Dante Alighieri, poeta e filosofo

CANTO I

Il viaggio di Dante
Il viaggio di Dante
Il viaggio di Dante
Il viaggio di Dante
Il viaggio di Dante
Il viaggio di Dante

Il viaggio di Dante
Il viaggio di Dante
Il viaggio di Dante
Il viaggio di Dante
Il viaggio di Dante
Il viaggio di Dante

CANTO III

Il viaggio di Dante
Il viaggio di Dante
Il viaggio di Dante
Il viaggio di Dante
Il viaggio di Dante
Il viaggio di Dante

Il viaggio di Dante
Il viaggio di Dante
Il viaggio di Dante
Il viaggio di Dante
Il viaggio di Dante
Il viaggio di Dante

- 1. Dante Alighieri
- 2. Dante Alighieri
- 3. Dante Alighieri
- 4. Dante Alighieri
- 5. Dante Alighieri



PROCESION

I

Cumprindo o bóo ligur¹ esclarecido
 O q'Isabel egregia² ll'ordenara,
 Ysabel,³ para quen o duro olvido
 Perdera para sempre a forza avara,
 Pois en visión sublime⁴ o ceo subido
 No Ocaso un novo mundo ll'amosara,
 Coa nobre autoridade q'inspiraba
 Os arriscados leños aprestaba.

II

Mas cando⁵ a gente⁶ aparellaba
 Toda cortante proa e toda antena,
 E con robusto estrépito aprestaba
 Unha e outra audacísima carena,
 E todo en torno ardente resoaba,
 Lle sobreven o pío e bóo Marchena
 Que ll'arenga en palabra lisongeira
 E fervente lle di d'esta maneira:

III

«¡Oh! gente forte, grande e asinalada
 A quen o ceo altísimo destina
 A grandes cousas e aparellada
 Lle ten empresa grande e peregrina:
 Bóo hé atender á forte e bella armada
 Mais cuidar hai da vontade divina;
 Bóo hé cumprir da terra o bóo deseo,
 Mas n'esqueizamos a vontade do ceo.

¹ Vart. galego.

² Vart. O q'España gloriosa.

³ Vart. España.

⁴ Vart. escura.

⁵ Vart. entretanto.

⁶ Vart. a gente forte.

IV

Ilustres e valentes cabaleiros
 Fillos do Cide, campeóns de Cristo,
 Que levades a fe, bóos mensageiros,
 Aos reinos do Favonio⁷ nunca visto;
 Q'intentades o grande derroteiro
 Do grande ignoto, e como for provisto
 N'esas lonas gentis⁸ q'aparellades
 E de Pedro e de Paulo a fe levades.

V

Dios me manda, e sin tregua ser cumprido
 Debe de ser seu alto mandamento
 Para que tenaz o voso intento ardido
 Ter eficaz e pronto cumprimento;
 Con Dios todo traballo hé esclarecido,
 Sin Dios hé importuno⁹ todo intento.
 Aprestádevos, pois ó intento forte
 Contra de quen poder non ten a morte,

VI

Que se tuberdes¹⁰ unha fe fervente
 E se rogades con humilde fronte
 C'unha plegaria fervorosa e ardente,
 E dixerades: ¡Vai!, a un duro monte,
 Un duro monte irá; e todo río algente
 Volverá obediente á súa fonte,¹¹
 Se así o dixer aquel que mandaba
 E os ríos e os montes ordenaba.

⁷ Na mitoloxía, Favonio é o mesmo que Zéfiro, mensaxeiro da primaveira marido de Clóris ou Flora. Era un dos catro ventos da mitoloxía román que soplaba do occidente traendo frescura. Así pois aquí significa o Occidente descoñecido.

⁸ Vart. audaces.

⁹ Vart. intempestivo.

¹⁰ sic.

¹¹ Vart. Se tornará a súa primeira fonte.

VII

Eu sinto en min un misterioso acento
Que me fala d'un mundo delongado;
Eu teño en min un grande presentemento
Que será¹² por vosoutros revelado,
E que será por voso evocamento
Cal Lázaro da tumba despertado;
Pois a tanto vos move¹³ o ceo amigo:
Ide, amigos, en paz, eu vos bendigo.

VIII

Ide, pois, con fervor e fe; mas antes
De cometer o grande cometimento,
Con plegarias humildes e constantes
Procurade do ceo o ajudamento;
Unhas plegarias férvidas e amantes,
Non sólo ferro duro e truculento
Poden fortes vencer, mas do averno
Escuro e o reino do dolor eterno.

IX

Do ceo sea o principio. E procurade
Con públicas plegarias e devotas
Rogar a Aquel en quen toda verdade
Existe e todas vías lle son notas,
E breve torna toda inmensidade
E as cousas máis remotas non remotas.
De todas naos desprega os brancos liños
E sabe¹⁴ os máis incognitos camiños.

¹² Vart. Q'ha de ser.

¹³ Vart. chama.

¹⁴ Vart. conoce.

X

Dios move e anima todo grande intento
 E torna leve toda cousa grave;
 El move os sopros do animoso vento,
 E impele toda lona e toda nave;
 El sabe todo grande alongamento,
 Todo misterio e toda cousa sabe;
 El solo sabe as alongadas vías,
 El solo sabe as rutas largazías.»

XI

Cando o guiador sublime e generoso¹⁵
 Inspeccionaba unha e outra carena,
 Descalzo e en traxe¹⁶ humilde e fervoroso
 S'apresta¹⁷ o piadoso e bõo Marchena
 E lle dice: «Colombo valeroso,
 Boa hé toda proa e excelsa entena,¹⁸
 Mas non juzguemos como cousa leve
 O que primeiro procurarse debe.

XII

¡Ou! Colombo, ti tes mente elevada
 E espírito¹⁹ sublime e generoso;
 Ti só podes levar a fe sagrada,
 Ti só vencer o Ocaso misterioso;
 Ti só enséñas a vía prolongada
 Do Cide á raza grande e belicosa;
 Que por cuanto ti queiras me demandas,
 Propias dos grandes son as cousas grandes.

¹⁵ Vart. cuidadoso.

¹⁶ sic.

¹⁷ Vart. presenta.

¹⁸ sic.

¹⁹ sic.

XIII

Que s'un peito aparelas esforzado
 D'aquela tan natural grandeza,
 ¿Qué non podrás obrar, se confiado
 Te cinges da celeste fortaleza?
 ¿Que ventos, que Oceano dilatado,
 Que sirte de marítima aspereza
 Deter pode de fe grande constreito
 O tan sublime e generoso peito?

XIV

Concedérate o ceo soberano
 De conducir a España a un gran destino,
 De venceres o férvido Oceano,
 E de rasgar o velo ponentino;
 Tí digno es do noble povo²⁰ hispano;
 Os dous sois dínos²¹ das máis altas sortes,
 Os dous sodes famosos, os dous fortes.»

XV

O piadoso Colombo que cuidaba
 N'aquelo que Marchena requería,
 Pois que tamén constantemente oraba
 Pl'o éxito da empresa noite e día;
 Aquelo que Marchena lle rogaba
 Un momento cumprir non difería,
 E seus desexos non puña en olvido,
 E o que Marchena dixo fíu cumprido.

²⁰ sic.

²¹ sic.

XVI

«Servo bóo de Francisco, ben na mente
 Aquelo que tu dices ben cuidaba,
 E quixera cumprir externamente
 O q'internamente meditaba:
 Dedicaremos procesión fervente
 A aquel que todo empeza e todo acaba;
 A aquel que fixo a noite²² e fixo o día
 E toda breve e toda longa vía.»

XVII

¡Colombo e bóo Marchena! A vontade
 Do ceo os dous en un ataba e unía,
 E con lazo de fe e de piedade²³
 Un forte co outro forte constringía;
 E para gloria da futura idade
 Unh'alma²⁴ á outra respondía,
 Como en bello intrumento que s'acorda,
 Costuma concordar corda con corda.

XVIII

Un intenta os misterios do Oceano
 As máis ousadas lonas aprestando;
 O outro o profundo e misterioso arcano
 Da fe ao cego mundo vai mostrando:
 Un o confín terráqueo lexano,²⁵
 Os camiños do ceo o outro acenando;
 Os dous, soldados d'unha gran pericia,
 D'unha sublime e intrépida milicia.

²² sic.

²³ Vart. d'amistade.

²⁴ sic.

²⁵ sic.

XIX

N'intenta o bóo Colón²⁶ con belicosas
 Empresas de servir cruenta idea,
 Mas cumprir os mandatos piadosos
 Do ceo: esto intenta, esto desea;
 Por eso trougo os pasos vagoros,
 Por esto só combate e forcexea;²⁷
 Por esto hé peregrino, por esto crente,
 Por esto a vista fixa no Occidente.

XX

Hé nobre²⁸ toda empresa celebrada;
 Hé nobre²⁹ todo nobre³⁰ pensamento,
 Toda cousa famosa e sublimada,
 Todo honor, todo intrépido ardimento,
 Toda prez, toda gloria nomeada
 Que se libra do negro esquecemento,
 Mas riqueza, blasón e fermosura
 Non son grandes:³¹ son cousas da ventura.

²⁶ Vart. ligur.

²⁷ sic.

²⁸ Vart. grande.

²⁹ Vart. grande.

³⁰ Vart. grande.

³¹ Varts. Grandes non son: Nobres non son.

³² Vart. con nudos.

XXI

Calcan cos rudos³² pés a terra dura;³³
 Móstranse os peitos nudos e despídos³⁴
 De todo ferro e rívida³⁵ armadura,
 De todo forte arnés desguarnecidos;³⁶
 Móstranse os corpos onde fe fulgura³⁷
 De toda forma vil desposeídos
 E a d'antes militar e brillante gente,
 Móstrase gente austera e penitente.³⁸

XXII

Tamén os acompañan humildados,
 Da Rábida deixando o santo aprisco,
 D'amore e de pobreza só guardados,
 Os piadosos secuaces de Francisco
 Animando cos votos sublimados
 Aos fortes ao forte e grande arrisco;
 E con eles Marchena que primeiro,
 Por humildá, quer ser o derradeiro.

XXIII

Vai diante o bóo³⁹ Marchena e sprega⁴⁰ ao vento
 O vexilio de Cristo; e con piedade
 Dos fortes segue o bando o paso lento
 Posta en Dios a sublime vontade;
 Segue detrás o povo⁴¹ fervorento
 Rogando con fervor e con verdade,⁴²
 E o que os corazóns van soportando,
 Os tristes ollos van manifestando.

³² Vart. con nudos.

³³ Vart. nuda.

³⁴ Vart. fortes e aguerridos.

³⁵ Vart. espléndida.

³⁶ Vart. De quen ten por costume ser cinguidos.

³⁷ Vart. a quen Dios ajuda.

³⁸ Vart. Fórmase gente humilde (inerte) e reverente.

³⁹ Vart. pfo.

⁴⁰ sic.

⁴¹ sic.

⁴² Vart. Rogando e pidindo con verdade.

XXIV

Preside o bóo⁴³ Colombo reverente
 Dos dous fortes Pinzóns acompañado;
 A un lado leva ó forte e bóo Vicente
 E ó ilustre Martín ao outro lado;
 Todos en actitude pía e fervente
 Ó capitán emulan, sublimado,
 Que temprá a súa nobre autoridade
 C'unha expresión sublime d'humildade.

XXV

E veñen dispois os gefes cabaleiros
 Ao éxodo fortísimo obrigados;
 Seguen⁴⁴ dispois os fortes⁴⁵ mariñeiros
 E dispostos grumetes⁴⁶ e soldados:
 Depositos os colores lisongeiros,
 Fervorosos, descalzos e humildados,
 Non menos fervorosos; e fervente,
 Segue de Palos a devota gente.

XXVI

As boas gentes do pobo presurosas
 Se ll'ajunta, e co eles van erguendo
 O seu canto e súas preces fervorosas
 Alternativamente respondendo;⁴⁷
 Con mostras de saudade e piadosas,
 Así súas preces van correspondendo
 Os montes; e os ecos que soaban,
 Po-las cóncavas covas retumbaban.

⁴³ Vart. gran.

⁴⁴ Vart. veñen.

⁴⁵ Vart. rudos.

⁴⁶ Vart. garridos grumetes.

⁴⁷ Vart. Non con alterno canto.

XXVII

Mas cando á praya aqueles valerosos
 Cantando con fervor foran chegados,
 Tendo á vista os leños andarosos,
 Que se mostran ao curso aparelados;
 E sendo os fortes e máis poderosos
 Do saudoso povo⁴⁸ acompañados,
 Cheo d'esforzo e generosa llama,
 Así Marchena fervoroso esclama:

XXVIII

«Españoles, ¿que digo?, mensaxeiros
 Da sublime e celeste vontade,
 Envainados en fortísimos aceiros,
 E ó combate da fe vos preparade;
 Do sol nos seus ignotos derroteiros
 A emular e vencer vos aprestade,
 E pois por Cristo tanto, tanto ousades,
 De Cristo heraldos, firmes non temedes.

XXIX

¿Non sodes vos aqueles esforzados
 Dos fillos do deserto vencedores?
 ¿Non levaches aos vagos e atezados
 A fe dos vosos ínclitos mayores?
 ¿Non sodes vos da sorte confirmados
 A gobernar os leños bogadores?^{49, 50}
 ¿Ben non conoce o frido Oceano
 Vosa fe, voso esforzo soberano?

⁴⁸ sic.

⁴⁹ Vart. corredores.

⁵⁰ Vart. A soportar cuidados, cuitas e temores.

XXX

Por fe Israel o páramo cruzara;
 Por fe se contan todas tristes⁵¹ vagas;⁵²
 Por fe Thomás ó eóo chamara e andara
 O temeroso Pedro sobr'as auguas;
 Por fe o bóo Paulo forte⁵³ soportara
 Tantos naufragios, tantas duras maguas;
 Por fe anduvera o fillo de Tobías⁵⁴
 As solitarias e desertas vías.

XXI

¡Sus!, Dios tan sólo⁵⁵ toda causa pode
 E de todo esplendor,⁵⁶ toda victoria;
 Píadosamente a toda parte acode,
 Concede todo honor e toda gloria;
 A donde queira q' o Oceano rode,
 Alí vai seu fulgor, súa memoria;
 Dios só nos enche d'esperanza boa,
 Aguza⁵⁷ toda mente e toda proa.

XXXII

Dios o aire formou⁵⁸ que respiramos;
 Por el somos no mundo peregrinos;
 Por el sólo viñemos e marchamos
 Desterrados dos nosos patrios niños:
 El alonga os sendeiros que buscamos;^{59, 60}
 El encurta os longuísimos camiños.
 Dios forma e tende toda longa vía,
 Dios por ela nos move, Dios nos guía.

⁵¹ Varts. saudosas, terrenas.

⁵² sic.

⁵³ Vart. muito.

⁵⁴ Varts. E soportaba as ondas temerosas / E as esquivas sirtes areosas. / Os escollos e Syrtes areosas.

⁵⁵ Vart. soamente.

⁵⁶ Varts. poder, ofrecemento.

⁵⁷ Varts. Impulsa, Dirige, Enfia.

⁵⁸ Vart. animou.

⁵⁹ Vart. deseamos.

⁶⁰ Vart. os momentos que contamos.

XXXIII

A seguir súa forte vontade,
 O forte acento que suscitara⁶¹
 A seguir os camiños da verdade;⁶²
 Súa voz sublime ¿a quen se negara?
 ¿Quén seu mandato e súa piedade
 Resistir no momento podera?
 ¿Que astro poderoso, que tormento⁶³
 Evitar podera seu mandamento?⁶⁴

XXXIV

El cura⁶⁵ e fecunda os pabellóns sombríos.
 El extende⁶⁶ os imensos horizontes.
 El di aos ríos: *Ide*, e van os ríos.
 El di aos montes: *Ide*, e van os montes.
 El acorta os camiños largazíos.
 Fai brotar do deserto as frías⁶⁷ fontes.⁶⁸
 El solta e frea os sonoros ventos
 E pon no espacio os seus atendementos.

XXXV

Este dos ceos arranca os duros ceños.⁶⁹
 Este cruge magníficas armas.
 Este aparelha os espalmados leños.
 Este desprega as arriscadas lonas.
 Este anima os intrépidos empeños⁷⁰
 E cubre as frentes de gentis coronas.
 Este descubre as apartadas zonas.⁷¹

⁶¹ Vart. rescitara.

⁶² Vart. A seguir carreiros que os subera.

⁶³ Vart. famento.

⁶⁴ Vart. Evitara seu forte mandamento.

⁶⁵ Vart. forma.

⁶⁶ sic.

⁶⁷ Varts. puras, doces.

⁶⁸ Vart. Da roca fai brotar as frías fontes.

⁶⁹ Varts. Este do mar arranca os ferreños. / Este os destinos soe placar ferreños.

⁷⁰ Vart. E sustenta os intrépidos empeños.

⁷¹ Vart. Este con fe sublime os corpos sustenta / E os corazóns intrépidos alenta.

XXXVI

Tende fe. E as lonas despregando,⁷²
 Dos ceos cumpride⁷³ a forte vontade;
 A todas partes a vosa fe levando
 De fe o globo terráqueo rodeade;
 E o traballo grande⁷⁴ e mesurando
 De Paulo e de Thomás vós acabade,
 Que do Ocaso ao luminoso Oriente
 Axa⁷⁵ unha luz, axa⁷⁶ unha fe soamente.⁷⁷

XXXVII

Non vos engañe a augua fresca e fría
 Das indianas⁷⁸ mágicas sabanas;⁷⁹
 Non vos deslumbre a prácida alegría
 Das verdexantes e palustres⁸⁰ canas:
 Que se por fora mostran⁸¹ louzanía,
 Por dentro soen ser focas⁸² e vanas;
 Que todo neste mundo, con verdade,
 Todo hé descontento⁸³ e vanidade.⁸⁴

⁷² Vart. Fe tende; e as fortes lonas despregando.

⁷³ sic.

⁷⁴ Vart. grandioso.

⁷⁵ sic.

⁷⁶ sic.

⁷⁷ Varts. potente, fervente.

⁷⁸ Vart. das verduras.

⁷⁹ Varts. Que corre po-las mágicas sabanas / Das formas puras, ledas e louzanas. / De (sic) exteriores (garridas) belezas ledas e louzanas.

⁸⁰ Varts. garridas, viventes.

⁸¹ Vart. ostentan.

⁸² Vart. terrena beleza.

⁸³ Varts. decepción, desengaño.

⁸⁴ Vart. Todo hé, todo, engaño e vanidade.

XXXVIII

¡Sus! españoles, Fe tan solamente
 Amostra e alumbra as rutas largazías,
 Soporta e indura⁸⁵ todo clima ardente,⁸⁶
 Todos traballos, todas longas vías;
 Fe, po-la dura ruta longamente
 Guiara ó temoroso e bóo Tobías;
 Guiara de Moises o curso incerto
 A través das areas do deserto.

XXXIX

Quen tiver fe, foi dito, subyugado
 Lle serán d'Océano os horizontes;
 Cal grao de mostaza n'alongado,
 Se fe tiveras, moverel'os montes;
 E do deserto ao páramo abrasado
 Faredes desviar as vivas fontes;
 Tende dentro de vos fe verdadeira⁸⁷
 E vencerel'o sol na súa carreira.

XL

Ás regións do Ocaso inesproradas⁸⁸
 Dos ceos levade o forte mandamento;
 Levade n'esas lonas arriscadas
 E de Pedro e de Paulo o nobre acento:
 Que non digan as gentes apartadas:
Os hispanos n'houberan ardimento.
 Que digan as edades: *O Oceano*
*Non detuvera ó verbo Soberano.*⁸⁹

⁸⁵ Vart. arrastra.

⁸⁶ Vart. urgente.

⁸⁷ Vart. Tende. ¡Oh!, fortes, a fe verdadeira.

⁸⁸ sic.

⁸⁹ Vart. Levade a toda gente o verbo amigo. / Portade sin temor, eu vos bendigo.

XLI

¡Sus! españoles; os afeminados⁹⁰
 Son primeiro da morte constringidos;
 Aqueles ao pracer ao caso dados,
 Eses soen morrer escurecidos;⁹¹
 Son da canora fama desbotados
 Aqueles que das glorias⁹² esquecidos
 Dormen en ocio brando e mal. Os fortes
 Morrer costumán de gloriosas⁹³ mortes.

XLII

¡Oh!, que já vexo os leños máis ousados
 A praias⁹⁴ arribar desconocidas;
 Vexo ondear en crimas apartados⁹⁵
 As enseñas de Cristo conocidas.⁹⁶
 Vexo povos⁹⁷ escuros e aterezados
 Súas frentes lavar escurecidas,
 E vexo novos mares, novos mundos
 O novo⁹⁸ verbo receber jocundos.

XLIII

¡Oh!, que já vexo en climas apartados
 Os españoles peitos valerosos;
 Uns atender ós leños espalmados,
 Os outros ós camiños dubidosos;⁹⁹
 Outros nos continentes ignorados
 Vencer por ferro ós povos¹⁰⁰ belicosos;
 E os outros, como fora já provisto,
 Ruda gente atraguer á fe de Cristo.»

⁹⁰ Vart. os d'honor minguados.

⁹¹ Varts. Eses soen morrer envilecidos / Eses morren sin gloria (sic) e escurecidos.

⁹² sic.

⁹³ Vart. d'esforzadas.

⁹⁴ sic.

⁹⁵ Vart. Vexo crabar (sic) con peitos esforzados.

⁹⁶ Varts. esclarezidas (sic), non vencidas.

⁹⁷ sic.

⁹⁸ Vart. santo.

⁹⁹ Vart. Informadores dos mares dubidosos.

¹⁰⁰ sic.

XLIV

E con nobre expresión seu rostro puro
 Resprandecía mentras que falaba,
 Como quen inspirado do futuro,
 Nos íntimos secretos penetraba;
 Parece que rompendo o velo escuro
 Por rexións non terrestres se lanzaba,
 E a tal modo o rostro lle fulgía,
 Como o luceiro espléndido do día.

XLV

¡Oh!, canto as súas palabras fermosas
 Resoan con sonora dulcedume;
 ¡Oh!, canto as súas faccións esplendorosas
 Brillan por sobre a natural costume,¹⁰¹
 Pois parez que se lance nas dichosas
 Rexións celestes de celeste lume,
 Ou que vexa nas célicas alturas
 E as cousas pasadas e futuras.¹⁰²

XLVI

Así por fe fortísima animados
 Se foran para¹⁰³ as naos camiñando¹⁰⁴
 En procesión magnífica ordenados
 Tres voltas do sacro templo dando¹⁰⁵
 Onde adoran con votos sublimados;¹⁰⁶
 Da boa Palos Jorge venerando¹⁰⁷
 Piden dos ceos¹⁰⁸ e os ceos despertaban,
 E con ardente voz así rogaban.

¹⁰¹ Vart. Do seu natural antigo e natural costume.

¹⁰² Vart. Nas rexións contemple non escuras / Así cousas já pasadas e futuras.

¹⁰³ sic.

¹⁰⁴ Vart. Foran o sacro templo rodeando.

¹⁰⁵ Varts. En turno de tres, grandes voltas dando. / Os favores celestes invocando.

¹⁰⁶ Vart. En torno d'aquel templo (sic) onde elevados.

¹⁰⁷ Vart. Onde a Palos a Jorge venerando / Do santo culto; e van o ceo ferindo / Co canto; e fervorosos van decindo.

¹⁰⁸ Vart. Pedían aos ceos;

XLVII

«¡Señor! q'en un principio os elementos
E os ceos e a terra separastes,
E apartastes os mundos dos tormentos,
E a luz das tenebras apartastes,
E creastes os mundos e os ventos,
E seus camiños longos lle trazastes,
E po-las longas e desertas vías
Já guiastes ó fillo de Tobías.

XLVIII

E guiastes a Paulo vagabundo
Po-las vías do mar dificultosas
E dos grandes abismos do profundo,
E dos ventos e Syrtes arenosas;
Ti en demanda d'un novo e ignoto mundo
Dirige as nosas proas audaciosas,
Pois solo no proposto bóo q'ousamos,
A gloria do teu nome procuramos.

XLIX

Ti, que lejanos fas os alongados
Mundos, e q'os lejanos fas veciños,
E de todos los leños espalmados
Despregar soes os tendidos liños;
Ti amostra os camiños apartados
Do sol e do Favonio os longes niños.
Que se cumbran os verbos excelentes
Que din: *Ide e insinade a todas gentes.*

L

Ti Padre e Fillo e Espírito que lanzando¹⁰⁹
 Esplendor fulge sublime e diferente,
 Con tres luces diversas radiando,
 Mas n'unha luz unidos tansoamente;
 Ti que diriges o celeste bando,
 E ti Virgen e madre juntamente,
 E Ti, que no Jordán nas puras auguas
 Lavache a humanidade d'escuras maguas.»

LI

E para as naos as proas dirigindo,
 Suplicando¹¹⁰ e exultando, van decindo:
 «Escuitanos Señor. E ti, ¡Oh!, bella¹¹¹
 Luz que vences a luz do bello día,¹¹²
 D'o camiñante guiadora estrella,
 En quen o nauta súa esperanza fía,
 Refugio dos mostales pecadores
 E de todol'os males sufridores.»

LII

E decindo con férvidos acentos
 Van os fortes: «Señor, ti que guiastes
 Já d'Israel os fillos vagarentos
 E no hórrido deserto os sustentastes,
 E os camiños dos seres¹¹³ e dos ventos,
 E os camiños dos astros señalastes,¹¹⁴
 Guía estes tan devotos peregrinos
 Polos salsos, incógnitos camiños.¹¹⁵

¹⁰⁹ Vart. q'espallando.

¹¹⁰ Vart. E rogando.

¹¹¹ Vart. Señor noso dinos. (Cristo noso oinos). E ti ¡Oh!, bella.

¹¹² Vart. Madre (naí) a un tempo e purísima doncella / Que tes o doce nome de María.

¹¹³ Vart. notas.

¹¹⁴ Vart. E os términos do Oceano señalastes.

¹¹⁵ Vart. Dirige nosos pasos peregrinos / Pois sabes todas vías, todos camiños.

LIII

Ti que guiaches un día pl'o¹¹⁶ deserto
 O obedente e bóo fillo de Tobías;
 Ti que mostraches¹¹⁷ o camiño incerto
 A Paulo po-las ondas largazías;
 Ti q'aquelo q'hé incerto tornas certo;
 Ti que abres todas rutas, todas vías,
 Escútanos Señor; a Ti cramamos¹¹⁸
 Porque sólo tua gloria procuramos.»

LIV

E van decindo: «Ti, Señor, que guías
 As cousas leves e as cousas graves,¹¹⁹
 E diriges po-las rutas largacías
 As vaborosas e espalmadas naves,
 E das longínquas e ignoradas vías
 O acabamento e alongamento sabes,
 Ti nos ajuda; porq'a ti rogamos,
 E esta tua gloria procuramos.¹²⁰

LV

Ti q'animache a Paulo generoso¹²¹
 A levar tua voz a toda gente;
 Ti que a¹²² Thomás¹²³ moveche fervoroso
 A levar tua voz ao Indio ardente,
 Fai que cumpramos nós o éxodo noso¹²⁴
 Levando o verbo teu ao Vespro¹²⁵ ingente;
 Enche Señor, pois toda empresa abonas,
 Co teu alento as nosas fortes lonas.¹²⁶

¹¹⁶ Vart. no.

¹¹⁷ Vart. sinalaches.

¹¹⁸ Vart. Dirige os nosos leños peregrinos / Pois sabes todas vías, todos camiños.

¹¹⁹ Vart. Os átomos efímeros e graves.

¹²⁰ Vart. navegamos.

¹²¹ Vart. valeroso.

¹²² sic.

¹²³ Vart. e ao bóo Thomás.

¹²⁴ Vart. voso.

¹²⁵ Vart. Ocaso.

¹²⁶ Vart. Co forte alento ten as tuas (nosas) lonas.

LVI

E vosoutros q'a luz das profecías
 O divulgar o ceo vos concedeo;
 Ti¹²⁷ Bernabé, ti¹²⁸ Lucas, e ti Mathias,
 E Santiago e Thomás e o bóo Matheo,
 E Pedro e Paulo, as gentes¹²⁹ largacías,¹³⁰
 E o fillo do santo Zebedeo,
 O noso piadoso éxodo¹³¹ ajudade,¹³²
 O noso longo¹³³ camiño alumeade.¹³⁴

LVII

E vós q'a nobre¹³⁵ palma conquistastes¹³⁶
 Co martirio santísima memoria
 Bóo Juan e Sebastián que achastes
 Ca vida morte já palma e victoria;
 E ti Cosme e Damián que soportastes
 Pola grande fe vara grande¹³⁷ e gloria;
 E Gervasio e Protasio, e os outros fortes
 Q'achastes vida en vosas santas mortes.¹³⁸

127 Vart. E.

128 Vart. e.

129 Vart. das gentes.

130 Vart. E Pedro e Paulo luz dos primeiros días.

131 Vart. trono.

132 Vart. guiade.

133 Vart. escuro.

134 Vart. iluminade.

135 Vart. santa.

136 Vart. E vos que generosos alcanzastes.

137 Vart. eterna.

138 Varts. Que por dar vida achastes santas mortes. / Q'achastes vida en gloriosas mortes.

LVIII

E vosoutros q'en soedá cumprida
 En salvages cavernas habitastes¹³⁹
 E por amor de Cristo escura vida
 De grande austeridade acompañastes;¹⁴⁰
 E da virginidade a flor querida,
 Vosoutros, q'a alto esposo consagrastes,¹⁴¹
 Nosas proas guiade. Sustentade
 O éxodo da luz e da verdade.»

LIX

Así, con oración pura e sincera,
 A forte gente ás naos se dirigía,
 Rogando agora a aquel q'auxilio dera
 A Paulo po-la ruta largazía;
 Agora aquela bella que nacera
 En Nazareth escura e montesía,
 Hasta que así rogando, e así cantando,
 Ás prestas naos se foran achegando.

LX

Do povo a multitude magoada,
 Fiados amantes e férvidos seguía;
 Erguendo todos parecen forte manada
 En fervorosa e santa melodía;
 Non quedara leda¹⁴² virgen nada
 Que só en imbeles mágoas s'ofía.
 Non aqueles q'a morte ou curta idade
 Soe impedindo dar a vagoedade.

¹³⁹ Vart. habitades.

¹⁴⁰ Vart. acompañades.

¹⁴¹ Vart. consagrades.

¹⁴² Vart. fermosa.

LXI

Así fora rogando o fervoroso
 Porte de toda rápida carena;
 Con discurso fervente e sonoro
 Os anima e bendice o bóo Marchena,
 Que c'unha man lle mostra o ceo piadoso,
 E ó Ocaso con outra man ll'acena;
 E con palabras nobres e ferventes
 Lle di: *Ide e chamade a todas gentes.*

LXII

De brancas vestiduras s'adornando,
 Bendicía o bóo Marchena a santa empresa,
 E a protección dos ceos invocando
 Aproxímase á pulcra e santa mesa;
 Ant'ela humildemente¹⁴³ s'incrinando,
 As súas culpas e as dos seus confesa;
 Logo ora pío e pranto desafoga,
 E po-los vivos e pl'os mortos roga.¹⁴⁴

LXIII

Aos fortes bendice. Estes piadosos¹⁴⁵
 Súas tácitas culpas despregaran
 Na contrición sublime, e fervorosos
 O Santo sacrificio presenciaran;
 Logo por rescibir os pans dichosos,
 A pura, á santa mesa s'acercaran;
 O sacerdote os serve, e logo: *Ide,*
 Lle dice. *A Misa hé. A Fe cumpride.*¹⁴⁶

¹⁴³ Vart. reverente.

¹⁴⁴ Vart. E po-lo (sic) home e pl'o (sic) mundo roga.

¹⁴⁵ Varts. Veñen tamén os fortes. / Veñen os fortes ao tempo / Veñen ó santo tempo; e piadosos.

¹⁴⁶ Vart. *Con Dios cumpride.*

LXIV

Aparéllanse á gloria inmerecida;¹⁴⁷
 Aparéllanse á escura¹⁴⁸ e dura sorte,
 Q'aquel que se aparelha para¹⁴⁹ a vida,
 Justo que se aparelle para a morte,
 Que conta c'unha cousa non sabida;
 Quen non hé prudente non hé forte
 S'antes do seu labor por en feito
 A todo non dispoña forte peito.

LXV

Ordenara Colombo bóo e prudente
 Todo o branco velamen distendido;¹⁵⁰
 Acatou o que dixo a forte gente¹⁵¹
 O ligur¹⁵² guerreiro¹⁵³ e fui cumprido;
 E nun instante só rapidamente,
 Como fora o curvo velamen retraído
 A un lado restricto e o movimento
 Refrea d'un e outro bastimento.

LXVI

Eran os compañeiros¹⁵⁴ excelentes;¹⁵⁵
 Bóos na fouteza, no peligro fortes;¹⁵⁶
 Bóos na luita, no traballo diligentes;¹⁵⁷
 Contemptores das vidas e das mortes;
 No evento¹⁵⁸ audaces, no valor prudentes;
 Aos ventos, aos climas costumados,
 Bóos no labor, no mar experimentados.

147 Vart. á férida partida.

148 Vart. esquiua.

149 Vart. a eterna.

150 Vart. extendido.

151 Vart. Acatou o que dixo incontinente.

152 Vart. galego.

153 Vart. O capitán sublime.

154 Vart. mariñeiros.

155 Vart. Como demáis as roucas (rudas) gentes.

156 Vart. Tanto van os Eoas como a dare berros fortes.

157 Varts. Firmes no mar, na brega diligentes. / Prontos á voz, na brega diligentes.

158 Vart. caso.

LXVII

Non amostran de ferro¹⁵⁹ guarnecidos
 De duro bronce¹⁶⁰ e de bruñido ferro,
 Q'ós combates da fe só apercibidos,
 Desnudo mostran o corpóreo encerro;
 E d'esforzo e de fe tan cinguidos,¹⁶¹
 E d'aquela verdá pura e sin erro,
 Ofrecen sin temor os peitos rudos,
 Sólo armados da fe, d'as armas desnudos.

LXVIII

Con todo, para casos fortunosos,
 Do férreo arnés non foran olvidados¹⁶²
 Que n'este mundo os peitos generosos
 Deben d'estar a todo aparelados:
 Entre pobos¹⁶³ e mares dubidosos,
 ¿Cómo irían imbeles e inarmados?;¹⁶⁴
 De tal modo non foran esquecidos¹⁶⁵
 Que idos van a todo apercibidos.

LXIX

Armados de brandos transportes¹⁶⁶
 Os recebeno os máis ousados barcos¹⁶⁷
 Por se libren de inminentes mortes,
 Por levaren a fe de Pedro e Marcos;
 Ledos de corazón, d'ánimos fortes,
 Fortes de fe, d'alimentos¹⁶⁸ parcos,
 Os máis rudos e fortes mariñeiros
 Que marcaran o mar aventureiros.¹⁶⁹

¹⁵⁹ Vart. os peitos.

¹⁶⁰ Vart. arnés.

¹⁶¹ Vart. Mostran desnudo o corporal só revestidos.

¹⁶² Varts. Do necesario arnés van provistados. / De militar conveniente arnés van provistados.

¹⁶³ sic.

¹⁶⁴ Vart. de ferro despojados.

¹⁶⁵ Vart. Tanto non foran d'armas esquecidos.

¹⁶⁶ Vart. Ardecidos de intrépidos transportes.

¹⁶⁷ Varts. Montano gentis os espalmados barcos. / Montan os fortes e espalmados barcos.

¹⁶⁸ Vart. de mantimentos.

¹⁶⁹ Varts. Que seguiran ousados derroteiros. / Que acometeno ousados derroteiros.

LXX

Non foran tansoamente aparelados
 D'un denodado e intrépido ardemento,
 Mas foran en todo ben aprovisados,
 Foran do necesario bastimento,
 Que non saben os peitos esforzados
 Canto durar pode o solo alimento;
 Que canto fór o alongamento¹⁷⁰ grave,
 Canto non saben, sólo Dios o sabe.

LXXI

Po-las areosas prayas esparcidos¹⁷¹
 Se mostraban os bóos aventureiros,
 E nos lurentes peitos aguerridos¹⁷²
 Feren o sol os rayos lisongeiros:
 Mas os veciños montes conmovidos
 Gemen e os notos prácidos outeiros,
 De ver tanta gente valerosa,
 Animan a súa ruta dubidosa.

LXXII

Sobre dos altos topes ondeando¹⁷³
 Os ledos gallardetes tremolaban,
 Que movidos d'un ledo vento brando¹⁷⁴
 A ruta con seus cores alegraban;
 Mas saudosas vágoas ceibando
 As doncellas e nenos¹⁷⁵ q'os miraban,
 As areas da praya humedecían
 Quen sinnúmero¹⁷⁶ con elas compartían.¹⁷⁷

¹⁷⁰ Vart. alimento.

¹⁷¹ Vart. Nas audaces naos esparcidos.

¹⁷² Vart. ben bruñidos.

¹⁷³ Vart. Sobre dos altos topes volteando.

¹⁷⁴ Vart. Que redimir o remoto (inmenso) están falando.

¹⁷⁵ Vart. A gente amiga e núbél.

¹⁷⁶ sic.

¹⁷⁷ Vart. Alí quedaban sentidas e saudosas / As areas da praya numerosas.

LCVB

LCV

The University of Chicago
 Department of Oriental Studies
 540 East 58th Street
 Chicago, Illinois 60637
 U.S.A.

LCV

LCVB

The University of Chicago
 Department of Oriental Studies
 540 East 58th Street
 Chicago, Illinois 60637
 U.S.A.

LCV

LCVB

The University of Chicago
 Department of Oriental Studies
 540 East 58th Street
 Chicago, Illinois 60637
 U.S.A.

- 1. The University of Chicago
- 2. Department of Oriental Studies
- 3. 540 East 58th Street
- 4. Chicago, Illinois 60637
- 5. U.S.A.

CANTO IV



A PARTIDA

I

Nada direi do muito que sufreran
 Na partida, po-lo pranto que escuitaran;
 Tal que se os duros riscos entenderan,
 Os riscos certamente s'abrandaran:
 Pasar inadvertidos ben quixeran,
 Porque tanto dolor non soportaran,
 Q'os que prudentes son e inadvertidos
 No partir, do dolor son redimidos.¹

II

Era o tempo en q'as auguas enjugadas
 Son dos solares rayos sublimados,
 E as anduriñas deixan apresadas
 De Breogán os campos ja segados.
 As cortadas² restrebas e douradas
 Amarilleaban entr'os verdes prados,
 E a filla ociosa de Leomedonte
 Araba co seu canto o seco monte.

III

Já no longe horizonte fulguraba³
 A filla de Titón garrida e boa,
 E mil fulgentes rayos irradiaba
 Da bella frente na región eoa,
 Cando a esforzada gente s'aprestaba
 A merecer no mundo eterna boa,
 E a vencer con intrépido ousamento
 As leyes do eterno esquecemento.

¹ Vart. Q'aquel que parte para longe parte/ Na súa partida o corazón esparte.

² Vart. segadas.

³ Vart. se mostraba.

IV

Já o segador da terra iberiana
 Da traballosa sega⁴ repousaba;
 Non verdean os campos,⁵ e Diana
 Grande por antr'os pinos se amostraba:
 O cuco sua canción escura e vana,
 Ou fugitivo, ou tácito calaba;
 E das píllaras s'ofán nobres píos
 De Breogán pl'os enjutos ríos.⁶

V

E dos seus, q' o cuidadoso sono ceden,
 Partindo e do ibero e caro aprisco,
 Cabo das prestas naos, se despeden
 Dos amados secuaces de Francisco:
 Q' os uns e outros en virtude exceden,
 E tentan todos glorioso arrisco;
 E anque de forte robre os peitos eran,
 Con todo, brandas vágoas verteran.

VI

Soa o sinal de leva de repente;⁷
 Os dous ferventes⁸ po-la fe muito ligados
 S'abrazan con fervor; e fortemente
 Permanecen constreitos e abrazados
 Cal se temeran o momento urgente⁹
 De ser eternamente separados;
 Logo se soltan e firmeza mostran,
 Mas certo, os ollos outra cousa demostran.

⁴ Vart. recurvada fouce.

⁵ Vart. Son tépidas as nuves (sic).

⁶ Vart. Secos están os prados e no monte / Canta a filla gentil de Licaonte.

⁷ Vart. Prest'os fortes leños, presta a gente.

⁸ Vart. piadosos.

⁹ Vart. pungente.

VII

Abrázanse con forza generosa
 E Marchena e Colombo soberano,
 Q'un a fe leva á terra ubérrima,
 O outro no vasto e férido Oceano;
 Choran con saudade piadosa
 Así a grandeza do profundo arcano;¹⁰
 Nesto tardan: que un e outro forte
 Desdeña, por dar vida, a propia morte.

VIII

Ambos n'un longo abrazo confundidos
 Stiveran¹¹ de tenrísima amizade:
 Non exhalaran débiles¹² gemidos,
 Mas só pranto de doce¹³ piedade;
 Q'os dous son capitáns esclarecidos
 De fe sublime e grande austeridade;¹⁴
 E no glorioso intento se confortan,
 E con palabras férvidas s'exhortan.

IX

De celo arde Marchena e por el fui dito
 Ao bóo Colombo: «A tanto pois te abonas,
 A min me toca o ceo, a ti o infinito,
 A min o rogo, a ti as audaces lonas:
 A min decir aquilo q'está escrito,
 A ti a demanda das ignotas zonas:
 Leva ti o mensage, eu reverente
 Rogarei polo¹⁵ teu mensage urgente.

¹⁰ Vart. Con grande compunción, con pranto humano.

¹¹ sic.

¹² Vart. fébiles (sic).

¹³ Vart. d'esforzo e.

¹⁴ Vart. E po-la fe militando verdade.

¹⁵ sic.

X

¡Oh!, quen pudera compartir contigo
A gran fatiga.¹⁶ Mas non fora dado
Da Rábida deixar o eido¹⁷ amigo
Que dos ceos me fora encomendado:
E se non vou contigo, vou contigo
Ca vontade,¹⁸ co pensamento alado;
O deber nos separa, mas a mente
Ti sigue no proposto fortemente.»

XI

Dixo o pío Marchena: «¡Que potentes
Palabras máis que ferro, máis q'escudos,
Unhas palabras nobres e ferentes
Hasta nuns peitos ásperos e rudos!
Ti anidas máis q'eu d'armas refulgentes,
Cinges a peitos nobres e desnudos;
¡Oh! santa fe que monte, e que idade,
Que sublime e alta voz impetrade.

XII

¡Oh!, que grande esplendor, que luz tamaña;
¡Oh!, que grande e sublime claridade
Vexo sair da grande e nobre España,
Nos grandes tempos¹⁹ da futura idade
Q'os ceos e a terra e o Océano baña,
E dos mares a grande inmensidade
Que se ergue das armas e dos feitos,
Dos máis ilustres e robustos²⁰ peitos.

¹⁶ Vart. A inmensa gloria.

¹⁷ Vart. bando.

¹⁸ Vart. Co corazón.

¹⁹ Vart. siglos.

²⁰ Vart. sublimes.

XIII

Vede natura espléndida e pracente²¹
 Que vai do doce seno despertando;
 Vede o alcor, o río, o bosque²² ingente
 Que vos están atentos contemplando
 Cheos d'admiración. Vede o fulgente
 Sol que vai seus cabelos espallando;²³
 O sol que quenta con rostro amigo,
 Do voso curso ousado bóo testigo.²⁴

XIV

Pl'as vías d'outro leño nunca ousadas
 Do Cid fillos ilustres e excelentes;
 Pl'as rutas²⁵ nunca d'outros navegadas
 Ide e levade o verbo a todas gentes:
 E vosoutras, ¡Oh! lonas afortunadas,
 Á voz celeste prontas e obedientes,
 Mensageiras da fe, liberatrices²⁶
 Do ignoto misterioso: *Ide felices.*»²⁷

XV

Respóndelle Colombo celebrado,
 Das ferventes palabras conmovido,
 E de fe fervorosa: «O teu mundo
 Como desea ben será cumprido:
 Connigo levo un povo²⁸ denodado;
 Levo connigo un povo escrarecido;²⁹
 Levo do ceo a vontade: ¿quén pudo
 Vencer tan generoso e forte escudo?»

21 Vart. mágica e esplendente.

22 Vart. monte.

23 Vart. seus rayos levantando.

24 Vart. Do voso grande intento gran testigo.

25 Vart. ondas.

26 Vart. revelatrices.

27 Vart. De todas lonas, certo, as máis gloriosas / Ao ceo vos encomendo: *Ide dichosas.*

28 sic.

29 sic.

XVI

Os que quedaban, orfos de contento,
 Silencios partir os contemplaban
 C'un triste e punzador presentimento³⁰
 Nos peitos saudosos s'apartaban:
 Os ollos con³¹ un vago alongamento
 Po-los tendidos³² mares s'alongaban
 Pensando que já nunca volverían
 Á doce patria de que se partían.

XVII

Os meniños gemían e choraban
 Con voz entrecortada e con lamento;
 Mozas, nais, hirmáns³³ os acompañaban
 Con doce e piadoso sentimento;
 Os vellos a cabeza meneaban
 En sinal de door e estrañamento;³⁴
 Facían triste son, ecos gemían,
 E os peitos intrépidos pungían.

XVIII

A madre vai decindo: «¡Ouh fillo caro
 A quen criei con tanta piedade,
 ¿Pl'o³⁵ deserto dos mares duro e avaro
 Deixas a tua madre en soedade?
 ¿Déixasme saudosa e sin reparo
 Por cumprires³⁶ da gloria³⁷ a vanidade?
 ¿Así eres na tua juventude
 O báculo da miña senectude?

³⁰ Vart. Os corazóns c'un triste lamento.

³¹ sic.

³² Vart. desertos.

³³ sic.

³⁴ Vart. Manifestando door e estrañamento.

³⁵ sic.

³⁶ sic.

³⁷ sic.

XIX

¡Oh!, maldito mil veces aquel duro
 D'estraña condición e ingeniosa nao
 Q'intentou navegar o mar escuro
 Fiado d'un engañoso e leve pao;
 E certamente indigno de futuro
 Nome, digno tan só do vento vao:
 ¡Oh!, insanos, ora ousades tanto intento,
 Para serdes dos peixes mantimento.»

XX

Ben escuitan as voces saudosas
 Dos deudos seus antigos e prudentes
 Q'os querían das rutas dubidosas
 Disuadir con palabras elocuentes,
 E as imbeles e tímidas esposas
 Os fillos ll'amostraban inocentes;
 Todo esto os valerosos percibían,
 Mas a outra parte o rostro convertían.

XXI

Os segue só con muda saudade
 Aquel sexo en q'hé propia a fortaleza,
 Mas con pranto de doce piedade
 O gentil en q'o ceo puxo a fraqueza,
 E aqueles en que soe po-la idade³⁸
 Menos esforzos pór a natureza,
 Os quaes³⁹ de modo tal se lamentaban,
 Q'os esquivos penedos abrandanban.

³⁸ sic.

³⁹ sic.

XXII

E por n'oir o piadoso pranto
 Das tímidas doncellas magoadas,
 Que cheas de temor e grande espanto,
 Po-las prayas corrián espalladas;
 A o son do marino noto canto,
 Fan de leva as faenas costumadas,
 Porq'a⁴⁰ os peitos ousados son pungentes
 As vágoas tristes das virgens prongentes.

XXIII

Unha d'elas de gesto doce e brando,
 De natural despejo e tenra idade,
 A voz linda, crara⁴¹ e piadosa levantando,
 Por súa nobre e ingenua majestade
 O corazón dos fortes traspasando,
 Cunha gentil pungente piedade,
 Ós tentadores da alongada vía,
 Así con altas voces lles decía:

XXIV

«¡Oh! vosoutros d'humano ser non certo,
 Que no sembrante humanos pareceades;
 Mais cuya condición n'hé caso incerto,
 Pois sin duda de ferro o peito tedes,
 Despois q'os feros fillos do deserto,
 En combate fatal vencido habedes,
 Deixando abandonado o eido⁴² noto,
 Is cometer o misterioso ignoto.⁴³

⁴⁰ sic.

⁴¹ sic.

⁴² Vart. bóo.

⁴³ Vart. Is cometer do Oceano o imperio ignoto.

XXV

Non sodes vos dos homes engendrados,
 Nin já d'amplexos prácidos e ledos,
 Mais dos feros escollos⁴⁴ desleirados,
 E dos marinos e hórridos penedos,
 Nin de brandos afectos regalados
 Que fan ós mesmos mares estar quedos;
 Nin vos genou⁴⁵ da terra o aire jocundo,
 Mais vos botara⁴⁶ fora o mar profundo.

XXVI

Nin tedes vós afectos bóos e brandos,
 Nin costumes honrados e sencillos,
 Nin dioses, nin parentes⁴⁷ venerandos,
 Nin amadas gentis, nin caros fillos:
 Os leóns indomables⁴⁸ e vitandos
 Non rompen, non, d'amor os doces⁴⁹ grillos;
 Certo, seus peitos tan duros⁵⁰ e rigentes
 Non poden ter nin fillos nin parentes.⁵¹

⁴⁴ Vart. esquivos bancos; areosos bancos.

⁴⁵ Vart. criou.

⁴⁶ Vart. lanzara.

⁴⁷ Vart. penates.

⁴⁸ Vart. indomables (sic).

⁴⁹ Vart. leves.

⁵⁰ Vart. brutos.

⁵¹ Vart. Non poden ter nin dioses nin parentes. / Nados non son de dioses nin parentes.
 / Non ten, non, caros fillos nin parentes. / Non ceden de natura as leis molentes.

XXVII

Os bárbaros⁵² instintos de natura,
 Certo abandonaran ó duro Coriolano⁵³
 Cando vovera o peito e faz escura
 Contra do patrio eido soberano;⁵⁴
 Mais o pranto da nai e esposa pura
 Deitara fora o seu furor insano;
 E saúdosas vágoas abrandaran
 O peito⁵⁵ q'os Cíclopes só⁵⁶ forjaran.⁵⁷

XXVIII

Arrostrara⁵⁸ Eróstrato⁵⁹ dura sorte
 Sóo por queimar o templo⁶⁰ de Diana;
 Scévola ó tormento⁶¹ e esquiva morte
 Desafiara c'unha audacia insana;
 E Cocles⁶² amostrara o peito forte,
 Tan sóo por unha renombranza⁶³ vana;
 E vós, por ser no mundo celebrados,
 Is cometer os mares alongados.⁶⁴

⁵² Vart. esquivos, rígidis.

⁵³ Célebre xeral romano do século V a. de C. que foi despreziado por Roma e desterrado. Se xuntou cos volcos e se preparaba para saquear a cidade cando súa nai Vetunia e súa muller Volumnia lle pregaron con vágoas que nono fixera, e cedeu.

⁵⁴ Vart. e craro, e nídio eido romano.

⁵⁵ Vart. Aquel.

⁵⁶ Vart. non.

⁵⁷ Vart. O que duros penedos non geraran.

⁵⁸ Vart. Afrontara.

⁵⁹ *Mit.* Pastor de Éfeso que por querer ser célebre pegou fogo ao templo de Diana, e daquí que se fixese coñecido para sempre como símbolo dos que cometen crimes para conquistar fama.

⁶⁰ Vart. o alto templo.

⁶¹ Vart. ferro e fogo, aceso fogo.

⁶² Horacio Cocles quen defendeu a ponte *Sublicia*, no Tibre, atacada polos etruscos.

⁶³ Vart. memoranza.

⁶⁴ Vart. E vos, por ser en todo mundo notos, / Buscades os confins do mar remotos.

XXIX

Estes siquera á patria bóos deixaran
 As celebradas cinzas gloriosas,
 Onde nunca da vista s'apartaran
 Dos deudos⁶⁵ e prácidas⁶⁶ esposas:⁶⁷
 Mais vós, c'os⁶⁸ riscos⁶⁹ hórridos geraran,
 Buscades sóo nas rutas espaciosas,
 Contra das leis do amor e⁷⁰ da natura,
 Unha fera,⁷¹ ignorada sepultura.

XXX

O patrio⁷² e duro Calpe celebrado⁷³
 A vosa insania⁷⁴ sin exemplo admira;
 E vendo⁷⁵ o voso férreo intento ousado,
 D'indignación⁷⁶ parece que suspira:
 E remove o pescozo sublimado,⁷⁷
 Frunce o duro entrecexo⁷⁸ e os ollos gira,
 E escrama⁷⁹ con acentos sobrehumanos:
 ¿A onde van estes bárbaros e insanos?⁸⁰

⁶⁵ Vart. seus.

⁶⁶ Vart. cándidas.

⁶⁷ Vart. das púdicas esposas.

⁶⁸ Vart. q'os.

⁶⁹ Vart. baixos.

⁷⁰ Vart. consumadas.

⁷¹ Vart. esquiva.

⁷² Varts. culto, feo.

⁷³ Vart. sublimado.

⁷⁴ Vart. audacia.

⁷⁵ Vart. O ver.

⁷⁶ Varts. Espantado, indignado.

⁷⁷ Vart. non domado.

⁷⁸ sic.

⁷⁹ sic.

⁸⁰ Varts. Certo, s'o noso pranto este escutara / Seus esquivos penedos abrandara; / O fero (esquivo peito, o aspérrimo abrandara. / O seu peito esquivísimo abrandara. / Seu peito de penedos abrandara. / E que di con acentos soberanos: / «¿A onde van estes bárbaros e insanos?».

XXXI

Os patrios eidos bóos e conocidos,
 O voso ousar parécenvos estreitos;
 E os molentes⁸¹ abrazos e garridos,⁸²
 Caros⁸³ non son ós vosos duros peitos;
 Volvede os feros leños destemidos,
 Si tanto sodes á dureza⁸⁴ afeitos;
 Ahí⁸⁵ tendes diante os africanos riscos,
 E os duros⁸⁶ piratas berberiscos.⁸⁷

XXXII

E se queres fundar un novo imperio,
 Como xa⁸⁸ fixo⁸⁹ Eneas⁹⁰ vagabundo,
 Rompendo o antiquísimo misterio
 Do deserto, en areas só fecundo;
 E queres povoar⁹¹ novo hemisferio,
 Conforme ó nome hispano sin segundo,
 Alí tes a madre inmensa dos palmares
 Cos seus feros, mudabres aduares.^{92, 93}

⁸¹ Vart. femíneos.

⁸² Vart. prometidos.

⁸³ Varts. Doces, gratos.

⁸⁴ Vart. crueza.

⁸⁵ Vart. Non.

⁸⁶ Varts. bárbaros, esquivos, pérfidos.

⁸⁷ Vart. Enemigos mil (ahí) tendes veciños / Q'amenazan os vosos patrios niños.

⁸⁸ sic.

⁸⁹ sic.

⁹⁰ Príncipe Troiano a quen Virxilio fixo héroe da súa *Eneida* sacado da mitoloxía, pois foi nado de Venus e Anquises.

⁹¹ sic.

⁹² Varts. Alí tendes aquela que s'espraya / Ó rudo pé do aspérrimo Guraya. / Alí tendes aquela (a esquivia; Ruapa) que na praya / S'envanece (afianza) do aspérrimo Guraya. / Ó pé se ergue do espérrimo Guraya. / Alí tende aquela que se espraya / Po-las costas do rudo e infiel Guraya.

⁹³ Monte de Arxelia que domina o mar, a cidade e o val de Buxía. Nota á nota 92.

XXXIII

Alí tendes diante a Kabila⁹⁴ bravía,^{95,96}
 Que do infiel⁹⁷ Muluya⁹⁸ son veciños;
 E Orán e Argel, e a bárbara Bujía,
 De corsarios feros infames niños;
 D'África desleirada e largazía,⁹⁹
 Certamente sabédel'os camiños;
 Mirade que vos chama o monte Atlante,¹⁰⁰
 E a vos, vos acena a bárbara Trudante.^{101,102}

XXXIV

¿Non s'erguen diante do fogar hispano,¹⁰³
 Os desleirados africanos riscos?
 ¿O noso propio¹⁰⁴ mar non tornan cano¹⁰⁵
 Os insolentes leños berberiscos?
 ¿Non s'afirma o forte mahometano¹⁰⁶
 Sobr'os estribos longos e moriscos?
 ¿Po-los campos gentis en que viviran,
 Os alarbes peitos non suspiran?

⁹⁴ Parte do territorio de Arxelia que está ó este deste país.

⁹⁵ Vart. aqueles (os duros) que Akbar cría.

⁹⁶ Emperador mongol da India que reorganizou o imperio coa axuda do primer ministro Abul Fare (1542 - 1605). Nota á nota 95 *Akbar*.

⁹⁷ Vart. bruto.

⁹⁸ Río de Marruecos.

⁹⁹ sic.

¹⁰⁰ Un dos xigantes que se revelaran contra os deuses e foi condenado a sustentar o mundo nos ombros.

¹⁰¹ Varts. E os celebrados (indomados, non domados, indómitos) muros de Trudante. / E os feros e altos muros de Trudante.

¹⁰² Cidade de Marruecos.

¹⁰³ Vart. Non amiazan inda ó povo (sic) hispano (ó cido nobre).

¹⁰⁴ Vart. patrio.

¹⁰⁵ Vart. Non escuman (infestan) o mar Mediterráneo.

¹⁰⁶ Vart. mauritano.

XXXV

¿Tendes d'Icaro as alas celebradas
 Con que cumprir o voso ousado intento?
 ¿Quizais as condicións e formas dadas
 Dos mestres q'engendraran o sello argento?
 ¿As vosas lonas con alas roubadas¹⁰⁷
 Ós que habitan o aéreo alento?¹⁰⁸
 ¿Ou nova venturosa soberana
 Sustenta a fraca condición humana?

XXXVI

¿Con q'armas? ¿Con q'ajuda tanto ousades?
 ¿Con que ventura ou hórrida aspereza?
 ¿Con que lei tales cousas intentades?
 ¿Que vos mudara a humana¹⁰⁹ natureza?
 ¿Con que poder e trato terrible¹¹⁰ vós contades,
 Ou con q'alas de rápida presteza?
 ¿Como irés, como tornaredes logo?
 ¿Con que lei, con que ferro, con que fogo?

XXXVII

Logo s'as nais hispanas non pariran,
 Nin cederan a rogos amorosos,¹¹¹
 Estas cousas ousadas non se viran
 Nos duros e turbados días nosos;
 Se crúas vosos rogos non ouviran,¹¹²
 Esquivando os amplexos ardorosos,¹¹³
 Uns monstros¹¹⁴ q'a natura non cederan,
 Certo á luz odiosa non tragueran.

¹⁰⁷ Vart. arriscadas.

¹⁰⁸ Vart. A aqueles que nos aires ten sustento.

¹⁰⁹ Vart. fraca.

¹¹⁰ Vart. propio.

¹¹¹ Vart. saudosos.

¹¹² Vart. S'a vosa voz anante non ouviran.

¹¹³ Varts. Uns peitos non geraran tan odiosos. / Non geraran uns peitos rigurosos. (monstros tan odiosos) / Uns homes q'a natura desadeñaran.

¹¹⁴ Vart. homes.

XXXVIII

¡Ou! homes. Mas ¿que digo? se chamarse
 Home pode quen ousa tanta cousa;¹¹⁵
 Se pode certamente nomearse
 Home quen cousas tan ousadas ousa:
 E sólo por gabarse e aventurarse^{116, 117}
 Apoubigo non acha, non repousa,
 Mas certo pode mares¹¹⁸ desusados
 Da humana natureza desleigados.

XXXIX

¡Inhumanos!¹¹⁹ Non sodes vós saídos
 Certamente dos homes costumados;
 Non cal a outros homes já nacidos
 De muller, mas dos mares alongados:
 Non do amor, mas sodes producidos
 Dos ásperos penedos¹²⁰ escarpados;
 Com'os fachos de faz hórrida e escura
 Tendel'a condición esquivá e dura.

XL

E tesvos por de Cristo cabaleiros,
 E vos gabás do título de píos,¹²¹
 Trocando os notos¹²² eidos lisonjeiros
 Po-los¹²³ húmedos camiños largazíos:
 Os corsarios d'Argel aventureiros,
 Nos seus reparos¹²⁴ feros e bravíos
 Non¹²⁵ intentaran, non, cousa tan dura,¹²⁶
 Contra as leis amorosas¹²⁷ de natura.»

¹¹⁵ Vart. tan estraña, insana, cousa.

¹¹⁶ Vart. asinalarse.

¹¹⁷ Vart. E só por distinguirse par'afirmarse.

¹¹⁸ Vart. seres.

¹¹⁹ Varts. Cruelles, Bárbaros.

¹²⁰ Vart. escollos.

¹²¹ Vart. gloriás d'humáns e de píos.

¹²² Vart. caros.

¹²³ Vart. P'los.

¹²⁴ Vart. Tal n'intentaran.

¹²⁵ Vart. Nunca.

¹²⁶ Vart. cousa tan confusa.

¹²⁷ Varts. piadosas, conocidas, continuadas.

XLI

E dice a prometida: «;Ouh! caro amado
 Q'ao meu lado estar sempre prometestes,
 ¿Así compres o preito estipulado
 De tantas cousas como me dixestes
 Con un son amoroso e magoadó?:
 Que n'alma me feristes e perdestes
 Así por unha gloria dubidosa
 Aquela que t'amou sempre afanosa.¹²⁸

XLII

Ide bárbaros, ide; provocade
 Os curados¹²⁹ e feros¹³⁰ elementos
 P'los¹³¹ ignorados mares, e vagade
 En compañía dos esquivos ventos:
 Fora das leis humanas habitade
 Nos marinos escollos¹³² turbulentos;
 Excedede en dureza ós mesmos brutos,
 Que natura formou¹³³ feros¹³⁴ e hirsutos.»¹³⁵

¹²⁸ Varts. Aquela q'en ser tua era dichosa. / ¿Así deixas por gloria dubidosa / Aquela que che fui sempre onorosa?

¹²⁹ Varts. duros, furiosos, ignotos.

¹³⁰ Vart. inhospitalarios.

¹³¹ sic.

¹³² Vart. marfimoso baixos.

¹³³ Vart. criou.

¹³⁴ Vart. duros.

¹³⁵ Vart. E d'Icaro emulade o intento insano / Cas lonas cometendo o ether (sic) vano.

XLIII

Dixo, e no duro chan se despromando,
 Ó queixoso¹³⁶ falar término puxo;
 Agitado e combulso o seo brando,
 A cor tornada de palente buxo:¹³⁷
 E ó gracioso compañeiro bando
 Dos craros ollos, pranto acorde truxo.¹³⁸
 E os caros¹³⁹ nóos ll'afroxan diligentes,
 Dos peitos delicados e molentes.¹⁴⁰

XLIV

Ben ouviran as doces piedades
 Os audaces q'as brisas lle tragían,¹⁴¹
 Mas as fondas pungentes saudades¹⁴²
 Dentro dos peitos férreos premían:¹⁴³
 E anque agudas e vagas¹⁴⁴ suidades¹⁴⁵
 Os ánimos ousados lle pungían¹⁴⁶
 Nos peitos q'un ousar glorioso acode,
 Non pode nada Amor, ferro non pode.¹⁴⁷

¹³⁶ Vart. choroso.

¹³⁷ Varts. Pálida (Alba) máis q'a cor do inciso buxo. / Delicada faz da cor do buxo.

¹³⁸ Vart. Con cor demente triste pranto aduxo.

¹³⁹ Varts. lindos, doces.

¹⁴⁰ Varts. E os caros nóos dos mórbidos (móldos) peitiños / Ll'afroxan, d'amor garri-
 dos niños. / E ll'afroxan a rotunda neve. / Se desmaya e da fror, cal brandos niños, / Lle van
 e ven os doces outeirños.

¹⁴¹ Vart. Q'as matutinas risas ll'apartaban.

¹⁴² Vart. Mas no peito mil fondas saudades.

¹⁴³ Vart. Con varonil esforzo subjugaban.

¹⁴⁴ Vart. doces.

¹⁴⁵ Vart. E anque mil nubradas vaguedades.

¹⁴⁶ Vart. punzaban.

¹⁴⁷ Vart. Non pode afeito rogo mol, ferro non pode.

XLV

E calaren as cousas¹⁴⁸ que sofreran
 Antes q'as lonas cóncavas soltaran,
 As preces e os votos que fixeran
 Cando da doce patria s'apartaran,
 As saudosas vágoas que verteran,
 Que mesmo ás duras pedras abrandaran,
 Porque mentras as cousas dolorosas
 Hé sufrir novas penas saudosas.

XLVI

Era o tempo en que as doces viageiras,
 Que o nome ten de Progne livianas,
 Do patrio Tajo miran as ribeiras¹⁴⁹
 Con¹⁵⁰ lembranzas das árabes¹⁵¹ ventanas:
 E erguera o labrador nas secas¹⁵² eiras
 As amarelas¹⁵³ rústicas¹⁵⁴ cabanas;¹⁵⁵
 E dicindo ¡*Santiago!*, despregaran
 As lonas que no mundo máis ousaran.

XLVII

De roble guarnecido e triple aceiro
 E de duro diaspro, certamente
 Fora aquel destemido, que primeiro
 Ousara navegar o mar ingente:
 Vos mando sobra, mas de vedadeiro
 Ferro tendel'o peito; e insanamente¹⁵⁶
 Reservades o término vedado
 Que fora a todo nauta¹⁵⁷ sinalado.

¹⁴⁸ Vart. penas.

¹⁴⁹ Vart. Miran do patrio Tajo pl'as ribeiras.

¹⁵⁰ Vart. Mil.

¹⁵¹ Vart. pátridas.

¹⁵² Vart. limpias.

¹⁵³ Varts. agudas, florentes, conocidas.

¹⁵⁴ Varts. fructíferas, outas, rubidas.

¹⁵⁵ Vart. As notas agudísimas cabanas.

¹⁵⁶ Vart. Diariamente o peito tendes, pois ingerente.

¹⁵⁷ Vart. leño.

XLVIII

Ti, Amanta¹⁵⁸ o peito¹⁵⁹ imbele e nudo
 Cinges de mallas fortes e fulgentes;
 Ti a todo peito¹⁶⁰ temeroso e rudo
 Dictas palabras sabias e elocuentes:¹⁶¹
 Ti a todo peito ferroento e crudo
 Vences cos ais doridos e pungentes;¹⁶²
 Ti inspiras á dureza, terneza,¹⁶³
 E ó temor,¹⁶⁴ osadía e fortaleza.

XLIX

Os patrios e altos montes circunstantes
 Parece que tamén se conmovían;¹⁶⁵
 E as piadosas¹⁶⁶ vágoas amantes
 Con saudosas¹⁶⁷ vágoas respondían:
 Vendo os fortes q'as vágoas punzantes¹⁶⁸
 Os magoados¹⁶⁹ feitos lle pungían,
 Abordan as carenas arriscadas
 Ao curso dubidoso apareladas.

¹⁵⁸ *Mit.* Muller de Latino e nai de Laviana.

¹⁵⁹ Vart. ser.

¹⁶⁰ Vart. labio.

¹⁶¹ Vart. Inspiras mil palabras elocuentes.

¹⁶² Vart. gementes.

¹⁶³ Vart. A debilidade e fortaleza.

¹⁶⁴ Vart. pudor.

¹⁶⁵ Vart. compunxían.

¹⁶⁶ Vart. saudosas.

¹⁶⁷ Vart. piadosas.

¹⁶⁸ Vart. Mas vendo que lembran mil constantes.

¹⁶⁹ Vart. esforzados.

L

Cando o ferro nos bordos alumean
 Con sonoro estrondo o misterio lume,
 E o cañón de leva estrondean
 Qual¹⁷⁰ hé dos nautas militar costume,
 Os fementidos peitos abanean
 Co ferro de pungente incertidume;
 ¡Oh!, cantos brancos¹⁷¹ peitos delicados
 Foran do rouco acento traspasados.

LI

S'escuita a voz de leva,¹⁷² e n'un momento
 Os leños que da fe son mensaxeiros
 Soan con desusado movemento
 Os ecos despertando lisongeiros:
 As áncoras con movemento lento¹⁷³
 Levantan os robustos mariñeiros;
 Ao son da canción garrida hispana
 Que comenza decindo: *Santiana*.¹⁷⁴

LII

Santiana repeten;¹⁷⁵ e suando
 Cobran¹⁷⁶ os fortes da potente¹⁷⁷ amarra
 Os recios molinetes van virando;
 Puxan os peitos a robusta barra.
 As lengüetas de ferro resoando
 Senten a forza intrépida e bizarra;
 Suan os peitos anhelantes, gemen
 As nais; as lonas despregadas tremen.

170 sic.

171 sic.

172 Vart. De leva o canto soa.

173 Vart. esforzo grave e lento.

174 Vart. Ao son do canto (grito) que valor ll'inspira, / Que canta (É soa) forte e sonoro-
 so: *O vira*

175 Vart. De leva o canto soa.

176 Vart. Curbados.

177 Vart. portante.

LIII

Bule de mar a gente demostrando
 No ríxido traballo non ser moles;
 Amóstranse espallados traballando
 Uns po-las vergas,¹⁷⁸ outros pl'os¹⁷⁹ penoles,
 Outros presto subindo, outros baixando,
 Todos mostrando peitos españoles:
 Tal que se mostra todo bastimento,¹⁸⁰
 Todo ruído, todo movemento.

LIV

Já sobre dos robustos cabrestantes
 Os fortes mariñeiros concurrindo¹⁸¹
 S'incrinan, e as áncoras pesantes
 Con longo e lento canto van subindo:
 Hínchense os fortes brazos. Os turnantes
 Madeiros van tornando e van cruxindo
 Dificilmente. Soan apertadas
 As lengüetas de ferro acompasadas.

LV

A leda e curta Palos aquel día
 Justamente mostraba a faz chorosa,
 Cal soe tenra nai que desconfía
 Do fillo a ausencia longa e saudosa,
 Cal paxariño q'afligido pía
 Ó mirar a niñada vagorosa;
 E ti, doce Moguer, tamén chorastes
 Aqueles q'os teus peitos já criastes.

178 Vart. burdas, cordas.

179 sic.

180 Vart. Móstrase todo ledo bastimento.

181 Vart. s'incrinando.

LVI

O bóo Colombo, nobre e piadoso,
 Con suaves e prácidos¹⁸² conceitos
 Move o bando esforzado e generoso
 A generosos e sublimes feitos:^{183, 184}
 Non move o seu verbo¹⁸⁵ fervoroso¹⁸⁶
 Aqueles fortes e robustos peitos;
 Os montes movería ca súa fe,
 Que muito pode aquel que muito cre.

LVII

Mas já trévoa noturna dubidosa
 Na súa luita coa luz estaba;¹⁸⁷
 E a nai de Memnon,¹⁸⁸ non presurosa,
 Dos abrazos do moro se soltaba:
 A cabeleira d'Ethia¹⁸⁹ rumorosa
 Harmoniosamente murmuraba
 Co matutino vento, e a forte armada
 Espera o longo curso aparelhada.

LVIII

Nocturnos parten, non apercebidos,
 De Palos breve e seus eidos pracentes
 Por non sere do pranto amolecidos,
 Do pranto dos amigos e parentes:
 Q'os amantes salucos e gemidos
 E os afectos e brandos e molentes
 Os ánimos máis fortes enfraquecen,¹⁹⁰
 Os peitos esforzados envilecen.

¹⁸² Vart. férvidos.

¹⁸³ Vart. efeitos.

¹⁸⁴ Vart. A sublimes e intrépidos afeitos.

¹⁸⁴ Vart. acento.

¹⁸⁶ Vart. poderoso.

¹⁸⁷ Vart. No Oriente inda fresco seo mostraba.

¹⁸⁸ *Mit.* Fillo de Eos e Titón.

¹⁸⁹ *Mit.* Filla de Eneas que fundou a cidade de Etis.

¹⁹⁰ Vart. amolecen.

LIX

Mas j'a Aurora gentil se demostraba
 Espallando da frente un bello¹⁹¹ lostro,
 E o seu rico velo despregaba
 D'ópalo tinto, d'azafrán e d'ostro:
 E lenta, tras dos montes s'elevaba
 Mostrando seu divino e bello rostro,¹⁹²
 Cando a flota q'en Palos ancoraba
 As súas brancas lonas aprestaba.

LX

Apenas Eos leda n'asomaba
 A roxa testa p'los¹⁹³ balcóns eóos,
 E Ethia rumorosa non douraba¹⁹⁴
 Que de Palos pvoa o soutsos bóos:
 Cando a esforzada xente¹⁹⁵ despregaba
 Das brancas lonas os livianos naos,
 E as proas con ronco movemento
 A erguer comenzaban cresco argento.

LXI

J'as marítimas brisas volteando
 Os gallardetes van con doce halago;
 Já d'un lado e do¹⁹⁶ outro traballando
 S'aprestan a cortar o inmenso¹⁹⁷ lago:
 Ja desfaldran¹⁹⁸ as lonas e rogando
 Fervorosos escraman: ¡Santiago!
 O vento sopra amigo¹⁹⁹ e n'un momento
 Nos troncos fai ousado movemento.²⁰⁰

191 Vart. áureo, ledo.

192 Vart. Amostrando o seu lindo e bello rostro.

193 sic.

194 Vart. E a cabeleira d'Ethia ja douraba.

195 sic.

196 sic.

197 Vart. salso.

198 Vart. despregan.

199 Vart. amigo sopra.

200 Vart. Sopra o vento e con raudo movemento / Erguen súas proas encrespado argento.

LXII

E adiós decindo á cara patria e boa,
 Deixando á esquerda o rutilante Plaustro,^{201,202}
 Van enfiando a cortadora proa
 En dirección do fuerte e duro²⁰³ Austro,²⁰⁴
 Hacia a longínqua parte donde soa
 Cando abandona o cavernoso Claustro:
 Eles alegres van, mas juntamente
 O corazón lle bate ansiosamente.²⁰⁵

LXIII

Porque sabes por propia experiencia²⁰⁶
 Corazón, cando vas a separarte
 Para ser peregrino en longa ausencia,
 Mágoas te fai pasar de parte a parte;
 Non ten da humanidade sabidencia²⁰⁷
 Quen quer con tristes vágoas apreciarte:
 Quen se soe despedir non se despide,
 Mas duramente o corazón divide.

LXIV

Parte o bando intrépido e celebrado,
 Mais do alleo que propio descontento²⁰⁸
 Q'el a máis altas cousas se ten dado,
 Disposto a todo peito ferroento;²⁰⁹
 Só Francisco Roldán non cede ousado
 O natural e doce sentimento;²¹⁰
 E exclama: *Ó sexo²¹¹ imbele a suidade,*
*A nós do Océano a inmensidade.*²¹²

201 Carro ou Osa Maior.

202 Vart. Volvendo a popa ao rutilante Plaustro.

203 Varts. sibiloso, sonoro.

204 Vento do Sur.

205 Vart. fortemente.

206 sic.

207 sic.

208 Vart. aqueixamento.

209 Vart. forte e duro evento.

210 Vart. O común e pungente.

211 sic.

212 Vart. A nós toda dureza e esquividade.

LXV

Eles van e seus altos pensamentos
 Non inspiran terras moradías;²¹³
 Outra forza, outro amor, outros alentos
 Enchen²¹⁴ as súas brancas cotonías:
 Outra gloria, outra prez, outros intentos
 Os move e impulsa po-las longas vías;
 Seus propostos grandes, seus deseos
 Non son cousa da terra, mas dos ceos.

LXVI

E já non tendo a quen vencer na terra,
 E sóo movidos d'un furor insano,
 Ousados cometen con dura guerra
 As temerosas ondas do Oceano,
 C'un esforzo q'os mortos desenterra,
 Por desvelar o misterioso²¹⁵ arcano;
 ¿Con qué remotas prayas,²¹⁶ en qué días
 Terán fin vosas grandes ousadías?

LXVII

E cas brancas alas e os²¹⁷ brancos veos²¹⁸
 As arriscadas naos balanceando
 Despregan ós gentis e brancos seos
 Das delicadas virgens imitando:
 Resoan os fortísimos arrees;
 Quéixanse as olas²¹⁹ con gemido brando;
 Punzan os corazóns duros temores;
 Bórranse do sembrante as ledas cores.

213 Vart. grangerías.

214 Vart. Animan.

215 Vart. formidable.

216 sic.

217 Vart. como.

218 sic.

219 Vart. navíferas.

LXVIII

Tal leves²²⁰ anduriñas se apartaran
 Para tendel' o voxo peregrino
 E con sonoro ruído se preparan
 Sobre d'algún escollo levantino:
 E anque doces suidades²²¹ soportaran
 Do caro e rico aleiro damasquino
 Ben debuxado en barbarescas galas,
 Aparellan ó voxo as longas alas.

LXIX

Os antigos e duros elementos,
 E os ceos amigos²²² s'amostraran;
 E os esquivos e sonoros²²³ ventos
 Po-las cóncavas covas repousaban:
 Saindo dos ignotos²²⁴ aposentos,
 As brisas brandamente resopraban;
 As burdas se queixaban e gemían
 Os velamens que trémulos²²⁵ tremían,

LXX

Escrito levan nas tendidas lonas
 O signo redentor da humanidade,
 No pensamento as almejadadas zonas
 Q'oculta do Ocaso a escuridade:
 No corazón d'espléndidas coronas
 O deseo que venzan toda idade
 Con eterno fulgor²²⁶, nos fortes peitos
 Nobre esperanza de robustos feitos.

²²⁰ Vart. doces, vagas.

²²¹ Vart. lembranzas.

²²² Vart. tranquilos.

²²³ Vart. nocivos.

²²⁴ Vart. pintados, seus ledos, bellos, argénteos, agrestes.

²²⁵ Vart. trépidos, prácidos.

²²⁶ Vart. Con fulgor mortal.

LXXI

Já a cara patria doce e saudosa
 Longamente pl'a propia demoraba;
 Sopraba o vento e a flota²²⁷ valerosa
 Nos alongados mares s'alongaba.
 Serena, bella, alegre e espaciosa²²⁸
 A región celeste se mostraba
 Sin nubes e asomaba²²⁹ no horizonte
 Da moza de Titón a roxa fronte.

LXXII

E as frentes²³⁰ ignadas²³¹ amostrando
 Ao despregar e unha e outra vela,
 Parten alegremente saluando
 Á boa e fermosísima Sabela:
 Sabela, q'era España gobernando,
 O seu honor e súa gloria cela;²³²
 Sabela formosísima que a guía,
 Cal nova estrela, po-la salsa vía.

LXXIII

Já na demanda das ignotas zonas
 Aqueles esforzados s'alongaban;
 Ben boxeadas²³³ as tendidas lonas
 Q'as matutinas brisas despregaban:
 Do sol os rayos das regións eonas
 Pr'entre os pinos da Rábida asomaban;²³⁴
 Estes, co seu rumor lento e salvage,
 Parece que lle digan: *Bóo viage*.²³⁵

227 Vart. gente.

228 Vart. Na súa fermosura alegre e espaciosa.

229 Vart. surgía.

230 Vart. As cabezas.

231 Vart. desnudas.

232 Vart. A boa fe de Cristo adorna e cela.

233 sic. De *bojeat*. Verba que ten orixen na lingua holandesa: *bogeir*, que significa: encurvar, dobrar. Daquí a verba *bofo*, forma convexa de certos vasos. Tamén significa: panza, barriga.

234 Vart. rillaban.

235 Vart. Estes, cal arpas de gentil (rouco) cordage, / Parece que lle digan: *Bóo viage*.

LXXIV

Queda detrás, a boa demoranza
 Da Rábida, a marina calma e serena;
 Queda detrás, en longa lontananza,
 A nota e preclara serra d'Aracena:
 Queda tamén con doce memoranza
 A veira do²³⁶ Odiel famosa e amena.
 Todo queda detrás, mas por diante
 Só queda Dios, só queda o mar distante.

LXXV

Já s'apartan da vista os labrantíos
 Doces eidos da patria; já s'apartan
 Os seus campos e ledos²³⁷ caseiros,
 E de velos os ollos non se fartan:
 Já s'apartan sendeiros resíos
 Que de saudade o corazón escartan;
 Já se perden nos vagos horizontes²³⁸
 Seus prados, seus pinares e seus montes.²³⁹

LXXVI

Já longe desaparecen no horizonte
 Da grande²⁴⁰ España os montes peregrinos;²⁴¹
 De Palos desaparece o caro Monte,
 E da Rábida os notos e altos pinos
 E a foz do doce río e a leda fronte
 Do mosteiro, e seus²⁴² muros branquecinos;
 Todo deixan atrás. Con aflición²⁴³
 Deixan tamén o propio corazón.

236 sic.

237 Vart. brancos.

238 Vart. Pérdense nos tendidos horizontes.

239 Vart. Fogen da vista vales, ríos, fontes, / Prados, pinares, labradíos, montes.

240 Vart. nobre.

241 Vart. os eidos peregrinos.

242 Vart. dos.

243 sic.

LXXVII

Do Tinto e Odiel as ninfas magoadas
 As naos grande espacio acompañaran,
 Mas vendo que non eran escuitadas,
 Tristes e sudosas se tornaran;
 Os fortes nas súas covas argentadas
 Longo tempo chorando memoraran,
 E por chorar aqueles que perderan
 Das súas bellas²⁴⁴ labores s'esqueceran.

LXXVIII

Já quedan no horizonte espacioso
 Da doce patria os montes eminentes;
 Já o rudo Calpe e Abila insidiosa
 Abaixaran no²⁴⁵ horizonte as rudas frentes;
 Já s'alexan²⁴⁶ do lito saudoso²⁴⁷
 D'España; já do Estreito e súas correntes
 S'alongan e en distancia non confusa
 Deixaran o promontorio d'Ampelusa.²⁴⁸

LXXIX

O noto patrio Calpe²⁴⁹ q'admirado
 Parece q'os hispanos peitos mira,
 De tanto esforzo andar maravillado
 Parece que se mova e o ollo gira,
 E que do seu destino magoadado
 Parece que se doe e que suspira;
 Tanto amor patrio, tanto amor notorio²⁵⁰
 Pode mover un duro promontorio.

244 Vart. ricas.

245 sic.

246 sic.

247 Varts. espacioso, montuoso.

248 Promontorio de Mauritania, conocido hoxe co nome de Cabo Espartel.

249 Montaña no sur de España, no estreito de Xibraltar.

250 Vart. Tanta admiración e efecto notorio.

LXXX

Puxan as brisas²⁵¹ prósperas e boas
 As branquísimas lonas; escumando
 Van as ligeiras e cortantes proas
 As marítimas ondas apartando:
 Á dereita do Océano as gandra soas
 Deixando²⁵² van; á esquerda van deixando²⁵³
 A vista aparecendo non escura
 Da dura Mauritania a costa dura;²⁵⁴

LXXXI

E ven pasar por diante magoada
 A vencida Ampelusa que chorosa
 Pasa cal si pasara avergonzada
 Da sufrida derrota oprobiosa:
 A testa de palmeiras povoada²⁵⁵
 Esconde, e a faz deserta e espaciosa;
 Mais non esconde, non, pl'o antigo erro
 As cicatrices do hispano ferro.

LXXXII

O rostro oculta en enlutado manto
 Tristes e quentes vágoas vertendo;
 E parez que derrame triste pranto
 A derrota dos seus escura vendo:
 E máis que²⁵⁶ a honra oindo o propio espanto,
 E da fe de Mahoma s'esquecendo;²⁵⁷
 E do peito tirou fondo gemido
 Ó do vento antre os bosques parecido.

²⁵¹ Vart. van as ráfagas.

²⁵² Vart. levando.

²⁵³ Vart. levando.

²⁵⁴ Varts. Baixo d'un vento repousado e frescura / O monstro lito barbaresco da costa escura. / En boa luz avanza, anque non caro, / De Mauritania infiel o lito avaro (o lito esquivo e avaro). / O litoral ás Musas (Cristo) nunca caro / Pasando do Al Mobreb o lito avaro.

²⁵⁵ sic.

²⁵⁶ sic.

²⁵⁷ Vart. Vendo jacer dos seus os corpos torros.

LXXXIII

«Vanas, dicindo vai, as radiosas
 Armas foron dos fillos meus cetrinos,
 Q'ás ibéricas armas belicosas
 Subjugados serán os meus destinos:
 Vanas serán as armas valerosas²⁵⁸
 Dos meus e os bóos almetes diamantinos.
 E despois escramóu²⁵⁹ c'un grande grito:
 ¡Alá-Akbar, Dios grande, estaba escrito!

LXXXIV

¡Ay!, que ven vexo aló nos días futuros
 O éxodo das armas arrogantes²⁶⁰
 Según m'o din os meus fados escuros
 E vagas sombras hórridas²⁶¹ errantes:
 Que de Trudante os belicosos muros
 Os mouros ferros²⁶² non serán bastantes,
 E contemplo os meus campos alongados
 Ó duro hispano ferro subjugados.

LXXXV

En vano Adamastor²⁶³ desmesurado
 Estende a súa mole gigantesca
 Para a parte do Austro, que queimado,²⁶⁴
 Miñas palmas altísimas cimbrea:
 En vano teño o corpo rodeado
 De vasta soedade, adusta e fea;
 En vano, aparte das algentes Osas,
 Me defenden as Sirtes areosas.»

²⁵⁸ Vart. as cimitarras rigurosas.

²⁵⁹ sic.

²⁶⁰ Vart. O triunfo dos inieles arrogantes.

²⁶¹ Vart. pl'o deserto.

²⁶² Vart. nosas armas.

²⁶³ Un dos fillos aspérrimos da Terra, tamén chamada o Cabo das Tormentas descuberto por Bartolomé Dias no 1486, e que Dn. Xoan II de Portugal lle cambiou o nome a Cabo de Boa Esperanza. Este é o Adamastor de *Os Lusíadas* de Camoens, C. V. 53. Virxilio, na *Eneida*, III, 614 fala de «Adamatus», o indomable; e Homero, na *Iliada* XXII, 212, menciona «Damastor» como domador.

²⁶⁴ Vart. requemado.

LXXXVI

Dixo. Por diante as fortes naos pasando,
 Ceibando mil saloucos e gemidos,
 Tristes e quentes vágoas derramando
 Cal torrentes d'un monte desprendidos,
 Queda admirado o valeroso bando
 Dos augurios últimos oídos;
 Mais outra vez d'Oceano a largazía
 Os oprime con gran monotonía.²⁶⁵

LXXXVII

Bogan deixando á esquerda Africa ardente,
 Vasta nai de palmeras e elefantes²⁶⁶
 E de ríos de incognita corrente,
 E d'escuros e vagos habitantes,
 E d'insegura e de mudabre gente,
 E vivendas mudabres e inconstantes,²⁶⁷
 As intrépidas proas enfiando²⁶⁸
 Do Austro o rumbo intrépido levando.^{269, 270}

²⁶⁵ Vart. O do q'aquela dixo non cuidando, / O ignoto van cas proas abordando.

²⁶⁶ Varts. Fecunda nai de palmeras e elefantes / Fértil non de palmeiras e elefantes / Nai fecunda... Gran nutriz de...

²⁶⁷ Vart. E d'oasis gentis e verdexantes.

²⁶⁸ Vart. incrinando.

²⁶⁹ Vart. O Austro sibiloso demandando.

²⁷⁰ Vart. Túa faz deserta (esquiva) ben a prisca (antiga) musa / Che dera o duro nome (feo nome) d'Ampelusa.

LXXXVIII

E por brétoma densa escurecido,
 Deixan aquel famoso e rudo cabo,
 Chamado Bojador, duro e temido,
 Cheo d'esquividade e muito bravo
 Que ceibando un espérrimo gemido,
 Q'aló no rudo²⁷¹ peito tiña escravo,
 Escramara: *Españoles esforzados,*
*Máis que todos no mundo nomeados.*²⁷²

LXXXIX

Navega o hispano peito denodado,
 Navega po-la fe, non por tesouro;²⁷³
 Estantía contempra o intento ousado
 A dura²⁷⁴ costa do atezado Mouro
 E s'admira e do rostro requemado²⁷⁵
 O color se lle muda²⁷⁶ bazo e louro;
 Atónita contempra as fortes lonas,
 Q'en busca van das apartadas²⁷⁷ zonas.²⁷⁸

271 Vart. fondo.

272 Vart. celebrados.

273 Vart. E as proas fan no mar profundo estouro.

274 Varts. longa, boutá.

275 Vart. insidioso delatado.

276 vira.

277 Varts. misteriosas, ponentinas.

278 Vart. Contempra as fortes lonasdespregadas / Certamente do mundo as máis ousadas.

XC

Bogaban²⁷⁹ e nas patrias lontananzas
 S'espallaban²⁸⁰ dos fortes e animosos
 Os ollos nas queridas²⁸¹ alonganzas;
 Os corazóns nos eidos espaciosos;
 As mentes nas suaves²⁸² memoranzas;
 Os peitos nos afectos²⁸³ saudosos;
 Os deberes nas vías nunca buscadas;
 Os afectos nas prayas costumadas.²⁸⁴

XCI

A gran ruta comenzan, e deixando
 A esquerda Africa infiel que, desfeita
 Á boa fe de Cristo, recordando
 Está súa grande derrota; e pl'a²⁸⁵ dereita
 O misterio grandioso e memorando
 Q'o espírito humano só sospeita;
 Enfiando aquelas van de fama clara
 Q'o vello Hesperio²⁸⁶ un tempo tanto amara.

279 Vart. S'alongaban.

280 Vart. esparcían.

281 Varts. amadas, amabres.

282 Varts. queridas, mui doces.

283 Vart. suspiros.

284 Vart. tan amadas.

285 sic.

286 Como Camoens, Pondal usa este nome por «Hésper» ou «Vésper» que era fillo da Aurora e de Céfalos, e foi transformado en estrela por Venus.

FORTUNADAS

I

Corren deixando á esquerda África¹ ardente,
 Vasta² nai de palmares e elefantes
 Que de Mahoma a torpe lei consente
 De pérfidas palabras non constantes,
 Onde despregar soe escura gente
 Mil brancas³ tendas no⁴ deserto errantes
 Voltas as proas pr'onde geme e brúa
 O Austro⁵ na profunda cova súa.⁶

II

Torcen o rumbo as proas audaciosas
 En demanda d'aqueles que chamados
 Já foran da fortuna⁷ efortunosas
 Por seren da fortuna afortunadas,
 Illas gentis, amantes e dichosas
 E a grandes destinos destinadas;
 Vós deche abrigo nas amigas zonas
 Ás máis audaces e ferventes lonas.

¹ Vart. Marssylia. Parte oriental de Africa. Os habitantes de Numidia se chamaban *massilios* porque un rei antigo de Numidia tivera o nome de *Massilus*.

² Vart. Dura.

³ Varts. Mudabres, Incertas.

⁴ Vart. pl-o.

⁵ Vento do Sur.

⁶ Vart. Voltas as proas pr'onde o negro súa / E o quente Sudoeste geme e brúa.

⁷ Vart. das fillas.

III

E arribaran a aquelas saudosas
 Que natura gentil fixo espalladas,
 Verdes e ledamente amorosas
 Do vello Hesperio,⁸ Hespérides chamadas.
 E en todas edades presurosas⁹
 Voluntarias juzgaran, e non aradas;
 E os jardins misteriosos as já gardaran
 Que já tantas edades celebraran.¹⁰

IV

E d'oliva pacífica cingidas
 As frentes, e de muito lisongeiro
 Agariman ás naos combatidas
 De todo forte e longo derroteiro:
 Elas do mal alleo conmovidas
 Esperan todo leño aventureiro;
 Hospitalarias, brandas¹¹ e piadosas,
 Delicadas, gentis, agarimosas, saudosas.

V

Cal bandada de ninfas saüdosas
 Amóstranse no pélagos gemente,
 Dispersas e gentis; e montüosas
 Aparecen á vista alegremente
 Povoadas de palmeiras sonoras
 Que a¹² brisa move d'Ampelusa ardente;¹³
 Son dúas veces cinco¹⁴ e verdexantes
 Convidan ao repouso ós navegantes.

⁸ Pondal usa como Camoéns o que xa fixeran os latinos co nome *Hesperio* por *Hesper*. *Hesper* ou *Vesper*, era fillo, na mitoloxía, da Aurora e de Céfele. Foi transformado en estrela por *Venus*.

⁹ Vart. venturosas.

¹⁰ Vart. E perderan os corpos que tiveran, / Mas da patria as lembranzas non perderan.

¹¹ Vart. doces.

¹² sic.

¹³ Vart. Obriga a bandear Céfire ardente.

¹⁴ Vart. Son cinco e dúas máis.

VI

Son estas as gentis de leda fronte
 E deseño magnífico e molente;
 Son a maravillosa e rica parte
 Das misteriosas terras de Occidente
 Que abren do marítimo horizonte
 Ao nauta ousado o peito refulgente;
 Das naos, das gentes doce pouso,
 Dos nautas fatigados bóo repouso.

VII

Son estas as garridas gardadoras
 Do celebrado Atlántico tesouro;
 Son estas as gentis e encantadoras
 Que gardan as garridas mazáns d'ouro:
 As das palmas gentis e cimbradoras
 Que move docente o vento mouro;
 Onde ten toda peza acabamento
 E a felicidade o doce asentamento.

VIII

Estas alegremente receberan
 Ós fortes¹⁵ que no mundo tanto ousaran;
 E augua e bóos mantimentos lle cederan
 Q'as cóncavos cavernas repararan:
 E augua e mantimentos bóos lle deran
 E os acolleran e refocilaran¹⁶
 E tributaran acollendo á amiga,
 Q'o amor da doce patria muito obriga.

¹⁵ Vart. As lonas.

¹⁶ Vart. regalaran.

IX

Estas son as q'ós bellos corpos tenden
 Piadoso albergue aos vagos navegantes;
 E os seus mágicos brazos¹⁷ estenden,
 E os seus verdes cornos verdexantes:
 E ós leños q'os longos mares fenden
 Estende seu seo e brazos¹⁸ amantes
 Generosos e acollen, olvidando
 O duro curso no seu seo brando.

X

Elas stán¹⁹ sempre a patria recordando,
 A patria dos impulsos generosos;
 Elas stán²⁰ sempre os leños esperando
 Dos que tornan camiños dubidosos;
 Elas stán²¹ ofrecendo e convidando
 Con mil afectos brandos e amorosos
 Os seus eidos e calas verdexantes,
 Os seus brazos gentis e seos amantes.

XI

E todas fono da Lybia espaciosa
 Por grande cataclismo separadas;
 Banda garrida, pléyade formosa,
 Como ninfas nos mares espalladas
 De prácida verdura saudosa
 E d'esbeltas palmeras povoadas.
 A quen antigua idade supor soe
 Habitación de Céphiro²² e de Cloe.²³

¹⁷ Vart. curvos.

¹⁸ Vart. brazos e seos.

¹⁹ sic.

²⁰ sic.

²¹ sic.

²² *Mit.* Céphiro é o mensaxeiro da primavera marido de Clóris que corresponde a Flora. Era un dos catro ventos principais na mitoloxía román soplando do occidente para traer a frescura ós campos.

²³ *Mit.* Cloe ou Cloris ninfa da Fábula, muller de Céphiro.

XII

Flora²⁴ gentil de flores coroadá,
 Leda e bella, que cando vai voando
 Da transparente falda delicada
 E rosas e violas vai ceibando,
 E os ceos e a terra e a selva dilatada
 De verde e branco e roxo vai pintando;
 Cefiro, q'ó sentido vai cingindo,
 O seu vóo fugitivo vai seguindo.

XIII

Cloe gentil, que con gentil presura²⁵
 Sobre das verdes illas revoando,
 O dulce olor de madre-selva pura
 No seu voar gentil vai derramando:
 E das orlas da branca vestidura
 E flores e verdor vai espallando;
 E dos seus puros e garridos veos²⁶
 Ceibando vai amores²⁷ e deseos.

XIV

Estas que pl'o²⁸ destino seu ligadas
 Aos destinos d'España docemente,²⁹
 D'unha doce alegría alborozadas,
 De longe reconocen nosa gente:³⁰
 E bellas e gentis e enamoradas
 Parece que sonrían docemente;
 Parez q'ofrezan súas beatas³¹ zonas
 Ás peregrinas e arriscadas lonas.

²⁴ Vart. Clóris.

²⁵ Vart. Cloe bella e gentil, que con presura.

²⁶ Vart. seos.

²⁷ Vart. suspiros.

²⁸ sic.

²⁹ Vart. Iberia nobremente.

³⁰ Varts. Parece que conocerán nosa gente. / Reconocen de longe e forte gente.

³¹ Vart. amigas.

XV

Son altas e parecen envalladas
 Surgindo do marítimo horizonte;
 Vense unhas das outras n'alongadas
 Erguendo sobr'o mar a verde³² fronte:
 Mostran de longe veigas e cañadas,
 O bosque o río e val, a praya, o monte;
 Son afectuosas,³³ e parez q'amantes
 Convidan ao repouso ós navegantes.³⁴

XVI

Súas gracias ingénuas amostrando,
 Se demostran garridas e espalladas,
 Cal as³⁵ bellas Nereidas que nadando
 Cortan o longo mar alborotadas:
 E con leves escumeos branquexando
 Mostran en torno as ondas agitadas.
 Gentiles son e móstranse distantes
 Sobre dos mares altos e bruantes.³⁶

XVII

Corren unhas doutras non distantes,³⁷
 Non faltas de verdor, non humildosas;
 Mas surgen ledamente verdexantes,
 Altas e ledamente montañosas:
 ¡Oh!, cal gratas serán dos navegantes
 As miradas de terra cubizosas;
 ¡Oh!, con q'afán seus portos³⁸ peregrinos,
 Demandarán ós combatidos pinos.

³² Vart. leda.

³³ Vart. E son graciosas.

³⁴ Vart. Convidan ós cansados navegantes.

³⁵ Vart. Como.

³⁶ Vart. Sobre os mares gentis e verdexantes.

³⁷ Vart. Están as bellas muito non distantes.

³⁸ Vart. eidos.

XVIII

Estas os ceos amigos muito amaran;
 Estas foran en toda edá famosas,
 E en tempo antigo n'elas habitaran
 As garridas Hespérides dichosas:
 E nos jardins espléndidos gardaran
 As mazáns d'ouro, ledas e formosas;
 Estas foran, según a grega Musa,
 Patria d'Egle, Aretusa e Esperetusa.³⁹

XIX

Ninfas foran d'esquiva formosura⁴⁰
 Que do Tejo amorfo perseguidas,
 Por fugir⁴¹ ás leis doces de natura,
 Prá que todas no mundo son nacidas,
 Foran pl'a condición ariscas e duras
 En esquivos penedos convertidas;
 Cando os ceos a memoria lle tiraran,
 As lembranzas da patria lle deixaran.

XX

As súas formas bellas⁴² e redondas
 Mostrando van as fillas de Nereo
 De par nadando e as cerúleas ondas
 Rompendo van co brando e níveo seo,
 E as molladas cabeleiras blondas
 Fan ao deseo transparente veo,
 As formas amostrando e n'amostrando,
 Ao pracer amoroso convidando.

³⁹ *Mit.* Estes son tres nomes de Neréidas.

⁴⁰ Vart. d'ibérica espesura.

⁴¹ sic.

⁴² Vart. genties (sic).

XXI

Deixan á esquerda man Forteventura,
 E Lanzarote longa e non acuosa⁴³
 E un tanto estéril; chea de verdura
 A Gran Canaria surge espaciosa
 Nutriz de palmas.⁴⁴ Logo a montuosa
 Tenerife ca súa cima dura.⁴⁵
 Logo surgen as outras compañeiras⁴⁶
 Do tendido Oceano lisongeiras.

XXII

E a boa Tenerife s'eleva
 Dispos sobre dos mares verdexante;
 Tenerife garrida que se gaba
 Do grande monte⁴⁷ aspérrimo e fulxante,⁴⁸
 O cal sobre das outras culminaba
 Con coroa de neves⁴⁹ arrogante;
 Cousa rara e sublime de natura,
 Rompe o fogo das neves a brancura.

XXIII

Grande espanto causou, grande estrañeza
 Aos fortes, cando viran sin turbarse,
 Cal gigante d'espérrima grandeza,
 O sublimado Teide⁵⁰ levantarse
 De fumo e fogo e hórrida aspereza,
 De galas nunca vistas adornarse;⁵¹
 E ben á súa gloria convenía
 Tal testigo de tanta valentía.

⁴³ Vart. vizosa.

⁴⁴ Vart. Con súas palmas.

⁴⁵ Vart. frente dura.

⁴⁶ Vart. ledo bando.

⁴⁷ Vart. gigante.

⁴⁸ sic.

⁴⁹ Vart. Coroado de neves.

⁵⁰ Vart. grande e excelso Teide.

⁵¹ Vart. coroarse.

XXIV

E ti, ¡Teyde gentil!, con alegría
 As arriscadas lonas contemplastes
 E dos fortes a intrépida ousadía
 Certo vistes e muito t'alegrastes:
 Q'a fama⁵² do esforzo e nombradía
 As olas⁵³ muitas veces escutastes;
 Parez aos do ignoto q'augurabas,
 E ao forte⁵⁴ combate os animabas.

XXV

Nas militares e soberbias cores
 De que o fulgente ten cuberto
 Ben conoceras, Teide, ós vencedores
 Dos belígeros fillos do deserto,
 Que de luz nova ó ignoto portadores,
 Acometían o Océano incerto;
 ¡Oh!, canto envidiara tua fornalla
 O esplendor fero da cenguida⁵⁵ malla.

XXVI

Da dura e da fatal necesidade
 D'arribaren a estas obrigados,
 Descansaran a fraca humanidade
 Dos corpos traballados e cansados:
 D'elas, con amorosa piedade,
 Sendo ben entendidos e tratados
 D'eles, con amizade franca e boa,
 Pois os cansados esprítos anoa.

⁵² Vart. Que dos fortes o.

⁵³ Vart. Aos ventos.

⁵⁴ Vart. grande.

⁵⁵ Vart. cengida.

XXVII

D'estas bellas na prácida frescura,
Tomando do que natura ofrecer soe;
No seo mol que baña⁵⁶ de luz pura
O radioso amador de Leucothoe,⁵⁷
Nestas fan doce aguada, e da espesura
Tomaran seca leña; e do que Aloe⁵⁸
Boa costuma producir tomaran;
Co que tomaran, boa ventura acharan.⁵⁹

XXVIII

E no máis preto do Favonio⁶⁰ e breve,
Que s'ergue entr'unha e outra compañeira,
Amigo Palemón⁶¹ ben os recibe
E a faz ll'amostra intonsa e lisongeira;
De peito novo limoso, furnante e leve
Pónenlle á Pinta intrépida e ligeira,⁶²
E as alas⁶³ que agudas s'alanzaran,
En espaciosas⁶⁴ cuadras lle tornaran.

XXIX

Terminando da Pinta o arreglamento,
Dispois Colombo, o que gran fe acornella,
Dispon o peito ao forte alongamento;⁶⁵
As anclas leva e as lonas aparella:
Estas desprega e encurva amigo vento,
Esperanza d'amiga e boa estrela;
Fende o mar un e outro bastimento,
Erguendo po-la proa crespo argento.⁶⁶

⁵⁶ Vart. con.

⁵⁷ *Mit.* Ninfa irmán de Clície, preferida por Febo.

⁵⁸ Xénero de planta da familia das liliáceas, da que se saca, entre outras cousas, o álces ou acfbar.

⁵⁹ Vart. ben necesitaran.

⁶⁰ *Mit.* O mesmo que *Céfiro*. Vento fresco.

⁶¹ *Mit.* Deus do mar, protexedor dos portos, costas e ribeiras.

⁶² Vart. Lle cingiran das naos a máis ligeira.

⁶³ Vart. lonas.

⁶⁴ Varts. adecuadas, idóneas.

⁶⁵ Vart. grande arriscamento.

⁶⁶ Varts. Apercíbese o corpo ao vial q'arribe / E muuito máis o ánimo apercibe. / Voltas as proas para as partes onde / O día luminoso a frente esconde.

XXX

E d'esta montuosa e nomeada,
 Abandonando o doce aspeito noto,
 O fervoroso éxodo enfiada,
 Demandan coa proa o escuro ignoto,
 A man posta na cruz da ibera espada,
 Cravada a vista no confín remoto;
 As arriscadas⁶⁷ lonas despregando,
 E a fe dos seus mayores evocando.

XXXI

E pasaran aquelas saídasas
 Dos combatidos leños deseadas,
 Verdes e ledamente montañosas
 Que natura gentil fixo espalladas
 E cortesés cos nautas e boscosas
 Q'a prisea⁶⁸ edá chamaran Fortunadas;
 E do céfiro foran por virtude
 Coroadas d'eterna juventude.

⁶⁷ Vart. fervorosas.

⁶⁸ Vart. antiga.

COLON ÓS COMPAÑEIROS

XXXII

Mas já as naos máis fortes e arriscadas
 Que intentaran o líquido elemento;
 Mas já as voluntades máis amadas
 Que n'este mundo ousaran grande intento
 Abandonan⁶⁹ as illas Fortunadas
 Por cumprir o máis forte mandamento;
 E as arriscadas lonas despregaban
 E o misterioso ignoto demandaban.

XXXIII

«Non quen vegeta entre suaves flores,
 Non quen vegeta⁷⁰ en ocio doce e brando,
 Non quen vegeta en fáciles amores
 Escuro e fácil vida vai pasando;
 Mas quen sufrindo dudas e temores
 Vai mil traballos duros soportando,
 Ese ilustra os seus eidos, ese hé forte,
 Ese non da tributo á lei da morte.

XXXIV

E non cal os de libares escuros
 Seades e a molezas incrinados,
 Mas sode en todo intrépidos e duros,
 A todo feito ilustre aparelados.
 Sede fortes; que digan os futuros,
 Cando os futuros días sean chegados,
 Ao ver os vosos fillos: *Descendentes*
Son estes d'esforzados⁷¹ e valentes.

⁶⁹ Vart. Deixan.

⁷⁰ Vart. disfruta.

⁷¹ Vart. ousados.

XXXV

Ocio escurece a vida innobrente
 E leva a todo oprobio, a todo erro;
 Ocio embrandece⁷² o corazón e samente
 Ocio consume o esquivo e duro ferro;
 Nos alonga⁷³ indignamente e molente
 Da virtude longuíssimo desterro;
 O traballo a existencia d'home lustra,
 Procura longa fama, o peito ilustra.

XXXVI

En toda empresa grande e singular,
 Se do olvido vil s'ha de vencer,
 Hé do esforzado espírito mandar,
 Do corpo deleznable obedecer;
 Que do corpo se soe aconsellar
 E se vai torpemente a parecer;
 Quen vai co nobre esprito⁷⁴ vai á cima
 E se libra da morte, se sublima.

XXXVII

Quen muito a vida estima,⁷⁵ morte alcanza.
 Quen muito ama a morte,⁷⁶ alcanza a vida.
 ¿Quen pode ter cumprida seguranza
 De conservar a vida con fugida?
 S'esta hé da vida e nobre costumanza,
 Fagamos d'unha vida envilecida,
 Pois q'a morte s'atopa con temela
 E a vida s'alcanza con perdela.

⁷² Vart. embilece.

⁷³ Vart. distancia.

⁷⁴ sic.

⁷⁵ Vart. ama a vida.

⁷⁶ Vart. a morte busca.

XXXVIII

Fama e honor muito nos obriga;
 Honor e fama a grande honor nos chama;
 A vida de repousos enemiga
 Nos guía a grande honor e ilustre fama:
 A vida regalada^{77.78} e ociosa e amiga,
 Esa nos envilece e nos difama;
 Vida sin gloria hé morte escurecida;
 Morte con gloria non hé morte, hé vida.

XXXIX

Os contrarios sucesos e venturas
 Se vencen c'un intrépido ardimento;
 As empresas aspérrimas⁷⁹ e duras
 S'alcanzan con un longo sufrimento:
 Os traballos, as sortes, as torturas
 Tornan o peito ilustre e ferroento,
 Mas s'entende en Dios sólo apoyando,
 Sólo en Dios, en Dios sólo contando.

XL

Quere o temor tornar timorento
 Ó forte, mas o forte nada teme;
 Quere o dolor facer gemer cruento
 Ó forte corazón, mas nada geme;
 Quere tremor que trema pavorento
 O bravo, mas o bravo nada teme.
 Sin temor dos traballos e da morte
 Que todo pode e arrastra un peito forte.

⁷⁷ Vart. sin combate.

⁷⁸ Vart. q'hé molente.

⁷⁹ Vart. difíciles.

XLI

Así os fortes peitos s'ennobrecen,
 Así s'afirma e esforza a vontade;
 Así os fortes feitos non falecen
 E celebrados son de toda idade:
 D'este modo as estirpes⁸⁰ non s'escurecen⁸¹
 E adquiren justa e gran celebridade.
 Así se tornan grandes e venustos⁸²
 Os ánimos ousados e robustos.

XLII

Q'as edades longínquas e futuras
 Que conozan os grandes feitos nosos,
 Con palabras sublimes, non escuras,
 Que de nos digan: *Fono valerosos*:
 Q'aqueles outros q'as estelas puras
 Seguindo aos nosos leños audaciosos
 Estes mares cruzaren derradeiros
 Que de nos digan: *Foron os primeiros*.

XLIII

Primeiro os delfíns vagos, presurosos,
 Deixando o mar habitaran os montes;
 Primeiro das leis súas desdeñosos
 Os ríos tornaran as frías fontes;
 Primeiro, en fin, do Cáucaso nevoso
 As neves faltaran⁸³ das altas fontes,
 Antes que⁸⁴ atrás volver e nos mofaran,
 E que de nos dixeran: *Non ousaran*.

⁸⁰ Vart. Así os feitos gentis.

⁸¹ Vart. s'esclarecen.

⁸² Que d'este modo se crían venustos.

⁸³ Vart. deixaran.

⁸⁴ sic.

XLIV

Deixamos por detrás o afecto vano,
 O ocio brando, a branda regalía;⁸⁵
 Deixamos o temor, o medo insano
 Enemigo de toda valentía:
 Diante temos o esforzo soberano,⁸⁶
 O aplauso, o lauro, a prez, a nombradía,
 A memoranza, a distinción, a gloria,
 A preza, a longuíssima memoria.

XLV

Os muitos, muitas veces pouco alcanzaran
 Se non foren dos ceos ajudados;
 Os poucos, cando a muito s'avalanzan
 Aínda son máis q'os muitos nomeados:⁸⁷
 Poucos somos. S'os ceos nos afianzan
 D'eles de modo seamos amparados,
 Que por ser muitos non nos celebraran,
 Mas os poucos da fama nos chamaran.»

XLVI

Rompendo as ondan van e benandanza⁸⁸
 Prométenll'os amigos elementos
 E bóo repouso e boa seguranza
 Os sosegados e tranquilos ventos:⁸⁹
 Promételle magnífica bonanza,
 Repouso nos dubidosos pensamentos;
 Promételle ventura boaventura,
 Mas, ¿quen pode fiarse da ventura?

⁸⁵ Vart. a brandura, a moleza, a regalía.

⁸⁶ Vart. sobrehumano.

⁸⁷ Vart. afamados.

⁸⁸ Vart. Abrindo as naves van; e venturanza.

⁸⁹ Vart. Os sonorosos e propicios ventos.

XLVII

Mas do ligur o bóo procedimento
 Q'os españoles peitos dirixía,
 Cuidaba en todo caso, en todo evento,
 E por muito cuidar, pouco dormía;
 E estaba a todo pronto, a todo atento
 E solícito a todo proveía;
 E en todo que facía e q'ordenaba
 No peligro cuidaba⁹⁰ e ben pensaba.

XLVIII

Logo añadía con sublime acento
 O capitán sublime e soberano,
 Vendo que con grandioso alongamento
 Se distendía o férido Oceano:
 «E ponde grande esforzo e afanamento,
 E ponde un forte rostro ao forte arcano;
 Tende unha fe sublime. O peito forte
 Non teme, non, ó ferro nin á morte.

XLIX

As accioes⁹¹ insignes⁹² e lustrosas
 Obras son dos ousados e ferroentes
 Q'en Dios creen; as obras valerosas
 Sólo estriban na fe; sólo os creentes
 Acaban obras grandes e famosas;
 Sólo a fe fai os feitos excelentes
 Aos designios do ceo. A longa fama
 Hé só daquel q'o ceo muito ama.

⁹⁰ Vart. De todo se cuidaba.

⁹¹ sic.

⁹² Varts. robustas, ilustres.

L

Guardar a conserva estrictamente⁹³
 Hé nos en todo caso necesario
 Por calquera marítimo accidente
 Ou bastimento de nación contrario:
 Ou por ataque inopinado⁹⁴ e urgente
 De vagabundo e rapaz corsario;
 Gardemos a militar e dura lei,
 Que non digamos nunca: *Non cuidei*.

LI

Non navegedes muito restringidos,⁹⁵
 Nin por grande distancia separados,
 Mas procurade estar apercebidos
 Uns á vista dos outros obrigados:
 Non muito separados e esparcidos,
 Non de muito pordemáis alongados;
 Se de falar houbera necesidade⁹⁶
 Siñales cas bandeiras procurade.

LII

Durante o día boa largura tede
 Entre vos, mas á vista navegade;
 Mas po-la noite as proas convergede
 E a luz da capitana demandade:
 Unha vez juntas, cautos vós regede
 E prudente distancia⁹⁷ conservade;⁹⁸
 E as noturnas⁹⁹ luces costumadas
 Procurade ter sempre alumeadas.

⁹³ sic.

⁹⁴ Vart. repentino.

⁹⁵ Vart. constringidos.

⁹⁶ Vart. Se d'entenderse houbera necesidade, / Os ousados siñales procurade.

⁹⁷ Vart. conserva.

⁹⁸ Vart. procurade.

⁹⁹ sic.

LIII

Mas cando desaparece o craro día,
 Cos seus bellos e craros respradores
 No Occidente e confunde a noite¹⁰⁰ fría¹⁰¹
 En un solo color todos colores:
 Cando o petrel salvage geme e pía
 Con gemidos da noite¹⁰² avisadores,
 Con fe orade, e nos topes sublimados
 Que sean os fanales alumbrados». ¹⁰³

LIV

«A ti toca mandar unicamente¹⁰⁴
 D'andar os fortes e mandar os mares,
 A nosoutros cumprir rápidamente
 Aquelo q'ordenares e mandares:
 A nos obedecer tansolamente¹⁰⁵
 E observar e cumprir o que mandares;
 A nos sólo esperar teu mandamento
 E dar a que mandares cumprimento.»

LV

Mais con rumor grande murmurando
 Os Alseos algeros e amigos
 Os seus antros eóos abandonando
 Cabo dos áureos pórticos e antigos
 Do almo sol surgían e soprando
 Enchen bonetas, treos e papafigos.
 Aquelas lonas férvidas hinchaban
 Q'o gran mensage ibérico levaban. ¹⁰⁶

¹⁰⁰ sic.

¹⁰¹ Vart. encubría.

¹⁰² Vart. trevoa (sic).

¹⁰³ Vart. Alumeade os fogos costumados.

¹⁰⁴ Vart. D'esplorar e vencer os longos mares.

¹⁰⁵ Vart. A ti pensar e concebir con mente / E ordenar e mandar o que pensares.

¹⁰⁶ Vart. Q'os destinos ibéricos levaban.

LVI

Enchidas pl'o seu sopro soberano
 Encúrvanse as tendidas cotonías
 Ante as proas; do incógnito Oceano
 Branquexan¹⁰⁷ as pranuras largazías,
 Levando aquelas o gran genio hispano
 Cortando van as non cortadas vías;
 E as fortes carenas con sonido
 Vencen o inmenso mar nunca vencido.¹⁰⁸

¹⁰⁷ sic.

¹⁰⁸ Vart. Vencen o abismo nunca conocido.

A RUTA

LVII

Qual¹⁰⁹ nos campos olímpicos famosos
 Q'en Elide¹¹⁰ divina s'estenderan,
 Os pareados cabalos animosos
 Os gregos espertísimos¹¹¹ regeran¹¹²
 De eterna lembranza deseosos,
 E do canto das musas q'os ergueran
 E os constringiran ben os seus deseos
 Co cógnito rigor dos aureos freos.

LVIII

Tal estes po-las ondas sabiamente
 Gobernarán os leños espalmados
 Que con hercúleo esforzo e man potente
 Son ó curso audacísimo obrigados:
 Já s'apartan cortando o mar ingente,
 Já se juntan dos fortes ostigados
 E urgentes os constringen e os obrigan
 Para q'as rutas ignoradas sigan.

LIX

Logo as proas enfián aguzadas
 Ousadamente para as partes onde
 Nas aquosas¹¹³ pranuras ignoradas
 A testa radiante o día esconde,
 Ó parecer en orden espalladas,
 Mais unha a outra ben se corresponde;
 Po-la lei do bogar van esparcidas,
 Mais por esforzo e por fe forte unidas.

¹⁰⁹ sic.

¹¹⁰ *Mit.* Bisbarra da antiga Grecia onde estaba a cidade de Olimpia na que se celebraban os xogos en honor do pai dos deuses.

¹¹¹ Vart. peritísimos.

¹¹² Vart. Aurigas gloriosísimas regeran.

¹¹³ sic.

LX

Mais ti, soante Hipotades¹¹⁴ que moras
 Nos teus pazos eolides antigos,
 Cando as audaces lonas redentoras
 Mirástes dos fortísimos amigos,
 Constringindo as cadeas soadoras
 Os ventos que lle eran enemigos,
 Os Alisios¹¹⁵ que ben aconsellastes
 Das tuas covas cóncavas soltastes,

LXI

E con potente voz lle dices:¹¹⁶ «*Ide.*
 Sobre das vosas alas vagoentas,
 Da bella luz o éxodo cumpride
 Cos vosos roucos sopros vigorentos;¹¹⁷
 Nas redentoras lonas embestide
 Espallando mil prácidos acentos,
 Erguendo mil salvages armonías,
 E cumpride as antigas profecías.»

LXII

Saen con gran ruído os resoantes
 Das súas fondas covas sonoras,
 E asobían nas jarcias ben portantes
 Das espalmadas naos valerosas,
 E augurios bóos, gentís e ben soantes
 Despertando nas gentes animosas;
 E fan erguer a cada bastimento
 Ricas olas d'azul e crespo argento.

¹¹⁴ *Mit.* Outro nome de *Eolo*, deus dos ventos e neto de *Hipotas*. Por iso, co sufixo grego *ades*, que sinifica ascendencia, temos o nome propio de *Hipotades*.

¹¹⁵ Vento que sopra entre dos trópicos cara Oeste.

¹¹⁶ Vart. Il'ordenas, excrementas.

¹¹⁷ Vart. turbulentos.

LXIII

Voando veñen con grande ruído
 Gemendo, resoando, murmurando,
 O mandato sublime, grande e erguido,
 Ledos todos cumprir manifestando:
 E c'un grande e magnífico sonido
 Sobr'o velamen dos tres leños dando,
 Inflan os brancos¹¹⁸ e garridos treos
 E as bonetas, cal virgíneos seos.

LXIV

Senten as lonas o pujante embate
 Dos ventos rapidísimos eóos;
 Convertido en argento o Oceano bate
 Dos leños sin igual os flancos bóos:
 E todos aprestados ao combate
 Despregan do velame¹¹⁹ todos nóos,
 De fe cheos, e cheos d'alegría
 D'acometer a nunca ousada vía.

LXV

Das tréboas os espíritos¹²⁰ que vagaban
 Do temido Oceano¹²¹ nas alturas,
 Cando as hispanas lonas contemplaban
 Que levaban de Cristo as novas puras,
 Cheos de gran temor se refuxiaban
 Nas súas covas cóncavas e escuras
 Q'a muita luz q'as lonas despedían
 Os seus ollos cegaban e ferían.

118 sic.

119 sic.

120 sic.

121 Vart. do misterioso Ocaso.

LXVI

E pasaron a Atlántida famosa,
 Suspeitada, mais nunca conocida
 S'habitada de gente venturosa,
 Mas agora nos mares sumergida,
 De quen a Musa gentil sonora
 Tecera leda fábula cumprida;
 E do nome gentil q'ela levara,
 O ignoto Océano nomeara.

LXVII

Das portas por diante vai pasando
 Con presuroso e raudo movimento,
 Mas pouco a pouco o voxo refreando
 Contra da lei do duro¹²² mandamento
 Que a obriga d'andar sempre vagando,
 Deturpado o mandato ferroento
 Un pouco, porq' o ceo generoso
 Ll' o concede e c'un pranto piadoso.

LXVIII

E ven pasar¹²³ por diante temorosa
 Fantasma que gigante e sublimada
 Vai como vai o vento premosa
 En misteriosa néboa embrazada:
 Ela pol'a sombra vai caliginosa
 Cal nube do huracán arrebatada,
 Somellante a femínea figura,
 Demostrando no rostro gran tristura.

¹²² Vart. célebre.

¹²³ Vart. cruzar.

LXIX

Cruzando vai os aires vagorenta,
 Cal de vento fortíssimo levada,
 En actitude triste e tremoenta;
 Na estatura grandíssima e sublimada
 A faz demostra escura e ferroenta
 De color e por gran pranto surcada
 Como serra q'os surcos mostre estancos
 Po-lo estio e súas cânles¹²⁴ e barrancos.

LXX

Coma a luna que sae menos brillante
 Por temor ó eclipse escurecida,
 Aparece magnífica e gigante
 No grande plenilunio entristecida,
 Q'amostra o curvo menos rutilante
 De color ferrento e ennegrecida,
 E presenta os ceus hórridos desertos
 Non craros e distintos,¹²⁵ mas incertos.

LXXI

Ao vento solta a nobre cabeleira
 Qu'o rostro ora descubre, ora ll'oculta;
 Ao vagoroso vento vai ligeira
 Como sombra ilustrísima insepulta
 Que vai voando eterna viageira,
 Como reina do seu destino, inulta
 A levar condenada na memoria
 O recado da súa grande gloria.

¹²⁴ Vart. seus áridos.

¹²⁵ Vart. patentes.

LXXII

Levóull'a prodigiosa cabeleira
 Os salitrosos e mariñeiros ventos;
 E parece ocultar por pena fera
 Os seus húmedos ollos incoerentes,¹²⁶
 Cal se con maos sujetar quixera
 Seus esquivos e tristes pensamentos;
 E os camiños aéreos abrindo,
 A un tempo vai voando e vai carpindo.

LXXIII

«¿E ti quen es, con mostra piadosa
 Lle dice a forte gente navegante,
 Q'a tua actitude bruta e dobrosa
 Nos conmove e tan pálido sembrante?»
 Ela con grande voz triste e chorosa,
 E cal férreo cuitelo penetrante,
 Responde con acentos magoados,
 Por saloucos feris entrecortados.

LXXIV

-Eu son aquela Atlántida famosa,
 De toda idade tanto celebrada;
 Algún tempo sublime e poderosa,
 Mas agora nos mares sepultada:
 O corpo convertido en espaciosa
 Sirte fora po-los ceos condenada,
 Mas o espírito a vagar por estas aguas
 Fora por sempre con eternas maguas.

¹²⁶ Vart. os seus ollos un tempo radientos.

LXXV

Ben serés vos d'esquivo e duro ferro
 Ou de diaspro¹²⁷ ou frígido diamante
 Se non vos move meu longo desterro,
 O meu destino bárbaro e cortante,¹²⁸
 Pois que desnuda do corpóreo encerro
 Son condenada a divagar errante;
 E se d'este espectáculo¹²⁹ q'en min vedes
 Vos non chorás, ¿de qué chorar soedes?»

LXXVI

«Os españoles somos destemidos
 Q'os remansos do almo sol deixamos,
 Que mal nos patrios eidos contenidos
 Po-la fe tansoamente navegamos:
 E de Pedro e de Paulo os crarecidos
 Verbos nas lonas cóncavas levamos;
 E nas fulgentes armas que cingimos
 Levamos sólo fe, non combatimos.»¹³⁰

LXXVII

«E ben a creer m'incrino certamente
 Que non teredes vós millor destino;
 Todo ánimo grande e inteligente,
 Todo esforzo magnífico e divino
 Hé condenado pr'unha lei pungente
 A sufrir un dolor adamantino;
 E já vexo q'a vosa gran virtude
 Pagan d'engaño e ingratidade.»

127 Nome dado a algunhas variedades de *raspe*. Verba de orixe italiano.

128 Vart. O meu dolor aspérrimo (férreo) e punzante.

129 sic.

130 Vart. que prometimos.

LXXVIII

E c'unha grande forza q'a Cuméa¹³¹
 Q'a súa inspiración atrás deixara
 En grande oblibion, e da Erythrea¹³²
 Tomara, para sempre escurecera:
 E a voz¹³³ potentísima da hebrea
 D'Endor, e q'Israel tanto temera,¹³⁴
 Con un acento misterioso e escuro,
 Esclamou: «Mas ja vexo no futuro;¹³⁵

LXXIX

Vexo co tempo o bárbaro e salvage
 E temido Muluya¹³⁶ q'o cornuto
 Testuz amostra, e o mostra con corage
 Que guerra porta ao mar e non tributo:
 Ja vexo que vos rinde vasallage
 Dobrando ao voso jugo o colo bruto,
 E das súas feras armas¹³⁷ desprovisto,
 Vencido confesar a fe de Cristo.

LXXX

¡Ay!, que já vexo os fados tan temidos
 Os vosos fados nos días futuros,
 E con escarnio voso en vos cumpridos
 Vosos destinos ásperos e duros:
 Vosos leños intrépidos e ardidos
 Nas ondas divagar rotos e escuros;
 Vosas enseñas e vosos trofeos
 Aquí e alí vagorentos e feos.

¹³¹ Famosa sibila que tiña o seu locutorio en *Cumas*, antiga cidade de Campania, colonia grega fundada polos heubeos.

¹³² Nome das antigas posesións italianas no *Mar Roxo*.

¹³³ Vart. A fama.

¹³⁴ Vart. e q'a Saul tanto dixera.

¹³⁵ Vart. Añadeu: «¡Ay! que vexo no futuro.»

¹³⁶ Río de Marruecos.

¹³⁷ Vart. ferro.

LXXXI

¡Ay!, que xa¹³⁸ vexo o voso vasto imperio
 De envidia dos ceos destruído¹³⁹
 Por querer descubrir o gran misterio
 Aos homes imprudentes prohibido;¹⁴⁰
 E das gentes con grande vituperio
 Voso o voso renome escurecido,
 Anque nunca de todo; pois o voso
 Será por sempre grande e esplendoroso.¹⁴¹

LXXXII

E vexo o nobre mozo piadoso¹⁴²
 Aos sacros altares sacrificado
 Do Yucatán escuro e tenebroso
 En duro cautiverio capturado
 E como bruto indigno a sanguinoso
 Sacrificio e banquete destinado;¹⁴³
 E a insana nai, que cando a carne vía,
 Q'a carne do seu fillo ser creía.

LXXXIII

Xa¹⁴⁴ vexo aquel bizarro cabaleiro
 Ca súa gente q'ó rápido Amazonas
 Viran ungidos de brillante aceiro
 A explorar as súas quentes zonas;
 Logo, rotos tomar, cal das Gorgonas,
 Ao duro Quito ao bárbaro rueiro;¹⁴⁵
 Já o vexo a el e súa desnuda gente
 Ser espanto e ludibrio juntamente.»

¹³⁸ sic.

¹³⁹ Vart. Con aproio do mundo derriado.

¹⁴⁰ Vart. defendido.

¹⁴¹ sic.

¹⁴² Vart. generoso.

¹⁴³ Vart. conservado.

¹⁴⁴ sic.

¹⁴⁵ Vart. Afeado (traballado, abafado, despojado) o seu traxe lisongeiro.

LXXXIV

Dixo: e os fortes nautas iberianos,
 Q'as esquivas palabras escoitaran,
 Como estatuas de sal e como insanos
 Estantíof d'espanto se quedaran
 E aos esquivos verbos sobrehumanos
 Cal se foran de ferro experimentar;
 Pasaran para diante navegando,
 Mas seus destinos ásperos cuidando.

LXXXV

Oindo os verbos duros e pungentes
 Q'ougaraban os novos tristes fados,
 Os fortes se turbaran e tementes
 Retumbaran os mares alongados:
 Os ceos resonaran e gementes¹⁴⁶
 Fugiran¹⁴⁷ aos seus astros costumados;
 E as nereidas, co medo que tiveran,
 Do ledicado rostro a cor perderan.¹⁴⁸

LXXXVI

Esforzan os gentis o curso ardidoo
 Que nunca ousaran arriscados nautas,
 E no gran voxo audaz no eterno olvido
 Van deitando ós antigos argonautas:
 E pr'o canto do feito destemido
 Ben foran as Aónides^{149, 150} incautas;
 Pra cantalas o cisne da Meonia
 Certo bebera pouco d'augua aonia.

¹⁴⁶ Vart. fugentes.

¹⁴⁷ sic.

¹⁴⁸ Vart. Das maus as ricas teas lle caeran.

¹⁴⁹ *Mit.* Nome antigo das Musas por se achar en Aonia ou Beocia onde estaba a fonte *Hipocrene*.

¹⁵⁰ Vart. Pléyades.

LXXXVII

Insomnes n'alta noite ó lado destro
 Miran o bello Arturo¹⁵¹ q'arrecea
 E os fulgentes Trións;¹⁵² e ó lado destro
 O radioso Sirius¹⁵³ centellea:
 As veces miran no bogar maestro
 A cósmica materia que vaguea,
 E fugir ant'as proas ben fendentes
 Mil ráfagas de luz fosforescentes.

LXXXVIII

Raendo van a faz das auguas fundas
 Nunca d'estraño ou propio leño aradas;
 E contemplando sobre n'as profundas
 Oceánicas noites estrelladas,
 D'Aurora as tintas roxas¹⁵⁴ e jocundas
 E as diurnas luces deseadas
 Levando pl'as equoreas alonganzas
 No peito mil ruidosas lembranzas.¹⁵⁵

LXXXIX

Vendo surgir pl'a popa a roxa Aurora
 E seguindo sempre o radioso día
 E a noite po-la proa cortadora;
 Erguendo a testa tenebrosa e fría
 Do¹⁵⁶ horizonte onde o misterioso mora
 Po-la inmensa pranura largacía;
 Sempre na inmensidade s'engolfando,
 E sempre mar e ceo contemplando.

¹⁵¹ O Norte. Nome dunha estrela importante na cauda da Osa Maior.

¹⁵² As sete estrelas que forman a Osa Maior.

¹⁵³ Constelación que aparece nos últimos días de xulio que son os máis quentes do ano.

¹⁵⁴ sic.

¹⁵⁵ Vart. cuidados e lembranzas.

¹⁵⁶ sic.

XC

Erguen argento con ingente ruido
 As proas arriscadas e pungentes;
 Abren as ondas ante o rostro ardido
 Os seus seos virgíneos e molentes:
 O vello e bóo Proteo¹⁵⁷ despavorido
 Coas súas manadas obedentes
 En busca van do frío e noto encerro
 Fugindo do temido hispano ferro.

XCI

¡Cegos fillos do abismo! ¿Non sabías
 Q'as españolas esforzadas proras¹⁵⁸
 Po-las aquosas e desertas vías
 Serían do ignoto vencedoras?
 ¿N'oistes as antigas profecías
 Das ondas do Atlántico sonoras,
 Que cando en torno á Iberia reinaban
 Do glorioso éxodo falaban?

XCII

Acometen o pélago ignorado
 E vendo van o sol continuamente
 Erguerse cal monarca celebrado
 De púrpura vestido refulgente:
 Logo érguese do prano nunca arado
 Po-los longísimos tálamos d'Oriente,
 E parez que lle digan:¹⁵⁹ «¡Oh grandioso!,
 Espera o noso curso vagoroso,¹⁶⁰

¹⁵⁷ *Mit.* Fillo de Océano e Tetis, que pastoreaba os rebaños do mar ou o gando de *Neptuno*.

¹⁵⁸ *sic.*

¹⁵⁹ *Vart.* E de longe lle gritan.

¹⁶⁰ *Vart.* E lle gritan: Pl'as remotas zonas / En vano evital'as hispanas (ignotas) lonas.

XCIII

Q'a donde queira q'o teu curso antigo
 Como bajel dirijas soberano,
 No voxo andar competirás contigo
 O glorioso, espalmado leño hispano:¹⁶¹
 E o genio¹⁶² ibero, do universo amigo,
 Onde queira q'o teu bogar lejano
 Ousado extendas¹⁶³ con soberbias galas,
 T'alcazara coas audaces alas.»

XCIV

Longe das patrias prayas tan queridas
 Po-lo deserto azul s'alongaron
 E sempre coas alas estendidas
 Longo tempo nas ondas escumaron:
 E as prayas ibéricas garridas
 Con doces saudades memoraron
 E os nativos campos celebrados
 E os paternos verdejantes prados.¹⁶⁴

XCV

Como aqueles q'o Roxo¹⁶⁵ mar pasaran
 Desterrados das terras egipcneas,
 Longamente con fe peregrinaron
 Po-las tristes soedades eritreas,
 E as cándidas¹⁶⁶ tendas despregaran
 Desde o Sinai ás palmas idumeas,
 Tal estes, que ca fe muito contaban,
 O deserto das auguas traballaban.

¹⁶¹ Vart. e forte peito hispano.

¹⁶² Vart. leño.

¹⁶³ sic.

¹⁶⁴ Vart. E con saloucos e suspiros tenros / Os ledos e gentis prados paternos.

¹⁶⁵ sic.

¹⁶⁶ Vart. vagorosas, nómadas.

XCVI

Iban cortando os longes mares, cando
 Arriba unha levísim¹⁶⁷ anduriña,
 Que cansada do voxo miserando,
 Ansiosa de repouso s'aveciña:¹⁶⁸
 A flota que cortaba navegando
 Ven demandando mísera e mesquiña;
 !Oh!, con cuantos afáns, con cuantas penas
 Demandaba as heróicas entenas.¹⁶⁹

XCVII

¡Progne!¹⁷⁰ infeliz viageira, candorosa,¹⁷¹
 Obrigada da forza da ventura
 Acollenza gentil e piadosa
 Nas duras armas encontrar procura:
 Dan os fortes con alma generosa
 Repouso á pergrina formosura,
 Mais un dos fortes dice con piedade,
 Antes de darlle doce liberdade:

XCVIII

«Señores:¹⁷² Progne cándida¹⁷³ e ligeira,
 Já de Tereo conyuge divina,
 Quer ser de guerra nosa prisioneira,
 Formosa e maguada peregrina:
 E nos visita a cándida viageira
 A través da soedade neptunina
 Sin temer nosos fúlgidos aceiros,
 Porque sabe que somos cabaleiros.

¹⁶⁷ Vart. bellísima.

¹⁶⁸ Vart. De repouso anhelante s'aveciña.

¹⁶⁹ Vart. Cando en torno dos leños espalmados / Os fortes arribou lasa anduriña, / Acollen con estrondo alborozados / Progne vaga e gentil que s'aveciña: / (A boa Progne gentil que s'aveciña:) / Primeiro, en torno ós leños arribados, / Curvas voltas dando, voa axiña; / (Voltea a filla de Pandión axiña) / Logo, facendo circos máis estreitos, / Refugio busca nos armados peitos.

¹⁷⁰ *Mit.* Filla de Pandión, rei de Atenas, e irmán de *Filomela*. As dúas mataron a *Itis*, fillo de *Tereo* e llo deron a comer nunha cea. Fuxieron da furia de *Tereo*, pero foron transformadas: *Progne* en anduriña e *Filomela* en reiseñor.

¹⁷¹ Vart. Das pasadas lembranzas saudosa.

¹⁷² Vart. Amigos.

¹⁷³ Vart. boa.

XCIX

Princesa fora já leda e jocunda,
 A quen só lle quedara o flebil canto,
 E quizais aínda voxa a vagabunda
 Lembrándose do seu pasado pranto:
 Deixemos a bellísima errabunda
 Q'antr'o ferro repouse o seu quebranto,¹⁷⁴
 Dixo, e soltouna nas regións serenas,
 E a reciben as hóspedes antenas.¹⁷⁴⁻¹⁷⁵

C

Logo parte a magoadá viaxeira,
 O que leva nas alas ignorando,
 Do ignoto mundo doce mensaxeira
 Con garrida presura s'alongando:
 Primeiro, como soe, vai rastreira¹⁷⁶
 O dilatado pélagó rasando;
 Despois, o voxo presuroso erguendo,
 No remoto¹⁷⁷ confín se fúí perdendo.

CI

Navegando os contempra¹⁷⁸ a ebúrnea¹⁷⁹ lúa,
 E lucifer d'Aurora compañeiro;¹⁸⁰
 Admira Hippotas,¹⁸¹ que nas jarcias brúa,
 Os peitos graves de fulgente aceiro.
 Que no traballo ousado e honra súa
 Ninguén d'eles quer ser o derradeiro,
 E ninguén d'eles fai o flanco prono
 Sobre do leito mol e brando sono.

¹⁷⁴ Vart. Ó colo ll'atan leve cinta / Que variegado e ledó arte pinta.

¹⁷⁵ Vart. E como he já nota costumanza, / Á leve filla do confín remoto / Un letreiro lle pon sin tardanza / No verbo hispano sonorso e noto, / Que dice: «Na oceánica alonganza, / Os iberos en busca do ignoto». / Soltada logo nas regións serenas / Recébena piadosas as entenas (sic). (Bóo refugio procura nas entenas).

¹⁷⁶ Vart. ligeira.

¹⁷⁷ Vart. lexano.

¹⁷⁸ Vart. admira.

¹⁷⁹ Vart. vaga.

¹⁸⁰ Vart. E o matutino e tremente luceiro.

¹⁸¹ Vart. Eolo.

CII

Non s'acostan os fortes en mólidos
 Leitos, q' o ocio inventa regalados,
 Mais vigían nocturnos e cingidos
 De ferro como eran costumados:
 E sufrindo, de Febo já curtidos,
 Os tropicales ventos requeimados,
 O clima¹⁸² soportando e a mesma morte,
 Que quen di español di: *Grande e forte*.¹⁸³

CIII

Rodeando o vastísimo volume
 Do escuro e rotundo alberge humano;
 Constantemente vendo o eterno lume
 Como s'ergue e s'esconde no Oceano:
 E como Cintia vaga se consume¹⁸⁴
 E medra, e boga po-lo eter vano,
 E as estrelas sin conto q'arrecean
 E nos nocturnos ceos centellean.

CIV

Ferventemente o incógnito abordando,
 A unha á outra nao s'aveciña;
 C'un arriscado esforzo navegando,
 Paralelas bogando a ardente¹⁸⁵ liña:
 Ora a conserva rompen avanzando
 Ora unha con outra ben s'aliñan;
 Non con fe tal cruzaran as hebreas
 Gentes as soedades eritreas.

¹⁸² Vart. Os ventos.

¹⁸³ Vart. Cousa forte.

¹⁸⁴ Vart. E como Cintia o curvo corno consume.

¹⁸⁵ Vart. quente.

CV

As belicosas armas rutilaban
 E parez q' o esplendor a trévoa afronte;
 E o ben forjado ferro admiraban
 Envidiosos Estéropes e Bronte:
 Fósforos¹⁸⁶ e Proctor¹⁸⁷ os contemplaban
 Surgindo do marítimo horizonte;
 Pero dos fortes o esplendor¹⁸⁸ interno,
 Inda máis envidiaba o lume eterno.

CVI

Durante o diurno curso vagoento,
 Po-las ondas que fende Dinamene,¹⁸⁹
 Baixo o rigor do Cancro¹⁹⁰ succulento,
 Quéimalle o rostro o fillo de Climene;¹⁹¹
 Escurécelle o rudo tegumento,
 Como soe na bárbara Cirene,¹⁹²
 Mas a frente refrénalle ardorosa¹⁹³
 A noite c'ala fresca e tenebrosa.¹⁹⁴

¹⁸⁶ Luceiro da mañá.

¹⁸⁷ Outro luceiro da mañá.

¹⁸⁸ Vart. fulgor.

¹⁸⁹ *Mit.* Unha das *Nereidas*.

¹⁹⁰ Cuarto signo do zodíaco.

¹⁹¹ *Mit.* Faetonte era o fillo de Climene e o Sol, quen, un día montando o carro de fogo de seu pai, pola súa inesperienza de guialo, casi chegou á terra e queimou a parte de África, por iso os africanos son negros.

¹⁹² *Xeog. Ant.* Rexión da África do norte, na costa do Mediterráneo. Antiga cidade e capital da *Cirenaica*.

¹⁹³ Vart. Da noite a fresca brisa deleitosa.

¹⁹⁴ Vart. E o vago vento soador non pouco / Funga nas jarcias c'un acento rouco.

CVII

Lanzando nova luz esclarecida
 Pl'os camiños incógnitos e longos,
 Bogaban unha e outra nao ardida
 No olvido deitando á grega Argos:¹⁹⁵
 Soa a gandra pelgíca vencida
 E os flutos¹⁹⁶ aspérrimos amargos:
 ¡Tanta fe po-lo abismo que soaba
 E as piadosas¹⁹⁷ proas¹⁹⁸ aquillaba!

CVIII

Saindo do marítimo horizonte,
 D'Eos o radioso¹⁹⁹ comapañeiro
 Contempra²⁰⁰ con risoña e leda fronte
 Dos ferventes²⁰¹ o curso lisonjeiro:²⁰²
 E como cada leño andar afronte
 O gran deserto azul, non derradeiro,
 ¡Oh!, canto os rayos seus envidiaban
 Os armígeros peitos que radiaban.

CIX

¡Oh!, cuanto tempo andara pelgrinando
 Con mil suidades vagas e pungentes
 Po-las nativas prayas suspirando,
 Recordando os amigos e parentes:
 O error do ferro trémulo observando
 E as Pléyades gentis e refulgentes;
 E sempre contemprando as frías Osas
 De bañarse no Ocano receosas.

¹⁹⁵ *Argos Mit.* Nao na que embarcaran os heroís gregos *Xasón, Hércules, Cástor, Pólux, Orfeo, Telamón, Peleo*, entre outros cincuenta, que foron a conquistar o vellocino de ouro en Cólquide.

¹⁹⁶ Vart. frutos.

¹⁹⁷ Vart. ferventes.

¹⁹⁸ Vart. entenas.

¹⁹⁹ Vart. D'Aurora o esplendoroso.

²⁰⁰ sic.

²⁰¹ Vart. ousados.

²⁰² Vart. aventureiro.

CX

Cando morre no Ocaso a luz febea,
 O fúlgido camiño de Santiago
 Como cósmica ráfaga branquea
 E os dirige a través do inmenso lago:
 E parece que amigo centellea
 E os anime a entender o curso vago,
 Como a Israel²⁰³ já fora sinal certo
 A través das arcas do deserto.

CXI

As lembranzas das cousas já pasadas
 Botan menos e as doces alegrías;
 E auméntall'as memorias magoadas
 D'Oceano a gran monotonia:
 Quezáis d'amor as ansias namoradas
 Dos fortes tormentaba fantasía,
 E recordan os eidos costumados
 E os nativos e molentes prados.²⁰⁴

CXII

Quen se lembra das pátridas²⁰⁵ veredas;
 Quen dos praceres da gentil Sevilla;
 Quen das pranuras feas e non ledas
 D'algún lugar escuro de Castilla:
 Quen das noites gentis, mainas e quedas
 Da leda Triana, cando a luz brilla;
 Quen con suspiros tristes e non cortos
 Da cara Palos os deixados hortos.

²⁰³ Vart. aquel que.

²⁰⁴ Vart. Quezáis recordan uns trugentes brazos / E os seus estreitos, últimos abrazos.

²⁰⁵ Vart. rústica, conjuntas.

CXIII

E os corutos recordan, que saíndo
 Da súa materna serra d'Aracena
 Cada un cos cornos ledo val abrindo
 A testa ornan de cana leda e amena:
 Un a Onsebe, outro a Palos abrangindo
 Como quen por non verse leve pena;
 E ó lanzarse no pélogo escumoso
 Se dan un tenro abrazo saudoso.

CXIV

Quen cuida ver, a un sono capturado,
 O noto campo ibero verdecido
 E o doméstico can alborozado
 Saltando po-lo eido ben querido:
 E quen da nota voz o son amado
 D'amada ou deudo cuida haber oído;
 E hasta cuidan oír os peregrinos
 O sonoro fungar dos patrios pinos.

CXV

Cantas veces de vos se recordaran
 Ninfas da doce Iberia graciosas;²⁰⁶
 Quizáis por amor voso estes ousaran
 As alongadas rutas dubidosas:
 E quezáis os estrenuos²⁰⁷ pensaran
 Ó tornar das soedades espaciosas
 Soñar da longa ruta descansando
 No voso seo saudoso e brando.

²⁰⁶ Vart. ¡Oh!, doncellas d'Iberia graciosas.

²⁰⁷ Vart. valientes, ágiles.

CXVI

Outros ó armado flanco esplendoroso,
 O blando sono prono non facían;
 E a longa ausencia e curso dubidoso
 Os ánimos ousados lle resfrían:
 Algúns o honor deitando glorioso
 Volver a grupa ó pélago querían;
 E así Temor e Honor lle din urgentes,
 Dous enemigos grandes e potentes.²⁰⁸

CXVII

E dille aquel afecto temeroso,
 Que de temenza sempre está tembrando
 E seu sembrante pálido e medroso
 A todo evento sempre está mostrando:
 «¿A donde ides por vía dubidosa
 A vosa cara patria abandonando?
 ¿Así, con un afán esquivo e duro,
 O certo abandonas po-lo seguro?»

CXVIII

¿Da nobre España erguidos por diante,
 Non tedes vos os africanos riscos?
 ¿E Orán e Argel²⁰⁹ e a bárbara Trudante,²¹⁰
 E os duros piratas berberiscos?
 ¿Así do razoabre tan distante
 Deixades os ibéricos apriscos?
 ¿Así tentás o férvido Oceano,
 E deixás o ferrento²¹¹ Mauritano?

²⁰⁸ Varts. Temor e Honor luitan potentes / Nos peitos generosos e ferventes. / E temor e Honor que mal se renden / Dentro do peito bóo feros contendén.

²⁰⁹ Vart. E Ceuta e Orán.

²¹⁰ Cidade de Marruecos.

²¹¹ Vart. duro.

CXIX

Sodes quizáis da condición odiosa
 Do cabo d'Ampelusa²¹² esquivo e feo;
 D'a natureza súa dificultosa
 Ostentas o seu oculto²¹³ e mal deseo:
 E deixas o caro fillo e nai e esposa
 Por alcanzar un vano e vil trofeo,
 Por navegar as ondas alongadas²¹⁴
 D'estraño ou propio leño nunca aradas.

CXX

¿A dónde ides con ánimo imprudente
 A soportar mil casos traballosos?
 ¿Ou vivir intentades juntamente
 Con syrtes e cos bancos arenosos?
 ¿De condición por serde diferente
 Da condición humana vagorosos?
 ¿Ou habitar os mares alongados
 De peixes vagorentos só habitados?

CXXI

Já vos vexo²¹⁵ tomar da ruta incerta,
 Baixo d'un fado bárbaro e contrario,
 En derrota da grande descuberta
 Tansoamente d'un mundo imaginario;
 Já vexo²¹⁶ a historia, en todo esperta,
 Motexarvos²¹⁷ de juicio visionario;
 Já vos vexo²¹⁸ tornar despavoridos
 Á doce patria rotos e vencidos.

²¹² Nome antigo do cabo Espartel, no norte de Tánger.

²¹³ Vart. esquiveza.

²¹⁴ Vart. nunca aradas.

²¹⁵ sic.

²¹⁶ sic.

²¹⁷ sic.

²¹⁸ sic.

CXXII

Tornade á doce patria e repousade
 D'ese intento quimérico e nojoso,
 D'esa insania por gran notaridade,
 D'ese combate duro e dubidoso:
 Volvede a grupa á grande inmensidade
 Onde achares sepulcro ignominisoso,
 Onde non podan vosos descendentes
 Señalar: *Aquí jacen uns valentes.*

CXXIII

E desistide d'un intento vano
 De buscar novos mundos ignorados,
 E de tentar o férvido Oaceano
 E seus camiños grandes e alongados:
 E non manchedes c'un empeño insano
 A cordura dos bóos antepasados,
 Se con un torpe e indigno acabamento
 Non queres ser de peixes mantimento.

CXXIV

¡Oh!, maldito mil veces o primeiro
 Que tendio²¹⁹ unha vela ao vento vao
 E ó azar se lanzou aventureiro,
 E a vida fiou a un fraco pao:
 Ese de duro e triplicado aceiro
 Debía ter cingido o peito mao,
 Non da envoltura humana conocido,
 Mas de ferro fortísimo vestido.»

²¹⁹ sic.

CXXV

«Non ten ventura quen non aventura;
 Quen a gloria non ama non ten gloria,
 Opon²²⁰ Honor; quen d'unha ilustre e dura
 Empresa non ilustra a súa memoria,
 Ese adianta a súa sepultura
 Vivindo escuro e morre sin gloria;
 Mas aquel que s'arrisca e en Dios se fía,
 Obterá honor e eterna nombradía.

CXXVI

¿Non sodes vos na nobre España nados?
 ¿Do Cide vos non sodes descendentes?
 ¿Non sodes vos a guerras costumados
 E a peligros e casos inminentes?
 ¿Non vencestes ós fillos requemados
 D'África e d'Ampelusa candescentes
 Quen po-la fe amorosa e tan forte
 Non debe de temer á mesma morte.²²¹

CXXVII

Non sodes vós do modo costumeado
 Do peito humano e ibero generoso;
 Non do espírito brando e regalado
 Do bello sexo ibero afectuoso,
 Mas sodes vós pl'o voso intento ousado
 Do monte Abila²²² duro e peñascoso,
 Do duro Guadarrama, ou fero Alpe,
 Ou do maravilloso e rudo Calpe.²²³

²²⁰ Vart. Contesta.

²²¹ Vart. Quen pudera vencer cousa tan forte.

²²² Antigo nome de Ceuta. A súa montaña co a de Calpe en Xibraltar, formaban as famosas *Columnas de Hércules*.

²²³ Vart. Ou certo do intratable e rudo Calpe.

CXXVIII

Fillos do Cide, os pobos²²⁴ estrangeiros²²⁵
 Fitos os ollos ten no vago intento;
 ¡Ay de vos! se aos erdos lisongeiros²²⁶
 Tornades con indigno tornamento:
 Antes o ferro e o fogo e os derradeiros
 Do ignoto sea o voso monumento;
 Fiméreo q'ao férvido Oceano
 A grupa torne forte peito hispano.

CXXIX

¿Así buscan famosa, eterna gloria
 Dos Mouros os ilustres vencedores,
 Pensando a unha temenza transitoria
 Volver os peitos vencedores?
 ¿Así vós sodes dignos da memoria
 Grande dos vosos ínclitos mayores;?
 ¡Sus!, ¡Oh fortes!, q'o grande nome hispano
 Digno sea do férvido Oceano.

CXXX

¿Qué dirían os povos²²⁷ non amigos
 Do hispano nome glorioso e noto,
 E do Aquilón os feros enemigos
 Do voso peito o fero honor remoto,
 Se desdeñando²²⁸ os feitos dos antigos
 Volveradel'a grupa ó escuro ignoto?
 ¿Qué dirían as bellas que deixastes,
 A quen por sempre un digno amor jurastes?

²²⁴ sic.

²²⁵ Vart. derradeiros.

²²⁶ Vart. con verbos lisongeiros.

²²⁷ sic.

²²⁸ Vart. s'escurecendo.

CXXXI

¡Oh!, cal rirían do temor tremente
 Vosos fortes e bóos antepasados,
 E os adustos do deserto ardente
 Do voso duro ferro asinalados:
 O patrio Tajo a venerable frente,
 Por un temor ó vervos subjugados,
 Na súa gruta gentil, cóncava e fría,
 Certo, coa vergonza escondería.

CXXXII

¿E sodes vos q'en longa vaguedade
 Aló no alto ceo fora provisto
 Para levar pl'a ignota inmensidade
 O santo e triunfal pendón de Cristo:
 Vós, por quen desterrada a esquividade,
 Fora d'Asia de Libia o povo mixto;
 Por quen a fea e bárbara Ampelusa
 Co torpe medo aínda era²²⁹ confusa?

CXXXIII

Certo, o temor hé propio de timentes
 A quen a vana, propia sombra aterra;
 E o nobre ousar hé propio de valentes
 Ben costumados á gloriosa guerra:
 Dos ríos as aquáticas²³⁰ correntes
 As fontes tornaran que cova encerra;
 Mais contra os peitos onde Honor acode,
 Non pode morte, non, ferro non pode.»

²²⁹ Vart. já fora.

²³⁰ sic.

CXXXIV

Así no forte peito celebrado
 Duro combate ós vagos estremece;
 Mais o bóo conselleiro sublimado
 Nos generosos peitos prevalece:
 O outro, da derrota avergonzado,
 Po-lo nocturno horror desaparece;
 E as proas d'airoso²³¹ lanzamento
 Van escumando o líquido elemento.

CXXXV

Cand'antes do gentil rayo nacente,
 Con sembrantes já tristes, já risueños
 Saen pl'a porta súa fulgente,
 Non longe da do sol, os leves soños
 Entrando po-lo flanco armifulgente
 S'espallan po-los ánimos grandosños;
 Non os que saen po-lo elenfanteo adorno,
 Mais plos²³² batentes de pulido corno.

CXXXVI

E os fillos do eter rutilantes
 Despertan ós fortes que navegan,
 E gloriosas imagenes brillantes
 Ante os heróicos nomes despregan:
 Logo a terra aperceben os soñantes
 Q'o celebrado Tajo e os outros regan
 Co as cousas presentes e pasadas
 Que dos vagos e ousados son amadas.

²³¹ Vart. esbelto.

²³² sic.

CXXXVII

Vai máis d'un vagoroso recordando
A terra de Breogán e se deperde
Cal quen por non perdela vai cuidando,
Pois seu repouso perde quen a perde:
Uns os cóncavos liños aferrando
Van recordando a patria doce e verde;
Outros en ousadísima faena
Sobre o excelso penol da excelsa antena.²³³

²³³ sic.

AS JANTAS

O que é isto, Jantão, o que é
 O que é isto, Jantão, o que é
 O que é isto, Jantão, o que é
 O que é isto, Jantão, o que é
 O que é isto, Jantão, o que é
 O que é isto, Jantão, o que é
 O que é isto, Jantão, o que é
 O que é isto, Jantão, o que é

O que é isto, Jantão, o que é
 O que é isto, Jantão, o que é
 O que é isto, Jantão, o que é
 O que é isto, Jantão, o que é
 O que é isto, Jantão, o que é
 O que é isto, Jantão, o que é
 O que é isto, Jantão, o que é
 O que é isto, Jantão, o que é

CANTO VI

O que é isto, Jantão, o que é
 O que é isto, Jantão, o que é
 O que é isto, Jantão, o que é
 O que é isto, Jantão, o que é
 O que é isto, Jantão, o que é
 O que é isto, Jantão, o que é
 O que é isto, Jantão, o que é
 O que é isto, Jantão, o que é

O que é isto, Jantão, o que é
 O que é isto, Jantão, o que é
 O que é isto, Jantão, o que é
 O que é isto, Jantão, o que é
 O que é isto, Jantão, o que é
 O que é isto, Jantão, o que é
 O que é isto, Jantão, o que é
 O que é isto, Jantão, o que é

CANTO VI

The city of the world's beginning
 of which I have been told, I find
 A city of the world's beginning
 The city of the world's beginning
 The city of the world's beginning
 The city of the world's beginning
 The city of the world's beginning
 The city of the world's beginning

CANTO VII

AS LONAS

I

E agora das intrépidas antenas
 Direi, que tanto, tanto ousaran;¹
 D'as quillas audacísimas carenas
 Que tanto as Meónias musas celebraran;
 Aquelas q'as Harpias e Sirenas
 En olvido longísimo deitaran;
 E me for dado un estro sublimado
 Q'emular o seu voxo celebrado.

II

As lonas máis intrépidas e ardidas,
 E certamente as máis afortunadas
 De cuantas po-los ventos distendidas²
 Fono e d'ardidos leños desplegadas:
 Nuncios da fe, da fe tan só movidas,
 Mensageiras d'amor immaculadas,
 Que levaran nos seos palpitantes³
 Do novo verbo os hábitos amantes.

III

¿Cando do ceo a voz será cumprida?
 ¿Cando será chegado o gran momento?
 ¿Cando será da Trevoa⁴ redimida?
 ¿Cando será propio o cumprimento?
 ¿Cando do español pobo a prometida
 Terra chegará ó conocimiento?
 Así as ferventes lonas preguntaban,
 E as remotas prayas auguraban.

¹ Vart. traballaran.

² Vart. estremecidas.

³ Varts. Que levaran nos seos seus turgentes / Do novo verbo os hábitos potentes (ardentes). / Que levaran nos seus seos ferventes / A voz: *Ide e levade a todas gentes*.

⁴ sic.

IV

Pra levar ás Regións apartadas
 A donde o sol seu carro ardente gira
 E do Favonio as prayas almejas
 E a donde o verbo eóo geme e suspira:
 Para isto vós fostes destinadas,
 E para que no mundo se cumprira
 O que dixera aquel con certidume:
E das illas a grande multitude.

V

Tres eran, porque tres foran contadas
 As profecías da remota idade;
 Tres foran, porque tres fono alabadas:
 A patria, a fe, o amor da humanidade;
 Tres eran porque tres foran chamadas
 As personas da Santa Trindade;
 Tres eran porque en tres a luz saía
 Do Padre, de Jesús e de María.

VI

Ostentan todas o brillante sino,
 Aquel signo⁵ d'amor e de piedade,
 Que nos ceos o grande Constantino
 Já contemplara na pasada idade:
 E parece q' o sino⁶ peregrino⁷
 As tréboas alumía e con verdade
 Vaya⁸ levando ó ignoto súas mercedes
 E diga: *En este signo⁹ venceredes.*

⁵ sic.

⁶ sic.

⁷ Vart. alto e divino.

⁸ sic.

⁹ sic.

VII

Van as lonas rotundas e curvantes¹⁰
 Cumprindo a voluntá dos altos ceos,
 Na súa curvatura semellantes
 Aos virgíneos, espongentes seos
 Trimentos¹¹ e gentis e palpitantes
 D'amor, levando seus puros deseos;
 Tanto unha fe maravillosa e pura
 Predecira tan magnífica envoltura.

VIII

Unha d'elas, que adiante o mar navega,
 Ostenta o ilustre nome de María;
 Crara tamén por lle chamar Gallega,
 Que tanto unha gallega ser debía:
 A outra hé a Pinta que nunca sosega
 Por cortar primeira a longa vía;
 E detrás ven a Niña soadora
 Non certo Niña, mas que grande fora.

IX

¡Oh!, como forte e intrépida navega
 A máis de todas naos a soberana;
 ¡Oh!, como fende a boa nao Gallega
 A grandiosa, marítima sabana;
 Como gallarda e intrépida desprega
 A gloriosa enseña capitana;
 Como as ben veladas compañeiras
 Seu éxodo gentil seguen ligeiras.¹²

¹⁰ Vart. enchidas e branqueantes.

¹¹ sic.

¹² Vart. veleiras.

X

E tres foran tamén os animadores
 Dos tres pequenos leños espalmados;
 Tres capitáns ilustres, os millores
 De cuantos son no mundo celebrados,
 Cuyos tres grandes nomes soadores
 Serán do Eóo ao Véspero afamados;
 Os tres d'esforzo e d'ánimo excelente,
 Os tres a cual máis forte e máis prudente.

XI

¿Que queren?. Redimir do Occidente
 Os misteriosos e remotos niños;
 ¿Que buscan?. Demandar¹³ ca proa ardente
 Do almo sol os magníficos camiños.
 ¿Que levan?. Con fe grande e potente
 A fe de Cristo nos tentidos liños.
 ¿Que pretenden?. Cubrir d'inmensa gloria
 A España con longuíssima memoria.

XII

Entretanto as antenas¹⁴ fervorosas,
 Onde os amigos ventos asopraban
 C'un esforzo de ferro valerosas,
 Ousadamente o incógnito abordaban
 E nova luz gentil as generosas
 Po-lo irredento pélagos lanzaban;
 ¡Oh!, con que esforzo, e con que piedade
 Afrontaban a ignota inmensidade.

¹³ Vart. emular.

¹⁴ sic.

XIII

Asopaban as brisas sonoras¹⁵
 Das partes do Oriente e as lonas boas
 Encurvadas, gentiles e fermosas
 Despregan todas súas amalloas:
 Branquexan¹⁶ as carenas espaciasas,
 Erguen argento as cortadoras proas,
 E donde queira q'estas van cortando
 Van o nome d'España¹⁷ levantando.

XIV

Branqueando van as lonas ben bojeadas¹⁸
 Baixo¹⁹ das brisas rápidas marinas
 En confusión garrida despregadas
 E cuabras e grandísimas latinas;
 E unhas coas outras mesturadas
 E treos e bonetas peregrinas:
 Así vai navegando a forte flota
 Tendendo as brancas de gaivota.²⁰

XV

E a según as proas van cortando
 En crespó argento as ondas convertendo,
 Vai o Ignoto os seus velos recollendo
 E súas densas nebras²¹ retirando
 Maravillosas; e o Ocaso horrendo
 Vai tamén os seus velos enrolando
 Tenebrosos, sentis e vagorentos
 Aos alongados seus entendementos.

¹⁵ Vart. presurosas.

¹⁶ sic.

¹⁷ Vart. da patria.

¹⁸ sic.

¹⁹ sic.

²⁰ sic.

²¹ sic.

XVI

Tal aquela q'amei un tempo, cando
 Ilusión inflamaba o meu deseo,
 Que quezáis sin querer iba amostrando²²
 Seus brancos faldrales e branco seo:
 Tal o enchido velamen imitando
 D'esta a brancura, e un e outro treo,
 Tal as proas con forte movemento
 Erguían branca escuma e branco²³ argento.

XVII

¡Oh!, con canta ufanía e formosura
 Despregan as hispanas carabelas,
 Deslumbrantes de mística brancura,
 A rica²⁴ pompa das tendidas velas:
 Tal soe desposada virgen pura
 As gasas súas altas e majelas²⁵
 Con gracia despregar ó leve vento
 Que as bica quezáis d'amor famento.

XVIII

¡Oh!, cuan garrida²⁶ a flota navegando
 Vai demandando as ignoradas zonas,
 Da redención os signos ostentando
 Na bella pompa das tendidas lonas:
 Nos seus seos magníficos levando
 O novo Verbo das regiões eoas,
 Murmurando no cándido roupage
 Un misterioso e incógnito language.

²² Vart. Q'iba por este mundo despregando.

²³ Vart. crespo.

²⁴ Vart. leda.

²⁵ *Maxencias* son as roupas de gala que as xentes do campo en Galicia vesten nos días de festa. En castelán hai a verba: «majo, a» do latín *magnus*. Pondal utiliza a mesma fonte etimolóxica e crea unha verba que rime con «velas».

²⁶ Vart. gallarda.

XIX

E van dicindo as triunfadoras proas:
 «Fervorosas o incógnito abordemos.²⁷
 Certo non somos nós ao mundo²⁸ boas
 S'argento soador ben non erguemos,
 E desde o Ocaso hasta as Regións eoas
 O terráqueo²⁹ caos non vencemos;
 E levemos do ignoto ó máis lejano
 O grande e celebrado nome³⁰ hispano.

XX

Cumpramos as antigas profecías
 Que o Bóreas sonoro e fugitivo
 Mensageiro celeste prometías
 No noso bosque prácido nativo
 Deixando mil salvages harmonías³¹
 Antr'o noso gentil follaje estivo,
 Movéndonos cal cordas d'un salterio
 A vencer o terráqueo misterio.»

XXI

E van decindo: «Pobos do Favonio,³²
 Aprestade vosa fe, vosos altares;
 Nova credenza, novo testimonio
 Que farán crugir vosos palmejares;³³
 As moradas do craro Hiperonio³⁴
 S'esconden nas regioes³⁵ estelares.
 Preparade a irredente ruda fronte
 A recibir de Cristo a sacra fonte.»

²⁷ Vart. O misterioso caos abordemos.

²⁸ Vart. á humanidade.

²⁹ Vart. misterioso.

³⁰ Varts. verbo, genio.

³¹ sic.

³² *Mit.* E o mesmo que Céfiro, un dos catro ventos da mitoloxía román, que sopraba do occidente traendo frescura. Pondal, aquí se refire ós pobos das terras descoñecidas do Occidente.

³³ Vart. Nós levamos nas lonas singulares.

³⁴ *Mit.* Pai do Sol, esposo de Etra.

³⁵ sic.

XXII

As aguzadas proas enfiando,
 Ben bojeadas as tendidas velas,
 Detrás de si longuísimas deixando
 Tres grandes e magníficas³⁶ estelas,
 Van O ignoto Ocaso demandando,
 As tres fortes e ousadas carabelas;
 E as sonoras ondas que cortaban
 Do peso da súa gloria se queixaban.

XXIII

Cortando van os mares diligentes
 Trazando bellos surcos peregrinos
 No Oceano, ledas e conscientes
 Dos seus grandes e magníficos destinos:
 Posta a súa vontade, posta a mentes
 Nos alongados reinos ponentinos,
 Por detrás tendo as patrias saudades,
 Por diante do Oceano³⁷ as soedades.

XXIV

Aos sonoros ventos depregadas
 Gaviias gentis, ás alas das gaviotas
 Somellantes,³⁸ que cóncabas e encurvadas
 Se balancean sobre as prayas notas
 Da doce Arousa, bellas e envergadas
 Gallardamente, a donde o bello día
 Esconde a fronte, tenden a longa vía.

³⁶ Vart. branquísimas.

³⁷ Vart. ignoto.

³⁸ sic.

XXV

Cal dos cisnes nas alas levantadas,
 Cando cruzando a rápida corrente
 Do Castro tortuoso as perfumadas³⁹
 Brisas sofan soar antigamente
 Mil bellas armonías, tal nas curvadas
 Lonas, con un sonido bello e ingente,
 Das fortes naos con gemido brando
 No tendido velame van soando.

XXVI

Das ibereanas arriscadas naos
 Tendidas van as brancas cotonías
 Con brando movemento, e os ventos vaos
 As impelen pl'as rutas largazías:
 Asopra o vento⁴⁰ eonio, e nos ollaos
 Erguendo van mil rudas armonías
 As súas fazeiras⁴¹ tímidas hinchando
 Da nobre España os feitos celebrando.

XXVII

Po-lo pélagos inmenso que redimen
 Compren as naos súa longa vaguedade,
 E a un tempo as alas cándidas⁴² esgrimen⁴³
 Con unha fervorosa vontade
 Donde o audaz tallante rostro imprimen,
 Gran fe as compunge e celo e piedade;
 E á grande inmensidá pr'onde resbalan
 De fe tan sólo e libertade falan.

³⁹ Vart. regaladas.

⁴⁰ Vart. brando.

⁴¹ sic.

⁴² Vart. férvidas.

⁴³ Vart. E as brancas lonas contra o ignoto esgrimen.

XXVIII

¡Oh!, canto tempo andaran afanadas
 Po-las vías magníficas e longas
 Dos sonorosos ventos ben inchadas
 As brancas alas cóncavas e congas,
 As vías emulando sublimadas
 Por donde ti, ¡Oh almo sol!, alongas
 Pra parte donde están a noite fría
 E os ponentinos thálamos do día.

XXIX

Mas, cando dormen na súa cova escura
 Os ventos e moderan seus avances,
 O cruzamen e esbelta arboladura
 Moven con airosísimos balances:
 Co movemento da gentil pendura
 Parece q' o penol Oceano alcances;
 E van c' un bello andar, de cando en cando
 O aire as curvas rodas amostrando.

XXX

E vai decindo⁴⁴ a forte capitana
 Ás que con ela ven⁴⁵ o mar cortando:
 «Ti doce Niña, e ti Pinta liviana
 Miña bandeira vinde demandando;
 Fagamos memoranda⁴⁶ a gloria hispana
 O misterioso incógnito abordando;
 Fagamos q' Argos grega⁴⁷ e celebrada
 En longo oblibion sea deitada.»

⁴⁴ sic.

⁴⁵ Vart. veñen con ela.

⁴⁶ Vart. perdurabre.

⁴⁷ Vart. prisca.

XXXI

E así lle tornan as compañeiras:
 «¡Ou!, gentil e fortísima María,
 Cando dianteiras, cando derradeiras,
 Te seguiremos po-la longa⁴⁸ vía:
 Ti marca a longa ruta que ligeiras
 Iremos pl'a⁴⁹ pranura largacía,
 E despregando as nosas ledas galas
 Enfiaremos tuas brancas alas.

XXXII

E vós, bellos Alíseos sonorosos
 Que dos antros magníficos eóos
 Soprades, e nos brancos liños nosos
 Nos encurvas cos vosos sopros bóos,
 Despregade con forza os candorosos
 Seos nosos e seus garridos nóos,
 Pois que levamos a vontá dos ceos
 Nos nosos puros e vírgines⁵⁰ seos,

XXXIII

Das brisas e dos ventos ben queridos
 Fervorosas e bellas compañeiras;
 ¡Oh!, canto as vosas falas bendicidas
 Son e aos nosos oídos lisongeiras:
 As rexións do Véspero garridas
 Vamos da fe de Cristo mensageiras;
 Roguemos sin temor. Vamos a donde
 O sol no Occidente a fronte esconde.

⁴⁸ Vart. ignota.

⁴⁹ sic.

⁵⁰ sic.

XXXIV

Treos, gaviás, bonetas sonoras
 Onde soan do vento as armonías;
 E vosoutras garridas e graciosas
 Q'as alas de candentes cotonías
 Despregades gentis e numerosas,⁵¹
 Cheas de mil salvages sinfonías;
 Levemos as palabras boas e ardentes
 D'aquel que dixo: *Ide a todas gentes.*»⁵²

XXXV

Unhas ás outras tácitas alentan.
 Unhas ás outras férvidas animan
 Por a meta alcanzar q'ousan e intentan,
 E q'os mundos incógnitos rediman:
 Unhas cas outras falan e argumentan,
 E parece que luitan e que giman.
 Tanto podes, ¡Oh fe!, q'as insensibres
 Cousas fas elocuentes e sensibres.

XXXVI

E van dicindo⁵³ as fervorosas lonas
 O curso unhas e outras s'aguillando:⁵⁴
 «Lona piadosa que sonora sonas
 Un himno victorioso levantando.⁵⁵
 Prestas boguemos⁵⁶ ás remotas zonas
 Po-lo infinito un cántico entoando;
 Q'a morte venza o longo bogar noso⁵⁷
 Con un éxodo forte e generoso.

⁵¹ Vart. armoniosas.

⁵² Vart. *Ide, e levade a fe a todas gentes.*

⁵³ sic.

⁵⁴ Vart. se animando.

⁵⁵ Vart. Teu trunfo en roucos cantos celebrando.

⁵⁶ Vart. levemos.

⁵⁷ Vart. Que venza a escuro olvido o bogar noso.

XXXVII

A todos bellos sopros, todos ventos
 Que cortar⁵⁸ soen as etéreas salas,
 Os nosos bellos seos timorentos
 Despreguemos, as nosas brancas alas:
 Pois cumpramos os eternos mandamentos
 Tendendo do vento as nosas bellas galas,
 Pois levamos en nos o verbo arcano
 E o verbo de Cristo, e o verbo hispano.⁵⁹

XXXVIII

Pl'a⁶⁰ inmensidá levemos a ala nosa
 E n'ela a fe de Cristo se dilate,
 E do infinito a esfinge misteriosa
 Libremos un heróico combate:⁶¹
 Desd'os berces d'Aurora radiosa,
 A donde o sol ousado⁶² curso abate,
 Que confese vencido o Oceano:
Creo en Dios e no forte peito hispano.»

XXXIX

Os testáceos gentis⁶³ no ponto fundo
 Que no nativo areallo se criaban,
 Onde atentando o incirco jocundo
 Os rutilantes cornos alongaban,
 E os escamosos brutos q'o profundo
 Espacioso pélagos povoaban,⁶⁴
 Decían:⁶⁵ *Certo os días son chegados*
*Que prometeran os celestes fados.*⁶⁶

⁵⁸ Vart. soprar.

⁵⁹ Vart. Levamos ao ponente escuro e arcano. / E o bóo verbo de Cristo e o verbo hispano.

⁶⁰ sic.

⁶¹ Vart. Un memorando e extremo combate.

⁶² Vart. ardido.

⁶³ sic.

⁶⁴ sic.

⁶⁵ sic.

⁶⁶ Vart. antigos.

XL

E croado d'estrellas, centelleando
 Do fondo⁶⁷ abismo seu, exgrama⁶⁸ o infinito:
 «Estas van meus espacios abondando
 Gloriosamente según fora escrito;
 Meus misteriosos velos apartando,
 Buscando o meu non abordado lito;
 Cantemos todos, ¡Oh regións serenas!
 A gloria⁶⁹ das fortísimas entenas».⁷⁰

XLI

A Nereida branca,⁷¹ que cortando
 Por ir o ignoto mar, bella e desnuda,
 O sonido das proas escuitando,
 A cordo do bello rostro o temor muda,
 E os antigos dioses invocando
 Vai que lle presten generosa ajuda,
 Que cré⁷² que tragen⁷³ novos ideales
 Ao mundo e novos dioses inmortales.

XLII

E vai decindo a bella magoada:
 «Os tempos antiquísimos pasaron,
 E outro tempo, outra idade sublimada
 Os dioses inmortales ordenaron:
 Os dioses d'outra idade já pasada
 Vencidos d'outros dioses s'alongaran;
 ¡Ay!, q'uns audaces leños peregrinos
 Van a mudar do Oceano os destinos.

⁶⁷ Vart. azul.

⁶⁸ sic.

⁶⁹ Vart. O trunfo.

⁷⁰ sic.

⁷¹ sic.

⁷² sic.

⁷³ sic.

XLIII

Son estes os que foran prometidos
 Dos antigos videntes e profetas,
 Por quen os longos mares redimidos
 Foran, e súas ondas inquietas
 Cos mundos librar desconocidos,
 E as negras sombras dos fados sujetas
 Q'envolven ó viandante e a nebulosa
 Terra alumbran de luz esplendorosa.»

XLIV

A Sybila do ignoto así decía,
 Como si fose con⁷⁴ escuro canto
 Que más ben certamente parecía
 Un magoadado e saudoso pranto:
 E cal a pitonisa padecía
 Das fillas de Nereo⁷⁵ o gran quebranto,
 Das fillas de Nereo que saudosas
 Saben cousas futuras misteriosas.

XLV

«Cumprimos as antigas⁷⁶ profecías
 De conducir o sopro peregrino,
 Cal já profetizara o bóo Isaías,
 Po-lo alongado reino neptunino
 E po-las soedades largacías
 Q'escumar fai noso espalmado pino;
 Impulso misterioso nós seguimos
 E a forte voz do Sinai cumprimos.

⁷⁴ Vart. vago e.

⁷⁵ *Mit.* Deus do mar, marido de Doris e pai das Nereidas.

⁷⁶ Varts. celestes, misteriosas.

XLVI

Sabe q'en lides ben experimentados⁷⁷
 A vencer ou morrer somos afeitos,
 E a temer non eran costumados
 Os españoles valerosos peitos:
 Non temen eses teus escuros fados
 Quen os lindes do mar hachara⁷⁸ estreitos;
 A nosa grande e estrema⁷⁹ bravura
 Non teme a tua grandeza horrenda escura.

XLVII

E non tememos o teu grande imperio,
 Ignotas vías, sonorosos⁸⁰ ventos,
 Nin o diverso e incógnito hemisferio,
 Nin os teus feros⁸¹ baixos turbulentos:
 Nin teu gigante e hórrido⁸² misterio,
 Nin os⁸³ trópicos curvos truculentos,
 Que nos ampara po-las ondas frías
 O que guiara ó fillo de Tobías.»

XLVIII

Geme o Océano baixo o peso grave
 Dos españoles peregrinos rostros;
 E ben parece que vencido alabe
 Ós que vencen d'ignoto os feos mostros,
 E da espalmada e da pungente trabe
 Despede o mar fosforescentes lostros
 E co peso do Hispano e o gran Colombo,
 Parez q'abaixe o gigantesco lombo.

77 sic.

78 sic.

79 sic.

80 Varts. esquivos, adversos.

81 Varts. feos, negros.

82 Varts. férrido, tácito, incógnito.

83 Vart. teus.

XLIX

Entretanto, a española lasa flota,
 Liberatriz do férvido Oceano,
 Traballa ousadamente a longa rota
 Por romper de natura o fondo arcano:
 ¡Oh!, cuantas veces na región remota
 A viches almo sol e soberano,
 Voltas as proas para as partes onde
 O día luminoso a fronte esconde.

L

Bogan as naos estreitamente unidas
 Por unha soa e forte vontade
 Ó glorioso curso constringidas
 A un tempo por pungente piedade:
 E a un tempo as alas férvidas e ardidias
 Esgrimen contra ignota inmensidade,
 Cal se voxo intrépido emularan,
 E as unhas ás outras s'esforzaran.

LI

O salso abismo á ibera fe sucumbe,
 E o largo pano nas excelsas cimas
 Parece que co rouco vento zumbe
 Unhas salvages⁸⁴ e triunfantes rimas:
 Parece q'un gemido, en fin, retumbe
 En donde ibera proa o fio imprimas,
 Como se baixo o forte peito hispano
 Suspirase vencido o Oceano.

⁸⁴ Varts, sonoras, gloriosas.

LII

Como os angeles maos, mais n'así maos,
 As arriscadas alas despregando
 Andaran explorando⁸⁵ o escuro caos,
 O abismo longamente traballando,
 Da luz en busca dos celestes caos,
 O aire caliginoso trompetando;
 E o eter cego muito se queixara
 Das longas alas e da forza rara.

LIII

Tal estes con esforzo longamente
 As rutas do infinito traballaran,
 E coa proa férvida e pungente
 O deserto das auguas escumaran,
 E po-lo caos, nova luz fulgente,
 Das audaces entenas⁸⁶ espallaran;
 E por diante lle fuge o caos horrendo
 Seus misteriosos velos recollendo.

LIV

Mas o genio⁸⁷ do mal que vigilaba
 E mil males na mente revolvía,
 Cando a flota mirou que navegaba,
 De dolor ambos labios se mordía
 E dixo, como quen muito cuidaba:
 «¡Oh!, como corta a prolongada vía,
 Como cuberta de gentil beleza
 Corta dos longos mares a longueza.⁸⁸

⁸⁵ sic.

⁸⁶ sic.

⁸⁷ Vart. esprito.

⁸⁸ Varts. Cuan bellas as súas alas alongadas. / As nosas bellas alas compasadas (despregadas).

LV

¡Oh!, cuanta bella e espléndida brancura,
 Cuanta esperanza, cuantos puros veos,
 Cuanta beleza, cuanta idea pura
 Levan nos seus gentís e brancos seos;⁸⁹
 Canta⁹⁰ pureza, canta⁹¹ formosura
 Pl'o mandato levan⁹² dos altos ceos.
 ¡Oh!, como afincan súas brancas galas
 Os nosos feitos, nosas bellas alas.⁹³

LVI

¡Oh!, quen deter, quen refrear pudiera
 O seu soberbio e intrépido ardimento.
 Quen pudiera vencer ó que lle dera
 A forza do seu grande⁹⁴ mandamento,⁹⁵
 Que da potente voz'q'obedecera
 Non cumprira seu grande cumprimento.
 Canta gloria magnífica alcanzara
 Aquel q'as fortes lonas refreara.

LVII

Dixo, e profundamente suspirando,
 Amargo verte e doloroso pranto
 A victoria temendo e contemprando
 Das fortes lonas que⁹⁶ acometen tanto:
 E cuabras e latinas despregando,
 A forte flota e peregrina, en tanto,
 Escuma longamente a longa vía,
 Q'un espírito sublime a move e guía.⁹⁷

⁸⁹ Vart. levan nos puros e virgíneos seos.

⁹⁰ sic.

⁹¹ sic.

⁹² Vart. cumprir.

⁹³ Vart. Como fortes navegan, como avanza / E fortemente a longa meta alcanza.

⁹⁴ Vart. alto.

⁹⁵ Vart. atrevimento.

⁹⁶ sic.

⁹⁷ Vart. Q'espírito misterioso (intenso esforzo) impele e guía.

LVIII

Muitas veces, ¡Oh lúa!, no profundo
 Dos ceos mostrando o espléndido contorno,
 Mostraches o sembrante cheo e rotundo,
 Mostraches o falcado e curvo corno;
 Muitas do teu camiño vagabundo,
 Co teu cortexo⁹⁸ rutilante en torno,
 Viche as lonas que tanto ousaran
 Antes q'ás ledas prayas arribaran.

LIX

Libran ó escuro ignoto tan temido
 As fortes naos o homérico⁹⁹ combate,
 E o irredente pélagos vencido
 Já sin forza o espalmado flanco bate;
 Mais o ánimo ibérico aguerrido
 Sentía o pungentísimo acicate
 Da fe q'interiormente o atormentaba¹⁰⁰
 E ¡*Fiat lux!*, gigante lle gritaba.

LX

Compren as naos a súa longa vaguedade
 O misterioso pélagos escumando,
 Ó caos prometendo liberdade,
 O misterioso incognito abordando,
 Po-los campos da ignota inmensidade
 Nova luz fervorosa espallando.
 Tanto podes, ¡Oh fe!, nos teus empeños,
 Que deches vontade a uns rudos leños.¹⁰¹

⁹⁸ sic.

⁹⁹ Vart. o heróico.

¹⁰⁰ Vart. aguillaba.

¹⁰¹ Vart. Q'á piedade moveche uns rudos leños.

LXI

O vooz compren glorioso, en tanto,
 As audaces e férvidas entenas,
 Que máis que todas foran grande espanto
 E oprobio das meónicas Camenas
 Que de deter capaces co seu canto
 Certo non foran total'as sirenas;
 E parez que co¹⁰² vento resoando,
 ¡Plus Ultra!, ó escuro caos van gritando.

LXII

Elas foran d'intrépido ardimento,
 Anque poucas en número contadas,
 E deitaran en longo esquecemento
 Argos e outras naos celebradas,¹⁰³
 E dignas po-lo lento roburento
 De ser aos altos ceos sublimadas;
 Ligeiras, diligentes, obedientes;
 Non menos q'obedientes, diligentes.

LXIII

¡Salve! españolas, victoriosas¹⁰⁴ lonas.
 ¡Salve! españolas, fortunadas naos¹⁰⁵
 Que redemestes as ignotas zonas,
 Que escrarecestes o terráqueo caos:¹⁰⁶
 Vós alcanzastes¹⁰⁷ inmortaes¹⁰⁸ coronas,
 Vós desterrastes mil temores vaos,
 Vós con lazos ferventes e profundos
 Enlazastes a uns e outros mundos.

¹⁰² Vart. ao.

¹⁰³ Vart. As d'Eneas e Ulises celebradas.

¹⁰⁴ Vart. vencedoras.

¹⁰⁵ Vart. Que vencestes do ignoto os fados maos.

¹⁰⁶ Vart. Que vencestes do globo o escuro (cego) caos.

¹⁰⁷ Vart. merecestes.

¹⁰⁸ sic.

LXIV

¡Naos gentis! vosoutras as primeiras
 Descubristes un bello mundo,
 E levastes a fe, boas mensageiras,
 No velamen franquísimo e rotundo;
 E levastes ás prayas derradeiras
 Do ignoto¹⁰⁹ novo verbo, puro e mundo.
 Vos serés, po-las fortes voluntades,
 Admiración eterna das edades.

LXV

Cale o voxo¹¹⁰ d'Ulises o facundo;
 Cale o voxo do Peno¹¹¹ celebrado;
 Cálese todo lino que no mundo
 Fora, no mundo aos ventos despregado
 Que d'un e d'outro o curso vagabundo
 Por vós en longo olvido fui deitado;
 E deitará por sempre o voxo voso
 Todo voxo futuro e generoso.¹¹²

¹⁰⁹ Vart. Ocaso.

¹¹⁰ Vart. curso.

¹¹¹ Do *Lat. Poenus*, que significa *cartaxines*. Aquí Pondal se refire a *Anibal* que venceu ó xeral román Cayo Terencio Varrón na batalla de Canas.

¹¹² Varts. andacioso, e venturoso.

LXVI

Celebrarán o voso voso ousado
 O mar Caribe e as illas de Bahama,¹¹³
 E Orinoco e Amazonas dilatado,¹¹⁴
 E o hórrido deserto d'Atacama;^{115, 116}
 E Tonga¹¹⁷ e Cotopáxi¹¹⁸ nomeado,
 E Napo¹¹⁹ e Curitiba¹²⁰ e Tequendama;¹²¹
 Desde as Osas espléndidas¹²² e frías
 Do Sur ás celebradas Tondrerías.^{123, 124, 125}

LXVII

Voso éxodo fui grande e nome eterno
 Deixou¹²⁶ a voso luita¹²⁷ gloriosa;
 E nin a negra envidia, nin o inferno
 Podrán escurecer a gloria voso:
 ¡De quanto¹²⁸ pode nobre impulso¹²⁹ interno,
 Quanto unha vontade generosa!¹³⁰
 As edades de vos dirán: *Veceran*
O que outras vencer nunca puderan.

113 Vart. O trunfo voso e voso longa fama.

114 Vart. E o Amazonas grande e sublimado.

115 Varts. E os desertos do Chaco e d'Atacama. / E os ermos do gran Chaco e Atacama.

116 *Geog.* Vasto deserto salitroso na provincia do mesmo nome en Chile.

117 Illas do Archipiélago Amigos en Oceanía.

118 Unha das máis altas montañas dos Andes de Ecuador onde está o volcán do mesmo nome.

119 *Geog.* Grande río de Ecuador que desemboca no Amazonas.

120 *Geog.* Río do Brasil.

121 *Geog.* Salto de agua no río Bogotá, a pouca distancia da capital de Colombia.

122 Vart. magníficas.

123 Montañas de Tondre, na provincia de Saskatchewan no Canadá.

124 Varts. hasta as mudabres, apartadas.

125 Vart. E todas gentes (edades) desde as frías Osas / As nubes Magallánicas radiosas.

126 Vart. deixara (sic).

127 Vart. ruta.

128 sic.

129 Vart. esforzo.

130 Varts. fervorosa.

LXVIII

¿En que bárbaro¹³¹ clima, en que distante
 Porto n'hé voso feito nomeado?
 ¿En que bárbara lingua,¹³² en que elegante soante
 Fala¹³³ n'hé voso nome celebrado?
 ¿En que escura enseada, en q'ola resoante¹³⁴
 Ou de louro cabelo ou atezado?
 ¿Cal río, en fin, de vos non fala ou fonte,
 Ou cal nómada tenda ou rudo monte?

LXIX

En vano altivos ante vos s'ergueran
 Os hercúleos sinais celebrados;
 En vano os priscos povos n'eles leran
 Os antigos letreiros sublimados
 Que decían a quen os entenderan
 Que detiñan ós leños esalmados:
 ¡*Non Plus Ultra!*, con un escuro berro
 Que gelara d'espanto ó duro ferro.

LXX

En vano, en vano a Esfinge poderosa
 Gardara o seu terrible misterio,
 E falar evitaba silenciosa
 Premendo o cetro do terrible¹³⁵ imperio,
 Despedindo unha luz caliginosa,
 Envolvendo o terráqueo hemisferio,
 Mostrando un sembrante bruto e duro
 Geroglífico andar, inmenso e escuro.¹³⁶

¹³¹ Vart. incógnito, remoto.

¹³² Vart. fala.

¹³³ Vart. lingua.

¹³⁴ Vart. habitante.

¹³⁵ sic.

¹³⁶ Vart. Manifestando no sembrante escuro / Geroglífico inmenso, á vista duro.

LXXI

Con un sublime voxo andacioso
 Rodeando o terráqueo volume,
 Cumpriras a visión do fervoroso
 Que dixera: *Do mar a multitime*;
 E de Pedro singelo e fervoroso
 Levaras no branquísimo velume
 Esta fe gentil da que nunca dudara
 Por muito que nas auguas vacilara.

LXXII

E cal bellos heraldos destinados
 A cumprir a celeste vontade,
 Escumastes os mares alongados
 Por redimir á escura humanidade;
 E levaches¹³⁷ ós povos ignorados,
 Que dormían en longa escuridade,
 Nos vosos seos brancos e rotundos
 Eterna luz ós ignorados mundos.

LXXIII

E de fe vos cingistes animosas,
 E do sol o glorioso curso ousastes,
 E despregando as alas candorosas
 Tras del ousadamente vos lanzastes:
 E po-las salsas rutas misteriosas
 O seu curso grandísimoo emulastes,
 Rodeando¹³⁸ á par del, o ignoto mundo
 Con un curso longuísimoo e rotundo.

¹³⁷ Vart. arribaches.

¹³⁸ Vart. Explorando.

LXXIV

E cingistes o globo inexplorado
 Con un sublime lóstrego de gloria;¹³⁹
 Certo, ó Saturno amigo comparado
 Cousa sería leve e transitoria,
 E certo voso voxo celebrado
 Fatigará sempre a futura historia,
 E as Musas meonias celebradas
 Serán do voso voxo avergonzadas.

LXXV

Non fui victoria dura e sanguinosa
 Q'as leis da humanidá colculca e afrenta,
 Mais fui victoria nobre e generosa,
 Victoria inmaculada e non cruenta:
 Fui victoria sublime e piadosa
 Máis que toda victoria roburenta,
 Non po-las duras armas, mas samente
 Victoria po-la fe grande e potente.

LXXVI

Vós, da fe tansoamente despregadas,
 Tanto, tanto pudesdes, tanto ousastes,
 E po-la fe sublime recurvadas,
 Afnda máis que pl'o vento, tanto obrastes;
 Máis que por humano esforzo gobernadas
 Vós fostes victoriosas¹⁴⁰ e chamastes¹⁴¹
 Dos seos do caos antigos e profundos
 Outro mar, outras terras, outros mundos.¹⁴²

¹⁴⁰ Vart. vencedoras.

¹⁴¹ Vart. evocastes.

¹⁴² Varts. Outros ceos, outros astros, outros mundos.

LXXVII

¿Pasará voso nimbo radiante
 Q'a vosa memoranza cingira?
 ¿Pasará voso feito roburento
 Cal todo soe pasar?. Non pasará.
 ¿Poderá, longo e esquivo¹⁴³ esquecemento
 Escurecervos? Non, non poderá;
 Durará voso feito soberano
 Canto durar o férvido Oceano.

LXXVIII

Se da historia dos homes se borrara
 Toda memoria intrépida e constante;¹⁴⁴
 S'o voso feito nobre s'eclipsara
 Con súa luz magnífica e radiante,¹⁴⁵
 Un pouco que quedara ó mundo honrara.
 Non sólo voso luz¹⁴⁶ fora bastante,
 Non sólo honrara a España¹⁴⁷ con verdade,
 Mas honrara tamén á humanidade.

LXXIX

As prayas que da trévoa^{148, 149} libertastes
 Do escuro Ocaso ás regións coas;
 O surco que no Oceano deixastes
 Cas máis ousadas e robustas¹⁵⁰ proas;
 Os povos¹⁵¹ q'a unha nova fe chamastes
 Cas súas terras hórridas e soas:
 Todo q'a terra ten, canto o mar baña,
 Dirán eternamente:¹⁵² *¡España, España!*

¹⁴³ Vart. negro.

¹⁴⁴ Varts. trunfante, cortante.

¹⁴⁵ Vart. sublime e rutilante.

¹⁴⁶ Vart. honor.

¹⁴⁷ Vart. á nobre.

¹⁴⁸ sic.

¹⁴⁹ Vart. do olvido.

¹⁵⁰ Vart. ferventes.

¹⁵¹ sic.

¹⁵² Vart. Proclamarán por sempre.

1880

1880

1880-1881 ...

1881

1881

1881-1882 ...

1882

1882

1882-1883 ...

- 1880-1881 ...

1880-1881 ...

CANTO VII

CONTINÚA A RUTA

I

Cortando vai o abismo turbulento
 A denodada flota¹ iberiana,
 Posto nos ceos o seu glorioso intento,
 E na patria dos Cides soberana,
 Que ben sabe q' o gran liberamento
 O ceo ll'encomendara, e q' a lexana²
 Región³ do Oceano, q' ela procuraba,
 Súa liberazon⁴ d'ela esperaba.

II

Durante a luz diurna se⁵ acercaban,⁶
 Pois a conserva non romper querían;
 Cas izadas bandeiras as señas daban
 Que nos excelsos topes se mecían:
 Po-las noites con luces se guiaban
 Que nos altos penoles encendían,
 Que cautela e pericia certamente
 Soen vencer todo traballo ingente.

III

Agora a luz⁷ misteriosa ascendendo,
 Agora descendendo no horizonte,
 Agora como sempre aparecendo
 O almo sol, dios d'eterna fonte:
 Agora os mesmos astros revolvendo
 Revelaban dos ceos a mesma fonte;
 Con eles soe vir Monotonía,
 E o tedio e o noxo da dura vía.

¹ sic.

² sic.

³ Vart. parte.

⁴ sic.

⁵ sic.

⁶ Vart. se avisaban.

⁷ Vart. Diana.

IV

Durante o día⁸ a gente denodada
 Unha doce alegría experimenta,
 E o traballo diurno alborozada
 Leva diligentísima e contenta:
 Mas cando o sol descende á súa morada
 Longínqua⁹ e surge a noite¹⁰ timorenta,
 Cobre ós fortes a noite, mas ó nobre¹¹
 Peito ibero, unha eterna gloria¹² cobre.¹³

V

Outras veces a fúngida ansiedade,
 Monotonía, noxo e dubdanza¹⁴
 Sobr' eles veñen coma tempestade
 Que ll'apaga¹⁵ o faro da¹⁶ esperanza:
 Mas ll'opoñen ardente vontade
 E férrea esperanza, e férrea confianza;
 Juntan peitos bóos e quebrantados
 Con aqueles afeitos¹⁷ infamados.

VI

Entanto, o sol sublime e magestuoso,¹⁸
 Segundo os notos rumbos peregrinos,
 Demanda, cal baxel maravilloso,
 Os ponentinos misteriosos niños:
 Cal baxel do infinito portentoso
 Que de luz tende os seus radiantes liños,
 Os fortes con triganza e anhelos ingente
 O contempran fundidos no Occidente.

⁸ Vart. Coa luz eoa.

⁹ sic.

¹⁰ sic.

¹¹ Vart. de robre.

¹² sic.

¹³ Vart. Peito ibero, unha gran tristeza cobre.

¹⁴ sic.

¹⁵ Vart. escurece.

¹⁶ sic.

¹⁷ sic.

¹⁸ Vart. luminoso.

VII

Mas etretanto, aqueles que cortando¹⁹
 Os mares van con ánimos valentes²⁰
 Van navegando e van experimentando
 Mil inquietudes rudas e torquentes:
 Q'a grande inmensidade comparando
 Vencida coa que fenez pl'as fendentes
 Proas, ben reconocen q'a distanza²¹
 Que lle marra hé sobreja²² en comparanza.

VIII

E van temorosos de avasallar,
 Que ningún deles quer retroceder;
 Se fraqueza os move a fraquear,
 Nobre esforzo os obriga a non ceder:
 Se desesperaran sin desesperar,
 Esperanza os obriga a non ceder.
 Primeiro que ceder e que fuxir,
 Antes queren morrer que non vivir.

IX

As nites misteriosas e caladas
 Do trópico mostran silenciosas
 En brillante escudo as súas miriadas
 De lumbreros sin conto tembrorosas
 Po-los tendidos ceos espalladas
 Cal bobinas nos²³ campos saudosas,
 Cal bellas froes do campo que orea
 D'aquel que todo pode e todo recrea.

¹⁹ Vart. Mas aqueles q'os mares van cortando / Cos peitos denodados e excelentes.

²⁰ Vart. ferventes.

²¹ sic.

²² Vart. mayor.

²³ Vart. dos.

X

Aos ollos dos fortes dubidosos
 Todo hemisferio, toda esfinge ingente;
 Aos oídos chega dos famosos
 Ruido sin ruido tansoamente:
 Ás preguntas dos animosos ansiosos
 Permanece calado o Occidente;
 O Occidente silencioso²⁴ zumba,
 Trono da negra noite, do sol tumba.

XI

Entanto a flota plo²⁵ Oceano ingente
 Avanza con fervor levando a proa
 Con indomable²⁶ fe, constantemente
 Para donde Favonio asopra e soa;
 Diante leva q'ageito un trunfo ardente
 Mostra os leños en carena boa,
 Levando ansias ás misteriosas zonas
 O hispano curvo nas tendidas lonas.

XII

Fenden con ruido²⁷ os rostros audaciosos
 Dos españoles leños espalmados;
 Abren os moles²⁸ seos espaciosos
 Os mares nunca d'outros²⁹ navegados;
 Maravíllanse³⁰ os camiños aquosos³¹
 Nunca d'estraño ou propio leño arados;
 E donde quer q'as proas van cortando,
 Van as puras a Cristo confesando.³²

²⁴ Vart. que misterio.

²⁵ sic.

²⁶ sic.

²⁷ Vart. gemen co peso.

²⁸ Vart. brandos.

²⁹ Vart. antes.

³⁰ Vart. Tremem.

³¹ sic.

³² Vart. invocando.

XIII

Compren as naos súa longa vaguedade
 O dilatado pélago escumando,
 Ó caos prometendo liberdade,
 O misterioso incognito abordando
 Po-los campos da ignota³³ inmensidade
 Nova luz fervorosa espallando;
 Canto podes,³⁴ ¡Oh!, fe nos teus empeños,
 Que deches vontade a uns nidios³⁵ leños.

XIV

Navegaban, e en vano procuraban
 O seu tedio domar duro e noxento;
 En vano os frisos ollos alongaban
 Pl'os desertos do líquido elemento
 Do longo navegar, e demandaban
 Seus ollos algún bóo solajamento.
 Todo en van. Os seus ollos se tornaban³⁶
 Defraudados e muito, muito ansiaban.

XV

En vano o espírito³⁷ ousado e vehemente
 Unha vaga resposta demandaba
 Do misterioso e ignoto Occidente,
 Mas formidable canto non calaba
 Con fondo afán; Silencio tansoamente³⁸
 No seu trono de ferro se sentaba
 E aínda parece que sorría
 Con carreiras de ferro que fería.

³³ Vart. salsa.

³⁴ Vart. pucheche.

³⁵ Vart. fracos.

³⁶ Vart. retornaban.

³⁷ sic.

³⁸ Vart. Cingía de nubes a bronceína frente.

XVI

Nunca esfinge gigante³⁹ e silenciosa;⁴⁰
 Nunca espantosa e hórrida⁴¹ quimera
 Impresión como esta temerosa
 No espírito humano produxera
 Como esta soedade⁴² que grandiosa
 E muda, esquiva canto resposta fera⁴³
 Q'interroga, cala e non responde
 E o corpo oculta e non se sabe donde.

XVII

Así os hispanos peitos esforzados
 Que tanto, tanto navegado habían
 De mil males e dudas traballados
 Ao longo navegar non se rendían:
 E po-la patria, e po-la fe animados,
 Aínda máis alá navegarían;
 Máis decenderan con muda fronte
 Aos escuros reinos do Aqueronte.⁴⁴

XVIII

Gime o Atlántico mar⁴⁵ como vencido
 Baixo do peso⁴⁶ das iberas⁴⁷ naos,
 E o seu melancólico gemido
 Leva da escura tréboa ecos vaos
 Que perder teme o seu poder temido
 E seus destinos ásperos e maos
 E súa grande e misteriosa historia
 Baixo o peso fatal de tanta gloria.

³⁹ Vart. sublime.

⁴⁰ Vart. misteriosa.

⁴¹ Vart. alféra.

⁴² Vart. figuranza.

⁴³ Vart. cal deidade grande impera.

⁴⁴ *Mit.* Un dos catro ríos do Inferno.

⁴⁵ Vart. grandioso Atlántico.

⁴⁶ Vart. das proas.

⁴⁷ Vart. hispanas.

XIX

Das lonas os branquísimos⁴⁸ roupages
 Vanos os frescos⁴⁹ Alíseos encurvando
 Como alongadas alas de salvages
 Gaivotas despregadas imitando:⁵⁰
 E parece q'aquelas nas cordages
 Dos rudos fondos vougan murmurando
 D'España o grande nome e as profecías
 Q'ha de cumprir po-las rutas largazías.⁵¹

XX

Como en persecución dos anges⁵² maos⁵³
 Súas arriscadas alas despregaran
 Os angeles⁵⁴ bóos, e o cego caos⁵⁵
 Con raudas alas explorando andaran,
 Tal estes fortes as desertas vías
 Das hercúleas columnas desdeñaran
 Súas lonas ao vento despregando,
 Os reinos do Ocaso demandando.⁵⁶

XXI

Así as proas⁵⁷ intrépidas e ousadas
 Cortando os mares van o forte mando
 Cumprindo, e coas carenas aguzadas
 As inquietas ondas apartando:
 As ondas de Proteo⁵⁸ só cortadas
 Gemen con gran rumor e demandando
 Van as prayas soñadas e distantes,
 Nunca ousadas d'ousados navegantes.

⁴⁸ Vart. magníficos.

⁴⁹ Vart. bellos.

⁵⁰ Vart. Marinas aves curvas imitando.

⁵¹ sic.

⁵² sic.

⁵³ sic.

⁵⁴ sic.

⁵⁵ Vart. Un día os angeles (sic) bóos, e o cego caos.

⁵⁶ Vart. Do escuro Ocaso os mares explorando.

⁵⁷ Vart. gentes.

⁵⁸ *Mit.* Deus do mar que recibiu de Neptuno o don da profecía e foi cambiado de forma para esquivar aos que acosaban con preguntas. Daquí o adxetivo: «proteico», «cambiante».

XXII

En debida conserva navegaban
 Como tiñan por boa costumanza
 E navegar á vista procuraban,
 Mas entre si deixando boa longanza:
 E apoyados en si ben s'apoyaban
 Po-la lei de marítima ordenanza;⁵⁹
 No vagar desunidos⁶⁰ e esparcidos,
 No pensamento fortemente unidos.

XXIII

Cal d'Israel o pobo fervoroso,⁶¹
 Já do⁶² Egypto expulsado^{63, 64} con afán
 Fora cruzando errante e vagoroso
 O feo e gran deserto de Pharan,⁶⁵
 Tal estes o deserto espacioso
 Das auguas vagos escumando van;
 Non columna de nube e fogo os guía,
 Mas fe sublime⁶⁶ e intrépida ousadía.

XXIV

E ao mesmo tempo que cas fortes proas
 Van os términos grandes distanciando⁶⁷
 Da ilustre patria e as soedades
 Do ignoto, van a patria recordando;
 Os seus sublimes trunfos e coroas
 Emular cos seus feitos procurando,
 E recordando os seus gloriosos lares
 E os amados deudos⁶⁸ e lugares.

⁵⁹ Vart. Por súbito rebato ou venturanza.

⁶⁰ Vart. descingidos.

⁶¹ Vart. Como aquel pobo rudo e fervoroso.

⁶² sic.

⁶³ sic.

⁶⁴ Vart. acosado.

⁶⁵ sic.

⁶⁶ Vart. vontade.

⁶⁷ Vart. ensanchando.

⁶⁸ Vart. eidos.

XXV

Mas á hora en q' o vago navegante
 Pensa na doce patria e nos ausentes
 Deudos e amigos, ou en doce amante
 Con suidades tristes e pугentes,
 Entoncez a boa gente navegante⁶⁹
 Se compunge, e nos peitos e nas mentes
 Lle surgen mil temores e triganzas
 E tormentos e férreas dubidanzas.

XXVI

Quezáis de tanto navegar cansados,
 A vontade forte e aguerridos
 E do torpe temor aconsellados
 E á vergonzosa fuga compellidos,
 Fe e grande constancia sublimados,
 Nas suas armas fúlgidas cinguidos
 A brecha volven á cansada gente,
 E ó combate repoñen novamente.

XXVII

Os recordos dos bóos antepasados
 Súa constancia e seu valor encenden;
 E parez que seus feitos denodados
 Seu pouco esforzo e espírito⁷⁰ reprenden,
 E d'estes sentimentos nos ousados
 Peitos muito se doen e s'ofenden;
 E traballan seus peitos excelentes⁷¹
 Con estímulos férreos e pungentes.⁷²

⁶⁹ Vart. A boa gente ibérica constante.

⁷⁰ sic.

⁷¹ sic.

⁷² Vart. E muito s'avergonzaran e se doen (roen) / Interiormente, cal vencidas soen (e con razón se roen).

XXVIII

Cal batidos dos ímpetus garbinos,
 Mostrando os rectos troncos encurvados
 Soen queixarse os rumorosos pinos
 Da costa de Brumar⁷³ nos peregrinos
 Eidos de Breogán,⁷⁴ q'atormentados
 Parece que lamentan seus destinos,
 Tal d'estes os espíritos⁷⁵ que dudaban
 Muito en si s'acordaban e queixaban.

XXIX

Repousaban os vagos elementos
 Durante as noites mentres navegaban,
 E os furiosos e sonorosos ventos
 Nas cóncavas covas descansaban;
 Repousaban os ecos vagoiros.
 Todo pousaba, mas non repousaban
 Os ánimos ousados, mas obrigando,
 Van sempre os salvages mares explorando.

XXX

Despois de vir a noite⁷⁶ soportando,
 Muito os alegra a bella luz diurna;
 Mas cando o negro manto despregando
 Vai a sombra magnífica nocturna,
 O temor e a desesperanza navegando
 Sempre con elas van; e neles turna
 O dolor e a alegría, q'o dor⁷⁷ insano
 Alternamente fere o peito humano.

⁷³ Este é un nome real xeográfico de Galicia, e non invención de Pondal no que simboliza a constante bretema —bruma en castelán— que hai na costa galega. Pondal utiliza este topónimo en *Queixumes dos Pinos*, 1935, páxs. 85, 115.

⁷⁴ Rei lendario de Galicia fundador de Brigantia. Según a mitoloxía celta foi fillo de *Eath*. Pondal simboliza nel a toda Galicia que é o «Fogar de Breogán».

⁷⁵ sic.

⁷⁶ sic.

⁷⁷ sic.

XXXI

Mas s'a vagos temores entregada
 Forja e crea a turbada fantasía,
 E da gente esforzada e asinalada⁷⁸
 Os duros ferros⁷⁹ da temerosa cría,
 Pronto razón do seu arnés armada,
 Os seus lazos cortaba e dividía,
 E dispersaban súas timoranzas
 Novos esforzos, novas esperanzas.

XXXII

Mas, j'aqueles fortísimos Baroes⁸⁰
 Q'a tan duros peligros⁸¹ s'obrigaran,
 Muitos e varios aires, muitos soes
 Viran desde da patria s'alongaran:⁸²
 Muitas triganzas e tribulazoes⁸³
 Duras dentro do peito soportaran;
 Muitas dudanzas feras e torquentes,
 Muitos cuidados duros e pungentes.

XXXIII

Sólo teñen valor, sólo ardimento,
 Sólo teñen poder para lutar;
 Non teñen vontade e arriscamento
 Para todo intentar e todo arriscar,
 E por ferro e por fogo truculento
 E por sombra e por luz para avanzar;
 Só prá unha cousa non teñen poder,
 Non poden intentar: *retroceder*.

⁷⁸ Vart. Que no peito de gente asinalada.

⁷⁹ Varts. gernes, lazos.

⁸⁰ sic.

⁸¹ sic.

⁸² Vart. apartaran.

⁸³ sic.

XXXIV

Oindo os ventos que nas jarcias brúan,
 Soportando traballos e vigías
 Con singular esforzo continúan
 Do almo sol as alargadas vías:
 E muito insones⁸⁴ velan, muito súan
 Só por deixar gloriosas⁸⁵ nombradías;
 Que po-la fama⁸⁶ d'inmortales feitos,
 Muito soen suar os fortes peitos.⁸⁷

XXXV

E já a Lúa tres veces repetira
 Súas usadas rembranzas,⁸⁸ e bogando
 Po-los campos do Ceo ós fortes vira
 Con heróica constancia navegando:
 Tres veces trasformándose cumprira
 A vontade do celeste mando
 Desde os fortes da patria se partiran
 E a vencer ou morrer s'apercibiran.

XXXVI

Muitas veces en contra de vildade,
 En contra de temor e de dudanza
 Que ll'aconsellan fuga e dignidade
 Sustentan c'unha férrea constanza:
 Ll'acoden logo forte vontade,
 Fe, ousadía e forte confianza;
 Surge un fero combate, e son vencidos
 Os nemigos dos feitos crarecidos.

⁸⁴ sic.

⁸⁵ Vart. ilustres.

⁸⁶ Vart. gloria.

⁸⁷ Vart. Muito soportan os humanos peitos.

⁸⁸ Vart. As notas lunazoes (sic).

XXXVII

Já fallecía o doce mantimento
 Q' o peito torna forte; já de pura
 Agua mancaba o fraco e puro argento;
 Já a vía se tornaba esquiva⁸⁹ e dura;
 Por longo navegar ao pensamento
 Mil males auguraba; e na ventura,
 Na forte empresa o peito confiado
 Comezaba a dudar desconfiado.

XXXVIII

Todo na gran pranura⁹⁰ corresponde
 No seu language á gente denodada;
 Todo, mares e ceos, todo responde
 A vontade valerosa e ousada;⁹¹
 O seu amado language non esconde
 A noite⁹² e o craro día. Só sentada
 No seu trono de ferro está silente
 A formidable Esfinge do Occidente.

XXXIX

Non por terreno faro ben radiado;⁹³
 Non por lexana e misteriosa estrela
 Dirigen esteso seu curso ousado;
 Non por constelación fulgente e bella
 Samente, mas po-lo faro sublimado
 Que dentro do espírito⁹⁴ destella,
 E aquela fe q' a fe de Cristo encende,
 E no fondo d'espíritu⁹⁵ respplende.

⁸⁹ Vart. incerta.

⁹⁰ Vart. nos ceos e mares.

⁹¹ Vart. As preguntas da gente forte e ousada.

⁹² Vart. sombra.

⁹³ Varts. brillante, faro alongado.

⁹⁴ sic.

⁹⁵ sic.

XL

Os héroes das edades já pasadas
 Circundaran de ferro o peito e a fronte,
 Mas d'estes as boas armas ben forzadas⁹⁶
 No-nas forjaran Estrope e Bronte,
 Mas foran nobremente temperadas
 Noutra máis nobre e máis excelsa⁹⁷ fonte;
 Fe, fe que tumba feitos alentantes
 Na súa fragua súas armas⁹⁸ forjantes.

XLI

Non os sosten po-la ignorada vía
 Dos humanales peitos a arrogancia;
 Non presunción que⁹⁹ en si mesma se fía;
 Non involente e bárbara jactancia,¹⁰⁰
 Mas esforzo, tesón e bizarría,
 Peito esforzado e férrea constancia;
 Todo temprado pr'unha fe grandiosa
 Que non en si, mas sólo en Dios repousa.

XLII

Durante a noite a duda temerosa
 Erguéndose na grande inmensidade
 Con unha voz pungente e misteriosa¹⁰¹
 Parece que lle diga: *Retornade*;
 Mas pl-o¹⁰² día, fe grande e poderosa¹⁰³
 LLe di con voz potente:¹⁰⁴ *Confíade*;¹⁰⁵
 Os punxen duda e fe internamente,¹⁰⁶
 Sofren¹⁰⁷ os peitos o combate ingente.

⁹⁶ sic.

⁹⁷ Vart. D'estes as nobres armas ben forzadas.

⁹⁸ sic.

⁹⁹ Vart. coas.

¹⁰⁰ sic.

¹⁰¹ sic.

¹⁰² Vart. gigante e grandiosa.

¹⁰³ sic.

¹⁰⁴ Vart. Mas logo fe sublime e poderosa.

¹⁰⁵ Vart. gigante.

¹⁰⁶ Varts. Duda e fe os tormenta internamente. / Combaten duda e fe alternamente.

¹⁰⁷ Vart. Senten.

XLIII

Como entre Biskra¹⁰⁸ e Tombuctú¹⁰⁹ bogando
 Pol-o¹¹⁰ Océano de movibre area,
 Errante caravana vai cruzando
 Chea d'afán e de triganza chea,
 A sede, a fame, os ventos soportando,
 Po-la pranura desolada e fea¹¹¹
 Das agoas do Oceano navegaban
 O gran deserto, e muito tribulaban.¹¹²

XLIV

Na escura noite¹¹³ todo peito ousado
 Esquece seu traballo e ruta enorme,
 E cede ao sono brando e regalado
 A todo evento a voluntá conforme:
 Mas Colombo fervente e sublimado,
 Muito en si vai cuidando¹¹⁴ e pouco dorme.
 D'aquel q'a voz do mando austera escuita¹¹⁵
 Muito s'agita insomne, muito luita.¹¹⁶

XLV

Mais á hora en que o triste peregrino
 Que de Jerusalem vai a Santiago¹¹⁷
 S'acucia saudoso, e no camiño
 Se sente fallecer saudoso e vago¹¹⁸
 Indo por longes terras e o cariño
 Sinte dos seus, cal soe ignoto undivago,
 Senten do ignoto os bóos decubridores
 Mil pungentes dudanzas e temores.

¹⁰⁸ Cidade e Arxelia.

¹⁰⁹ Centro comercial da África Occidental, hoxe Sudán. Porto no río Niger.

¹¹⁰ sic.

¹¹¹ Vart. interminabre e fea.

¹¹² Vart. soportaban.

¹¹³ sic.

¹¹⁴ sic.

¹¹⁵ Vart. D'aquel que manda e a voz do mando escuita.

¹¹⁶ Vart. Muito consigo e co cuidado luita.

¹¹⁷ Varts. Que de Jerusalem ven a Santiago. / Ou de Jerusalem ou Santiago.

¹¹⁸ Varts. Longo se sente saudoso e vago. / Soe desfallecer errante e vago. / Desfallece, quezáis, errante e vago.

XLVI

O bóo ligur,¹¹⁹ vendo q'a escura vía
 Se fai longuíssima e infinita
 Muito ca¹²⁰ escura noite e o craro día,
 Muito dentro de si, muito se agita:
 Q'á nobre España prometido había
 No ocaso cravar a Cruz bendita;
 Que quen gloriosa e alta cousa ousa,
 Pouco soe dormir, pouco repousa.

XLVII

Con grande obrigación¹²¹ e bizarría
 O bóo Colombo se multiplicaba;
 De todo se cuidaba e se debía,
 Tan soemente de si non se cuidaba;
 Aos perezosos con amor pungía,
 Ós inquietos e audaces refreaba;
 A todos vai con arte gobernando,
 Uns aguillando, ós outros refreando.

¹¹⁹ Vart. O forte e bóo ligur.

¹²⁰ Vart. durante.

¹²¹ sic.

A FE

XLVIII

Mas cando presa de grande ansiedade,
 Máis turbados os ánimos estaban,
 Por cuanto a luz formosa da verdade
 De levar ao Ocaso desconfiaban,
 Po-la proa, na nocturna¹²² inmensidade,
 Surgir unha figura contemplaban;
 Unha figura de pálida frente
 Que coa man ll'amostraba¹²³ o Occidente.

XLIX

Ela é¹²⁴ grande e sutenta sublimado
 Da redención o signo victorioso
 Da súa talla un pouco propasado
 Q'a boa humanidade esplendoroso¹²⁵
 Dos santos e profetas anunciado
 Promete o paraíso, e radioso
 Lle mostra cal fai refulgente
 O seu longo camiño á humana gente.

L

Albos mostra os seus velos, alba a frente,
 Alba a súa celeste vestidura;
 Albo o seu rostro e triste docemente,
 Todo amor e piedade, todo albura:
 Mas d'o seu rostro máxico¹²⁶ e palente
 Sae un efluvio bello de tristura;
 Ela s'apoya no arbore peregrino
 Que hé de redenzón eterno sino.

122 Vart. vasta.

123 Vart. lle señalaba.

124 Vart. hé.

125 Vart. maravilloso.

126 Vart. máxico.

LI

Parez que d'aquel signo os adorados,
 Parez que tenda os brazos seus amantes
 Aos pobos máis distantes¹²⁷ e apartados,
 Ás prayas máis longínquas^{128, 129} e distantes,
 E diga: —«N'este signo libertados
 Serán da terra os pobos que ignorantes
 Están da fe, pra¹³⁰ q'os Iberos¹³¹ fixeran
 O que Pedro e Paulo non puderan.»

LII

Ben conocen nos radios divergentes
 Que da súa bella fronte irradiaban
 E q'as regións dos ceos¹³² eminentes
 Cos seus puros fulgores alumeaban:
 Ben conocen a fe q'os refulgentes
 Bóos camiños do Vespro revelaban;
 Non d'outro modo faro rutilante
 Señala o seu camiño ao navegante.

LIII

«Por ti, ¡Oh fe!, por ti só navegamos,
 Lle din; por ti a todas partes iremos;
 Por ti, por tua lei que profesamos
 Novo grande proposto cumpriremos:
 Os camiños do sol emularemos
 Seguindo a tua luz que tanto amamos,
 Non só da terra os lóbregos extremos,
 Mas descenderemos nós, de nos seguros,
 Do Aqueronte aos reinos inseguros.

¹²⁷ Vart. diversos.

¹²⁸ sic.

¹²⁹ Vart. ignotas.

¹³⁰ sic.

¹³¹ Vart. e os Hispanos bóos.

¹³² Vart. mares e ceos.

LIV

Non seamos da tua luz privados
 Po-las inmensas olas¹³³ peregrinos;
 Non negues os teus rayos sublimados
 Aos nosos puros e ferventes liños:
 Móstranos pl'os camiños ignorados
 Teus grandes e longuísimos camiños;
 Fai que sigamos as tuas longas vías
 Pl'as marítimas rutas largazías¹³⁴.

LV

¡Oh!, cuanto pode nos gloriosos feitos,
 Canto pode magnífica virtude.
 ¡Oh!, cuanto poden uns robustos peitos
 A quen fe poderosa esforce e ajude.
 Achará todos límites estreitos
 Aquel a quen a fe defende e escude;
 Todo pode alcanzar aquel que cre,
 Todo pode vencer ardente fe.

LVI

Esta esclarece¹³⁵ a humana ceguedade,
 Comanda e irradia un resplendor augusto;¹³⁶
 Esta fai forte a fraca vontade
 E torna o peito intrépido e robusto;
 Torna en garrida e leda amenidade
 Ao deserto árido e ben adusto.¹³⁷
 Esta eleva o humano pensamento
 E leva a cabo todo forte contento.

¹³³ Vart. rutas.

¹³⁴ sic.

¹³⁵ Vart. alumca.

¹³⁶ Vart. E incrina a todo grande amante e o justo.

¹³⁷ Vart. O deserto da vida areoso e cambiante.

LVII

Esta dá esforzo ao fraco peito humano
 E vontade aos espalmados leños;
 Esta vencio do férvido Oceano
 Os destinos escuros e ferreños:
 Destruirá co tempo o tempo insano
 Da vanidade os férreos empeños;
 Mas destruír o seu traballo forte
 Non pode o ferro, non, non pode a morte.

LVIII

¡Oh santa fe!, ¡Oh amor!, ¡Oh piedade!
 ¡Oh fervor único visto!, ¡Oh esperanza!
 Canta hé vosa forte potestade,
 Canta hé vosa grande confianza,
 Canto alcanza con fogo e con verdade
 Quen en vos fervoroso s'afianza;
 ¡Oh!, canta forza, canto esforzo cobra
 Cousa sublime e grande a vosa obra.

LIX

Fe, poderosa fe, ti só fe forte
 Aguilloaras estes vagoentos
 E temor de morrer d'escuro morte
 Fixera os peitos duros e ferroentos:
 Por ti venceno¹³⁸ a esquiua e dura sorte,
 Por ti venceno os feros elementos,¹³⁹
 Por ti tuveno os peitos piedade,
 Por ti tuveno nosos leños vontade.

¹³⁸ Vart. venceran.

¹³⁹ Vart. E os fortes e duros elementos.

LX

Por fe navega a iberiana gente;
 Por fe desea alcanzar da gloria a cima;
 De fe seu corazón e súa mente;
 Fe súa forza e seu esforzo anima;
 Fe dirige seu curso longamente
 E seu proposto grande ergue e sublima;
 Fe hinch a e encuba súas lonas boas;
 Fe aguza e enfía súas audaces proas.

LXI

Mas, ¿quen pudo d'uns peitos denodados
 Tal proposta alentar? ¿Quen a ousadía
 D'aqueles peitos bóos e asinalados
 O esforzo sustentar e valentía?
 ¿E os duros traballos e cuidados
 Q'audaces soportano¹⁴⁰ e longa vía?
 ¿Que corazón, que lanzas ou escudos
 Puderon defender seus peitos rudos?

LXII

Non no forrado ferro riguroso;
 Non na brillante lanza ou grave escudo,¹⁴¹
 Mas tanto no combate glorioso,
 Sublime fe tan solamente pudo:
 Tanto pudo un intento¹⁴² fervoroso,
 E de mundano afecto o peito rudo;¹⁴³
 Q'a carismada fe duros e estreitos
 Fai esforzados os humanos peitos.

¹⁴⁰ Vart. soportaran.

¹⁴¹ Vart. Non no bruñido aceiro e arnés dobre.

¹⁴² Vart. espírito.

¹⁴³ Vart. Tanto de baixo afecto un peito rudo.

LXIII

Por ti da doce patria se partiran;
 Por ti as fortes lonas despregaran;
 Por ti muito cuidaran e sufriran,
 Muito esperaran, muito tribularan;
 Por ti mesmo a propia morte viran,
 Muito luitaran, muito soportaran.
 Por ti non vacilaran e non temeran,
 E o forte mandato obedeceran.

LXIV

Ti sóo¹⁴⁴ piadosa fe, ti sóo fe forte
 Cometeras os feros elementos
 E despreciando a lei d'escura morte
 Tornaras os bóos peitos ferroentos:
 E vencida a musulímica cohorte,
 Ousaras cometer os duros ventos;
 E tiñas estes bóos e celebrados¹⁴⁵
 A gloriosos combates costumados.¹⁴⁶

LXV

Fe, poderosa fe, ti só fe forte
 Inspiraches tan férreos empeños;
 Ti quebrantaches o temor da morte;
 Ti deches valor a uns pequenos leños:
 Ti os animaches e á dura sorte
 E ós fados esquivos e ferreños
 Ti lle mostraches as longínquas zonas;
 Ti despregaches as máis ousadas lonas.

¹⁴⁴ sic.

¹⁴⁵ Vart. os famosos e esforzados.

¹⁴⁶ Vart. Ó riguroso ferro costumados.

LXVI

Ti nas grandes empresas dubidosas
 Os corazóns intrépidos alentas
 E nas mariñas vastas traballosas
 Os ánimos dudosos ti sustentas:
 Ti da vida nas luitas dolorosas
 Non cinges d'armas ferroentas;
 Ti as cousas¹⁴⁷ invisibres fas visibres,
 E as cousas imposibres fas posibres.

LXVII

Non por vencer escura e vanamente
 O Oceano que se encurva e brúa;
 Non por roubar aquel metal lucente
 Por quen o peito humano tanto súa,
 Mas por valor, mas por fervor ingente,
 Mas por honor, po-la fe santa súa,
 Por esto os fortes peitos navegaran,
 Por esto tanto creran, tanto ousaran.

LXVIII

Por ti, por tua grande voz¹⁴⁸ triunfara
 O Cid Campeador¹⁴⁹ que cabalgando
 No corcel q'o seu peito sustentara,
 A gran Castilla fórase ensanchando;
 Por ti a súa raza alta e preclara
 En combate glorioso e memorando
 D'Agar a filla, con destino incerto,
 As areas deixara do deserto.

¹⁴⁷ Vart. as rutas.

¹⁴⁸ Vart. prez.

¹⁴⁹ Vart. O hóo e forte Vivar.

LXIX

Por ti, a tuba canora e belicosa
 D'España un tempo Africa escoitando
 Perdió a cor do rostro temerosa
 Con un tembror indigno e miserando:
 Ouvio o Atlante o seu son medroso
 Po-las cóncavas covas retumbando,
 E Meluya, escoitando o son horrendo,
 Quixo fuxir pratrás¹⁵⁰ retrocedendo.¹⁵¹

LXX

Por ti vencera a grande e nobre España
 A Orán e os duros Gelbes e Bugía;
 Tremera o mar que Berbería baña,
 E Themecen e Argel e Berbería;
 E por ti e tua forza tamaña
 Aínda de medo as carnes ll'arripía
 Á torpe Mauritania que tremendo
 Está seu destino incógnito e estupendo.

LXXI

Por ti venceu Colombo; por ti El Cano
 E o ilustre¹⁵² Legazpi circundaran
 A terra, aquela que con forte pano
 Do sol as longas noites encenderan;
 Por ti venceno o esquivo Oceano
 Seus secuaces q'as lonas despregaran
 Dende¹⁵³ o remoto Oriente ao Occidente,
 E desde¹⁵⁴ un e outro polo algente.

¹⁵⁰ sic.

¹⁵¹ Vart. Como ferro as entrañas lle pasando / De medo e d'arrepio avalando.

¹⁵² Vart. forte.

¹⁵³ sic.

¹⁵⁴ sic.

LXXII

Amor e fe con forza grande e ruda
 O peito move¹⁵⁵ e o imposible emprende;
 Amor emprende e toda cousa escuda,¹⁵⁶
 A fe co faro seu alumea e encende;
 Aquel o anima á empresa alta e baruda,
 Esta das feras sirtes o defende;
 Os propostos extremos¹⁵⁷ q'o sol ve,
 Duas cousas sosten: *Amor e fe.*

155 Vart. impulsa.

156 Vart. toda empresa escuda.

157 sic.

AS OCEÁNIDES

LXXIII

Tornan logo da súa vaguedade,
 E as Oceánides¹⁵⁸ gentis q'oir contempraran
 Non curando¹⁵⁹ da púdica beldade¹⁶⁰
 Os espalmados leños rodearan;¹⁶¹
 E amostrando a graciosa nudidade,
 Alegrementemente ós fortes convidaran
 Ó pracer que vedara sinrazón,¹⁶²
 Pero natura justa e boa, non.¹⁶³

LXXIV

Protho¹⁶⁴ ligeira, delicada Thoe,¹⁶⁵
 E a do nadar gracioso, Dinamene;
 A de cumpridos¹⁶⁶ peitos Amphitoe,
 Cimodocea doce¹⁶⁷ e Dexamene;
 A flava¹⁶⁸ Doris, branca¹⁶⁹ Cimothoe
 E Calianira espléndida¹⁷⁰ e Climene,
 E outras que fenden con Agave, Ianasa
 Con brancos peitos, a marina gasa.

¹⁵⁸ Vart. as Nereidas.

¹⁵⁹ Vart. atapando.

¹⁶⁰ Vart. E n'ocultando a mórbida beldade (a súa ingenuidade).

¹⁶¹ Vart. abordaran.

¹⁶² Vart. a relixión.

¹⁶³ Vart. Mas certamente natureza, non.

¹⁶⁴ *Mit.* As *Nereidas* eran deusas do mar, fillas de *Nereo* e *Doris* e netas do Océano. Se podería dicir que personifican as ondas do mar. Os mitólogos contan cincuenta, pero poida que existisen ata cen. Ponaldoz coñecía as listas. Os nomes das que utiliza nestas oitavas responden á realidade mitolóxica.

¹⁶⁵ Vart. Boa Protho virginal, risoña Thoe.

¹⁶⁶ Vart. formosos.

¹⁶⁷ Vart. leda, ligeira.

¹⁶⁸ Vart. e alba.

¹⁷⁰ Vart. cándida.

LXXV

Con brancos peitos van o mar cortando
 Con estas, Doto, Apseudes e Nesea;
 Speio garrida, de rir curto e brando,
 E de negras madeixas¹⁷¹ Amatea:¹⁷²
 As cousas amostrando e n'amostrando
 Q'a doce vista tanto ver desea,
 Ceden gemendo as ondas apartadas¹⁷³
 Das peregrinas formas namoradas.¹⁷⁴

LXXVI

Mostrando as unhas van a pura neve
 E po-las salsas ondas s'espallaban;
 As outras coa man pequena e leve
 As pesantes carenas empujaban
 E c'unha risa virginal e breve,
 Ca outra, ás compañeiras acenaban;
 Tritón q'as ve nos graciosos giros,
 Daba celoso¹⁷⁵ férvidos suspiros.

LXXVII

Unha das ondas mágica surgía
 Lentamente entre tímida e risoña;
 E dende os tenros peitos¹⁷⁶ descubría
 As partes con que o home tanto soña:
 Mais a onda envidiosa lle cubría,
 Cal leve gasa, a natural vergoña
 E aquelas partes que por duras sortes
 Soen causas ser d'oprobios e de mortes.

¹⁷¹ sic.

¹⁷² Varts. A dos fios de ébano Amatea (A dos ebáneos fios). / E a das trenzas ebánedas Amatea.

¹⁷³ Vart. namoradas.

¹⁷⁴ Varts. Dos branquísimos peitos apartadas. / Das candentes neves apartadas.

¹⁷⁵ Vart. Fogoso (celoso) daba.

¹⁷⁶ Varts. limóns verdes, tenros.

LXXVIII

Cal soe nova e peregrina rosa
 Que do apretado abrocho vai saíndo
 Máis tímida,¹⁷⁷ non sei, se vergonzosa
 As lindas vestiduras esparcindo:
 Tal a esta ademira a gente nosa¹⁷⁸
 Que das maternas ondas vai surgindo,
 E das formas gentiles q'amostraba¹⁷⁹
 Mil desecos ardentes espallaba.

LXXIX

Caill'á¹⁸⁰ espalda con prácido¹⁸¹ erramento
 Dos cabelos o espléndido¹⁸² tesouro;
 Enredase o amoroso pensamento
 Na dourada prisión¹⁸³ dos fíos d'ouro,¹⁸⁴
 E queda alí cautivo con lamento,
 Cal en dura prisión d'esquivo mouro¹⁸⁵
 E de brandos amores ledos niños,
 Vanlle e venlle os nacentes¹⁸⁶ outeirños,

¹⁷⁷ Vart. garrida.

¹⁷⁸ Vart. Tal os fortes admiran a famosa.

¹⁷⁹ Vart. E dos molentes membros q'amostraba.

¹⁸⁰ sic.

¹⁸¹ Vart. mágico.

¹⁸² sic.

¹⁸³ sic.

¹⁸⁴ Vart. Nos cabelos, e non de fíos d'ouro.

¹⁸⁵ Vart. Como nos ferros d'un esquivo mouro.

¹⁸⁶ Vart. molentes.

LXXX

E escrama: «Españoles vagoentos¹⁸⁷
 Vencedores dos fillos do deserto
 Que batidos das olas e dos ventos¹⁸⁸
 Andás vagando con camiño incerto,
 Soportando os vestidos¹⁸⁹ ferroentos
 De q' o robusto peito tes cuberto;
 Just'hé q'a forte¹⁹⁰ e lasa humanidade
 Descansedes da longa vaguedade.

LXXXI

Un pouco descansade o forte peito
 Das marítimas ondas traballados
 En amplexo¹⁹¹ gentil molente e estreito
 Nos nosos brandos seos regalados:¹⁹²
 E doce campo de batalla o leito
 Sea e as erbiñas¹⁹³ mórbidas dos prados,¹⁹⁴
 Gozando as frores¹⁹⁵ prácidas e novas
 Das nosas¹⁹⁶ fondas e secretas covas.

187 Vart. Do mundo eterna gloria.

188 Vart. Que en guerra cos esquivos elementos.

189 Vart. os arreos.

190 Varts. cansada, fraca.

191 sic.

192 Vart. E esperimentade n'un abrazo estreito / Nas brandursa d'un deseo regalados.

193 sic.

194 Vart. Sea, ou as erbas dos molentes prados.

195 sic.

196 Vart. Nas sdas.

LXXXII

E n'uns amantes e trugentes¹⁹⁷ 198 brazos,
 A esquivo ruta dando a doce olvido,
 E cal pino en tenrísimos abrazos
 Hé de edra no bosque constringido:¹⁹⁹
 Tal prisioneiro n'uns graciosos²⁰⁰ lazos²⁰¹
 Voso peito de ferro descingido
 Olvide a patria, e seu cuidar ceñudo
 N'un brando seo, comedido e desnudo.

LXXXIII

Cese o duro²⁰² bogar, q'aquí se sente
 Aquel doce pracer que sempre dura
 E non necesidá dura e pungente;
 Non os temores de vellez escura,
 Mais eterno verdor alegremente
 Reverdece do home a frente pura;
 Apaguemos os férvidos deseos
 Nuns delicados e amorosos seos.²⁰³

LXXXIV

E deixade²⁰⁴ o bogar duro e rigente
 E a Esfinge que decote di: *Quezais*,
 Pr'usn labios onde soan docemente
 Doces suspiros e amorosos ais;
 Por un mórbido peito adolescente
 Que ingénuo²⁰⁵ e sedento di: *Aínda máis*,
 E suspendede as armas celebradas
 Po-las cócavas covas argentadas.²⁰⁶

197 sic.

198 Vart. turgentes.

199 Vart. Hé de frondentes (tenaces, mórbidas) edras constringido.

200 Vart. estreitos.

201 Vart. Tal nos nosos brandísimos lazos.

202 Vart. longo.

203 Vart. Os pasados traballos olvidamos / E collamos a fror mentras podamos.

204 Vart. esquecede.

205 Vart. fogoso.

206 Vart. Po-las nosas ledas covas argentadas.

LXXXV

O vago navegante d'esta vida
 A ruta esquece esquivada e vagorenta,
 E refugiado en brando seo se olvida²⁰⁷
 Da já pasada aspérrima tormenta:
 E como en leve pruma ben mulida
 Non s'acorda da ruta turbulenta,
 Parade as fortes gloriosas proas
 Nas nosas grutas²⁰⁸ prácidas e soas.»

LXXXVI

E as outras, con concordes movementos,²⁰⁹
 O incito da primeira secundaron,
 Cal das cordas os prácidos acentos
 Leves pasos quezáis acompañaron,
 E despedindo lánguidos lamentos,
 Graciosas po-las ondas rebuldaron²¹⁰
 Deixando adeviñar no movemento
 As cousas con que soña o pensamento.

LXXXVII

Mais como de páxaros²¹¹ sucio bando,
 Q'indiferente o voxo precipita
 Hacia outra parte donde ll'o amostrando
 Con engañoso cebo algun o invita:
 Tal d'stes o alabastro doce²¹² e brando
 Os esforzados ánimos n'agita,
 Que por outros camiños apartados
 S'encamiñan os peitos sublimados.

²⁰⁷ Vart. N'un brando seo o desgraciado olvida.

²⁰⁸ Vart. covas.

²⁰⁹ Varts. Di, e as outras mirando ás fortes bordas. / E as outras acenando ás curvas bordas / Como costumán as canoras cordas.

²¹⁰ Vart. s'alongaron.

²¹¹ Vart. d'aigas presuroso.

²¹² Vart. mol.

LXXXVIII

Sirenas son, e os cantos seus movidos
 Son sementes do fogo do profundo;
 N'as ouzamos; cerrémol-os oídos
 Ao seu canto gentil, doce e jocundo;
 Son mulleres; os eus cantos só nacidos
 Son d'un afecto mole e vagabundo;
 Cando as queren, non quer; esa hé a muller.
 Esa hé e a muller cando n'a queren querer.

LXXXIX

Das Oceánides a pléyade garrida²¹³
 As naos longo tempo acompañaran,
 E as esperanzas doces e queridas
 Con saudosas vágoas suspiraran:
 Mas véndose dos fortes desoídas,
 Nas súas covas cóncavas entraran;
 Choran; e cheas de saudosas vágoas
 Os rostros bañan de garridas augoas.

XC

Eles s'alongan; elas saudosas
 Quedan e no sembrante sin colores;²¹⁴
 Eles triunfantes; elas desdeñosas²¹⁵
 De non poder vencer seus vencedores;
 E cheas de desdén e furiosas
 Ocultan no Océano seus furores:
 Tanto con acicates diamantinos²¹⁶
 Pode desdén nos²¹⁷ peitos femeninos.

²¹³ Vart. As Oceánides doces e garridas.

²¹⁴ Vart. a faz garrida sin colores.

²¹⁵ Vart. vergonzosas.

²¹⁶ Varts. Eles bogaran, elas s'afundiran / No inmenso mar, tanto desdén sentiran. / No ermo longal, tanto desdén sentiran.

²¹⁷ Vart. en.

XCI

A muller hé garrida²¹⁸ parecenza,
E súa fala docemente soa;
E na súa gentil comparecenza
Certo hé cousa pracente, mas non boa:
Ela hé sonrente prácida aparencia
Que nos ata con prácida amalhoa,
Mas esta mol e branda ligadura
Se converte en casca esquiva e dura.

²¹⁸ Varts. enganosa, aparente.

VITA DI CANTO

I

Che non sia il tuo pensiero, non
 Che non sia il tuo pensiero, non
 Che non sia il tuo pensiero, non
 Che non sia il tuo pensiero, non
 Che non sia il tuo pensiero, non
 Che non sia il tuo pensiero, non
 Che non sia il tuo pensiero, non
 Che non sia il tuo pensiero, non

Cantato non è questo? non
 Che non sia il tuo pensiero, non
 Che non sia il tuo pensiero, non
 Che non sia il tuo pensiero, non
 Che non sia il tuo pensiero, non
 Che non sia il tuo pensiero, non
 Che non sia il tuo pensiero, non
 Che non sia il tuo pensiero, non

CANTO VIII

Che non sia il tuo pensiero, non
 Che non sia il tuo pensiero, non
 Che non sia il tuo pensiero, non
 Che non sia il tuo pensiero, non
 Che non sia il tuo pensiero, non
 Che non sia il tuo pensiero, non
 Che non sia il tuo pensiero, non
 Che non sia il tuo pensiero, non

Che non sia il tuo pensiero, non
 Che non sia il tuo pensiero, non
 Che non sia il tuo pensiero, non
 Che non sia il tuo pensiero, non
 Che non sia il tuo pensiero, non
 Che non sia il tuo pensiero, non
 Che non sia il tuo pensiero, non
 Che non sia il tuo pensiero, non

CANTO VIII

VIXIA DE GAVIA

I

Era alta noite e as audaces¹ naos
 Coas agudas proas van cortando;
 Os atalayas os aquóreos chaos
 Dos altos topes van atalayando;
 Os ventos po-los cóncavos ollaos
 Con salvaxe armonía van fungando;
 As horas lentamente s'alongaban,²
 Os ánimos cansados se paraban.³

II

Cortando van a soedade⁴ soa
 Con novas alegrías e triganzas,
 Constantemente vendo po-la proa
 Novos camiños, novas alonganzas,
 Novas sinais⁵ ou malas ou boas,⁶
 Novos mares e novas esperanzas,
 Mas non sin novas penas, novas dudas,
 Novas triganzas ásperas e rudas.

III

Sin certas esperanzas muito esperan;
 Sin contenza mostran alegría;
 Muito esperan e muito desesperan
 Po-la deserta e dubidosa vía.
 S'unha leve esperanza consideran,
 A dubidanza o peito lle resfría;
 Esperanza e temor en si volvendo,⁷
 Q'o home vai esperando e vai temendo.

¹ Vart. hispanas, cortadoras.

² Vart. revoaban.

³ Vart. Os ánimos co noxo se cansaban.

⁴ Vart. inmensidade.

⁵ sic.

⁶ Vart. boas e non boas.

⁷ Vart. Que d'esta vida pl'o deserto horrendo / Vai o peito esperando e vai temendo.

IV

Nos misteriosos e nocturnos veos
 Os esforzados peitos españoles
 Contempran novamente novos ceos,
 Novos atendamentos,⁸ novos soles,
 Novos alongamentos giganteos,
 Novos climas e novos arboledos.
 Novos e bellos astros s'abrillantan,
 Novas constelazoes⁹ se levantan.

V

Cortando a vía longa e misteriosa
 Colombo con acento de piedade
 Conforta á gente lasa e temerosa,
 E acompañan súa voz sinceridade,
 Elocuencia sublime e sonora,
 Esforzo, magestade e autoridade
 Q'ós temidos alenta; e dos ousados
 Frea e doma os espíritos indomados.¹⁰

VI

O bóo Colombo férvido e prudente
 De todo se cuidaba noite e día;
 De todo s'ocupaba diligente,
 Todo ordenaba, todo dirixía.
 Co corazón,¹¹ co corpo¹² e coa mente
 De todo se cuidaba e non dormía,
 Non repousaba; en todo s'ocupaba
 Cuidoso, só de si non se cuidaba.¹³

⁸ Vart. irradiamentos.

⁹ sic.

¹⁰ Vart. Os espíritos refrea denodados.

¹¹ Vart. Co (sic) ánimo.

¹² Vart. brazo.

¹³ Vart. Que quen sobre do mando o peso enorme / Muito en si cuida e pena e pouco dorme.

VII

Mas á hora en q' o sol vaise afundindo
 No fusco Ocaso e a tímida Alcítoe¹⁴
 Da súa cova cóncava saindo,
 D'aquí e d'alf andar voando soe;
 Cando a campana o corazón ferindo¹⁵
 Parece que se queixa e que se doe,
 Entonces, dos q' o ignoto escuro ousan¹⁶
 Os espiritos s'acucian e non repousan.

VIII

Mas Sancho Ruiz, piloto denodado,
 Q'a vigía nocturna comandaba,
 Ao vigía de proa¹⁷ q' apostado
 Sobr'a verga do freo vigiaba,
 Con un acento forte e ben tímbrado¹⁸
 Ao esperto grumete así gritaba
 Non fose de que sobr'a verga prono
 Cedese fatigado a incauto sono.

IX

«Vigía da gavia ¡Alerta!. Silencioso
 Non estés como¹⁹ dormente centinela;
 Di que hé o que ves. E presuroso
 ¡Alerta!, di o vigía q' está en vela;²⁰
 «Mas estou observando o tenebroso
 Ocaso q' algo grande me revela,
 E aló en min silencioso vou undando,
 Os destinos d'España contemprando.

¹⁴ Unha das Nereidas.

¹⁵ Vart. ca súa voz ferindo.

¹⁶ Vart. Entonces, os que tanto, tanto ousan.

¹⁷ Vart. esperto.

¹⁸ Vart. Así dend'o combés curvo e espalmado / Con forte (ronca) voz de mando lle gritaba.

¹⁹ Vart. quizáis.

²⁰ Varts. ¡Alerta!, torna o bóo vigía que vela. / ¡Alerta!, di o vigía q' alerta vela.

X

¡Oh!, que bellas e doces²¹ lontananzas
 Eu vexo, o bóo vigía lle responde;
 Que bellas e radiantes somellanzas
 Da terra prudente onde o sol esconde²²
 A fronte nas radiosas alonganzas,
 Donde s'oculta o craro día e donde
 Resurge a noite misteriosa e escura.
 ¡Oh!, cuanta luz eu vexo excelsa e pura.

XI

¡Oh!, que terra, que prayas esplendentes,
 Que ceos aló finge o meu desexo;²³
 Nonas vexo con ollos contingentes,
 Mas con ollos do espírito ben os vexo.²⁴
 Despregá todas lonas excelentes,
 Despregá todo esforzo e todo ensejo;²⁵
 N'está distante certamente a hora
 De finar a triganza matadora.²⁶

XII

Vexo na prodigiosa delonganza
 Aló, nas partes donde o claro día
 A fronte escende; vexo d'esperanza
 Un resplandor q' o ibero feito²⁷ gufa;
 Vexo de redención e venturanza
 Un non sei que que soña a fantasía;
 Vexo un mundo q' atrae o rumbo noso
 Cal un imán gigante e poderoso.

21 Vart. doces e bellas.

22 Vart. Da terra donde o sol a fronte esconde.

23 sic.

24 sic.

25 sic.

26 Vart. De cumprir a esperanza halagadora.

27 Vart. noso curso.

XIII

Vexo que nosa proa vai deixando
 Tendido no magnífico horizonte
 Un camiño grandioso e memorando
 Q'a gloria leva na radiosa fronte,
 E que tras de nosoutros vai quedando
 Como gentil, maravillosa ponte,
 Como lazo que deixa o genio hispano
 No ponentino misterioso arcano.

XIV

Vexo no Ocaso un resprandor grandioso²⁸
 Como de vasto incendio que correndo
 Do Boreas vai ao Austro sibiloso,
 Q'os ceos e os mares envolvendo
 En luz, e q'o irredente globo noso
 Vai con eterna luz esclarecendo;
 Est'hé o genio²⁹ hispánico q'entea
 No mundo e novos mundos alumea.

XV

Vexo os futuros e sublimes fados
 Dos fortes españoles no Occidente;
 Vexo os seus feitos bóos e asinalados
 En apartado³⁰ e inmenso continente,
 E surgir novos pobos³¹ sublimados
 Pl'o seu valor e esforzo prepotente;
 E un fulgor como d'armas coruscante³²
 Á grande e vasto incendio somellante.

²⁸ Vart. Un fulgor grande vexo e prodigioso.

²⁹ Vart. verbo.

³⁰ Vart. ignoto.

³¹ sic.

³² Vart. E un fulgor cal de ferro rutilante / A grande e vasto incendio somellante.

XVI

Vexo o esplendor de pobos^{33,34} ilustres
 Que surgirán un día do Occidente;
 Que³⁵ de sabanas e seos palustres
 Han de surgir maravillosamente;
 E uns³⁶ reinos magníficos e industres
 Que darán luz ao luminoso Oriente,
 Que por virtú das nosas fortes lonas
 Han de surgir das ponentinas zonas.»

XVII

Mil cousas desusadas van contando
 Os fortes no longuíssimo³⁷ desterro;
 Ao lóbrego Occidente s'incrinando
 Oscila tenebroso o leve ferro;
 Palidece d'espanto o forte bando
 Ao contemporar o inusitado erro;
 A doncella gentil de Lycaonte³⁸
 Pouco a pouco descende no horizonte.³⁹

XVIII

Mas Margaride⁴⁰ aínda adolescente
 D'aspecto bello e talla graciosa,
 A quen madre amorosa e diligente
 No seu eido⁴¹ criou Lage arenosa:
 Lage pequena e breve, mas pracente,
 Fortunada, gentil e saudosa,
 A quen os ceos a muito destinaran
 E muito as Océánides amaran.⁴²

³³ sic.

³⁴ Vart. mil.

³⁵ Vart. E.

³⁶ Vart. os.

³⁷ Vart. marítimo.

³⁸ *Mit.* Fillo dun Titán e da Terra. Rei de Parrasia, na Arcadia, quen por ter sacrificado un neno no templo de Xúpiter, foi convertido en lobo por Xuno, muller de Xúpiter.

³⁹ Varts. Baña no Oceano a roxa fronte. / Cuase baña no Oceano a roxa fronte.

⁴⁰ Vart. Ousinde. *Ousinde* e *Margaride* son topónimos de Bergantiños personificados por Pondal. *Ousinde* é unha nena, e *Margaride* un bardo en *Queixumes dos Pinos*, La Coruña, 1935, páxs. 96, 107, 108, 109.

⁴¹ Vart. seo.

⁴² Vart. Filla (honor) de Breogán a quen criaron / As ondas e as nereidas amaron.

XIX

Lage pequena e non espaciosa
 Na costa de Brigndsia⁴³ esquivada e avara;
 Lage non longa, esteril e areosa
 A quen verdor natura lle negara,
 Mas con todo garrida e saudosa,
 E po-lo trato humano doce e cara,
 Onde, sin gloria, mas sin dor pungente
 As horas se deslizan docemente.

XX

Este triste navega, e navegando
 Un imposible amor abandonaba;
 E entre o seu forte peito e seu seo brando
 A longura do Oceano colocaba;
 Pouco cuida, e tan pouco vai cuidando
 Que já dos seus cuidados non cuidaba,
 Q'o corazón que sofre, o seu tormento
 O fai forte e sufrido ó sufrimento.⁴⁴

XXI

Vírase a Margaride timorento⁴⁵
 Temer o Oceano, e con razón;
 Que temer tan ousado alongamento
 En tan imbele idade n'hé baldón.
 Vese o sono perder, perder o alento,
 Volver a cor, perder o corazón,
 E non sinte o gentil tanto morrer
 Como da vista o caro lar perder.⁴⁶

⁴³ sic.

⁴⁴ Vart. O fai sufrido ó propio sufrimento.

⁴⁵ Vart. o doce neno timorento.

⁴⁶ Vart. Como de Breogán o eido perder.

XXII

Este dos celtas generoso e engebre
 Fillo fora, e seguindo os cervos vaos
 O criaran a rústica Deixebre
 E a terra espaciosa de Montaos.
 Dispois pl'os altos pinos de Cecebre
 S'espreitou subindo e o peito e as maos
 Encallecio.⁴⁷ Agora, triste e brando,
 Vai seus doces lugares recordando.⁴⁸

XXIII

Po-lo temor, o tenro Margaride,⁴⁹
 Que de Breogán na terra saudosa
 Nacio e na probe e escura Villarmide,
 Con faz descolorida como rosa
 Recen cortada, así a⁵⁰ Colombo pide:
 «Señor, viremos as tendidas lonas.
 En vano buscamos as remotas zonas.
 Señor, deixemos a soedade muda,
 E a navegación nojosa e ruda.»

XXIV

E con acento nobre e piadoso⁵¹
 Lle dice o pío Colombo: «Barataina,⁵²
 Todo dispon aquel q'hé poderoso.
 Aquel q'o Oceano move e vento amaina,⁵³
 Con El todo elemento hé valeroso;
 Sin El todo enfraquece e se desaina.⁵⁴
 Ten fe. A fe o esprito fortalece⁵⁵
 E os peitos temerosos⁵⁶ robustece.

⁴⁷ Vart. Fortalecio.

⁴⁸ Vart. No oficio encallecera; e d'esta sorte / Fixo o ánimo forte o peito forte.

⁴⁹ Vart. e imbele Ousinde.

⁵⁰ Vart. ao gran.

⁵¹ Vart. generoso.

⁵² Vart. Margaride.

⁵³ Vart. mide.

⁵⁴ Vart. despide.

⁵⁵ Vart. enardece.

⁵⁶ Vart. abatidos.

XXV

En toda esquivada e dura adversidade,
 En todo caso rigoroso⁵⁷ e estreito
 Conven opór a forte vontade,
 Conven opór o valeroso peito.
 Toda vida hé combate; en toda idade
 Combate hé todo instante, todo feito.⁵⁸
 Quen combate sin fe, sucumbe e morre;⁵⁹
 Quen ben combate á vida, á gloria corre.

XXVI

¿Cando a orden⁶⁰ celeste recibimos
 As nosas culpas nós non confesamos?
 ¿Cando do tempo ás naos nos partimos
 En procesión solemne non rogamos?⁶¹
 ¿Os votos⁶² bóos que de⁶³ Marchena oimos
 Con nosoutros acaso non levamos?
 ¿Non despertaran os bóos ecos⁶⁴ nosos
 Da doce patria os ecos sonoros?⁶⁵

XXVII

Mas lle di Margaride: «Dan tristeza
 Estas gandrás sinfin, estas pranuras.»
 Respóndelle Colombo: «Con firmeza
 Vécense as cousas ásperas e duras,
 Con doces saudades e moleza
 Non se cumpren famosas aventuras,
 Mas nos casos ásperos e estreitos
 Se fortalecen os ilustres peitos.»⁶⁶

⁵⁷ Vart. peligroso.

⁵⁸ Vart. afceto.

⁵⁹ Vart. Quen mal combate, ese sucumbe e morre.

⁶⁰ Varts. sinal, o lábaro santo.

⁶¹ Vart. Humildes e descalzos non rogamos.

⁶² Vart. ecos.

⁶³ Vart. q'ao bío.

⁶⁴ Vart. votos.

⁶⁵ Vart. D'Odiel (Da boa Palos) e Tinto os ecos sonoros.

⁶⁶ Vart. Se fan ilustres os humanos peitos.

XXVIII

E lle dice: «Maestro celebrado,
 ¿Por que tanto sufrimos, tanto ousamos?⁶⁷
 ¿Por que empeño tan forte proseguimos,⁶⁸
 E aos campos da patria non tornamos?⁶⁹
 Detrás deixamos⁷⁰ tanto ben amado,
 Por diante o infinito procuramos.⁷¹
 Señor, demos a popa ao invisibre,
 Que⁷² o honor nonos pide o imposible.

XXIX

Non me podo esquecer. Inda os gementes
 Patrios pinos, nos meus oídos soan;
 Os adioses d'amigos e parentes
 Inda no fondo d'alma me resoan.
 Soan as burdas rudas e frementes.
 Mil lembranzas de min en torno voan.⁷³
 No horizonte⁷⁴ se desfuma e perde
 De Breogán a Terra doce e verde.

XXX

Mas quen pode evitar as recordanzas
 Do pequeno rincón⁷⁵ onde fui nado;
 De Xallas as esquivas alonganzas
 Recorda a fera o niño costumado.
 Progne chea de doces memoranzas,⁷⁶
 Recorda en Temecen⁷⁷ o niño amado;⁷⁸
 Todo ser, toda cousa que s'acorda,
 Da súa doce patria se recorda.»

⁶⁷ Vart. ¿Por que tan longamente navegamos?

⁶⁸ Vart. tan ousados seguimos.

⁶⁹ Vart. ¿Por que aos campos da patria non tornamos?

⁷⁰ sic.

⁷¹ Vart. demandamos.

⁷² sic.

⁷³ Vart. As salvaxes gaivotas raudas voan.

⁷⁴ Vart. inmensidade.

⁷⁵ Vart. lugar.

⁷⁶ Vart. añoranzas.

⁷⁷ Sinédoque. Temecen é unha cidade de Arxelia.

⁷⁸ Vart. D'Arxel (sic) (do Al-Mogreb) recorda o niño doce e amado.

XXXI

O bóo Colombo grande e sublimado⁷⁹
 Deixando⁸⁰ un pouco a grande autoridade,⁸¹
 Oíndo o doce⁸² rogo magoado
 Do rapaz, lle responde con piedade
 E lle di: «Margaride caro e amado,
 Non temas; ten bóo esforzo e vontade,
 Que donde queira q' o Oceano brua,
 Dios garda a vida miña e a vida tua.

XXXII

¿Non son a todo evento ben guarnidos
 E espalmados os leños que montamos?
 ¿Non somos nós de todo proveídos?⁸³
 ¿Conosco a fe de Cristo non levamos?
 ¿Non fomos nós dos ceos escollidos?
 ¿Acaso po-la fe non navegamos?
 Se fe vence a temenza, ¿por que temes?
 ¿Por que pálido estás, e por que tremes?

XXXIII

Garrido Margaride, as deleitosas
 Sendas da tua veiga⁸⁴ te estrañarán,
 E as notas correduiras⁸⁵ saudosas
 Con raudos ecos te chamarán.⁸⁶
 E dos pinos as copas rumorosas
 Teu caro e doce nome murmurarán;⁸⁷
 E do teu prado o rego doce e brando
 Irá o teu doce nome murmurando.⁸⁸

⁷⁹ Vart. Colón piadoso e sublimado.

⁸⁰ Vart. Baixando.

⁸¹ Vart. magestade.

⁸² Vart. brando.

⁸³ Vart. ben providos.

⁸⁴ Vart. terra.

⁸⁵ sic.

⁸⁶ Vart. chorarán.

⁸⁷ Vart. nomearán.

⁸⁸ Vart. recordando.

XXXIV

Chórate Marín doce e gemente,⁸⁹
 E do Tambo chórate a aspereza;⁹⁰
 Chórate Mourente longamente,
 Chórate o simpático Tomeza:
 E do monte de Poyo a ruda frente
 Chorarás a tua imbele⁹¹ temedeza;
 E da Moureira os eidos peregrinos,
 E de Marcón os rumorosos pinos.»

XXXV

Era Diego de Lepe mozo ousado,⁹²
 Experto⁹³ e valeroso mariñeiro⁹⁴
 De trato humano nobre e afeizoado,
 Mas nos grandes peligros o primeiro.
 Nos traballos do mar experimentado,⁹⁵
 En todo empeño bóo non derradeiro;
 Da propia vida pouco cuidadoso,
 Da dos demáis amante e generoso.

XXXVI

Vendo este denodado que tremente
 O garrido grumete suspiraba,⁹⁶
 Con un seguro e prácido sembrante
 E animosas palabras lle falaba;
 E encubriendo o dolor do peito amante,
 Reprensión amorosa lle tornaba
 Decindo: «¿Por que entorno inquieto miras?
 ¿Por que tremes así?, ¿Por qué suspiras?»

⁸⁹ Vart. leda e pracente.

⁹⁰ Vart. Chórate dos montes a rudeza.

⁹¹ Vart. doce.

⁹² Vart. ben trabado.

⁹³ sic.

⁹⁴ Vart. Avezoado (arrezoado) e forte mariñeiro.

⁹⁵ sic.

⁹⁶ Vart. Q'o adolescente nauta suspiraba.

XXXVII

O garrido grumete suspiroso
 Ao compañeiro Lepe así decía:
 «¡Ou!, bóo Diego de Lepe valeroso,
 Fillo da boa e leda⁹⁷ Andalucía.
 Nin estou certo de medo suspiroso⁹⁸
 Nin temo de perder a luz do día,⁹⁹
 Mas vou constantemente recordando
 O meu rústico lar garrido e brando.¹⁰⁰

XXXVIII

Son d'aquela garrida e longa terra
 Que rega o Miño saudoso e brando
 Que chora de Castela a longa guerra,¹⁰¹
 Un triste e longo pranto derramando.
 Con un pranto q'os mortos desenterra
 Os seus caros filliños atentando
 A quen, con todo, os ceos peregrinos
 Lle reservan magníficos destinos.

XXXIX

Son da terra dos cantos sonorosos
 Dos celtas e suevos esforzados;¹⁰²
 Dos montes e dos vales saudosos,¹⁰³
 Dos regueiros gentis e verdes prados,
 Das brétemas e ensoños vagorosos,
 Dos recordos dos bóos antepasados;
 Dos doces eidos de benignos astros,
 Dos bellos dolmens e dos verdes castros.¹⁰⁴

⁹⁷ Vart. leda e boa.

⁹⁸ Vart. Aquí fenece o ousado curso noso.

⁹⁹ Vart. perdendo para sempre a luz do día.

¹⁰⁰ Vart. Os patrios campos máis ja non veremos / Nin ás nosas ja máis abrazaremos.

¹⁰¹ Vart. Que cal outra Niobe se desterra.

¹⁰² Vart. Terra dos celtas nobres e esforzados.

¹⁰³ Vart. Dos vales e pinos armoniosos.

¹⁰⁴ Vart. Da terra de Breogán, cuyas lembranzas / Departen mil saudosas memoranzas.

XL

Nacín na terra nobre canto escura
 De boa contestura e boa larganza,
 De boa condición¹⁰⁵ e boa longura
 Que leva o doce nome de Briganza:¹⁰⁶
 Terra cinguida de gentil verdura,
 Da verde Erín garrida recordanza;
 Terra dos verdes eidos peregrinos
 E dos gentis e rumorosos pinos.

XLI

Alí hai frescas¹⁰⁷ ribeiras, frescos ríos;
 Alí hai verdes¹⁰⁸ montes, chans famosos,
 Incultos¹⁰⁹ matos, doces labrantíos,
 Altos carballos, pinos rumorosos,
 Verdes arróos, paraxes¹¹⁰ montesíos,
 Verdes prados, regatos sonorosos,
 Doces ceos benignos, doces astros,
 Dolmens antigos, verdexantes castros,

XLII

Onde o Allóns pacífico e ignorado¹¹¹
 Sosegado levando o seu tributo,
 O seu argento ledo e sosegado,
 Mestura co agitado e salío fluto.
 A seca Tabuido tena a un lado,
 A outro Balarés curvo e cornuto;
 A uns dos lados se ve Corme peixosa,
 A outro lado se ve Lage areosa.

¹⁰⁵ Vart. trabazón.

¹⁰⁶ sic.

¹⁰⁷ Vart. verdes.

²⁰⁸ Vart. garridos.

¹⁰⁹ Vart. floridos.

¹¹⁰ sic.

¹¹¹ Vart. dos celtas adorado.

XLIII

Cebros de follas crespas e lustradas
 E garridas e verdes oliveiras;
 Saltasepes¹¹² de flores aromadas
 Conviven abrazadas coas silveiras:¹¹³
 Os sanguños das tonas encarnadas
 E os aveláns amantes das ribeiras;
 As edras c'un abrazo amante e lindo
 Con torto pé pl'os pinos van subindo.

XLIV

E un prado verde¹¹⁴ q' o dolor aleixa
 Cos seus xentis e naturaes adornos.
 Alí hay un regueiro que se queixa,
 Salgueiros, vimbios, chopos¹¹⁵ e piornos.
 Alí roxea tamén doce cereixa,¹¹⁶
 Mazáns, peras e peros e codornos
 Postos ó redor¹¹⁷ con modo grato,
 Seguindo a veira d'un vizoso mato.¹¹⁸

XLV

Alí un doce regato sonroso,
 Entrando¹¹⁹ po-lo agueiro do valado,
 Rega as coles, e pasa o rumoroso
 Ledo c'un verde arróo de cada lado;
 Vese alí o repolo bóo e vizoso,¹²⁰
 Vense os melóns do fruto prolongado
 Sobre do curvo ventre s'incrinando
 Con torto pé garridos¹²¹ s'alongando.

¹¹² sic.

¹¹³ Vart. S'alongan po-las seves e silveiras.

¹¹⁴ Vart. E un verde prado.

¹¹⁵ Vart. olmos.

¹¹⁶ Vart. ameixa.

¹¹⁷ Vart. en redor.

¹¹⁸ Vart. En arbres doces d'un aspecto grato / Postos a carón (en rolda, á rolda) d'un garrido (pequeno) mato.

¹¹⁹ Vart. Entra.

¹²⁰ Vart. Vese o repolo alí crespo e sabroso.

¹²¹ Varts. follosos, vizosos, contentos, pl'o chao, prado.

XLVI

Preto hé un muiño vello con ruído
 E prácido rumor movendo soa,
 E de vetustas¹²² edras cinguido
 Acostuma facer moenda boa
 Cinguido nuns cantos olmos; e no olvido
 Desta o pesar ca sonora moa.
 Nesta escena nativa vou cuidando
 E por ela navego suspirando.

XLVII

Aquí objetos deixei do meu cariño,
 Os pais tan adorados cuanto amantes;
 Deixei un hirmanciño pequeniño
 Que xa botara os primeiros dentes:
 Deixei unha hirmanciña, do sanguíño¹²³
 Já alcanzar pode as polas máis pendentes.
 ¡Oh!, cuan grato, cuan doce me sería
 Abrazalos dispois de longa vía!

XLVIII

Neste horto, se hé q' o duro fado
 Me conceder a patria retornanza
 Penso vivir e tomar estado
 Coa gentil que hé miña esperanza:
 Alí, dos longos mares olvidado,
 Farei feliz a doce demoranza,
 E a vellez pasarei se longa idade
 Me conceder dos ceos a piedade.

¹²² Vart. d'antigas.

¹²³ Vart. e co braciño.

XLIX

Aman algúns con ansiedade ardente
 Cruzar os longos reinos neptuninos;
 Eu prefiro vivir do Oceano sin rente
 Nos meus nativos eidos brigantinos:¹²⁴
 E soar escoitando docemente
 O pracibre fungar dos altos pinos
 Naquela parte onde con paso noble
 Descende ao máis verde val d'Anzobre.»

L

Mas o forte Domingo de Bermeo,
 Mariñeiro q'a flota tripulaba
 O qual¹²⁵ a noble Euskara á vida deo,
 E a tanto o ceo amigo o destinaba,
 Lle torna nobremente: O teu desexo
 ¡Ou Margaride!, eu non vituperaba;
 O lar hé caro, mas en toda sorte
 Conven manifestar o peito forte.

LI

Mas Francisco Martín, que moito amaba
 A Margaride, e muito se pracia
 Cando os célticos ecos escuitaba,
 Con mostras d'amistade e d'alegría,
 Ao tenro lle dice: «¡N'atopaba
 O teu ánimo aquela¹²⁶ que fingía
 Aquel que non finge e que se perde
 Nos verdes campos¹²⁷ de Galicia verde?»

124 Vart. Eu prefiro evitar do Oceano ausente / Do Oceano os férreos destinos.

125 sic.

126 Vart. a bella.

127 Vart. eidos.

LII

Era noite, e o pélago alongado
 Con sublime silencio murmuraba
 E Diana con curso sosegado
 O líquido sereno navegaba
 E por velos o vento apresurado
 Nas atesadas burdas resoaba;
 E Margaride bello e saudoso
 Dille a Vasco de Lepe valeroso.

LIII

-Do alto da Ferreira contemplando
 N'un craro día, despejado e franco,
 Já non verei de longe verdexando
 O caro e doce val de Coristanco,
 Nin já verei de longe branqueando
 O areoso e noto Monte Branco,
 Nin ti, si duro o fado se presenta,
 A cara a Lepe branca e figuerenta.

LIV

¡Ay!, Margaride gentil, a ti os chorosos
 Regos da costa d'Ures te chamaran,
 E de Temunde¹²⁸ os pinos rumorosos
 Teu doce e caro nome nomearan.
 Os dolmens antiquísimos e musgosos
 Os teus doces recordos avocaran.¹²⁹
 A ti os verdes prados, a ti os montes,
 A ti te nomearan as frías fontes.

¹²⁸ En *Queixumes dos Pinos*, o poeta fai de *Temunde* un pastor celta.

¹²⁹ Vart. Tuas doces memoranzas evocaran.

LV

Chórate, Margaride, os patrios montes;
 Chórate os regatos magoados;
 Chórate as gentis e frías fontes,
 Os nativos arróos e os verdes prados.
 Chórate os nativos horizontes
 E os camiños gentis e costumados;
 Chórate os amigos e parentes
 E os nativos pinares e gementes.»¹³⁰

LVI

Tal decían, e a patria recordaban
 Desterrando da vía o noxo vano,¹³¹
 Mentras as proas rápidas cortaban
 As non cortadas ondas do Oceano.
 As brancas lonas cóncavas hinchaban
 Os asopros d'Hipotes soberano,
 Todos volvendo o corazón e a mente
 Ás misteriosas sombras do Occidente.

LVII

Mas en noite apacibre atalayando¹³²
 Os do cuarto do día vigiaban,
 E sempre navegando, navegando
 Os efeutos¹³³ do noxo experimentaban.¹³⁴
 Por non ceder ao sono doce e brando,¹³⁵
 Facendo grande esforzo así falaban:
 «Contade algunha¹³⁶ historia compañeiros
 Que nos calme¹³⁷ dos longos derroteiros.»

¹³⁰ Vart. E de Breogán os eidos verdecentes.

¹³¹ Vart. insano.

¹³² Vart. En apacibre noite atalayando.

¹³³ sic.

¹³⁴ sic.

¹³⁵ Vart. Espertos, alerta s'ajuntando.

¹³⁶ Vart. Contemos unha.

¹³⁷ Vart. libre.

LVIII

«Margaride, conta da tua terra
 Algún conto gentil e vagoroso;
 Un conto con q' o noxo se desterra
 Do bogar longo, duro e trabaloso:
 Din os fortes. Margaride da guerra
 Do Oceano estando dubidoso:
 «Un conto contarei, dixo, garrido,
 E que certo a min tenme sucedido:

LIX

Indo eu po-la gandra de Dumbria
 Os primeiros corzos perseguindo,
 Un poco me paréi porque sabía
 Que pr'alf, jogando e rubilando,
 Unha banda de fadas discurría,
 Já ligeiras danzando, já fugindo;
 Cando preto de min rauda pasaba
 Unha bandada d'esas que voaba

LX

Collin po-la flotante vestidura
 A fada Recemel¹³⁸ que mentirosa
 Me prometeu aquela fermosura
 Que non dira na lingua silenciosa,¹³⁹
 Ela véndose presa e sin ventura
 Escremou toda triste e temerosa:
 «Margaride, se tal cousa non demandes,
 Revelarche prometo cousas grandes.»

¹³⁸ Fada que aparece en *Queiximes dos Pinos*.

¹³⁹ *Vart*. De quen a pura Treve está celosa.

LXI

«Pois di, lle dixen». Ela magoada¹⁴⁰
 Me tornara: «Dos celtas peregrinos
 Ós fillos, raza nobre e nomeada,
 Reservados ll'están grandes destinos.
 Así o di a gandra delongada,
 Así o din os verdes e altos pinos.»
 «Como están altísimos murmurando
 Por riba¹⁴¹ d'eles os pasa voando.

LXII

Eu q'en todo fun sempre cabaleiro¹⁴²
 Sintindo¹⁴³ q'a gentil decía verdade,
 Q'o bello sexo sempre minteiro¹⁴⁴
 Fui sempre en toda parte e toda idade,
 Furteille un doce bico; e lisongeiro
 Deille un bico, deille a libertade.
 Ela de noxo os labios alimpando¹⁴⁵
 Rápidamente s'alongou voando.»

LXIII

Cando os fortes e intrépidos oiron
 A tradición gentil da terra verde,
 Da terra de Breogán, muito aplaudiron
 O conto porque o celta se deperde
 D'aquela doce terra que sentiron,
 Por quen o celta ausente o juicio perde,
 Dicindo:¹⁴⁶ «Esta historia doce e amante
 Hé de Breogán a flora verdexante.»

¹⁴⁰ Vart. aprisoada.

¹⁴¹ vart. E sobre.

¹⁴² Vart. Eu que son coas damas (cas mulleres, coas féméninas) cabaleiro.

¹⁴³ sic.

¹⁴⁴ sic.

¹⁴⁵ sic.

¹⁴⁶ Vart. E dixera.

LXIV

Para tirar¹⁴⁷ do navegar nojoso
 Monotonía¹⁴⁸ e duro abatimento,
 O iberiano bando¹⁴⁹ valeroso
 Suplica a Margaride vagoento,¹⁵⁰
 Que conte algún conto gracioso¹⁵¹
 Do longo navegar duro e nojento;
 Margaride o acento levantando,
 Así dixera breve e suspirando:

LXV

«Cando eu era aínda neno adolescente,
 Sobr'a borda durmido estaba un día
 Do meu leve batel, e de repente
 Unha ninfa gentil do mar saía
 Que me bicaba con un bico ardente
 E o seu corpo sobre o meu poñía,
 Cuasi toda desnuda, e me abrazaba
 E outro bico ardentemente me daba.

LXVI

Eu cuidei q'acababa d'ardorosas
 Sensacións fulminado. Leve falda
 De transparentes algas verdosas
 A envolvía en cendales d'esmeralda;
 A súa capa¹⁵² en ondas abundosas
 Lle descendía po-la nívea espalda.
 Logo, desaparecía. Eu naveguei.
 Muito dispois busqueina e n'encontrei.»

¹⁴⁷ Vart. cortar.

¹⁴⁸ Vart. melancolía.

¹⁴⁹ Vart. bando iberiano.

¹⁵⁰ Vart. pede a Ousinde, grumete vagoento.

¹⁵¹ Varts. xogoral e gracioso, divertido e gracioso.

¹⁵² Vart. O seu cabelo.

LXVII

Os compañeiros tornanlle: «Quezás
 Conosco navegando, navegando
 Esa ninfa gentil un día hacharás,
 E no seu seo voluptuoso e brando
 A prometida dicha encontrarás
 As terrenas torturas olvidando.»
 E esto decindo, po-la longa vía
 Todos se reían, e el tamén se ría.

LXVIII

E máis d'algún a ardente fantasía,
 Que pungente ansiedade rescaldaba
 A hora en q'apaga a luz o día
 E no remoto Ocaso s'ocultaba,
 Envolta en brancos velos ver creía¹⁵³
 A Walkiria¹⁵⁴ do Ignoto que acenaba,
 E prometía con amor ardente
 Revelar os misterios de Occidente.

LXIX

«Eu son o grande¹⁵⁵ e Ignoto, e longamente^{156.157}
 Está o meu imperio espacioso¹⁵⁸
 Dende do craro e luminoso Oriente
 Ao negro Ocaso escuro e misterioso;
 Dende do polo de Calisto algente
 Ao Antártico polo majestoso,
 Que dentro do seu ser s'espande
 Todo misterio, toda cousa grande.¹⁵⁹

¹⁵³ Vart. Nas vaporosas nubes ver creía.

¹⁵⁴ Fada ou deusa do Ignoto.

¹⁵⁵ Vart. inmenso.

¹⁵⁶ Vart. inmensamente.

¹⁵⁷ Vart. Eu son aquel que son (aquel grande), e longamente.

¹⁵⁸ Vart. misterioso.

¹⁵⁹ Vart. Eu son aquel gigante desmedido / Que vosoutros chamas desconocido.

LXX

E levo en min do espírito a ansiedade,
 E todo grande afan levo en min mesmo;
 E a min atrayo¹⁶⁰ toda vontade
 Co que soe atraer o escuro abismo:
 E todo escuro e toda vaguedade,
 Todo peligro e todo cataclismo;
 E trayo¹⁶¹ c'unha forza misteriosa
 Toda alma¹⁶² sublime e vagorosa.

LXXI

E como soe imán grande e potente
 Q'atrae toda cousa ferroenta,
 Atrayo todo espírito e toda mente
 Cunha grande ansiedá forte e pungenta.¹⁶³
 E pugno por unir o mundo ingente
 C'unha forza grandiosa e violenta
 Q'a todo grande e mistrioso arcano
 Acostuma atraer o espírito humano.

LXXII

Que se d'home a condición ousada
 Seus propostos ousados contuvera,
 E a verdade¹⁶⁴ para o mortal velada
 Q'ansía conocer¹⁶⁵ non conocera,
 ¡Oh!, canto entonces bonaventura fortunada
 Súa vida fora na terra esfera;
 Canto doce pracer, canta ventura
 Endulzara súa vida esquiva e dura.

¹⁶⁰ sic.

¹⁶¹ sic.

¹⁶² Vart. mente.

¹⁶³ Vart. febreuta.

¹⁶⁴ Vart. S'averdá.

¹⁶⁵ Vart. O afán por.

LXXIII

E chamaránme Ignotus as edades
 Só por non ser dos homes conocido,
 Mas do que fixera as inmensidades,
 Certamente non fun desconocido.
 Tan só vós miñas vastas soedades
 Ousades perturbar con voxo ardido,
 E demostrando bárbara¹⁶⁶ ousadía
 De sostentar a máis ousada vía.

LXXIV

Por descubrir o meu corpo gigante
 En vano luita o fraco ingenio humano,
 Que nunca fora o seu poder¹⁶⁷ bastante
 A descubrir¹⁶⁸ meu inmodabre arcano,
 E súas longas alas arrogante
 A humana fantasía fora vano,
 E todo mundo próximo ou remoto
 Ao fraco genio humano fora ignoto.

LXXV

¡Oh!, canta desazón, canta triganza
 Trae o afán de saber; canta amargura
 Trae consigo a propia confianza
 Da cousa que debía estar escura.¹⁶⁹
 Perde a flor inquerida a súa fraganza,
 A ventura se torna en desventura;
 ¡Cuan vacuamente inquire o home estulto
 Aquelo que debía estar oculto!¹⁷⁰

¹⁶⁶ Vart. vosa.

¹⁶⁷ Vart. espírito.

¹⁶⁸ Vart. desvelar.

¹⁶⁹ Vart. E a cousa saber q'estaba escura.

¹⁷⁰ Vart. ¿Hasta cando, home vano e desdefioso / Has d'inquirir o oculto e misterioso?
 / ¿Buscas do ignoto o velo misterioso?

LXXVI

¡Oh!, canto millor fora e máis prudente
 O non aventurar as doces vidas,
 E as verdades q' o home anhela e sente
 Para sempre lle for deconocidas,
 E as cousas lle velara o ceo clemente
 Que non debiera serlle conosciadas;
 Q' as veces hé a verdade áspera e cortante
 Como cuitelo agudo¹⁷¹ e penetrante.»¹⁷²

¹⁷¹ Vart. agudo cuitelo.

¹⁷² Varts. E refrenando a vontade insana / Da vida, se sume no gran Nirvana.

CANTO IX

Ma se non fosse stato il mio
che di me non ho mai fatto
che di me non ho mai fatto
che di me non ho mai fatto
che di me non ho mai fatto
che di me non ho mai fatto

Ma se non fosse stato il mio
che di me non ho mai fatto
che di me non ho mai fatto
che di me non ho mai fatto
che di me non ho mai fatto
che di me non ho mai fatto

Il mondo è un campo di battaglia
e il mondo è un campo di battaglia
e il mondo è un campo di battaglia
e il mondo è un campo di battaglia
e il mondo è un campo di battaglia
e il mondo è un campo di battaglia

CANTO IX

Il mondo è un campo di battaglia
e il mondo è un campo di battaglia
e il mondo è un campo di battaglia
e il mondo è un campo di battaglia
e il mondo è un campo di battaglia
e il mondo è un campo di battaglia

Il mondo è un campo di battaglia
e il mondo è un campo di battaglia
e il mondo è un campo di battaglia
e il mondo è un campo di battaglia
e il mondo è un campo di battaglia
e il mondo è un campo di battaglia

Il mondo è un campo di battaglia
e il mondo è un campo di battaglia
e il mondo è un campo di battaglia
e il mondo è un campo di battaglia
e il mondo è un campo di battaglia
e il mondo è un campo di battaglia

Il mondo è un campo di battaglia
e il mondo è un campo di battaglia
e il mondo è un campo di battaglia
e il mondo è un campo di battaglia
e il mondo è un campo di battaglia
e il mondo è un campo di battaglia

188

188

The first of these is the fact that the
 of the world is not a simple matter
 of the world is not a simple matter
 of the world is not a simple matter
 of the world is not a simple matter
 of the world is not a simple matter
 of the world is not a simple matter
 of the world is not a simple matter
 of the world is not a simple matter

CANTO IX

RAMNUSIA¹

I

Mas aquela deidade esquiva e dura
 Que á² probe humanidade acompañando
 Ventura vai a tornando en desventura,
 Desventura en ventura vai tornando,
 Contempra a frota e súa fronte escura
 Vai d'escura caligine nubrando;
 E na súa mente esquiva e adamantina³
 Algún suceso volve e determina.

II

E jacendo na nota sepultura
 E do sol e de todos ignorada,
 Visitar n'han a nosa turbadura,
 A cara filla, non a esposa amada:
 ¡Ay!, que do Océano na fondura
 Quedará tanta gloria⁴ celebrada,
 E o peito que cas armas centellea
 Inda nono collera deserta⁵ area.

III

Entretanto, a española forte frota⁶
 Liveratriz^{7,8} do férvido Oceano,
 Longamente traballa a longa rota
 Demandando ca proa o inmenso arcano:
 ¡Oh!, cantas veces na región remota
 A viches, almo sol e soberano,
 Chea de nobre esforzo e fe fervente,
 Sempre ca aguda proa ao Occidente.

¹ Mit. Deusa da envidia e vinganza. En realidade é *Némesis*, que por ter sido nada en *Ramos*, na Atica, foi tamén chamada *Ramnúsia*.

² sic.

³ Vart. E d'Océano a gran pranura inmensa / Contempra; e algunha cousa dura pensa.

⁴ Vart. audacia.

⁵ Vart. piadosa.

⁶ sic.

⁷ sic.

⁸ Vart. Vencedora.

IV

Mas en guardia nocturna rigurosa
 A descanso non fano corpo prono;
 Outros, non en guardia, pesarosa
 Non incrinan a frente a doce sono:⁹
 Algúns en un silencio desdeñoso
 Soñan cousas que fono e que non fono;
 Os outros, inclinados po-las bordas,
 Oyen d'as olas as sonoras cordas.¹⁰

V

Dispois da escura¹¹ noite o craro día;¹²
 Dispois do craro día a escura noite;
 Soa a jarcia con rouca¹³ melodía
 Sin q'outra nota prácida s'escuite:
 Surge do gran sertón¹⁴ monotonía
 Con que no peito desespere e luite;
 Surge o silencio e na pranura ingente
 Mostra misteriosa a súa ceñuda frente.

VI

Mas os fortes hispanos aguerridos
 Do grande alongamento se pungían,¹⁵
 E os robustos peitos destemidos
 Q'inda nunca temeran já temían
 E máis porque enemigos conocidos
 E combate campal non conocían;
 E roidos d'un ocio aspro e nojoso,
 Murmuran con acento pesaroso.¹⁶

⁹ Vart. Non s'incrinan a brando e doce sono. / Fuxe d'eles o brando e doce sono.

¹⁰ Vart. Das olas oi as armoniosas xordas.

¹¹ sic.

¹² Vart. Sucede á lenta (longa, larga) noite, lento (largo, longo) día.

¹³ Vart. ruda.

¹⁴ Vart. confín.

¹⁵ Vart. doían.

¹⁶ Vart. sedicioso.

VII

Mas os audaces q'iban recordando
 Do Oceano os fados ásperos e duros,
 E con temoroso mar¹⁷ esperando
 Os seus augurios graves e futuros,¹⁸
 Seus augurios lle van punzando
 Certo máis fortes, canto máis escuros;
 Muito penaban, muito se cuidaban,
 Muito sufrían, muito s'acuciaban.

VIII

Sempre pl'a inmensidad navegando,¹⁹
 Sempre ao Ocaso os ollos revolviendo;²⁰
 Novos aires e crimas²¹ soportando
 E novos horizontes conociendo,
 Novos astros están contemplando,
 Novas constelazaos²² sempre vendo;
 A novas esperanzas, novos daños,
 A novas ilusiões, novos engaños.

IX

Mentres q'as fortes proas apartando
 Van con estrendo o líquido elemento,
 Os ánimos ousados van falando
 D'entro de si co propio pensamento:
 «Se por un caso forte e miserando
 Non tornamos do forte alongamento,
 Cos fortes leños non apareceremos,
 Mas uns gloriosos nomes deixaremos.»²³

¹⁷ Vart. bogar.

¹⁸ Vart. Os augurios ambiguos, canto escuros.

¹⁹ Vart. resbalando.

²⁰ Vart. estendendo.

²¹ Vart. mares.

²² sic.

²³ sic.

X

¿Diante non temos Africa areosa?
 ¿A berberisca Argel non temos diante?
 ¿Non temos a Bugía²⁴ insidiosa,
 A Temecen²⁵ non temos arrogante?
 ¿Non temos Ampelusa desdeñosa,
 A Mequinez²⁶ e a bárbara Trudante?
 ¿Non temos terra en toda Berbería
 Onde poder probar a nosa ousadía?

XI

¡Oh!, dichosos aqueles que perderan
 Eternamente a cara luz do día
 E gloriosos e intrépidos caeran
 Nos campos da insidiosa²⁷ Berbería:
 Dichosos, porque certo non morreran
 E d'eles longamente escribiran
 Conocido sepulcro en conocido
 Eido alcanzando prácido e subido.

XII

S'a provisión mermada ou acabada
 For ou tomada de corrompimento,
 ¿En que terra, en que praya non cuidada
 Obter²⁸ o necesario bastimento?
 ¿Onde facer a doce e fresca augua
 Bastante do potabre e freco argento?
 ¿Onde os leños, si forte evento temos,
 Repararemos e despalmaremos?

²⁴ Cidade mariña de Argelia.

²⁵ Cidade de Argelia, no distrito de Orán.

²⁶ Cidade de Marruecos.

²⁷ Vart. nemiga.

²⁸ Vart. Tomar.

XIII

¿En donde estamos, e a donde vamos?
 ¿A que terra, a que praya arribaremos?
 Se hé q'a nova praya arribamos,
 ¿Con que povos estraños²⁹ toparemos?
 Se frescos bastimentos non achamos,
 ¿En donde bastimentos acharemos?
 Como das auguas vaporentos,
 Nas auguas finiremos e sedentos.

XIV

¿Non somos nós con grande alongamento
 Po-lo incerto Oceano pregrinos?
 ¿Non sufrimos con grande sufrimento
 Nosa pena con fe, nosos destinos?
 De saber de Colombo o oculto testamento,
 Ben certo non somos dinos;
 Ben certo atende sólo á súa gloria,
 E á súa vanidá, súa memoria.

XV

Pase q'este ligur aventureiro
 Nos procure escabel da súa gloria;
 Pase que queira ser sempre o primeiro
 Levado d'unha grande vanagloria,
 Mas³⁰ ¿como consentir q'un estrangeiro
 Sea tan solo digno de memoria?
 Mas ¿como consentir que d'esta sorte
 Nos leve a certo engaño e certa morte?

²⁹ Vart. feroces.

³⁰ Vart. E.

XVI

A eles lle son concedidos
 Praceres³¹ e deleites e venturas;³²
 A nosoutros traballos desmedidos,
 Rudas faenas, centinelas duras;
 A eles ricos viños escollidos
 Das jerezanas ledas quebraduras,
 A nos todo traballo e cousas fortes³³
 E escaso galardón e escuras mortes.

XVII

Quereis d'esquivas gentes desusadas
 A unhas gentes sin lei arribaremos;
 Quereis ás brutas prayas habitadas
 De frutos e salvages³⁴ Poliphemos;
 Quereis cas naos rotas e queimadas
 Tornaremos ou máis non tornaremos;
 E nosos deudos non dirán amados:
Aquí jacen aqueles esforzados.»

XVIII

Así lexos e tristes murmuraban
 Os fortes españoles celebrados,
 E ó pío e bó Colombo acriminaban
 De ser da doce patria desterrados;
 Así tristes e lexos se queixaban
 Po-las curvadas bardas espallados;
 Tal soe murmurar áspero bosco
 Combatido do vento escuro³⁵ e fosco.

³¹ Vart. sosegos.

³² Vart. branduras.

³³ Varts. A nosoutros fatigas e asperezas / Intemperies e ventos e cruexas. / A nos pé-treos e duros mantimentos / Traballos duros e nocturnos ventos.

³⁴ sic.

³⁵ Vart. hórrido.

XIX

Era a noite, e na frente nebulosa³⁶
 D'intrépidas nubes s'amostraba;
 E Diana garrida e esplendorosa
 Po-las tendidas aguas refrexaba,
 E acusaba a Esquivel³⁷ a vagorosa,
 Q'envolto nas súas armas rutilaba
 Con sublime esplendor. Tal o fulgente
 Sirius rutila con fulgor ardente.

XX

Entretanto q'as ondas³⁸ do Oceano
 Prósperamente a flota dividía,
 O rey das tréboas³⁹ envidioso e insano
 Ambos os labios con furor mordía:
 «En vano, dixo o sedicioso⁴⁰ vano,
 Combatin⁴¹ á celeste profecía.»
 E ao fero Esquivel que navegaba
 Un fogo sedicioso ll'inspiraba.

XXI

Cal ó fogo fortísimo e constante,
 En círculos⁴² revolvéndose e ruxindo,
 A augua sonante e férvida e fumante
 Soe no curvo cobre estar bolindo,
 Logo escumante e crespa e desbordante
 Polas⁴³ curvas orelas vai saíndo,
 Tal a pasión, tal o furor ardente
 D'este ll'azoura⁴⁴ o peito rudamente.⁴⁵

³⁶ Vart. nubilosa (sic).

³⁷ Nin no *Diario de Colón*, nin en calesquer outro documento que nos da a relación das persoas que embarcaron no primeiro viaxe, aparece Esquivel. Pondal crea este personaxe como símbolo do descontento e inquedanzas que houbo, en algún intre da navegación, tal como Colón o reflexa no seu *Diario*.

³⁸ Vart. o incógnito.

³⁹ Vart. do abismo.

⁴⁰ Varts. desleigado, covizoso, desleirado.

⁴¹ Vart. M'opuxen (sic).

⁴² sic.

⁴³ sic.

⁴⁴ Vart. azouta.

⁴⁵ Vart. interiormente.

XXII

Este no brando leito repousa
 E o punge e fere pensamento enorme;
 Que quen muito ambiciona e muito ousa,
 Muito s'agita insomne e pouco dorme.
 Ca popular e non gloriosa cousa
 Maquina non mostrarse desconforme.
 Esto trama, mas outro pensamento
 Lle move⁴⁶ e atiza⁴⁷ o peito ferroento.⁴⁸

XXIII

Muito s'agita, muito trama e tenta,
 E o sono dos seus ollos foge e falla;
 Que quen muito ambiciona e muito intenta,
 Muito se torce en si, muito batalla.
 Tal como soe rápida tormenta
 Que coriscos e granizo⁴⁹ e neve espalla,
 Tal stá⁵⁰ seu corazón. As veces geme,
 Que o peito a duda ll'atenaza e preme.

XXIV

Mas en verdade en si stá⁵¹ maginando
 Un pensamento bárbaro homicida
 De tirarll'a Colombo o excelso mando,
 E co mando⁵² tirarll'a doce vida;⁵³
 Dispois, a excelente⁵⁴ ruta declinando,
 Facer nocturna e súbita partida;
 E pirata tornándose precito,
 Depredar todo mar e todo lito.

⁴⁶ Varts. fere, turba, punza.

⁴⁷ Vart. estroza.

⁴⁸ Vart. turbulento.

⁴⁹ Vart. e chuvia.

⁵⁰ sic.

⁵¹ sic.

⁵² Varts. E con outros. E con grandes.

⁵³ Vart. Cos non secuaces de tirarll'a vida.

⁵⁴ Vart. ilustre.

XXV

Cal cometa funesto e sanguinoso
 Que nos nocturnos ceos refulgece,
 A cuyo aspecto horrible e magestuoso
 Dos tiranos o rosto palidece,⁵⁵
 Tal este turbulento e belicoso
 Envolto nas súas armas resprandece;
 Tal funesto esplendor en torno lanza,
 Que desterra do peito a seguranza.⁵⁶

XXVI

Como o genio do mal rebelde e ousado
 Nas súas armas já refulgía,⁵⁷
 Ao duro combate aparelado
 Da súa grande e forte rebeldía,⁵⁸
 Tal este, das súas armas rodeado,
 Un esplendor funesto despedía;
 Tremen os corazóns a velo; a morte
 O temeroso teme; teme o forte.

XXVII

O seu arnés formoso e rutilante
 O seu corpo robusto cinge e abraza,
 E con rayos de fogo coruscante
 Rutila a súa férrea coraza;
 O seu yelmo de rígido diamante
 Os vagos ollos fere e amiaza,
 E ca súa actitude grande e forte,
 Parece que publique guerra e morte.

⁵⁵ Vart. peito s'estremece.

⁵⁶ Varts. Que enche o peito de grande conturbanza. / Que no ánimo infunde conturbanza.

⁵⁷ Vart. En vasto mar súas armas reluzía.

⁵⁸ Vart. Respirando grande e rebeldía.

XXVIII

Este viña cos fortes e foi nado
 Nas ribeiras do Betis caudaloso;
 D'agudo ingenio, d'ánimo esforzado,
 Mas de carácter duro e impetuoso;
 Nos combates estaba costumado,
 De pendencias amigo e sedicioso,
 Dobre d'ánimo e trato, se ben forte,
 Despreciador dos homes e da morte.

XXIX

Este na súa tenra edá primeira
 Freou, saltou d'un corredor o freo;
 Indurouse e adestrouse na carreira
 E ao seu corpo valor e rigor deo.
 Desdeñou a fortuna lisongeira
 E duros golpes deo e recebeo;
 Muito luitou, q'os grandes sufrimentos
 Os peitos fan⁵⁹ robustos e ferrentos.

XXX

Este, por condición e por natura,
 O ocio regalado desdeñando,
 Trougo e sufriu vida esquiva e dura,⁶⁰
 E desdeñou todo exercicio brando.⁶¹
 Soportou a ventura e desventura;
 Sufriu destino amigo e miserando;
 Muito, muito sufriu, muito ousou,
 Muito po-los seus crimens pasou.⁶²

⁵⁹ Vart. tornan.

⁶⁰ Vart. Viviu vida e belicosa e dura.

⁶¹ Vart. Odiou todo repouso doce e brando.

⁶² Varts. E prisións e desterros soportou. / E mil traballos duros soportou.

XXXI

Este n'era fidalgo e fui saído
 D'escura cuna e condición escura;
 Mas no áspro exercicio distinguido,⁶³
 Fui da milicia fatigosa e dura.
 En todo duro trance destemido,
 Inquieto na ventura e desventura;
 Forte de corpo, mas muito máis forte
 D'esprito⁶⁴ e contemptor⁶⁵ da vida e a morte.

XXXII

Este por duros crimens perseguido
 Aos fillos dos desertos se pasara;
 E entr'eles longo tempo foragido,
 E da fe e da patria renegara.
 Logo á lei de Mahoma convertido,
 Contra nos por Mahoma peleara;
 Na toma, en fin, de Málaga tomado
 Fui prisoeiro e logo perdoado.⁶⁶

XXXIII

Este no trato, boa cortesía,
 Modos de cabaleiro demostraba,
 E nobre mostra daba e recibía,
 E animosos afectos simulaba.
 E a palabra, que fácil lle saía,
 Con fáciles maneiras adornaba;
 Mas seu ánimo esquivo fero e injusto⁶⁷
 Difícil era cal deserto adusto.

⁶³ Vart. Mas nos duros traballos aguerrido.

⁶⁴ Vart. ánimo.

⁶⁵ Vart. derisor.

⁶⁶ Vart. libertado.

⁶⁷ Vart. Mas un ánimo esquivo, fero e injusto / Falso (Canto) encubría cal deserto adusto.

XXXIV

Sendo⁶⁸ d'amores mal acontecido,
 Por amores mal treito e mal ferido
 Se tornara Esquivel esquivo e ousado;
 Por amores sustentara o éxodo⁶⁹ ardido,
 Por amores s'había rebelado.
 ¡Oh!, canto feito insano e destemido
 Fai por amor un peito namorado,
 Que constante amador decote amando,⁷⁰
 D'amores vai mil feitos intentando.

XXXV

Este unguido d'afecto envidioso
 Tan digno e propio da miseria humana,⁷¹
 Muito envidiaba⁷² o intento glorioso
 Do piadoso⁷³ fillo de Susana;⁷⁴
 E roido d'exicio silencioso⁷⁵
 Muito insomne se doi, muito s'afana;⁷⁶
 Q'a quen un feito temerario intenta,⁷⁷
 Muito alleo louvor urge⁷⁸ e tormenta.

68 Vart. en.

69 Vart. o curso.

70 Vart. Fai d'amores decote suspirando.

71 Vart. ¡Oh! pobre e fraca condición humana.

72 Vart. afeaba.

73 Vart. generoso.

74 Según Paolo Emilio Taviani, no seu libro *Cristoforo Colómba, Genius of the Sea*, Roma, 1991, os pais de Cristóbal Colón foron Domenico Columbo e Susana Fontanarosa.

75 Vart. d'esprito sedicioso.

76 Vart. Muito se agita (sic) e doi, muito s'afana.

77 Vart. Que quen en gloria aventajarse intenta.

78 Vart. punza.

XXXVI

Era a noite e os astros silenciosos
 Po-lo profundo azul centelleaban;⁷⁹
 Brilla Diana⁸⁰ e os ventos sonorosos
 Po-las cóncavas covas repousaban;
 Todo repousa;⁸¹ os ceos silenciosos
 Do diurno traballo descansaban,
 E po-las súas covas naturaes
 Descansaban os brutos animaes.

XXXVII

Era a hora en q'a noite escura e fría
 Despregar soe as misteriosas galas;
 En que do espírito humano a phantasia⁸²
 Despregar soe as gigantescas alas;⁸³
 A hora en que con grande sinphonía⁸⁴
 Iris salvege teu murmullo exhalas;
 E q'os cuidados sobre nós gravitan,
 E os grandiosos ánimos⁸⁵ s'agitan.

XXXVIII

Tal unha selva antiga⁸⁶ e misteriosa⁸⁷
 Sacudida⁸⁸ de rápida tormenta
 En erma canle, en noite sospeitosa,
 Con profundo queixido se lamenta,
 Do viandante a alma temerosa
 De ruído se derrete e s'atormenta;
 Fungan os troncos, as ponlas estalan
 E mil silvidos lúgubres exhalan.⁸⁹

⁷⁹ Vart. Po-lo compás do ceo rutilaban.

⁸⁰ Vart. Todo repousa.

⁸¹ Vart. Brilla Diana.

⁸² sic.

⁸³ Vart. Costuma despregar as nobres (grandes) alas.

⁸⁴ sic.

⁸⁵ Vart. espíritos.

⁸⁶ Vart. nobre.

⁸⁷ Vart. e magestuosa.

⁸⁸ Vart. Combatida.

⁸⁹ Vart. E silvidos longuísimos exhalan.

XXXIX

Mas ti, forte⁹⁰ Esquivel e belicoso,⁹¹
 Cando todos dormían, ti non dormías,
 E navegabas fosco⁹² e dubidoso
 Po-las salsas pranuras largazías;
 E volvéndote ao bando valeroso
 Lle falas con furia e así decías,
 E á rebelión ós fortes incitabas,⁹³
 Mentres o ferro aspérrimo apreixabas.⁹⁴

XL

«Fillos do Cid, en todo caso estreito
 Fortes; fillos d'un povo⁹⁵ cabaleiro;
 Vós que guiáis á gloria, ¿O forte peito
 Vos deixades guiar dun estrangeiro?
 ¿D'un estrangeiro que por van proveito
 A un curso vos obriga aventureiro?
 ¿D'un estrangeiro que sin gran virtude
 Con vanas esperanzas vos ilude?

XLI

¿Hasta cando, cal servos infamados⁹⁶
 Viviremos cal ocio escuros e lento,
 Sin gloria, constringidos e obrigados
 No espacio d'un pequeno bastimento?
 ¿Hasta cando estaremos destinados⁹⁷
 A morrer en escuro⁹⁸ esquecemento?
 Cobre o olvido nosa gloria e a nobre
 Intrépida ousadía a noite cobre.

⁹⁰ Vart. fero.

⁹¹ Vart. Mas ti Esquivel inquieto e belicoso.

⁹² Vart. triste.

⁹³ Vart. Tal león ruge, e a súa feridade / Quer recobrar a súa liberdade.

⁹⁴ Vart. E o ferro durísimo apreixabas.

⁹⁵ sic.

⁹⁶ Vart. fementidos.

⁹⁷ Vart. obrigados.

⁹⁸ Vart. indigno.

XLII

Españoles intrépidos q'enchedes
 D'imensa gloria o mundo e inmenso celo,
 ¿Contra vosoutros mesmos valor tedes
 E non contra quen quer escurecelo?
 Vosoutros que vencer todo podeades
 ¿Volvés contra vosoutros o cuitelo?
 Se tendes de morrer espresamente,⁹⁹
 Non morrades tan baixa e innobremente.

XLIII

Vós¹⁰⁰ que no mundo grande e ingente
 Guiades vós o voso derroteiro;
 Por deixarvos guiar, ¿indignamente
 Vos deixares guiar d'un estrangeiro?¹⁰¹
 ¿Deixaredes a patria boa e pracente¹⁰²
 Só por seguir un curso aventureiro?
 Se tendes de morrer determinado,
 Morrede, mas d'un modo sublimado.

XLIV

¿Non foran¹⁰³ os propósitos falescentes
 Do ligur fementido abominabres?
 ¿Non sodes vós do Cide descendentes
 E os vosos peitos fortes e indomabres?
 ¿Non son os vosos ferros ben lucentes?
 ¿Non son os mares inconmensurabres?
 Por estes mares todos cegos vamos.
 ¿Que facemos q'á patria non tornamos?

⁹⁹ Vart. Se tedes de morrer espreso intento / Esquivar d'ese voso proponimento.

¹⁰⁰ Vart. Españoles.

¹⁰¹ sic.

¹⁰² Vart. neciamente.

¹⁰³ Vart. Non son já.

XLV

¿Así os destinos fortes e aguerridos
 Cumprides vós dos vosos já pasados,
 Que para gobernar sendo nados
 Sodes indignamente gobernados?
 ¿Sendo tidos por fortes e temidos,
 Imbeles vos mostrais e afeminados?
 ¿Que facedes das vosas aureolas?
 Certo, españoles non, non españolas.

XLVI

¿Por que cousas indignas pretendemos
 Neste tesón sostemos destemidos,
 Pois q'ocultar no mundo non podemos
 Haber sido enganados e iludidos?
 ¿Por que o noso baldón ocultaremos
 De ser cal vil rebaño conducidos?
 Conducidos á vía non segura,¹⁰⁴
 Conducidos á morte indigna e escura.¹⁰⁵

XLVII

¿Hasta cando n'uns leños prisoeiros
 Staremos¹⁰⁶ n'un asedio vil e lento?
 Sinto o son e de ferros e d'aceiros,
 E d'elmos e corazas¹⁰⁷ cento e cento,
 Mas non vexo a cual uso. E vagadeiros
 Nos combaten o clima, o mar, o vento;
 Cada un d'estes nos lanza a gran desterro
 E de nada nos serve o duro ferro.¹⁰⁸

¹⁰⁴ Vart. incerta e dura.

¹⁰⁵ Vart. Deixade a longa vía e incerta / A certo declinarnos de morte certa.

¹⁰⁶ sic.

¹⁰⁷ Vart. escudos.

¹⁰⁸ Vart. E de nada nos val esforzo e ferro.

XLVIII

¡Ah!, canto millor fora esa constancia
 Por alcanzar tan só gloria ilusoria,
 Que do ligur seguir tanta arrogancia
 Por aumentar seu esplendor e gloria;
 Canto millor deixar vosa ignorancia
 Que vos leva a unha vil fama irrisoria;
 ¡Sus!, as lonas intrépidas tornemos
 E ós nosos¹⁰⁹ patrios eidos retornemos.

XLIX

¡Sus! españoles. Contra toda dura
 Imposición e contra todo erro,
 E contra toda vía esquivá e escura,
 E contra todo bárbaro desterro,
 Contra toda ventura e desventura
 Sabedes manejar¹¹⁰ o duro ferro;
 O duro ferro corte na verdade
 Tanta baixeza, tanta indignidade.

L

Mas, ¿Que lauros incertos e duros
 Proclamamos con curso aventureiro?
 ¿Cando dignos hispanos valerosos
 Seguir foran d'un pérfido estrangeiro?
 ¡Sus!, ¡Sus!, do nobre Cid fillos gloriosos
 Procuremos¹¹¹ da patria o derroteiro.
 Tal falastes e non en vano falastes,
 Q'á peitos esforzados rebelastes.

¹⁰⁹ Vart. caros.

¹¹⁰ sic.

¹¹¹ Vart. Sigamos.

LI

Retornemos á patria que nos chama,
 Á nobre España, grande e espaciosa;
 Procuremos máis grande e longa fama
 N'outra empresa máis grande e máis famosa;
 S'alguen o noso retorno non aclama
 Cal proeza¹¹² máis digna e máis honrada
 E non desdeña do ligur o erro,
 Nos abrirá camiño este meu ferro.

LII

¡Ah!, canto millor gloria en terra temos¹¹³
 Con algún feito grave e destemido;
 Canto millor memoria atoparemos¹¹⁴
 Combatindo co Mouro esclarecido;
 Conocido sepulcro nós teremos,
 Conocidos en eido conocido,
 Onde dignos d'aqueles que tanto¹¹⁵ ousan
 Co dedo señalando: *All repousan.*

LIII

Eu por min non obro; os feitos nosos
 Escuro obiblión manche e recubra;
 Non q'os nosos empeños valerosos
 Tupido velo e oprobioso¹¹⁶ cubra,
 Mas quixera q'ós rayos luminosos
 Do sol nosa gloria se descubra;
 Que n'estes longos mares enemigos,¹¹⁷
 Dos feitos nosos non houbera testigos.»

¹¹² Vart. camiño.

¹¹³ Vart. habremos.

¹¹⁴ Vart. alcanzaremos.

¹¹⁵ Vart. muito.

¹¹⁶ Vart. envidioso.

¹¹⁷ Varts. Que testigo mellor hé o claro día / Das proezas que trévoa escura e fría. / Das proezas q'a noite escura e fría / Das proezas que cega noite e umbría.

LIV

Dixo, e por un e outro bastimento
 Discurre e crece¹¹⁸ o popular tumulto
 Como discurre o peregrino vento
 Con sonido entre un e outro virgulto.
 Soa todo con ímpetu violento.
 Brilla o ferro da vaina non oculto.
 Precipítase a gente e o ceo ferido¹¹⁹
 Resoa con grandísimo sonido.

LV

Ben pronto¹²⁰ o fogo da súa voz airada
 Desperta o fogo que jacía oculto;
 Corre Alecto¹²¹ con pranta apresurada,
 Súa tea agita e encende ó vulgo estulto.¹²²
 Ruge a blasfemia e brilla a daga,¹²³
 Soa de pronto un hórrido tumulto,
 Como soan cos impetus garbinos
 Os combatidos e salvages pinos.

LVI

Margaride¹²⁴ gentil, neno garrido
 Mol e gracioso por florente idade,
 Q'a Colombo servía e fui nacido
 Do Anllóns na cara¹²⁵ e doce soedade,
 Cando viu a Esquivel duro e temido
 Mostrando o ferro e a propia¹²⁶ feridade,
 Barrida a cor do prácido sembrante,
 Así lle dixo¹²⁷ con voz doce e tremante:

¹¹⁸ Vart. Trúa e discurre.

¹¹⁹ Vart. Como se van movendo e desprazando / Como en torno de Polo van trotando (roldando).

¹²⁰ Vart. logo.

¹²¹ Unha das tres *Furias* ou *Erinnias* ou *Euménides*, fillas da Terra que vivían no Tártaro e tiñan como fin castigar os crimens dos humanos. *Tisifone*, *Alecto* e *Megera*.

¹²² Vart. inculto.

¹²³ Vart. a espada.

¹²⁴ Vart. Mas Ousinde.

¹²⁵ Vart. ruda.

¹²⁶ Vart. grande, nota.

¹²⁷ Vart. di.

LVII

«¡Ou!, Esquivel, os ceos te concederon
 Estraña condición, esquiva e impía;
 Uns brandos seos non te produxeran,
 Mas as duras¹²⁸ quebrantes de Muxía;
 Ou os duros Miñarzos te fixeran,
 Ou a punta da Rustra montesía;
 Prodúxote^{129, 130} a ti a onda traidora,
 E de Camelle o mar te botou fora.

LVIII

¡Oh!, Esquivel, ¿que furias ch'inspiran
 Tales intentos duros e inclementes?
 ¿Que palabras ousadas s'escaparan
 Do indiscreto cerco dos teus dentes?
 ¿Para quen sanguinosas se preparan
 Esas tuas armas duras e fulgentes?
 Ben ti es impracabre; tua crueza
 Vence do ferro a bárbara aspereza.

LIX

¡Ou!, Esquivel, ¿a donde ti es levado
 D'esa tua furia grande e sanguinosa?
 Non foras ti de certo ó mundo dado
 De Málaga gentil e deleitosa;
 Non foras de barón engendrado¹³¹
 Nin de doncella temida e graciosa
 Foras traguido, non. O turbulento
 Oceano che dera nacimiento.¹³²

¹²⁸ Vart. feras.

¹²⁹ sic.

¹³⁰ Vart. produxérate.

¹³¹ Vart. De ningún home foras ti engendrado.

¹³² Vart. nutrimento.

LX

¡Ou!, valente Esquivel, ¿q'empresas
 Na tua mente impetuosas alcanzas?
 ¿A que novo combate te preparas
 Que seas digno d'eternas memoranzas?
 ¿Que novas cousas altas e preclaras
 Buscas d'España as grandes recordanzas?
 ¿Que novo esforzo e novo intento emprendes,
 Q'intentas, que resolves, que pretendes?

LXI

Forte Esquivel, s'o peito desleigado
 A pregar non das doces e brandas;
 Se non cedes a un rogo magoadado
 D'esas cousas ousadas¹³³ que demandas,
 E ese teu corazón despiadado
 A tan doces recordos non abrandas,
 ¿De q'hé formado o teu corpóreo encerro?
 ¿De que roca, de que diáspiro, de que ferro?

LXII

Ti non naceste no eido deleitoso¹³⁴
 De Málaga gentil; ti fostes nado
 D'algún penedo duro e riguroso,
 Combatido do Oceano alongado;
 Ti fostes un aborto monstruoso
 Do monte Atlante duro e celebrado,
 Pois percebes cal áspero enemigo
 A voz d'este teu antigo e caro amigo.»

¹³³ Vart. terribles.

¹³⁴ Vart. saudoso.

LXIII

Mas da guarda o angel bello e luminoso
 Q'acompaña a Colón no seu camiño,¹³⁵
 Desde o momento pródigo e dichoso¹³⁶
 Que se fixo do mundo peregrino
 O defende¹³⁷ do ferro sanguinoso
 Do bárbaro Esquivel, duro e ferriño,¹³⁸
 E o protege e defende e lle pon diante
 O seu garrido escudo de diamante.

LXIV

E vós¹³⁹ Rodrigo de Jerez valente,¹⁴⁰
 E vós¹⁴¹ Diego de Mendoza cabaleiros,
 Cando viche a Colón no caso urgente
 Desnudástedes os ínclitos aceiros,¹⁴²
 Vós stuveches¹⁴³ alerta e diligentes,
 Q'ao éxodo villedes compañeiros.
 Vós villedes tamén, d'amor constreitos,
 Cubrir Colombo cos robustos peitos.

LXV

E Francisco Roldán impetuoso¹⁴⁴
 E Diego de Salcedo que guardaban
 Decote ao bóo Colombo generoso
 E súas ordes recibiran e daban;
 E xingidos de ferro riguroso
 Súa seguridade vigilaban,
 O escudan e defenden e boa conta
 Dan d'Esquivel con man forzuda e pronta.¹⁴⁵

¹³⁵ Vart. desde mariño.

¹³⁶ Vart. triste e doroso.

¹³⁷ Vart. liberta.

¹³⁸ Vart. aspro e malifo.

¹³⁹ Vart. ti.

¹⁴⁰ Vart. prudente.

¹⁴¹ Vart. ti.

¹⁴² Vart. No peligro máis fortes destrudeiros.

¹⁴³ sic.

¹⁴⁴ Vart. forte e animoso.

¹⁴⁵ Vart. experta e pronta.

LXVI

Aqueles héroes¹⁴⁶ e férreos e duros
 O prenden, mas non sin cores mortas;¹⁴⁷
 Ligan ós brazos¹⁴⁸ recios e membrudos¹⁴⁹
 Ligadurs esquivas e retortas;¹⁵⁰
 El sereno non fuge, e os ecos mudos
 Tras del despertan as ferradas portas;
 El non teme, mas móstrase altaneiro¹⁵¹
 Como león que jace¹⁵² prisoeiro.

LXVII

En vano do espírito movido
 Do profundo te moves e t'agitas;
 En vano ó bando forte e destemido
 A sanguinosa rebeldía incitas,
 Que Colombo te doma;¹⁵³ e ti vencido¹⁵⁴
 Pagas tuas cruzes infinitas.
 Preme o tempo robusta e férrea barra,
 Dura prisión tras ti retumba e zarra.

146 Vart. peitos, fortes.

147 Vart. O aprisoaran, mas con cores mortas.

148 Vart. membros.

149 Vart. Premen ligaduras potentes e fortes.

150 Vart. E os brazos presenta contortas.

151 Vart. El non s'inmuta; móstrase altaneiro.

152 Vart. ruge.

153 Vart. vence.

154 Vart. rendido.

LXVIII

Tal soberbio león que turbulento
 E q'en férrea prisión esquivo ruge,
 Sacode os ferros con ímpetu violento,
 As reixas move con violento empuge;
 Se mira¹⁵⁵ ó domador que o truculento
 Ferro ll'amostra donde o fogo cruge,
 A grupa volve e no rincón escuro
 Da súa prisión se deita non seguro.¹⁵⁶

LXIX

Intentara Esquivel impetuoso
 Disolver da molicia¹⁵⁷ o forte nóo
 Sóo por deixar un nome glorioso¹⁵⁸
 E pasar por intrépido tan sóo;
 Mas do duro castigo temeroso¹⁵⁹
 Depuxo as armas e lle fora bóo,
 Pois que achara¹⁶⁰ ocasión de ser prudente,
 E Colombo magnánimo e clemente.

LXX

Tal león de Betulia¹⁶¹ celebrado,¹⁶²
 S'a súa prisión esquiva ferroenta
 Co rugido¹⁶³ espantoso o vulgo ousado
 Se novamente o aprisoar intenta,
 Mas, sin combate cede amedrentado
 S'o noto domador se lle presenta;
 Tal a Esquivel a forza lle tollía
 De Colombo a presenza, e lle cedía.

¹⁵⁵ Vart. arriba.

¹⁵⁶ Vart. rostro duro.

¹⁵⁷ Vart. do deber.

¹⁵⁸ Varts. alto e famoso, sonoro.

¹⁵⁹ Vart. d'unha innobre fama.

¹⁶⁰ sic.

¹⁶¹ Cidade da tribu de Simeón onde *Judith* cortou a cabeza ó xeral asirio Holofernes. *Josué*, 19, 4.

¹⁶² Vart. nomeado.

¹⁶³ Vart. Que co rugido.

LXXI

E Colombo con palabras piadosas,
 Tanto pode severa autoridade
 E as leis militares rigurosas
 En cuanto non se move piedade,
 Movido de palabras amorosas
 E muito máis da propia súa bondade
 A Esquivel, despois que ben refrea,
 Manda liberar da férrea cadea.

LXXII

Dar gracias Esquivel á Osa debía
 Que despregou da súa trama o nóo,
 Porque¹⁶⁴ a súa altivez, súa ousadía,
 A dura barra quebrantou¹⁶⁵ tan sóo;
 Do seu duro defeito respondía.
 Compriu solamente e fuille bóo,
 Que de Colombo a grande mansedume¹⁶⁶
 A ofensa perder ten por costume.

LXXIII

Fui punido Esquivel e certidume¹⁶⁷
 Houbo Colón en tal severidade,
 Q'os homes, como temen por costume,
 Cheos de ligeireza e vanidade
 Sufrir non poden toda servidume
 E tampouco non toda libertade;¹⁶⁸
 Duro hé mandalos, mas con enerxía
 Atallar súa temida ousadía.

¹⁶⁴ Vart. Por cuanto.

¹⁶⁵ Vart. cancelou.

¹⁶⁶ Vart. Que de Susana o fillo generoso / Fui severo con el, mas piadoso.

¹⁶⁷ Vart. dulcedume.

¹⁶⁸ Vart. Mas que tampouco toda libertade.

LXXIV

Geme en ásperos ferros, mas bondoso
 O bóo Colón movido a piedade,
 O duro caso olvida e generoso
 Salta o rigor da grande autoridade.
 Manda quitarlle a dura barra e ansioso
 De honor o manda pór en liberdade;
 Q' o corazón do forte e mente boa
 Non se vinga¹⁶⁹ do reo, mas perdoa.

LXXV

«Teu delito confesa. N'hé prudente
 Quen procede con dolo e indignidade,¹⁷⁰
 Quen obra con dobrez e ambigüamente
 Ludibrio fai do honor e da verdade
 Mas que a Dios e aos homes. Reverente
 Procede con nobreza e ingenuidade
 Quen obra con bóo esprito e boa fe
 E que diga: *Esto hé, esto non hé.*

LXXVI

¡Ou!, Esquivel, s'o intento teu nefando
 Cuidas impune, cuidas como insano;
 Se cuidas¹⁷¹ a Colombo leno e brando,
 O teu cuidar¹⁷² hé temerario e vano,¹⁷³
 Po-lo mando Colombo non ten mando,
 Mas¹⁷⁴ por mando do ceo soberano.
 Quen cuida de faltar impunemente,
 Certo ese cuida errónea e neciamente.¹⁷⁵⁻¹⁷⁶

¹⁶⁹ Vart. impracabre, ferento.

¹⁷⁰ Vart. escuridade.

¹⁷¹ Vart. juzgas.

¹⁷² Vart. juzgar.

¹⁷³ Vart. Hé teu cuidar (juzgar) temerario e vano.

¹⁷⁴ Vart. só.

¹⁷⁵ Vart. indignamente.

¹⁷⁶ Vart. Muito s'engaña, muito mal (error) consente.

LXXVII

¡Ou!, forte e bóo Esquivel, que con verdade
 De nosoutros denosto non se diga¹⁷⁷
 Cando nos tempos da futura idade
 A esta nosa edá chamen antiga,
 Que non houbemos fe nin dignidade
 Que no peito español a tanto obriga;
 Que só fomos feris aventureiros,
 E non somos¹⁷⁸ de Cristo cabaleiros.

LXXVIII

¡Ou!, Esquivel, ¿qué títulos gloriosos
 Esperas d'ese modo, q'alabanzas?
 ¿Q'aplausos merecidos e famosos,
 Que trofeos, que mandos, q'esperanzas?
 ¿Por modos tan ruins e sanguinosos
 S'alcanzan as eternas memoranzas?
 Se ti cumpriras tan ruins empeños,
 ¿Quen guiaría os espalmados leños?

LXXIX

Certo Esquivel, o teu robusto peito
 Que tanto n'esta edá tanto podía,
 Enfermo fixo un misterio afeito
 Cunha vaga e feroz melancolía;
 D'un triste humor aspérrimo constreito
 Tua nobre frente se torna sombría;
 ¿Quen, quen te fixo errante e vogador?
 ¿Quen te induna en tal desterro Amor?

¹⁷⁷ Vart. Neste mundo, de nos nunca se diga.

¹⁷⁸ Vart. fomos.

LXXX

;Ou!, injusto Esquivel, que con verdade
 De nos en outra idade non se diga
 Cando nos tempos da futura idade
 A esta nosa edá chamen antiga,
 Non digan que de Colombo a piedade¹⁷⁹
 De piedade e d'honor fora enemiga;
 E pois o ceo da nosa vida hé dono,
 Que te perdone o ceo, eu te perdono.

LXXXI

Verter o civil sangue vil sería;
 Libreme Dios de tanta indignidade
 Q'eu verta o civil sangue, e vil sería
 Por un abuso só de libertade;
 Mas non consentiréi tanta ousadía¹⁸⁰
 En desdoro d'aquela autoridade
 Que me dera a nobre España; e fora
 Outra non justa lei, lei corruptora.¹⁸¹

LXXXII

Dura fora tal pena espiatoria.
 Libreme Dios de tanta indignidade
 Que manche noso honor, nosa memoria
 Con un feito d'indigna¹⁸² crueldade;
 Non manchemos d'España a nobre
 Non a memoria da futura historia;
 Dios cría ó home; el pode, justo e pío,
 Só destruílo; el ten da vida o fío.

¹⁷⁹ Vart. autoridade.

¹⁸⁰ Vart. tal demasía.

¹⁸¹ Vart. Esa lei consentir, lei corruptora.

¹⁸² Vart. d'inútil.

LXXXIII

O corazón hispano belicoso¹⁸³
 Na virtude non hé o derradeiro,
 Seu delito confesa e valeroso¹⁸⁴
 Vai ao deber¹⁸⁵ con rostro lisongeiro;
 Q' o cabaleiro nobre e generoso
 A si mesmo s'entrega¹⁸⁶ prisoeiro;
 Ti vai; ninguén tua libertade arguye,¹⁸⁷
 Ti mesmo en tua prisión te constituye.

LXXXIV

¡Señor!, ti sabes ben como¹⁸⁸ obedezo
 As tuas santas leis obediente;
 Cuanto por teu amor, quanto aborrezco
 Verter o civil sangue inutilmente;
 Ti sabes cuanto amo e cuanto prezo
 Os teus santos mandatos reverente,
 E como por ti hé en todo impronto
 A carena aparelhada, o esprito pronto,»

LXXXV

Dixo, e do bóo Colombo a forte gente
 A magnanimidade celebraba;
 Entanto a flota coa proa fendente
 O misterioso Ocaso demandaba;
 Todo ao seu ser retorna prontamente,
 Pronto deber e¹⁸⁹ orden retornaba;
 Erguese a noite e fan o corpo prono:
 Uns ao traballo, outros ó doce sono.

183 Vart. generoso.

184 Vart. generoso.

185 Vart. a prisión.

186 Vart. s'obriga.

187 Vart. Vai; e pois nadie a tua virtude (o teu dereito) nega / Cal cumpre a cabaleiro, a ti te entrega (sic).

188 Vart. cuanto.

189 Vart. co.

LXXXVI

O corazón humano hé parecido,
 Cando ó ceo ca fe s'astringe e anoa,
 Asomella¹⁹⁰ a jardín ledó e florido
 Que s'estenda e florea en terra boa;
 Mas cando de maldade hé corrompido
 Hé parecido á fétida lagoa
 Povoada de carniza pestilente
 E de estériles juncos tansoamente.

LXXXVII

¡Cuan difícil e duro¹⁹¹ todo mando!
 ¡Canta firmeza, cuanta¹⁹² vontade!
 Se quen manda con freo leno e brando
 Manda. Desorden causa¹⁹³ lenidade;
 Se con dureza as rendas empuñando
 Manda, ll'imputan logo de crueldade;
 O mandado con mando teme¹⁹⁴ soamente
 Quen manda a si e a todos juntamente.

LXXXVIII

O gran Colón po-lo gran curso ignoto¹⁹⁵
 Rege e refrea ó forte peito hispano,
 Que máis fácil sería ó Austro e ó Noto
 Cando se lanzan con furor insano,¹⁹⁶
 Ou refrear Cyclón ou terremoto,
 Ou as tímidas ondas do Oceano;
 E já lle menta palabras laudatorias,
 Ou já lle fala das pasadas glorias.

¹⁹⁰ Vart. Parecido.

¹⁹¹ Vart. rudo.

¹⁹² sic.

¹⁹³ Vart. Desdén engendra.

¹⁹⁴ Vart. obedece.

¹⁹⁵ Varts. O sabio e bó Colón pl'o curso ignoto. / O prudente Colón pl'o curso ignoto.
 / O bó Colombo pl'o camiño ignoto.

¹⁹⁶ Vart. Refrear cando furor os move (lanza) insano.

LXXXIX

Demostrate españoles esforzados,
O voso grande esforzo demostrade;
Q'ó saber vosos feitos celebrados,
Maravillada escrame¹⁹⁷ toda edade:
Os fortes españoles nomeados
Movidos d'unha forte vontade
Foran vencendo todo esforzo humano,
Vencedores do férvido¹⁹⁸ Oceano.

¹⁹⁷ Vart. diga.

¹⁹⁸ Vart. ignoto e do.

CAVITO X

O OCÉANO

I

Cando o vigía nas gaviás soportado,
Escrama con turabado e rouco acento:
«¡Oh!, terrible e grandísimo nubrado,
¡Oh!, gran maravilla, ¡Oh! gran portento
Nos encobre este grande e turbado
Algo de formidable e desusado vento;
Pronto, pronto a capear vos aprestade,
Pronto as naos á capa aparellade.

II

Finaba apenas o sonoro canto
Q'un gran nubrado fórase estendendo
E a bella, do craro día entanto,
Fórase pouco a pouco escurecendo:
E certo non causara tanto espanto
O fero aspecto d'un cometa horrendo,
Tal q'envolvera á gente belicosa
Unha terrible luz caliginosa.

III

Cal cometa aparece misterioso
No seu curso longuísimo e vetusto
Despedindo de si maravilloso
Un siniestro esplendor feo e combusto,
Espallando un fulgor caliginoso
Do ser ingente po-lo aire adusto,
Q'os reinos turba e a mente deixa exhausta
Aos purpúreos tiranos, luz infausta.

IV

A súa forma gigantesca e dura,
 Certo non se parece a cousa humana;¹
 A súa sembranza nebulosa e escura
 Era sembranza horrible e soberana;
 Ante a súa inmensa,² aspérrima figura,
 Nada fora figura sobrehumana;
 Nada as de Daniel sombras medroñas
 E d'Ezequiel e Jan visións grandoñas.

V

Non tan soberbio e tan desmesurado,
 Non tan majestoso e tan gigante,
 Non tan maravilloso e sublimado
 Aparece como este o magno Atlante,
 Cuando en espesa brétema embozado
 No horizonte se mostra arrogante
 Que admira a quen o mira, e n'el imprime
 Un non sei que d'horror e de sublime.

VI

Logo³ os bóos⁴ contra maestres esforzados
 O vento a recibir⁵ se preparando,
 Móstranse os caros tales costumados
 Das naos as velas altas aferrando:
 E por que nonos pille descuidados
 Aferran, e así pronto van gastando;
 Da flota toda as lonas despregadas
 Rápidamente foran aferradas.

¹ Vart. Non sei decir si fose cousa humana.

² Vart. grande.

³ Vart. Mas.

⁴ Vart. rudos.

⁵ Vart. embiste.

VII

Ben logo os tombos graves e espaciosos
 Do húmido⁶ Oceano se movían,
 E os desatados ventos sonorosos
 Pl'as tensas jarcias fungan e asubían;
 Os rudos mariñeiros animosos
 D'un lado e d'outro rápidos corrían,
 Os uns as altas velas aferraban,
 Outros os baixos treos amarraban.⁷

VIII

Teme o peito tan grande cousa vendo;
 Teme algún mal futuro e non cuidado,
 Q' o peito humano sempre vai sentendo
 Algún suceso adverso⁸ e inopinado:
 Vai o peito cuidando e vai tremendo,
 Cando d'aquel grandísimo⁹ nubrado
 Se converte en figura grande e escura,
 Terrible cuanto grande cousa dura.

IX

Certo, q' este sublime e dilatado,
 Non fora máis terrible e máis escuro
 Q' aquel nas Escrituras celebrado
 Que já amostrara o babilonio muro
 Por quen aquel audaz fora lanzado
 Cos feros brutos no traballo duro,
 Cando as uñas, cal aiga, lle creceran
 E os propios montes nono conoceran.

⁶ Vart. tendido.

⁷ Vart. despregaban.

⁸ Vart. grande.

⁹ Vart. aspérrimo.

X

Fórase pouco apouco transformando
 E a faz do sol nubrara rutilante;
 Os dilatados membros alongando
 A maneira d'aspérrimo gigante,
 Mil penedos e syrtes amostrando
 E algazos po-lo hórrido sembrante;
 Parte en brétoma esconde o corpo ingente,
 Mais, sublime, nos ceos esconde a frente.¹⁰

XI

Como cansada caravana errante
 D'estepa longa ou d'ansiada praya
 Por comerciar¹¹ coa gente que distante
 Soe vestir vistosísima cambaya,
 Espantado contempra por diante
 A cadea do altísimo¹² Himalaya,
 E admirados aqueles vagorosos,
 Os vagos pasos fan non presurosos.

XII

Tal estes ó gigante escuro vendo
 Ante as agudas proas s'admiraran;
 Cheo d'escuridade o rostro horrendo
 Como cabo q'os ventos afearan,
 E o seu gran corpo aspérrimo estendendo,
 Como novo Tifeo contempraran,
 O cual lle fala con un gran ruido,
 A un grande terremoto parecido.

¹⁰ Vart. Parte nos ceos subrime (sic) esconde a frente.

¹¹ Vart. Que por tratar.

¹² Vart. aspérrimo.

XIII

Quédase a gente intrépida admirada
 As potentes palabras escuitando;
 A figura longal desmesurada¹³
 E horrible excelestude contemprando;^{14, 15}
 Mais que por grande que fora e sublimada
 Non se turba por eso o forte bando,
 Mais leva as mans ós fúlgidos aceiros
 De quen temen os povos¹⁶ derredeiros.

XIV

E coa voz altísona e potente
 As líquidas pranuras resoaron,
 E os marfimos ecos longamente
 Po-las cóncavas covas despertaron:
 Co rostro as ninfas pálido e tremente¹⁷
 Co medo po-las ondas s'espallaron,
 E fora oida desde a Casiopea,¹⁸
 A donde a Cynosura¹⁹ centellea.

XV

«Quen sodes vos q'intrépidos turbades
 Os desertos do líquido elemento
 E o meu lombo inmenso navegades
 C'un desusado e insano atrevimento,²⁰
 E diante crespó argento levantades
 Con un ruído grande e turbulento;
 ¡Oh!, raza de gigantes, desusade
 Por nova guerra e voso espanto armade.»

¹³ Vart. A escura sin igual desmesurada.

¹⁴ sic.

¹⁵ Vart. Excelitude inmensa contemprando.

¹⁶ sic.

¹⁷ Vart. Co peito as ninfas cándidas tremente.

¹⁸ Constelación do ceo boreal. *Mit.* Raiña consorte de *Etiopía*, muller de *Cefeo* e nai de *Andrómeda*.

¹⁹ A *Osa Menor*, ou a cauda desta constelación.

²⁰ Vart. E desmedido o bárbaro ardimento.

XVI

Dixo, e os valentes, que libertadores
 Son dos campos marítimos inmensos,
 E combaten cos leños bogadores
 Da calígene escura os velos densos,
 E por forte piedade redentores
 Dos reinos oceánicos estensos,
 As q'ó grande e aspérrimo escuitaran,
 En esquivas palabras lle tornaran:

XVII

«Os españoles somos, por quen chora
 Temerosa Ampelusia²¹ e seus veciños;
 Libertamos con proa cortadora
 Do ignoto os longuísimos camiños:
 O escuro caos non antena esprora
 Curtos a nosa gloria²² os propios niños;
 E ousadamente nas tendidas lonas
 A luz levamos a remotas zonas.

XVIII

Seus mandatos cumprimos e portamos
 Ás máis remotas e apartadas zonas,
 E de Pedro e de Paulo a fe levamos
 Nas arriscadas e tendidas lonas;
 Tesouros e trofeos non buscamos,
 Mas só da fe as mágicas coronas;
 Emulamos do sol o curso ingente
 Por redimir as prayas do Occidente.»

²¹ *Geog. Ant.* Promontorio da Mauritania, coñecido hoxe co nome de *Cabo Esparel*.

²² sic.

XIX

«¿E ti, quen es?, lle din ousadamente²³
 Os primeiros dos nautas celebrados,
 Cuyo desmesurado corpo ingente
 Ós montes se parece sublimados:
 Escuro ser ti debes certamente
 E ignoras nosos nomes celebrados;»
 E aquel rei dos hórridos gigantes
 Lle torna con²⁴ palabras arrogantes:

XX

«Pois queredes saber o grande arcano
 Da verdade que debe estar escura
 E soe traspasar o peito humano
 Como folla de ferro esquiva e dura,
 Sabede o gran secreto sobrehumano
 Que non saber sería gran ventura.
 ¡Oh!, cuanto fora mor felicidade
 Ignorar muitas veces a verdade.

XXI

¡Oh! vosoutros, sin duda, os máis ousados²⁵
 De cantos nutre a espaciosa Terra
 Españoles nas armas celebrados,
 Que facedes ó ignoto dura guerra;
 Cantos no mundo foran espalmados,
 Ningún leño ousadía tanta encerra,
 E pois non hay²⁶ quen voso esforzo dome,
 Saberedes o meu temido nome.

²³ Vart. prontamente.

²⁴ Vart. estas.

²⁵ Vart. insanos.

²⁶ sic.

XXII

Posto q' o nome meu do mundo ignoto
 A vosa insania a demandar s'atreve,
 S'acaso o home a quen hé pouco noto
 Aquelo que stá²⁷ oculto saber debe,
 Direi, cal que de voluntá remoto
 Q'obedecer a lei grandiosa²⁸ teve,
 Con pungentes palabras non escuras
 A vos somente aspérrimas e duras.

XXIII

Canto millor non fora ó espriu²⁹ humano
 Reter as longas alas destemidas
 Por non sondar o misterio arcano
 Das cousas que lle foran escondidas;
 E pr'un fume de gloria ousado e vano
 Po-las cousas saber desconocidas,
 Non ousara con bárbara porfia
 O misterio romper que m'encubría.³⁰

XXIV

Eu son aquel que Dios crear só pudo,
 Que sempre vivo e a todas partes corro;
 Mudan homes e imperios, eu non mudo;
 Morren homes e imperios, eu non morro;
 Agora estrepitoso, agora mudo
 Seus camiños incógnitos recorro,
 E sempre estou tornándome e movendo,
 Sempre subindo e sempre descendendo.

²⁷ sic.

²⁸ Vart. *suprema*.

²⁹ sic.

³⁰ Vart. O meu velo romper que teme ó día.

XXV

Eu son aquel que son e serei sempre,
 Aquel que fun, que son e que serei,
 E atónito será quen me contempre
 Seguir do meu destino a grande lei;
 Quen me deu tanta forza e grande tempre,
 Máis que de duro ferro, adorarei;
 El me mandou que fora e n'un momento
 Fui. E fora da Terra o gran portento.

XXVI

Eu son aquel famoso e giganteo
 Q'hé grande espanto e maravilla velo,
 E o globo terráqueo rodeo
 A maneira d'azul e inmenso velo:³¹
 E como o grande Orión³² e forte Anteo,³³
 Ocupo o quente e o frío paralelo,
 E a Liña³⁴ cruzo desde as frías Osas
 Hasta as dúas australes Nebulosas.³⁵

XXVII

E estendo o grande corpo inmensamente
 Seguindo as notas leis da esferidade
 Da curva³⁶ Terra a quen o ceo potente
 Encadeara á eterna vaguedade:³⁷
 Circundo o globo c'un abrazo ingente
 Constringido por férrea vontade,
 Según que no principio m'o³⁸ ordenara
 Aquel qu'a luz das trévoas apartara.

³¹ Vart. D'un azulado e trasparente velo.

³² *Mit.* Cazador xigante, fillo de Euriade e Poseidón. Foi metamorfeado nunha constelación, como fora Escorpión por Artemis para recompensalo por tido picado a Orión que vai sempre escapando diante de Escorpión.

³³ *Mit.* Xigante, fillo de Neptuno e a Luna, a quen afogou Hércules nos seus brazos.

³⁴ Se refire Pondal ó Ecuador Terrestre.

³⁵ Varts. Do Sur ás celebradas Nebulosas. / As Nubes Magallánicas famosas.

³⁶ Vart. inmensa.

³⁷ Vart. escuriidade.

³⁸ sic.

XXVIII

E son fillo dos ceos sublimados
 E do eter sutil e nubes vanas
 E dos cornutos³⁹ ríos rodeados
 De sonoras e follentes canas:
 Leviatán,⁴⁰ o dos membros alongados,
 Miñas rutas navega soberanas,
 E dou a Behemoth⁴¹ seguro arrimo
 No fondo escuro do palustre limo.⁴²

XXIX

Eu son aquel impetuoso e grande
 Que son desd'o primeiro ordenamento,
 Q'o seu imperio poderoso espande
 Con un grande e terrible alongamento:
 Mandárase q'en min outro non mande
 E q'eu tivera en todo⁴³ mandamento;
 Eu son fillo d'atmósfera, e a veciña
 Atmósfera celeste⁴⁴ hé filla miña.

XXX

Eu nutro, e ó mesmo tempo son nutrido.
 Eu encerro o aire. O aire a min me encerra.
 Eu cinjo, e ó mesmo tempo son cingido.
 Cíngeme o aire a min, eu cinjo a terra.⁴⁵
 Eu bato, e ó mesmo tempo son batido.
 Eu fago, e ó mesmo tempo me fan guerra.
 Eu bato os rudos e altos promontorios,
 Estes a min cos fachos seus notorios.

³⁹ Con este epíteto, Pondal se refire ás curvas que fan os ríos no seu camiño descendente.

⁴⁰ Monstruo do que fala a Biblia no Lib. de Job, e que se utiliza cando nos referimos a calesquer monstruo colosal.

⁴¹ Outro dos nomes empregados na *Biblia* con relación ó monstruo mariño de moitas cabezas, vencido por Deus antes da creación do mundo. *Vid.* Lib. de Job, 3:8; 41:1-34; PS. 74:12-14; Isa. 27:1. Outros nomes bíblicos co mesmo significado son: Rahab, Tannúm, Yam e Tehom.

⁴² Vart. E ningún cortar pode impunemente / As soedades do meu lombo ingente.

⁴³ Vart. grande.

⁴⁴ Vart. espaciosa.

⁴⁵ Vart. Cíngeme o ceo, eu cinjo a inmensa terra.

XXXI

¡Españoles!, nas armas turbulentos,
 Escrama o gigante poderoso,
 Notos po-los enfáticos acentos
 E po-lo porte espléndido, orgulloso,⁴⁶
 Que con vencer aínda non contentos
 Os fillos do deserto espacioso,
 De ferro guarnecido e peito ousado,
 Acometes o Océano alongado.

XXXII

Atacados d'insania, q'engridos
 D'esa vosa armadura esplendorosa,⁴⁷
 Emulás os gentis rayos garridos
 Da lámpara diurna radiosa:⁴⁸
 Por soberbios nas armas tan temidos
 Po-los povos da Terra temerosa,⁴⁹
 Tal, q'a vosa ambición e ousado peito
 Fora, ó vasto promete campo estreito.

XXXIII

Q'a bárbara Ampelusa requeimada
 De subjugar aínda non cansados,
 Con unha forza grande celebrada
 Vis cometer os mares alongados
 E a dubidosa ruta nunca arada
 E os furiosos ventos non domados;
 ¡Temerarios!, ás prayas conocidas
 Tornade, s'estimás as doces vidas.

⁴⁶ Vart. fero e desdeñoso.

⁴⁷ Vart. magnífica armadura.

⁴⁸ Vart. Da luz diurna esplendorosa e pura.

⁴⁹ Vart. Desd'o Equador á fría Cynosura.

XXXIV

Non pasares o abismo, cal pasara
De Jocabede ó fillo valeroso,
A quen os píos brazos levantara
Hur⁵⁰ e Aarón⁵¹ con celo fervoroso.
No abismo caerá con forza rara⁵²
Cabalo e cabaleiro belicoso
Q'inhospita darei ás proas vosas
Feros baixos e sirtes areosas.

XXXV

Que certo fora pretensión ousada
Dos meus reinos turbar o alto misterio,
E de turbar a paz nunca turbada
Do meu nunca turbado e grande imperio:
E escumar a faz grande e dilatada
D'augua que cobre un e outro hemisferio;
Insanos sodes vos e ben parece
Que a tan grande causa⁵³ o peito ofrece.

XXXVI

E se miña voz grande e potente,
Q'en decir vosos fados non vacila,
O voso temerario ousar ingente,
Cal sublime⁵⁴ escurísima sibila
Q'en trípode gentil convulsamente
O futuro adiviña non tranquila,
Inda q'a miña máis gigante⁵⁵ sea
Q'a da nota, antiqüísima Cumea.

⁵⁰ Salientable israelita que con Aarón sostivo en alto os brazos de Moisés que pregaba a Jeová durante a batalla que os israelitas mantiveron contra Amalek. Exd. XVII. 10-12.

⁵¹ Irmán de Moisés a quen Jeová o fixo sacerdote e a todos seus descendentes.

⁵² Vart. Caera no abismo, e unha forza rara.

⁵³ Vart. tamaño intento.

⁵⁴ Vart. antiga.

⁵⁵ Vart. pungente.

XXXVII

Que nunca os cultos griegos valerosos
 Nas armas e beleza aventajados,
 Nos traballos do mar audazos,
 Non foran con vosoutros comparados
 Nin os cartagineses tan famosos
 D'Hannon⁵⁶ o celebrado comandados,
 Cando os caros penates dudiñaran⁵⁷
 E as audaces lonas despregaran.

XXXVIII

Pois voso peito andar cuanto arrogante
 E a vosa insania e intrépida ousadía
 Dirige a proa por seu mal constante,⁵⁸
 Por tan estraña e desusada vía:
 Pois un peito de diaspro e de diamante
 Tendes, pois tanto, tanto en si confía;
 Ouvi de min, se ben tristes e escuros,
 Os vosos fados ásperos e duros.

XXXIX

¡Ay!, que já vexo o inmenso⁵⁹ documento
 Con que sendo ludibrio dos futuros,
 Pagares voso grande atrevemento
 Con mil traballos, ásperos e duros:
 Já vos espera áspero escarmento
 E os traballos d'Aqueronte escuros
 Pl'o voso intento audaz, já sin repouso
 Volven as Parcas voso esquivo trouso.

⁵⁶ Nome propio de moitos xerais cartaxineses. Pai de Amílcar, morto na batalla de Hímera no ano 480 a. de C.

⁵⁷ sic.

⁵⁸ Vart. costante.

⁵⁹ Vart. infausto.

XL

¡Oh!, cantos casos e traballos duros
 Vos esperan na ruta audaciosa;
 Os bóos nautas ibéricos futuros,
 Canta labor na empresa generosa:
 Deserto sin confín, bosques escuros,
 Gente ignora, soberbia e belicosa;
 Fames, pestes, q'os rudos eremos generan
 E outros q'os fortes peitos desesperan.

XLI

¡Oh!, q' o rudo Jucatán⁶⁰ d'aquí estou vendo
 Onde padeceran innobrememente
 Algúns dos vosos cautiverio horrendo
 E oprobiosa prisión⁶¹ da bruta gente:
 E o retorno a Quito estou prevendo
 De Pizarro e do seu bando indigente,
 Demudados e feos por extremo
 Aínda máis q' o salvaje Polyphemo.

XLII

¡Oh!, que já vexo que con gran ruina
 Escarmento seredes das edades;
 E a⁶² destemida flota peregrina,
 Que tan ousadamente gobernades,
 Vencida a vexo de memoria indina
 E no horror po-las salsas soedades
 Rotas vagar vosas entenas⁶³ boas
 E gallardetes e soberbias proas.

⁶⁰ Península da costa nordeste da América Central, entre o golfo de México e o Mar das Antillas.

⁶¹ sic.

⁶² Vart. ca.

⁶³ sic.

XLIII

Vexo aquel grande presuroso⁶⁴ e horrendo
 Que de pouco tenor se vai formando,
 O cual sobre de si curvo volvendo
 Con curvo movimento vai marcando,
 E o seu curvo vortice estendendo
 E os mares e as terras desatando;
 Vexo cortadas mil illustres vidas,
 Vexo mil fortes flotas destruidas.

XLIV

Vexo soberbios mástiles flotantes,
 E soberbias bandeiras e trofeos
 Sin gloria e sin lunar vagos e errantes
 P-los meus vastos e profundos seos:
 Vexo proas fermosas⁶⁵ e cortantes
 Voltas en monstrosos hórridos e feos;
 Escuito as mágoas⁶⁶ míseras e vanas
 Das miserandas madres iberianas.

XLV

Volvede as fortes proas advertidos
 E á doce e cara patria retornade,
 Q'en todo mundo non seades tidos
 Por exemplo⁶⁷ d'insania e ceguedade,
 Se non querés vagar escurecidos,
 Atrapados na miña inmensidade;
 Non en vano se dixo⁶⁸ sabiamente:
O q'evita o peligro, ese hé prudente.

⁶⁴ Vart. impetuoso.

⁶⁵ Vart. garridas.

⁶⁶ Vart. preces.

⁶⁷ sic.

⁶⁸ Vart. fui dito.

XLVI

Que só hé propio de peitos destemidos
 E de gentes no mundo desusadas
 O acometer intrépidos e ardidos
 As vías d'outro leño nunca aradas,⁶⁹
 D'intrépida ousadía só cingidos⁷⁰
 Por unhas vías longas e ignoradas,
 E abordar con insania esquivada e dura
 Os ocultos secretos de natura.»

XLVII

Dixo, e os seus acentos sublimados
 Po-los tendidos mares retumbaran ·
 E os españoles peitos esforzados
 Como unha dura espada penetraran,⁷¹
 Seus acentos aínda n'acabados,⁷²
 Como se nosos males n'acabaran.
 Pouco a pouco se fora delongando
 Nossos esquivos fados murmurando.

XLVIII

Bórranse as notas cores dos sembrantes
 Ao contemplar tan hórrida aspereza;
 As arterias agítanse trementes
 Ao mirar tanto horror, tanta longueza;
 As ousadas palabras costumantes⁷³
 Mancan a tal horror, a tal grandeza;
 O peito treme, as forzas arroían,
 O pelo s'ergue, as carnes s'arrepían.

⁶⁹ Vart. non cortadas.

⁷⁰ Vart. Deixando (sic) os caros eidos conocidos.

⁷¹ Vart. traspasaran.

⁷² Vart. non foran acabados.

⁷³ Vart. As palabras se volven tremelantes.

XLIX

Saca Colombo a espada e fervoroso
 Un misterioso círculo trazando
 No aire, da redención maravilloso
 O signo n'este círculo encerrando,
 Dos ceos ao padre poderoso
 Os ollos e os brazos levantando,
 Cheo d'ardente e piadoso afeito,
 Tales palabras tirou do nobre⁷⁴ peito:

L

«Señor, ti q'ó bóo Paulo libertastes
 Do turbulento e proceloso cauro,
 E piadoso o libertastes e juzgastes
 Digno e eterno e de celeste lauro;
 Ti q'o seu leño mísero salvastes
 Das feras sirtes e do lito mauro;
 Ti libras este teu bando⁷⁵ fervoroso
 D'eterna⁷⁶ morte e caso fortunoso.

LI

Señor, pois q'a estensión⁷⁷ grande infinita
 Publica tuas glorias soberanas;
 Q'urges⁷⁸ e mandas a Behemoth q'habita
 Entre salvages e palustres canas;
 Q'o grande Leviathan mandas e agitas
 A través das soedades Oceanas,
 E q'un e outro tua gloria expande,⁷⁹
 Ti nos salva e liberta d'este grande.

⁷⁴ Vart. santo.

⁷⁵ Vart. servo.

⁷⁶ Vart. ingloria.

⁷⁷ sic.

⁷⁸ Vart. armas.

⁷⁹ sic.

LII

Señor, que por cumprir o teu mandato
 Unha sublime fe me concedestes,
 E por guiar o hispano celebrado
 Peregrino dos mares me fixestes,⁸⁰
 Fai que eu⁸¹ poida decir alborzado:
Ningún perdin d'aqueles que me destes,
 Como peito gentil que vai stremando,
 E ó seu⁸² redil conduce o doce gando.⁸³

LIII

Tal Colón voga e as hispanas naos
 Fan nas auguas o ousado movemento;
 E o gran velamen vencedor⁸⁴ do caos
 Encurva⁸⁵ Hippotas⁸⁶ con robusto alento:
 Pl'a proa ferven os aquosos⁸⁷ chaos
 En crespos tumbos de marino argento
 E sin temores das escuras fadas
 Que do gigante foran auguradas.

⁸⁰ sic.

⁸¹ sic.

⁸² Vart. teu.

⁸³ Vart. E cantando conduce o doce gando.

⁸⁴ Vart. redentor.

⁸⁵ Vart. Secunda.

⁸⁶ Un dos descendentes de Heráclides, que tomou parte na expedición contra o Peloponeso. Outro nome de *Eolo*, deus dos ventos, neto de *Hipotas*.

⁸⁷ sic.

COLOQUIO DOS RÍOS

LIV

En calma como virgen indiana,
Que repousa sin medo sola e justa,
Repousaba ignorada e soberana
Do Novo Mundo a soledad augusta:
Dorme o reptil inmundo junto á injusta
Culebra, o infante nudo e discuidado.
Amor, ti solo aquí tes teu reinado.

LV

Estaba o Mississipi⁸⁸ aquí apartando
As presurosas aguas que querían,
Contra a lei de Natura camiñando,
Para o Polo correr donde nacían:
Era un vello d'aspecto venerando,
De ollos que o firmamento desafián
Na gran serenidá, na magestade
O lento remover de longa idade.

LVI

Tiña unha gran corona retorcida
Pola irsuta frente o río ilustre,
Co estraño esplendor da conocida
Vegetación verdísima palustre
Que a cada paso tembla estremecida,
Chea do natural lujoso lustre;
De verde limo cheo o corpo horrendo,
Cual leño en largo viage ven traendo.

⁸⁸ Grande río de U.S.A., que ten a foz no Golfo de México.

LVII

Este, á voz do potente creadora,
Diz que nos días primeiros da grandiosa
Creación do almo e mole seo, fora
Da madre terra grande e deleitosa
Fijo salir a agua encantadora
Abríndolle a alta porta cavernosa;
E fijo derivar dos altos montes
Os curvos ríos e as frías fontes.

LVIII

Do indomable ceu amonestado
Fora o potente río que unha gente,
Filla do almo Oriente celebrado,
Cortando aquel remoto mar ingente
Viría dando ao vento o encurvado
Liño, por lei do Fado alta e potente,
Para cumprir, sufrindo casos duros,
Altos feitos, gloriosos e futuros.

LIX

E querendo aos héroes gloriosos
Favorecer na grande e alta empresa,
Movendo en torno os seus ollos verdosos
Á soledad de humanos pes ilesa,
Cun espantoso grito que os furiosos
Ríos frenaron a terrible presa,
Chamóu así ó Meschacebe⁸⁹ frío,
Seu mensageiro, aunque pequeno río,

⁸⁹ Non puideron dar co nome deste río nos tratados da xeografía física do continente americano. Existe un pequeno río no Estado de Texas chamado *Neches* que ten súa foz no lago *Sabino*, e morre no Golfo de México. Pondal tiña unha grande capacidade creadora de nomes de héroes, e tamén de lugares que o poeta personificaba. Aquí, Ponal lle dá a este río as atribucións que tiña *Mercurio* na mitoloxía. Na Alemaña hai un río chamado *Meschede* que pudo inspirar ó poeta.

LX

E díxolle: «Meschacebe frío,
De azules ollos, noble mensaxeiro,
Mas fiel de cantos o limo bravío
Produjo, bramador, fero e ligeiro:
Aos ríos do meu alto señorío,
Do máis cercano hasta o derradeiro,
Corre e dille que o Mississipi amigo,
Os agarda na Tortuga⁹⁰ contigo.»

LXI

Esto entendido, o río presuroso
Como caimán horrendo que impelendo
O hórrido corpo no pantano undoso
Alza a agua en redor con son tremendo,
Precipitouse d'un penedo añoso
As inquietas ondas removendo;
Foi por un pouco ao fondo, e logo deo
Á aura o corpo grande hórrido e feo.

LXII

Atravesaba a costa desolada
Da illa que chamada Sotavento⁹¹
Fui despóis, mais deserta e ignorada
Jaz agora no líquido elemento,
Cando na verde boca esmesurada
Poñendo o horrible corno, ao vago vento
Iba dando a potente voz sonora;
Retumba o mar e a costa á voz canora.

⁹⁰ Illa do mar das Antillas.

⁹¹ Grupo de illas das Pequenas Antillas que están ó sur do mar Caribe, non lexos da costa de Venezuela.

LXIII

Chamaba ós longos ríos encurvados
 Que en torno dan tributo ao mar potente,
 Os cuaes da voz súbita avisados,
 Un pouco detuveron a corrente;
 E escuitaron atentos e inclinados
 Un pouco á parte donde soa o ingente
 Ruido prolongado e repetido
 Do marítimo corno retorcido.

LXIV

Ben pronto a voz canora fui ouvida
 De todos grandes ríos impetuosos;
 Ben pronto, ben, de todos entendida
 Deron á agua os corpos monstruosos;
 E hacia á illa Tortuga sabida,
 Rompendo van cos peitos escamosos,
 Cual solen uns tras outros cuasi á aposta
 Ir os dolphins seguindo a longa costa.

LXV

Ven aquí o Orinoco⁹² duro e forte,
 Impetuoso, fero, alto e superbo;
 O inmenso Maraón,⁹³ en cuio porte
 E bóo de condición e non protervo:
 Ven o Plata⁹⁴ argentado, cuia sorte
 Sigue o Paraná⁹⁵ e o Uruguay⁹⁶ acerbo;
 O Ohío⁹⁷ boreal, o Colorado⁹⁸
 Como saeta de Partia⁹⁹ arrebatado.

⁹² Río de Venezuela que ten a súa foz no mar das *Antillas*.

⁹³ Río de América do Sur que nace nos Andes e morre no Atlántico.

⁹⁴ Río de América do Sur, que dá o nome á cidade da *Plata*, na Arxentina.

⁹⁵ Río que se xunta co *Uruguay* para formar o *Plata*.

⁹⁶ Río que mixtura as súas augas co *Paraná*.

⁹⁷ Río de U.S.A., o máis importante afluente do *Mississippi*, dispois do *Missouri*.

⁹⁸ Hai varios ríos en América con este nome, pero coido que Pondal fai referencia ó que ten súa foz no Golfo de California.

⁹⁹ Este foi o nome dun antigo imperio de Asia, e os *partos* eran xentes experimentadas no uso das frechas, únicos instrumentos bélicos que posuían.

LXVI

Non falta aquí o Veragua¹⁰⁰ insidioso
 E o Belén¹⁰¹ salvaxe e fraudulento;
 E outros que despóis ao pacto noso
 Faltaron e ó dado juramento:
 Todos rompendo o mar impetuoso,
 Que se converte en torno en puro argento,
 Abandonaron a playa hermosa e varia
 Da Tortuga marina e solitaria.

LXVII

Salen a fora. Nunca o inmarcesible
 Sol vio na terra así unha turba errante
 Nin caterva de monstruos máis horrible
 Errar entre o Nilo e os términos d'Atlante,
 Como os salvaxes ríos do terrible
 Océano salindo, trepidante
 Ruido lanzando en torno, e nas areas
 Estampando as patas hórridas e feas.

LXVIII

Já todos reunidos o potente
 Mississippi já se levantaba,
 E alzando logo a venerable fronte,
 En torno os verdes ollos paseaba:
 E como sole rápido torrente
 Salir de gruta ou d'unha roca brava,
 Así a palabra fluída e sonora
 Salíu da abundosa boca fora.

¹⁰⁰ Río de Panamá.

¹⁰¹ Hai varios ríos con este nome en América. O poeta, coído que fai referencia aquí ó que existe na Arxentina.

LXIX

«Amigos venerandos d'alma terra,
 Fillos gentiles, impetuosos ríos
 Cuyas aguas a longa costa encerra
 Destes mares ignotos e bravíos,
 Que faceis retemblar con longa guerra
 Do Oceano os salados señoríos;
 O Mississippi, voso antigo amigo,
 Vos saluda e vos reune aquí consigo.

LXX

Sabede como casos superiores
 A forza humana han determinado
 Que nova gente e novos pobladores
 Lanzase aquí o irrevocable Fado:
 Coronado de eternos resplandores
 M'o dijo a min un gran guerreiro alado,
 Miguel chamado, noble mensageiro
 Do Dios único inmenso e verdadeiro.

LXXI

E diz que nova raza, que deixando
 Os tálamos do Sol e as arenosas
 Playas de Oriente, ao vento dando
 Blancas telas de liño mui hermosas,
 O ignoto Oceano atravesando,
 Arribarán a estas tan dichosas
 Despois de haber sufrido longamente
 Mil traballos sin conto a ousada gente.

LXXII

E que esta raza noble, en estatura
 Mayor que a deste noso continente,
 Forte de peito e rica de cultura,
 De negros ollos e morena frente,
 De cantas razas mira a luna pura,
 E cantas cría o luminoso Oriente,
 E a máis poderosa, sempre intenta
 A ciencia audaz e noble lid sangrienta.

LXXIII

Que manejan os rayos e o sonante
 Fillo do ceo estrepitoso trono;
 En vano diz que ó vento o penetrante
 Gran dardo leva e manda ó eterno sono;
 Porque esta gente insólita e posante
 Todo o domina, e grande tirano e dono
 Trae a mil pueblos grandes subjugados
 Por lei fatal ó duro jugo atados.

LXXIV

E como se da grande madre terra
 Non lle bastara o imperio soberano,
 Ven a mover potente e dura guerra
 Ás furiosas ondas do Oceano:
 Que o límite que a súa patria encerra,
 Grande e longínqua, o Fado sobrehumano
 Fai que sea estreito a peitos valerosos
 De prez e alta memoria desejosos.

LXXV

Pero que así como hé duro homicida
 De aquel que súas furias desafia,
 Tanto hé amigo grande e non dubida
 En dar a súa amizade leal e pía;
 Que traen unha idea nunca ouvida
 Que os delitos dos homes e alma impía
 Cura e perdona e dice en estilo terso:
Paz aos homes, paz ao universo.

LXXVI

E certamente uns homes tan gloriosos,
 Uns Baroes¹⁰² tan altos e prudentes,
 Por máis que sean nacidos os famosos
 De tan terribles e remotas gentes,
 Ben merecen nos bancos arenosos
 Das nosas ricas costas inocentes
 Ser acollidos como fillos caros,
 Dispos dos casos ásperos e amaros:»

LXXVII

Dijo o gran río, e os outros abaijando
 A irsuta e horrible, negra e armada
 Frente de touro, un pouco meditando
 Estuveron a nova inesperada:
 Mais logo a frente aspérrima elevando
 O Orinoco impetuoso, ealzada
 O ceu, como que orgullo alí voaba,
 Así con voz altísona falaba:

LXXVIII

«Já non me espantan a min os grandes fados
 Desas gentes que dices que d'Aurora
 Ao vento dando os liños encurvados
 Virán á nosa playa ignota agora;
 Que eu ben pudiera aos héroes esforzados
 Moverlle dura guerra e á cortadora
 E audaz proa dar monstruos espantosos,
 Falsas syrtes e bancos arenosos.

¹⁰² sic.

LXXIX

Mais a que a ti, a región serena e justa,
 Te inspira Mississippi venerando,
 En cuya boca da verdade augusta
 Está sempre o torrente derivando,
 Non temas ti que dura guerra injusta
 Mova eu ó gran pueblo que anda errando
 Por arribar á costa esta ignorada,
 Longe do clima amigo e patria amada.

LXXX

Pero en cambio da miña liberdade
 Hásmeme de dar aquela ninfa bella
 De rostro celestial e tenra idade
 E tan pura e gentil como unha estrela;
 Que has de saber, que a miña mocidade
 Ardente, sempre estivo ansiosa della;
 Aquela ninfa, que na túa corrente
 Grande, sole nadar núa e contente.

LXXXI

Polo demáis está de min seguro,
 Mississippi veraz e noble amigo;
 Por aquela que eu amo, aos ceos juro
 En toda empresa ser sempre contigo;
 Pola túa amistad o Fado duro
 Despreciarei e non teu enemigo:
 Rompa o meu lombo frío e onda boa
 Do leño peregrino a curva proa:»

LXXXII

Así dijo o Orinoco impetuoso;
 Mais logo o Marañón, inmenso río,
 Mais pausado prudente e magestuoso
 Dijo, e o aire en torno alto gemíu:
 «Muy grandes cousas, pois o poderoso
 Ceo os ajuda providente e pío,
 Deben obrar esas estrañas gentes,
 E certo ser ben justas e escelentes.

LXXXIII

S'esa idea de paz a estoutro mundo
 Traen afortunados mensageiros,
 Que lle sea propicio o mar profundo,
 E os furiosos ventos e ligeiros:
 E d'esa gente que o meu seo jocundo
 Rompe en nadantes, rústicos madeiros,
 Sea amansada a súa feridade,
 Ou castigada a súa atrocidade.

LXXXIV

Que ben frecuentemente o encurvado
 Arco o meu lombo ofende e curva proa,
 E sole roto o meu reino argentado
 Ser de cóncava, rústica canoa:
 E hé ben razón que un pueblo depravado,
 Nunca ben inclinado a cousa boa,
 Sufra o jugo d'un pueblo grande e pío,
 A cuyo jugo apresto o cuello frío:»

LXXXV

Dijo o Marañón, e o grave e lento
 Plata que ten o líquido oloroso,
 Versado de urna espléndida d'argento,
 Con un acento suave e magestuoso
 Dijo, alzando a cabeza ao firmamento:
 «Mississipi, curvado e poderoso,
 Ben hé prudente quen contigo opina,
 E cumpre a túa palabra alma e divina.

LXXXVI

Así falaran e un alto murmurio
 Logo se alzou, e así que deliberaron
 O que dijo o magestuoso e grande río,
 En un concorde frémito aprobaron:
 Logo, para ofrecer ao héroe pío
 Seu alto imperio e súa amizade, lanzaron
 O corpo á agua e o mar logo sonou,
 E alta espuma en torno levantou.

LXXXVII

Como para pasar un caudaloso
Río de alpestres e penedos mouros,
Que Natura elevou no peñascoso
Borde, se lanzan d'alto os bravos touros,
E sumergidos na agua o estrepitoso
Abismo freme, e os testuces louros
Os animaes ousados levantando,
Parez que van o vento amenazando.

LXXXVIII

Tal os salvages ríos descendendo
Dos penedos altísimos e ingentes,
Se lanzan logo sobre o mar horrendo;
Soan as grutas fondas, e as potentes
Olas braman e ben o mar rompendo.
Os marfimos monstrosos diligentes
Mostran á aura doce e deleitosa
Algunha cola horrenda e monstruosa.

OS DIOSES AMERICÁNS TEMEN

LXXXIX

Os dioses do ignoto misteriosos
 Q'os destinos d'ignoto vigiaban,
 E dende os seus altares sanguinosos
 Os imperios do ignoto gobernaban,
 Cando viron os leños venturosos
 Hispanos, q'o alongado mar cortaban,
 Aló debían de ser, muito temeron
 E d'un grande temor se estremeceron.

XC

Séntase en rico trono, e anque sentado,¹⁰³
 Ben demostra a grandísima estatura;
 E aparece grandioso¹⁰⁴ e sublimado
 Cal d'un monte de cima esquiva e dura,
 Está d'ouro e de perlas adornado
 Q'o golfo mejicano lle procura;
 Ten n'esquerda un escudo e na dereita
 Arco e frechas¹⁰⁵ alígeras sujeita.

¹⁰³ Vart. Está sentado o grande, e anque sentado.

¹⁰⁴ Vart. grande.

¹⁰⁵ sic.

XCI

Mas Tezcatlipoca,¹⁰⁶ ídolo inmenso,
 Que no bruto¹⁰⁷ Anahuac¹⁰⁸ se levantaba,
 Cando vendo¹⁰⁹ no horizonte estenso
 A victoriosa flota que avanzaba,¹¹⁰
 Ao compañeiro, con dolor intenso,
 Bruto¹¹¹ Pachacamac¹¹² así falaba:
 «Pachacamac, caerá o gran misterio,
 Caerá para sempre o noso imperio.

XCII

Fillo do Sur¹¹³ Pachacamac amigo,
 Do arco curvo¹¹⁴ e das frechas penetrantes,
 Ilustre defensor do imperio antigo
 Do sol e dos seus fortes¹¹⁵ habitantes;
 Do bóo Huáyna-Capac¹¹⁶ escudo e abrigo
 E dos Andes soberbios e arrogantes;
 Oráculo gentil d'aquela gente
 Q'orna de prumas a morena frente.

¹⁰⁶ Na mitoloxía de México, é o deus chamado «Espello de fume», porque a través del podía ollar todo o que pasaba no ceo, na terra e no inferno.

¹⁰⁷ Vart. vasto, grande.

¹⁰⁸ Meseta de México onde estaban as máis importantes cidades aztecas.

¹⁰⁹ Vart. bogando.

¹¹⁰ Vart. bogaba.

¹¹¹ Vart. Grande.

¹¹² Na mitoloxía Inca significa o deus «facedor e sostenedor do universo».

¹¹³ Vart. Genio do Sur.

¹¹⁴ Vart. d'ouro.

¹¹⁵ Vart. nobres.

¹¹⁶ Pai de Atahualpa, quen lle deu ó Imperio Inca a súa maior grandeza xeográfica e política.

XCIII

Sabe q'eu sei dos máis antigos fados
 Que das longinquis¹¹⁷ terras¹¹⁸ do Oriente
 Virán uns varóns fortes¹¹⁹ e esforzados
 De negros ollos e de nobre frente
 Por quen serán con peitos sublimados
 Redimidos os povos¹²⁰ do Occidente;
 Virán as fortes naos e destemidas
 De fe máis que de ferro guarnecidas.

XCIV

Caerán os Zemies¹²¹ infecundos
 Q'infestaran as terras e os mares;
 Caerán de fea e negra sangue inmundos
 Do Anahuac os bárbaros altares
 Que tanto ofendeno ós ceos jocundos
 Verter facendo vágoas a millares;
 E deixará seus torpes maleficios
 A dura Cozumel¹²² e sacrificios.

XCV

Já vexo o seo bárbaro e infestado
 Da bruta Cozumel q'en si gerando
 Grande abominación, do alto sagrado
 Verá caer seu ídolo nefando
 D'as armas d'estes fortes derribado
 Con un sonido grande e memorando
 Por quen o Anahuac já s'estremece,
 E já co torpe medo palidece.

¹¹⁷ Vart. remotas.

¹¹⁸ Vart. partes.

¹¹⁹ Vart. grandes.

¹²⁰ sic.

¹²¹ Ídolos mitolóxicos das Antillas mencionados por Fernando Colón na *Historia da vida de Colón*, Capt. 61; Pedro Mártir na *Primeira Década*, IX, e B. Las Casas, *Historia de las Indias*.

¹²² Un dos deuses míticos e ídolo Maia, que se adoraba cando chegaron os españois a América.

XCVI

¡Ay!, que já vexo un hórrido¹²³ gigante
 Que nas ondas jacera escuro e inmundo
 Pr'escuro e longo tempo; rutilante
 Das ondas levántase puro e mundo
 Escuitando o mandato penetrante
 Destos que ven surcando o mar profundo.
 Fugirá tréboa¹²⁴ e brillará¹²⁵ resprandecente¹²⁶
 De nova luz o noso continente.

XCVII

E vexo dos povos¹²⁷ seus que despersados
 Stán¹²⁸ seus ingentes membros povando,^{129, 130}
 Mas sempre en tréboa; que chamados
 Por un acento armonioso e brando
 Serán todos constreitos e ajuntados
 En un só nobre e glorioso bando,
 Po-los lazos potentes e garridos
 De nova fe constrictos e cingidos.

XCVIII

¡Oh!, que brancas que son as arriscadas
 Fortes lonas c'un e outro freo
 Graciosamente bellas e curvadas
 Cal d'aquela¹³¹ q'abre o branco seo.
 Como gemen as brisas¹³² regaladas
 Nelas manifestando o seu deseo.
 Dios impele eses liños peregrinos,
 Non podemos deter nosos destinos.»

¹²³ Vart. un mundo almo e.

¹²⁴ sic.

¹²⁵ Vart. fulgirá.

¹²⁶ Vart. fulgente.

¹²⁷ sic.

¹²⁸ sic.

¹²⁹ sic.

¹³⁰ Vart. Pl'os desertos errantes chamados.

¹³¹ Vart. virgen gentil.

¹³² Vart. auras.

XCIX

Já preparan¹³³ bóo rescibimento
 Os do mar Caribe e Guanahani boa,
 E as Lucayas ó ledó ajuntamento¹³⁴
 Onde o mar docemente freme e soa;
 E as illas gentis de Barlovento
 E as ledas prayas de Coquibacoa;^{135, 136}
 Já seus tesouros gárdalle Veragua¹³⁷
 E a Margarita e a fera Cubagua.¹³⁸

C

Pachacamac sublime e grandioso
 Que ten do sur o inmenso señorío
 Con quen o mar do Sur espumoso
 Con el súas ricas perlas dividío,
 Q'ó Sur voltou o rostro nebuloso
 Ao q'a voz de Moralcoalt¹³⁹ ofo,
 Volvíó o seu grandísimo¹⁴⁰ sembrante
 Para a parte de Calisto rutilante.¹⁴¹

¹³³ Vart. aparellan.

¹³⁴ Vart. brando palmeirento.

¹³⁵ Na cosmogonía mitolóxica de México hai un deus chamado *Coquí - Xée* ou *Coquí - Cilla*, creador de todas as cousas, pero el nunca foi creado. *Bachue*, na mitoloxía Chibcha, é a deusa da agricultura e principio da vida, personificación da terra. Pondal poida que xuntase estas dúas deidades mitolóxicas e creara unha nova, xa que non atopei na miña pesquisa o devandito nome mítico ou xeográfico. Tiña o topónimo *Baracoa* real que existe na illa de Cuba, pero nono emprega neste verso, senón na variante.

¹³⁶ Vart. E a praya gentil de Baracoa.

¹³⁷ Península na costa de Panamá que dá ó Pacífico.

¹³⁸ Dúas illas de Venezuela. Cubagua está entre a costa e a illa de Margarita. Aquele foi descuberta por Colón o 14 de agosto de 1498, e no 1515 os españois estableceron a primeira colonia que existiu na que logo sería Venezuela, lle dando o nome de *Nueva Cádiz*. A illa Margarita tamén está en Venezuela na costa do que hoxe se chama Estado de Bermúdez, fronte á cidade de Cumaná.

¹³⁹ Verba composta de *Moral* e *Coalt* que significa *serpe*. Pondal inventou este nome ou ídolo mítico. Non existe este deus-ídolo na mitoloxía mexicana.

¹⁴⁰ Varts. fortísimo, asperísimo.

¹⁴¹ Vart. de Bóreas resonante.

CI

E o gran Pachacamac con temerosos
 Acentos lle responde: Eses curvados¹⁴²
 Liños vexo gentis¹⁴³ e victoriosos;
 Vexo os liños dos liños máis ousados.
 Chegano os tempos. Os altares nosos
 Serán con grande aprobio derribados.
 Todo acabou. Os tempos já chegaran¹⁴⁴
 Q'os potentes Zemíes anunciaran.¹⁴⁵

CII

Bóo Quezal¹⁴⁶ culto das asas alongadas,¹⁴⁷
 Zemi nobre e potente, que voando
 Da Anahuac ás terras delatadas,
 Tres veces cada día rodeando
 E nas tréboas nocturnas espallando,
 Outras tantas retorna vigilando,
 Vexo o que ves e os panos despregados
 D'esos flotantes monstros alados.

¹⁴² Vart. ousados.

¹⁴³ Vart. dos liños.

¹⁴⁴ Vart. arribaran.

¹⁴⁵ Vart. auguraran.

¹⁴⁶ *Mit.* *Quezal* é a primeira verba de que está composto o nome do deus *Quetzalcoatl*, que significa «longa cauda verde» do paxaro *Quezal*, e da verba *Coatl* que quer dicir *serpe*. *Quetzalcoatl*, na mitoloxía azteca era o rei sabio e bo de *Tollan*, na Edade de Ouro do *Anahuac*, que esperaban os mexicanos antes de chegar Cortés. Pondal fai referencia a este rei mítico utilizando a primeira parte do seu nome. O *Quezal* é un paxaro desta zona de América que está no escudo de Guatemala. Os ornitólogos o clasificaron como paxaro *fisirrostro* da familia dos trepadores, bico longo, aplastado e fendido, de plumaxe mui lustroso, brillante e coloreado.

¹⁴⁷ Vart. Gran Tezcatlipoca d'as alas alongadas.

CIII

Contan antigas fadas que virían
 Unhas españois¹⁴⁸ gentes do Oriente
 Que n'un esforzo grande muito fian,¹⁴⁹
 De negros ollos e morena fronte,¹⁵⁰
 Que novo verbo e nova fe traerían
 A redimir as partes do Occidente;
 E certamente, s'ollos meus alcanzan,
 Deben ser estes que bogando avanzañ.

CIV

Ben dixeran¹⁵¹ os fados que decían
 Q'unhas gentes intrépidas d'Aurora
 Cunha misión sublime chegarían¹⁵²
 Cortando o mar con arriscada prora,
 E que nas lonas que despregarían,
 Unha nova sublime e redentora
 Nos tragarían; dos antigos días
 Se cumprirían as sublimes profecías.

CV

Já vexo en leve fume disipados
 Q'o Anahuac con tanto esforzo erguío,
 Os palacios e templos sublimados
 E de Capac¹⁵³ o centro e poderío;¹⁵⁴
 Já vexo estes rotundos esforzados
 Que ven cortando o Oceano largazío,¹⁵⁵
 Do mar vencendo o inmenso Señorío.»

148 sic.

149 Vart. Que en profecía antiga grande muito fian.

150 Vart. N'un grande esforzo e n'unha fe potente.

151 Vart. auguraran.

152 Vart. virían.

153 Emperador dos Incas.

154 Vart. E do imperio do Sur o poderío.

155 sic.

CVI

Así anxles¹⁵⁶ rebeldes razonaran,
 Desterrados do ceo desd'aquel día,
 Q'as celestes mansións abandonaran
 Mal feridas da grande¹⁵⁷ rebeldía,
 Temendo ás proas q'o ignoto
 Que cortaban a salsa e longa vía,
 Temendo aquela luz pura e divina
 Q'os espacios e o mundo ilumina.

CVII

Así os dioses da ignota inmensidade,
 Que maldecir as lonas intentaban,
 Contra a súa perversa vontade
 Os destinos hispanos auguraban;
 Tal de Moab¹⁵⁸ n'adusta soedade
 Que d'Israel¹⁵⁹ as tendas branqueaban,¹⁶⁰
 Balaan¹⁶¹ as tendas maldecir quería,
 E sin querer as tendas bendecía.

CVIII

Mas aquela gigante¹⁶² e rumorosa
 Que con cen alas presurosa voa
 E con cen linguas¹⁶³ ráuda e estrepitosa
 Os feitos máis insignes apregoa,
 Mira chegar a flota victoriosa
 Do Oceano e con ilustre¹⁶⁴ loa
 Vai celebrando os esforzados feitos
 Dos españoles e barudos¹⁶⁵ peitos.

¹⁵⁶ sic.

¹⁵⁷ Vart. antiga.

¹⁵⁸ *Bibl.* Fillo de Lot.

¹⁵⁹ Vart. Jacob.

¹⁶⁰ Varts. adornaban, decoraban.

¹⁶¹ Adiviño chamado por Balac para maldecir a Israel: *Núm.* 22,5-20; *Josué*, 24,9, etc.

¹⁶² Vart. veloz.

¹⁶³ Vart. bocas.

¹⁶⁴ Vart. canora.

¹⁶⁵ Vart. denodados.

SEÑALES DE TERRA

CIX

Con impacente afán van acusando
 De lentitude ás naos apresadas,
 E añadir quixeran despregando
 Novas lonas ás lonas despregadas;
 Novo impulso quixeran memorando
 Novas proas máis fortes e agioadas;¹⁶⁶
 Novas raudas alas, novos ventos
 E d'huracán os ímpetus violentos.

CX

Mentras a forte gente navegaba
 Os alongados mares, sempre vía
 Da tarde a estrela¹⁶⁷ que radiaba¹⁶⁸
 A escura parte donde morre o día,
 Que parece q'aos fortes lle mostraba
 Ca súa bella luz longa vía;
 Eles con devoción a contemplaban
 Cuidando q'os seus rayos os guiaban.

CXI

Hai unha voz interna que os anima;
 Hai una forza interna que os alenta;
 Hai unha forza interna que os sublima
 E na dificultade os sustenta;
 Hai unha grande e misteriosa rima,
 E hai un algo do ceo que os espande
 A executar algunha cousa grande.

¹⁶⁶ sic.

¹⁶⁷ Vart. bella.

¹⁶⁸ Vart. lle demoraba.

CXII

Onde indo d'esperar desesperado
 O corazón q'espera e desespera,
 O ceo piadoso d'eles apiadado
 Un alivio a seu mal lle concedera
 E os levantando do seu triste estado
 Po-las preces que d'eles recebera;
 Que quen a Dios dedica rogo leve,
 Non favor leve do Señor recibe.

CXIII

Algún cree ver ó forte Santiago
 No sabido cabalo cabalgando
 Po-las soedades do¹⁶⁹ horizonte vago
 O éxodo o glorioso acompañando;
 Coa espada gentil con doce halago
 Do éxodo os camiños amostrando,
 E parez que na sombra q'ancean
 As douradas esperanzas centellean.

CXIV

Todo hé bonanza. Os fortes elementos
 Amigos e propicios se mostraban.
 Os ceos tropicales fulgurentos
 De brillantes luceiros se poboaban.¹⁷⁰
 Natureza dormía e os vagos ventos
 Po-las cóncavas covas repousaban.
 E o misterioso mundo que dormía
 A recibir a fe s'apercibía.

¹⁶⁹ sic.

¹⁷⁰ Varts. Os radiantes luceiros centelleaban. / De brillantes estrelas (sic) s'adornaban.

CXV

Muitas veces Diana misteriosa¹⁷¹
 Mostrara o seu tranquilo e bello adorno;
 Agora como fouce esplendorosa
 Mostrando o seu argenteo¹⁷² e curvo corno,
 Agora, dilatada e espaciosa,
 Chea mostrando todo seu contorno
 Antes q'os peitos fortes s'alegraran
 E sinais de terra divisaran.

CXVI

Muitas veces no ousado alongamento
 Somellanzas de terra os enganaban;
 E aguilloados de súbito contento,
 ¡Terra!, prontos e férvidos gritaban
 E a refrear o ousado movimento
 Das arriscadas lonas s'aprestaban,
 Porque as vagantes nubes que corrían,
 Ledas e verdes illas lle fingían.

CXVII

E por nocturna luz que lle moraba
 Po-la proa e non constante refulgía,
 Q'agora alternamente s'ocultaba
 E agora alternamente aparecía,
 E vindo do lugar onde brillaba
 Parez se desplazaba e se movía,
 Suspeitaron no muito delongada
 Terra d'humanas gentes habitada.

¹⁷¹ Vart. vagorosa.

¹⁷² Vart. o aguzado.

CXVIII

N'esa hora en q'o esprito inconstante¹⁷³
 A si s'acolle, e o triste peregrino
 Q' o eremo d'este mundo cruza errante,
 Cuidando vai no seu duro destino;
 Cando s'acucia o suspiro amante¹⁷⁴
 S'oi da campana o golpe repentino,
 Todo cala, e ceibando gritos graves
 A terra buscan as marinas aves.

CXIX

Acustuman deixar a terra amiga
 Compelidas do instinto de natura
 E da necesidade de que¹⁷⁵ as obriga,
 A cual compele a toda criatura,
 Seguindo a costumada lei antiga,
 Demandando o sustento a vasta altura,
 Mas co Véspero deixando o mar ignoto,
 Demandan o terrestre albergue noto.

CXX

Bóos señales de terra, en fin, perciben
 Que son preto das costas costumados;
 Erbas q'o mantimento á terra deben,
 Verdes canas gentis e paus labrados;
 Aves que o arethensio argento beben
 E rabijuncos e rabiforcados,
 E outras cousas lle traen vagorosas
 As correntes pelágicas undosas.

¹⁷³ Vart. vagante, anhelante.

¹⁷⁴ Vart. Acúciase o novel e triste amante.

¹⁷⁵ sic.

CXXI

Po-las erbas¹⁷⁶ q'a doce terra cría,¹⁷⁷
 E pl'aves acuáticas marinas
 Que se retiran coa luz do día
 Dos traballos das augas neptuninas,
 Adeviñaran desde a longa vía
 Veciñanza de terras¹⁷⁸ peregrinas
 Que non longe das proas lle demoran,
 E con pungente afán o ignoto exploran.^{179, 180}

CXXII

Já os lasos navegantes van notando
 Novos temperamentos, novos ares,¹⁸¹
 Novos climas e ceos experimentando,¹⁸²
 Novos ceos e estrelas, novos mares,
 E na natura ambiente contemplando
 Novas aves e seres singulares,
 Novos temperamentos e mudanzas
 Que lle inspiran novas esperanzas.

CXXIII

Muito co¹⁸³ estas señales venturosas
 Se reaniman aqueles esforzados,
 Q'as forzas lle reitegran animosas¹⁸⁴
 De tan grande traballo traballados;
 Que lle prometen das vías undosas
 Repousar e de penas e cuidados;
 Que contento lle brindan e alegría
 E descanso da esquiva e longa vía.

¹⁷⁶ sic.

¹⁷⁷ Vart. terra nutre e cría.

¹⁷⁸ Vart. prayas.

¹⁷⁹ sic.

¹⁸⁰ Varts. E o horizonte con afán devoran. / E do infinito unha resposta imploran (exploran (sic)). / E cos ollos o vao confin (os salsos chans, aquoso chan) exploran.

¹⁸¹ sic.

¹⁸² sic.

¹⁸³ sic.

¹⁸⁴ Vart. Q'os ánimos lle tornan amorosas. / De tan longínqua (sic) ruta traballados.

CXXIV

O bóo ligur sublime e generoso
 Q'os mares e os ceos exploraba,¹⁸⁵
 E como capitán nobre e grandioso
 Cheo de nobre afán non repousaba,
 Presentindo o bóo fin e venturoso
 Según nos ceos e mares se mostraba,
 A gente tanto tempo traballada
 Con voz así lle dice memorada:

CXXV

-Fillos d'aqueles peitos valerosos
 Por quen temen os muros de Trudente
 Q'están constantemente temerosos
 Do voso ferro duro rutilante;
 Españoles, dos fortes leños nosos
 Non debe a doce terra estar distante,
 Pois os escelsos¹⁸⁶ ceos inmortales
 Nos dan boas e prósperas sinales.

CXXVI

Vigiade, esperade e estade atentos
 Como quen cousa grande atende e espera;
 A máis andar acércanse os momentos
 Por quen o nauta espera e desespera.
 O que non ven os ollos vagoventos
 A propia adiviñanza considera;
 Todos vigiade e fagan boas velas
 E de gavia e de tope os centinelas.

¹⁸⁵ Vart. atisvaba.

¹⁸⁶ sic.

CXXVII

Por tanto, tende en vos boa fermeza
 E muito máis n'aquel que todo pode,
 Quen n'el pon esperanza e fortaleza,
 Todo dudar, todo temor sacode;
 Tende en vos unha nobre fortaleza,
 Pois nosa duda e noso rogo acode;
 O language q'o ceo e o mar encerra
 Hé veciñanza d'almejada terra.

CXXVIII

Cal verdexante trigo adolescente
 Que ledo no sol da primaveira crece,
 Se sobreven quizáis sequía ardente
 Mustio a súa fronte inclina e languidece;
 E se o ceo ll'envía¹⁸⁷ clemente
 Doce clima s'alegra e reverdece,
 Tal a gente fortísima s'alegra,
 E do pasado afán se reintegra.

CXXIX

Po-los efluvios doces e suaves
 Que despedía a región serena,
 E por indicios internos e graves
 Virar de rumbo o bóo Colombo ordena
 E di: «Pl'o¹⁸⁸ rumbo das alcyoneas aves
 Dirijamos». ¹⁸⁹ E unha e outra carena,
 Os fortes peitos q'á gran fama aspiran,
 Obedecen á voz e as lonas viran.

¹⁸⁷ Vart. dispón.

¹⁸⁸ sic.

¹⁸⁹ sic.

CXXX

«E entendo q' o albergue costumado
 D' estas aves gentis e variejadas¹⁹⁰
 Non debe ser de non mui alongado
 Das misteriosas costas deseadas,
 E cando teñen o reparo amado
 En frente de as proas aguzadas
 Pl' o camiño que teñen por costume
 Seguindo a súa grande¹⁹¹ multitude.»

CXXXI

Aferrar o velamen bóo e perfeito¹⁹²
 Ordeou¹⁹³ Colombo á flota vencedora;¹⁹⁴
 E que rápidamente fora feito
 O que fora mandado e feito fora:
 Que muito o hispano e generoso peito,
 Muito ó ligur atende, muito honra.
 Quédase a frota os panos aferrando,¹⁹⁵
 Seu curso restringido e demorando.

CXXXII

Se dirige Colombo ó bóo Mateo,
 Contramaestre da hispana forte armada,
 Astuto e experto,¹⁹⁶ e dille: «D' outro treo
 Sea a sólida renda despregada;
 Cúmprase o meu deseo e teu deseo
 De ser a nosa ruta variada,
 Q' ás veces unha ave vaga e leve
 Ser noso guía do Señor recebe.»¹⁹⁷

¹⁹⁰ sic.

¹⁹¹ Vart. voadora.

¹⁹² sic.

¹⁹³ Vart. Mandou.

¹⁹⁴ Vart. redentora.

¹⁹⁵ Vart. Contra o lito falaz se precavía, / Que ben se fía aquel q' en nós se fía.

¹⁹⁶ sic.

¹⁹⁷ Vart. Grande destino do Señor obtve.

CXXXIII

¡Oh; bóo Mateo, pl'a región ignota
 Varía un poco o costumado leme
 D'esas aves seguindo a certa rota
 Ca forte proa que cortando geme.
 ¡Oh Providencia!, que patente e nota
 Es ó fervente¹⁹⁸ q'espera e teme,¹⁹⁹
 Pois que seguras fas e cortas guías
 Unhas volubles aves vagadías.

CXXXIV

Responde o bóo Mateo: «No nome brando
 Da gentil q'amaren todal'as zonas,
 O mesmo tempo os lemes incrinando
 De toda a flota e despregando lonas,
 Das aves os camiños demandando,
 ¡Oh; bóo Colombo q'a verdade abonas,
 Polas tendidas auguas neptuninas
 Sigamos nosas gaviás²⁰⁰ peregrinas.»

CXXXV

E lle di: «Bóo Colombo sublimado,
 E pois sabes q'as aves vaborosas
 Emprenden seu camiño costumado
 Retirándose ás prayas areosas,
 O meu parecer hé q'o curso ousado
 Noso siga estas bandas presurosas,
 Porque entendo q'o seu albore noto
 Po-la proa nos marra non remoto.»

¹⁹⁸ Vart. peito mortal.

¹⁹⁹ Vart. Es aquel que t'espera e que te teme.

²⁰⁰ Vart. estas aves.

CXXXVI

Mas muito o generoso e bóo Vicente
 Muito velaba, muito vigiaba,
 Muito iba²⁰¹ e volvía diligente,
 Muito luitaba, muito traballaba;
 Non probaba magnánimo e valente²⁰²
 Doce sono. De todo se cuidaba.
 Tiña de todo e de todos gran cuidado,
 De si mesmo samente descuidado.

CXXXVII

«E ti, forte Vicente, pois mandando
 Un leño ben disposto e ben alado
 Costumas ir por diante navegando
 De todo leño rápido e espalmado,
 Como a vangardia fores escusando
 Rápidamente o Océano alongado,
 A un lado e outro o horizonte explora
 Refreando logo a proa cortadora.

CXXXVIII

Si impensado terral se levantare
 Á capa cautamente nos poremos;
 E mentras tanto o alígero asoprare,
 Sobre dos paños²⁰³ nos aguantaremos
 Para que ben a proa s'enfiare.
 Todo o cruzamen ben bracearemos,
 De maneira que quede a flota toda
 O vento recibindo a fil de roda.»

²⁰¹ sic.

²⁰² Vart. fervente.

²⁰³ Vart. treos.

CXXXIX

¡Ou!, gran Colombo, o teu grande cuidado
 Tanto andar non debe con verdade;
 A ti toca marcar o curso ousado,
 A ti manifestar autoridade,
 A nós obedecer o teu mandato,
 Vencer todo traballo e escuridade,
 Sufrir todo labor e vento crudo,
 E soportar todo traballo rudo.»

CXL

Lle contesta Colombo: «¡Ou!, bóo Vicente,
 Eu jurei cando a tal fun destinado
 De servir e co brazo e coa mente
 A aquel de quen meu mando fui mandado,
 De compartir²⁰⁴ todo traballo ingente,²⁰⁵
 De dar exemplo a todo bóo e esforzado,
 De sufrir po-la fe todo tormento²⁰⁶
 E mostrar todo intrépido ardimento.

CXLI

¡Ou! bóo Pinzón, muito certamente
 O teu juicio bóo²⁰⁷ canto jocundo,
 Has de saber que cando o ceu clemente
 Me fixo peregrino d'este mundo,
 Non fui para vivir só indignamente
 N'un ocio brando, mólido e infecundo,
 Mas conducir con fe e esperanza,
 Con pena, con traballo e con triganza.»

²⁰⁴ Vart. soportar.

²⁰⁵ Vart. urgente.

²⁰⁶ Vart. De vencer po-la fe non meditando, / Mas bregando, luitando e traballando.

²⁰⁷ Vart. Teu juicio benévolo.

CXLII

Ordena o gran ligur cauto e prudente²⁰⁸
 Aferrar o velamen distendido;
 Obedeció presto a forte gente
 O que dixo Colombo e fui cumprido.
 Non acabou aínda o verbo urgente
 O bóo Colombo e fui obedecido.
 Soa o tomado pano, e o movemento
 Refrea un e outro bastimento.

CXLIII

¡Oh!, venturosas aves fortunadas,
 Garridas e inconvenientes guiadoras
 Po-las salsas planuras alongadas
 Das venturosas lonas redentoras;
 Sendo a guiar ós fortes destinadas,
 Ben fortunadas, ben reveladoras
 De canto pode en todo con piedade²⁰⁹
 E certo pode a celeste vontade.

CXLIV

¡Oh!, grande maravilla, ¡Oh!, ceo clemente
 Que abrindo ás vagas aves seus camiños
 Inspiroulle tamén o amor pungente
 De tornar po-la nuite aos notos²¹⁰ niños,
 Pois que²¹¹ guiaran po-la vía ingente
 Ós españoles arriscados liños;
 ¡Oh Señor!, toda cousa, en toda idade
 Escrita leva a tua vontade.²¹²

²⁰⁸ Vart. Amostrárase a flota incontinente / Co marcado volumen constringido.

²⁰⁹ Vart. De como todas cousas q'aparecen, / Todas do ceo as voces obedecen.

²¹⁰ Vart. caros.

²¹¹ Vart. Tal que.

²¹² Vart. Cumpre e obedece a tua vontade.

CONTENTS

CONTENTS

Original Articles
The Effect of the Diet on the Blood Sugar in the Normal Individual
The Effect of the Diet on the Blood Sugar in the Diabetic Individual
The Effect of the Diet on the Blood Sugar in the Obese Individual
The Effect of the Diet on the Blood Sugar in the Hypertensive Individual
The Effect of the Diet on the Blood Sugar in the Atherosclerotic Individual
The Effect of the Diet on the Blood Sugar in the Arteriosclerotic Individual
The Effect of the Diet on the Blood Sugar in the Arterio-sclerotic Individual
The Effect of the Diet on the Blood Sugar in the Arterio-sclerotic Individual

CONTENTS

CONTENTS

Original Articles
The Effect of the Diet on the Blood Sugar in the Normal Individual
The Effect of the Diet on the Blood Sugar in the Diabetic Individual
The Effect of the Diet on the Blood Sugar in the Obese Individual
The Effect of the Diet on the Blood Sugar in the Hypertensive Individual
The Effect of the Diet on the Blood Sugar in the Atherosclerotic Individual
The Effect of the Diet on the Blood Sugar in the Arteriosclerotic Individual
The Effect of the Diet on the Blood Sugar in the Arterio-sclerotic Individual
The Effect of the Diet on the Blood Sugar in the Arterio-sclerotic Individual

CONTENTS

CONTENTS

Original Articles
The Effect of the Diet on the Blood Sugar in the Normal Individual
The Effect of the Diet on the Blood Sugar in the Diabetic Individual
The Effect of the Diet on the Blood Sugar in the Obese Individual
The Effect of the Diet on the Blood Sugar in the Hypertensive Individual
The Effect of the Diet on the Blood Sugar in the Atherosclerotic Individual
The Effect of the Diet on the Blood Sugar in the Arteriosclerotic Individual
The Effect of the Diet on the Blood Sugar in the Arterio-sclerotic Individual
The Effect of the Diet on the Blood Sugar in the Arterio-sclerotic Individual

1. The effect of the diet on the blood sugar in the normal individual.
2. The effect of the diet on the blood sugar in the diabetic individual.
3. The effect of the diet on the blood sugar in the obese individual.
4. The effect of the diet on the blood sugar in the hypertensive individual.
5. The effect of the diet on the blood sugar in the atherosclerotic individual.
6. The effect of the diet on the blood sugar in the arteriosclerotic individual.
7. The effect of the diet on the blood sugar in the arterio-sclerotic individual.
8. The effect of the diet on the blood sugar in the arterio-sclerotic individual.

[Faint header text]

I have a dream that one day
 this nation will live in
 harmony and brotherhood
 and that the Negro people
 will be able to join with
 the white people as
 brothers and sisters
 in a society that is
 truly democratic and
 just for all men and
 women.

CANTO XI

[Faint text at the bottom of the page, possibly bleed-through or a second page's content.]

IZ OTVAZ

;TERRA!

I

Mas á hora en q'a tímida Aliostoe¹
 Da súa cova sólita voando
 Acostuma saír e ir e vir soe,
 Aquí e alí súas alas agitando;
 A hora en que todo ser se punxe e doe
 E se turba, s'acucia o forte bando;
 Que cando no Occidente morre o día,
 O espírito² humano muito desconfia.

II

As brisas con alento almo e jocundo
 Enchen e encurvan as tendidas velas
 E camiño d'ignoto e novo mundo
 Fulguran as branquísimas estelas;
 Reina un alto silencio e pl'o profundo
 Ceo lucen e tembran as estrelas;
 Brilla Sirius³ gentil e Fomalhaute,⁴
 Facía o⁵ Austro fulgor rutilante.

¹ *Alloth* é unha estrela da Constelación da *Osa Maior*. Pondal lle chama Aliostoe por razón da rima.

² sic.

³ Estrela da Constelación *Can Maior*.

⁴ Estrela de grande magnitude e a máis austral das estrelas da Constelación *Pez Austral*.

⁵ Vart. ó.

III

A noite misteriosa e sosegada
 Amóstrall'o seu manto misterioso,
 E a frente formosa e marchetada
 D'un e outro diamante⁶ luminoso;
 Ao Occidente Vega⁷ sublimada,
 A parte eoa Aldebarán⁸ radioso;
 Fomalhaute sublime resplandece
 De q'o Sur misterioso s'ennobrece.⁹

IV

Durante a noite a duda temerosa
 Erguándose na grande inmensidade
 Con unha voz pungente e misteriosa¹⁰
 Parece que lle diga: *Retornade*;
 Mas pl-o¹¹ día fe grande e poderosa¹²
 LLe di con voz potente:¹³ *Confíade*.
 Os pungen duda e fe internamente,¹⁴
 Sofren¹⁵ os peitos o combate ingente.

⁶ Vart. luceiro.

⁷ Estrela a máis brillante do hemisferio da Constelación *Lira*.

⁸ Estrela principal da Constelación de *Tauro*.

⁹ Vart. engrandece.

¹⁰ Vart. gigante e grandiosa.

¹¹ sic.

¹² Vart. Mas logo fe sublime e poderosa.

¹³ Vart. gigante.

¹⁴ Varts. Duda e fe os tormenta internamente. / Combaten duda e fe alternamente.

¹⁵ Vart. Senten.

V

Parte vai a outra parte relevando
 No traballo longal,¹⁶ mas outra¹⁷ parte
 Os ollos esquivando ao sono brando
 Os traballos intrépidos comparte
 Nobremente uns cos outros emulando
 E a gente marítima e de Marte;
 Uns fan da gente boa¹⁸ centinela,
 Os outros fan nos mastis¹⁹ longa vela.

VI

No seu trono se sentaba
 Silencio; na caligene nocturna
 A noite as negras alas despregaba
 Sobr'os mares grandiosa e taciturna:
 O corazón nos peitos palpitaba
 D'esperanza e temor, e á luz diurna,
 Q'ao mundo trae contento e alegría,
 A gente esforzadísima atendía.

VII

Durante as noites bellas e caladas²⁰
 Do Trópico, nos ceos ven cruzando
 As Pléyades gentiles²¹ e agrupadas,
 E as outras estrelas²² que rolando
 Van e o Austro das cores bermelladas
 Que van sen curso curado acompasando,²³
 E os sete Tritóns²⁴ esplendorosos
 Descendendo nos mares receosos.²⁵

¹⁶ Vart. Da gente sin rival.

¹⁷ Vart. boa.

¹⁸ Varts. do orden interno, do orden alerta.

¹⁹ sic.

²⁰ Vart. Mostra o Trópico súas noites estrelladas (marchetadas, sosegadas) / E bellas, e os ceos ven cruzando.

²¹ sic.

²² sic.

²³ Vart. contemprando.

²⁴ *Mit.* Cada un dos deuses mariños, fillos de Neptuno e Salacia ou Anfitrite, que tiñan metade do corpo de home e o resto de peixe.

²⁵ Vart. De bañarse no Oceano receosos.

VIII

Era a hora en q'Aletrión²⁶ arrogante
 Do seu primeiro sono despertaba,
 E as alas sacudindo vigilante
 A matutina luz anunciaba:
 A valerosa gente navegante,
 Cal tiña por costume, vigilaba;
 Alerta e cautamente navegaba
 Porque da²⁷ alma no fondo presentía
 O desejado fin da longa vía.

IX

Alas aos corazóns, alas aos pés
 Ter quixera cada un e presuroso
 Aventajar quixera a rapidés
 Do falcón e²⁸ do vento sonoro:
 Cada un dura sorte ó seu combés
 Juzga e ó propio leño perezoso;
 E quixera añadir novas rafalas²⁹
 Ao vento, e ás propias alas novas alas.

X

Cal soberbios corceles animosos
 De raza formosísima e ligeira³⁰
 Tascan os freos duros e escumosos,
 Dispois de longa e rápida carreira
 Despeden grande facho e sudorosos
 E cansados se mostran na maneira,
 Tal os hispanos leños espalmados
 Do combate se mostran fatigados.

²⁶ *Mit.* Vixía que Ares puxo para que lle avisara, antes de saír o Sol, e este nono pillara namorando a Afrodita.

²⁷ sic.

²⁸ Vart. ou.

²⁹ Vart. E ás abordo velamen novas alas.

³⁰ Vart. Formosos e gallardos e ligeiros.

XI

Móstranse as naves sórdidas e inmundas
 De tanto navegar e os navegantes
 Do rostro as cores bellas e jocundas
 Perdidas³¹ mostran cal os garamantes³²
 De nómadas costumes vagabundas
 Costuman amosstrar nos seus sembrantes;
 E do sol e do vento combatidos
 Móstranse todos feos e curtidos.

XII

Mas aqueles que tanto, tanto ousaban
 E ilustres e fortísimos baroes³³
 Que tanto había já que navegaban
 Durante tantas lúas, tantos soes
 Muita pena e dolor experimentaban³⁴
 No profundo dos fortes corazoos;
 Miraban do ceo espanto cada día
 Desenrolarse a interminabre vía.³⁵

XIII

Con bellas e falaces lontananzas
 Os tropicales ceos os iludían,
 Que mil maravillosas semellanzas
 De longe lle mostraban e fugían
 Prometéndolle novas esperanzas
 Que vaporosas se desvanecían,³⁶
 Que muito o seu espírito atormentaban
 E na alma cal ferro lle quedaban.

³¹ Vart. escuras.

³² Eran os habitantes dunha cidade antiga no interior de Libia.

³³ sic.

³⁴ sic.

³⁵ Vart. Dilatarse a temida e longa (ignota) vía.

³⁶ Vart. Que logo vaporosas lle mentían.

XIV

As brétemas do Ocaso vagorosas,
 As nubes, as tendidas³⁷ lontananzas
 Lle fingen maravillas engañosas
 De terras mil garridas semellanzas:
 Lle fingen verdes selvas deleitosas,
 Mirages mil e ledas esperanzas;
 Constantes os iluden que cuidamos
 Facilmente atopar o que soñamos.

XV

Se por suposto signo³⁸ de verdade
 A novo rumbo as fortes proas giran
 Por sosegar a férvida ansiedade,
 Do falso indicio na demanda tiran:
 Desengañados da gran falsedade
 Rápidamente as fortes lonas viran,
 E o seu error de ruta corregían
 E o rumbo do Ocaso reponían.

XVI

Así os fortes peitos traballaban
 A prolongada³⁹ e traballada vía⁴⁰
 E o misterioso pélogo cortaban
 Q'outro leño cortado non había:
 Non só os ollos, os ánimos levaban⁴¹
 Nos longes⁴² portos onde morre o día;
 Os anima a esperanza, mas dudanza
 Lles tolle muitas veces esperanza.

³⁷ Vart. inmensas.

³⁸ Vart. indicio.

³⁹ Vart. A nunca ousada.

⁴⁰ Vart. Po-la deserta e prolongada vía.

⁴¹ Vart. Non respousan; os ánimos cravaban.

⁴² Vart. fuscas.

XVII

A cada paso mundos misteriosos
 Os incendios do Ocaso lle mostraban;
 Novos mundos gentís, maravillosos
 Con q'os ousados ánimos soñaban;
 Novas terras e mundos portentosos
 Fingindo q'os espíritos inflamaban;⁴³
 Mas q'en cuanto llas⁴⁴ proas dirixían,
 Diante das proas se desvanecían.

XVIII

Quezáis algúns das terras figuradas
 Juzga distante esta breve longura,
 E já parez das terras alongadas
 Gozar da fresca frescura e verdura⁴⁵
 E sentir súas brisas regaladas
 E de seus bellos ríos a frescura;
 E o sedento espírito n'eles baña,
 Mas pronto realidade os desengaña.

XIX

Constantemente os fortes enganados,
 Constantemente ilusos dos sentidos
 De novas esperanzas defraudados,
 De novo desengaño escarnecidos,
 Novas terras señalan confiados;
 Q'os míseros mortales iludidos
 Sempre nos iludimos e cuidamos
 Atopar con aquilo que buscamos.

⁴³ Vart. Q'as fortes voluntades inflamaban.

⁴⁴ sic.

⁴⁵ Vart. E das correntes águas a frescura.

XX

Non poucas veces já ¡Terra! gritaran
De súbita alegría alborados,
E outras tantas se desengañaran
Cruelmente iludidos e enganados:
E decepción cortante soportaran
Nos peitos de vergonza congelados,
Que facilmente na⁴⁶ achar cuidamos
Aquelo que vehementes desejamos.

XXI

Ti, radiante Ilusión e misteriosa,⁴⁷
Ti nos soes turbar. Ti nos engañas
Constantemente e mágica e radiosa
Na tua luz noso esprito⁴⁸ bañas
E como unha visión maravillosa
Po-la ruta vital nos acompañas;
Ti, enemiga d'heróicas virtudes,⁴⁹
Cos teus bellos engaños nos iludes.

XXII

Así foran aqueles bóos e ardidos
Cortando aqueles mares non cortados,
Constantemente ilusos e iludidos
De natura enganados e burlados:⁵⁰
Agora d'esperanza só nutridos,
De decepcións agora derrubados,⁵¹
Soportando con árduo sufrimento
Mil traballos con peito ferroento.⁵²

⁴⁶ sic.

⁴⁷ Vart. esplendorosa.

⁴⁸ sic.

⁴⁹ Vart. Da tua luz e (espléndida) teu fulgor nos bañas / Nos atormentas con visións es-
trañas.

⁵⁰ Vart. Constantemente d'ilusións burlados.

⁵¹ sic.

⁵² Vart. As dudanizas, o temor duro e ferroento.

XXIII

Mas aqueles q'a tanto s'obrigaban
 Navegando c'un árduo sufrimento,
 Coas agudas proas traballaban
 Os desertos do líquido elemento:
 E como que con eles navegaban
 As dudas e o receo timorento,
 O debido sosego lle tollfan⁵³
 E con ánimos pungentes os pungfan.

XXIV

A sinales incertos, máis incertos
 Seguían e co eles⁵⁴ ansiedade;
 E a desertos sin fin, novos desertos;
 A soedade, nova soedade:
 Só de seu sufrimento estaban certos
 E do gran tedio e da uniformidade
 Ensoportable, bárbara e noxenta
 Q'os ánimos cansados ll'atormenta.

XXV

Mas á hora en q'os vagos trovadores
 Finan súa vía da lira impedidos,
 E os tristes primeirizos amadores
 Se compungem c'amor esmorecidos,
 E os seres do aire habitadores
 Gritan aos seus reparos s'acollendo:
 Os fortes se conturban e ferrentos
 Soportan dubidosos⁵⁵ pensamentos.

⁵³ Vart. E donde quer q'as proas van cortando / Van súa fama (gloria) e a d'España dilatando.

⁵⁴ sic.

⁵⁵ Vart. mil dudosos.

XXVI

O piadoso Colombo conturbado
 Non manifesta a interna tempestade,
 Mas, capitán sublime e experimentado,⁵⁶
 Preme dentro do peito a súa ansiedade:
 Logo, en parte reposto, retirado
 Prosternado no chan con humildade
 Ora, que n'este mundo escuro e incerto
 Ninguén conoce o seu camiño certo.

XXVII

Durante a noite alta e silente,
 Diante levando a gran pranura incerta,
 A voz s'escuita vaga e intermitente,
 A voz que dice: ¡Centinela, alerta!
 ¡Alerta!, lle contesta prontamente⁵⁷
 Aquel que vai na gavia en descuberta;
 Mas os acentos d'un e outro vigía
 Aumenta sólo a gran monotonía.

XXVIII

Tal se navega,⁵⁸ e as almas generosas
 Dos fortes van undando e tribulando
 As marítimas rutas espaciaosas
 Inacababres con razón juzgando:
 As férreas voluntades animosas
 Pouco a pouco⁵⁹ elas vanse resfriando,
 E na gente, con pungidas triganzas,
 Comenzan a perderse as esperanzas.⁶⁰

⁵⁶ Vart. prudente e sublimado.

⁵⁷ Vart. diligentemente.

⁵⁸ Vart. Já desde a noite.

⁵⁹ Vart. tamén lle van fallando.

⁶⁰ Vart. Fogen as concebidas esperanzas.

XXIX

Como no corazón, como na mente
 Alas de fogo cada un sentía
 Na magoada alma ter solamente,
 Mas en toda a parte ter quería,
 Que lle parece que muy lentamente
 A indigente flota se movía;
 E ó velamen de brillantes galas
 Añadirlle quixera novas alas.

XXX

Quen quixera do Bóreas presuroso
 Ter o rápido voxo diligente;
 Quen do Austro sibilante e sonoro
 As alas prá chegar⁶¹ máis prestamente:
 E aínda o rayo parécelle moroso
 Para⁶² cumprir⁶³ o seu deseño ardente;
 Tanto o cansado peito tanto ansía
 Acabar ca noxosa⁶⁴ e longa vía.

XXXI

N'hora do crepúsculo en que se funden
 As sombras e⁶⁵ os rayos brilladores
 E entorno s'esfuman e confunden⁶⁶
 En un solo color todos colores:
 N'hora en que nos peitos se funden
 Os recordos antigos torcedores,
 Os fortes se conturban e pungente⁶⁷
 Toda a gente se turba, todo peito sente.

⁶¹ Vart. voar.

⁶² sic.

⁶³ sic.

⁶⁴ sic.

⁶⁵ Vart. do sol os resplandores.

⁶⁶ Vart. E no espazo s'esfuman e confunden.

⁶⁷ Vart. O espírito forte s'entristece, / O espírito forte que falece.

XXXII

En vano, en vano a vontade ardente
 Interroga anhelante e desolada
 Aquela parte donde o sol candente
 Acaba a súa sólita jornada
 Curva⁶⁸ e gloriosa. A Esfinge⁶⁹ d'Occidente
 Sobre o seu trono férreo sentada
 Nada responde, mas con nebulosa
 Faz permanece esquivada⁷⁰ e silenciosa.

XXXIII

O espírito que ve desenrolarse
 Das águas a grandiosa solitude
 E non pode obrigarse ou repararse
 Contra tanta sublime magnitude
 Pra poder da súa forza libertarse,
 En si recolle toda súa virtude;
 Mas dos fillos do Cide belicosos
 Vacilan os intentos animosos.

XXXIV

Pl'a rotazón terráquea⁷¹ costumada,
 Q'en si mesma se vai sempre volvendo,
 D'estrellas⁷² multitude sublimada
 Lle vai sempre pl'a proa aparecendo;
 E vendo van, e unha e outra mirada
 Do Ocaso longal se vai erguendo;
 E como seus ejércitos levanta
 Q'o ánimo suspende e a mente espanta.

⁶⁸ Vart. Bella.

⁶⁹ *Mit.* Animal con corpo de león e cabeza humana que personificaba ó Sol entre os exipcios. Na mitoloxía grega era un animal misterioso que propoñía enigmas ós andantes no camiño de Tebas, e devoraba a aqueles que lle non acertaban. *Edipo* foi o que resolveu o enigma e a *Esfinge* se precipitou no mar.

⁷⁰ Vart. muda.

⁷¹ Vart. da Terra.

⁷² sic.

XXXV

Constantemente o sol e a vaga lúa,
 Constantemente admiran navegando
 O gran peito español que tanto súa
 Pl'a fe e po-la patria tribulando
 E como luitan po-la honra súa
 E por deixar un nome memorando
 Sufriendo os días férvidos e ardentes
 E as gélidas nites e rigentes.

XXXVI

As estrelas gentis e numerosas
 Que nos nocturnos ceos centellean
 Cual miradas de virgens pudorosas,
 Que parece que dudan e arrecean,
 Ll'interrogan quezáis pl'as dubidosas⁷³
 Terras de quen saber tanto desean;
 Mas as fulgentes nada lle responden,
 E o gran secreto misterioso esconden.

XXXVII

Já lasos das desertas⁷⁴ latitudes
 Do escuro Ocaso e vendo⁷⁵ rumbos incertos,
 Solitudes e inmensas solitudes
 Sucederse e desertos e desertos
 D'aguas, súas heróicas virtudes
 Decaer senten vendo males certos;
 Já defraudados, os que tanto ansiaban,
 Tornar á doce patria deseaban.

⁷³ Vart. misteriosas.

⁷⁴ Vart. de bogar as.

⁷⁵ Vart. seus.

XXXVIII

E já con lingua din blasfemadora
 Da empresa q'insensatos concibiran,
 E maldecindo van da triste hora
 En que da cara Palos se partiran:
 E aínda decindo van que millor fora,
 Antes que tal quimera perseguiran,
 Que morreran luitando n'aquel día
 Cos fillos da veciña Berbería.

XXXIX

O épico combate alto e famoso⁷⁶
 Q'en siglos antes⁷⁷ sustentado habían
 Coas gentes d'Agar, de generoso
 Estímulo e potente lle servían:
 Mas as huestes do Ocaso misterioso⁷⁸
 Por diante das proas lle fugían,
 Contra quen nada poden os potentes
 Escudos nin as armas relucentes.

XL

«Prouguera a Dios, consigo razoando
 Vai já decindo a fatigada gente,
 Prouguera a Dios que fortes peleando
 D'Agar cos fillos arrezeadamente
 En un combate grande e memorando
 Morreramos alí n'África ardente
 Antes q'un van fantasma perseguindo
 Que diante as proas de nos vai fugindo.»

⁷⁶ Vart. O épico combate co Mouro belicoso.

⁷⁷ Vart. oito.

⁷⁸ Vart. nebuloso.

XLI

E un interno combate estrepitoso
 Nos fortes peitos s'establece e tanto
 Cal nunca vira Luco belicoso,
 Nin⁷⁹ n'outro tempo Simois⁸⁰ nin⁸¹ Xanto;⁸²
 Tal q' o cego de Chios sonoro
 Non-nos⁸³ cantara no seu nobre canto;
 Combate do espirito e d'alta sorte,
 Combate máis durísimo que a morte.

XLII

Mas Colombo os espíritos⁸⁴ sobrados
 Constringe á vontade dos altos ceos⁸⁵
 Con palabras prudentes, e dos ousados
 Refrea os ardentísimos deseos⁸⁶
 Como a nobres corceles indomados
 Experto domador con duros freos,
 Non sea que se perda tanto intento
 Por un sobrado⁸⁷ e indómito ardimento.

XLIII

Así por unha vía inacabable⁸⁸
 Capaz de quebrantar o peito humano
 Non digo, mas o ferro infatigable
 E o duro bronce e o diaspro insano,
 E o mesmo fogo rívido⁸⁹ e indomable,
 Vai soportando o forte peito hispano;
 Cant'as proas q'os mares van cortando
 Novos mares se van desenrolando.

⁷⁹ Vart. os famosos.

⁸⁰ Río da Tróade, ó nordeste de *Troya*, que ten a súa foz no Escamandro cantado polos poetas.

⁸¹ Vart. e.

⁸² Río da Licia, Turquía, que ten a súa foz no Mediterráneo, do que fai mención Home-
 ro na *Ilíada*.

⁸³ sic.

⁸⁴ sic.

⁸⁵ Vart. Modera d'estes novos espíritos (sic) campaneos.

⁸⁶ Vart. Doma os impacientísimos deseos.

⁸⁷ Vart. sobrejo.

⁸⁸ sic.

⁸⁹ Vart. rápido.

XLIV

Era a hora en q' o vago navegante
 Con punxentes lembranzas s' entristece,
 E o peregrino e novo peito amante
 Con tristes suidades desfallece,
 E d' Amor o cansado camiñante
 A forza no camiño lle fallece,
 En q' o pastor cuidadoso recordando
 Antepón cara ó eido o doce gando.

XLV

Mas á hora d' Angelus pungente,
 A hora das lembranzas, triste e grave,
 A hora do crepúsculo silente
 Na cual parez que todo diga: ¡Ave!,
 Cando se turba e acusta⁹⁰ a hispana gente,
 Porque do seu destino nada sabe,
 Os fortes s' entristecen⁹¹ e na vía⁹²
 Longa os soe visitar melancolía.

XLVI

Nunca Esfinge gigante e misteriosa;
 Nunca espantosa alígera Kimera,⁹³
 Cuya resposta ambígua e temerosa
 Do espritu⁹⁴ humano teme e espera
 Fora como esta grande, que dudosa,
 Dos fortes a esperanza desespera,
 Q' o seu busto⁹⁵ nuboso non esconde
 E o corpo oculta non se sabe donde.

⁹⁰ sic.

⁹¹ Vart. se compungen.

⁹² Vart. e pl' a vía.

⁹³ *Mit.* Monstruo fabuloso que tiña o corpo metade de león, metade de cabra e rabo de dragón que botaba lume pola boca. Foi morto por Blerofonte montado en Pegaso.

⁹⁴ sic.

⁹⁵ Vart. rostro.

XLVII

Todas tardes en que no horizonte
Do ocaso a luz diurna s'ofuscaba
E o craro día a radiosa fronte
No remoto Occidente sepultaba
Despedindo da luz a eterna fonte,
A gente humildemente s'ajoullaba⁹⁶
E entoaba con fervor: ¡Salve Regina!
Que revoaba na estensión marina.

XLVIII

Logo a oración gentil fora entoada,
Como tiñan por boa costumanza,
D'quela⁹⁷ que chamara inmaculada
A humanidá con doce lembranza,
E en Nazareth pequena fora criada
Como lirio de boa venturanza,
E nos campos de Séphoris⁹⁸ famosos
Trouguera os leves pasos graciosos.

XLIX

«¡Salve! celeste e cándida beldade,
Nova luz radiosa e peregrina;
Doncella de gentil ingenuidade
E pura máis q'a estrela matutina:
Dirixe a nosa longa vaguedade
A través da soedade neptunina;
Ben sabes q'os hispanos os primeiros
Foran sempre teus fortes cabaleiros.

⁹⁶ sic.

⁹⁷ Vart. moza.

⁹⁸ *Geo. ant.* Cidade de Palestina, capital de Galilea, situada entre Nazareth e Caná. Foi a patria de San Xoaquín e Santa Ana, pais da Virxen María.

L

Sé cal cluna de fogo misteriosa
 Que pl'o deserto aspérrimo guiara
 D'Israel a boa gente vagorosa
 Cando sin patria longo tempo errara:
 Ti guía a nosa proa fervorosa
 Q'en ti tan fortemente confiara;
 Condúcenos á terra prometida
 En donde sea a ibera fe cumprida.

LI

Desde o abismo aquático⁹⁹ profundo
 Con fervorosa voz a ti clamamos;
 Como en iris de paz, doce e jocundo,
 Da boa humanidade en ti esperamos:
 Pon fin ó noso curso vagabundo
 E danos o repouso que buscamos;
 Q'o grande e celebrado peito hispano
 Redima o inmenso e férvido Oceano.»

LII

Á boa María o audaz bando invocara,
 E fora a oración tan santa e forte
 Q'os insensibres montes avalara,
 E refreara a lei da mesma¹⁰⁰ morte,
 E peregrina aos ceos arribara¹⁰¹
 Como já soe alxera cohorte;
 Q'a nota lei d'emigración oprima,
 E en busca vai de máis tepente clima.

⁹⁹ sic.

¹⁰⁰ Vart. dura, escura.

¹⁰¹ Vart. E fervorosa tanto s'apartara.

LIII

¡Oh!, canto por vencer o ignoto abismo
 S'esforzan as ibéricas carenas;
 Como esgrimen con férvido heroísmo
 E piedade as intrépidas entenas:
 Con forte vontade a un tempo mesmo
 Do Ocaso abordan as regiões serenas
 Como se toda férvida piedade
 Constringira na mesma vontade.

LIV

Anque das prayas ledas e molentes
 O ousado¹⁰² bando boas señales tiña,
 Senten os peitos fortes e ferventes
 Aires de terra prácida¹⁰³ veciña;
 Porq'ás veces as cousas non presentes
 Presago o corazón as adiviña;
 E por temor dos cayos non lejanos,
 Cautos aferran os tendidos panos.

LV

Já s'alegran os fortes que notando
 Ven os vagos efluvios odorantes
 Sobre as brisas do ignoto respirando
 Q'asopraban das terras non distantes:
 E c'un infrujo¹⁰⁴ saudoso e brando
 Viñan dos ledos bosques verdejantes,¹⁰⁵
 Cal n'outro tempo da curvada¹⁰⁶ praya¹⁰⁷
 Sopraran da odorífica Pomecaya.¹⁰⁸

¹⁰² Vart. forte.

¹⁰³ Vart. Señal de terra incognita.

¹⁰⁴ Vart. desaforo.

¹⁰⁵ Vart. verdexantes. (sic).

¹⁰⁶ Varts. molente, dichosa.

¹⁰⁷ sic.

¹⁰⁸ *Geog. ant.* Antiga bisbarra da *Arabia Feliz*, citada polos poetas que dicían que producía mirra, incenso e outros perfumes.

LVI

Nunca con forza tanta despregara
 O fillo d'Arestor¹⁰⁹ ollos cincuenta,
 Que mentras con cincuenta repousara,
 Outros cincuenta vigilante aventa,
 Cando a formosa o já gardara
 Do Argifonte^{110, 111} que roubarllo intenta;
 Como este os seus, dende o confín remoto,
 Fervoroso esgrimira contr'o ignoto.

LVII

Mas á hora en q' o audaz¹¹² cáрабо escuro
 No rudo manto total s'oculta,
 E co seu canto temeroso e duro
 Estremece d'horror a breña inculta;
 A hora en q' o atardado e lento Arcturo¹¹³
 Nos mares do Occidente se sepulta,
 Os ousadores das ignotas vías
 Redobran os cuidados e vigías.

LVIII

Por escuros móstranse aínda os ceos
 Con vontade cautos e irredentes;
 Cánganse os baixos e tendidos freos;
 Cánganse os papafigos e bornetes;
 Apágase o velame, e por receos
 De non amiga costa non compretes,
 Déixanse as outras lonas, que vencido
 Non fui aquel quen todo hé prevenido.

¹⁰⁹ Mit. Pai de *Argo*, xigante que tiña cen ollos. Cincuenta estaban abertos e os outros pechados mentras dormía.

¹¹⁰ Mit. Epíteto de *Hermes*, que significa «matador de *Argos*», gardador de *Io* por orde de *Hera*. Aparece no Canto II da *Ilíada* de *Homero*.

¹¹¹ Vart. De *María* o fillo.

¹¹² Vart. bóo.

¹¹³ Estrela fixa de primeira magnitude da Constelación boreal de *Bootes*, situada cerca do Polo Norte entre *Virgo* e *Libra*.

LIX

Duda aínda a Aurora, e o recio e curvo arado
 Aínda o duro terreo non fendía;
 Aínda o pastor no sono debruzado
 Aos verdexantes prados non volvía,
 E no bosque sombrío e dilatado,¹¹⁴
 Nin ladrido nin corno s'oía,
 Cando a flota que férvida esproraba,¹¹⁵
 Sobre das lonas temprajeaba.¹¹⁶

LX

Mas cuando no marítimo horizonte
 Aparecía a bella moza eoa
 De rosas cargada a roxa¹¹⁷ frente,
 E seu velo con gracia desanoa
 Enchendo a terra, o mar e o alto monte
 E todos seres d'esperanza boa,
 Ll'amostraba con rayo rutilante
 A nova terra, grande e verdexente.

LXI

Era a hora en que o ceo caliginoso
 No Oriente apenas crarexaba,¹¹⁸
 E a luz diurna pl'o deserto aquoso¹¹⁹
 Aínda os bellos cabelos n'alongaba,
 Cando o atalaya esperto¹²⁰ e valeroso
 Que sobre a excelsa gavia vigiaba,
 Como quen ó ignoto move guerra,
 Con leda e forte voz esclama:¹²¹ ¡Terra!

114 Vart. silenciado.

115 sic.

116 Vart. Sobr'as tendidas lonas aguantaba.

117 sic.

118 sic.

119 sic.

120 sic.

121 sic.

LXII

¡Terra!, aos ceos os brazos estendendo¹²²
 Os fortes eoas vaboros esclamaron;¹²³
¡Terra, ¡Terra! de longe respondendo
 Os marítimos campos retumbaron:
 As ninfas, o alto estrondo percebendo,
 Co medo nas súas covas s'abrazaron;¹²⁴
 E as virgens prayas molentes:
¡Terra!, responden ledas e trementes.

LXIII

¡Terra!, responde a región ignota¹²⁵
 En sinal de contento e d'alegría;
 E n'un momento a vencedora¹²⁶ flota
 De mil ledos cores¹²⁷ se cubría,
 Q' o pracer de cumprir a longa rota
 Os peitos exultaba e enardecía;
 Ela de tantas cores¹²⁸ s'adornaba
 Que da¹²⁹ Aurora os cores¹³⁰ emulaba.

LXIV

Nos corazóns da lasa e forte gente
 A boa nova súbito caía
 Como rocío prácido e molente¹³¹
 Que sobre árida mes o ceo envía,
 Que se ergue¹³² gentil e verdecente
 Ao novo resprandor do novo día,
 E de novo verdor se reintegra,
 E co doce frescor s'anima e alegra.

122 sic.

123 sic.

124 Vart. Con muito medo ás ondas s'abrazaron.

125 Vart. bella praya ignota.

126 Vart. a leda.

127 sic.

128 sic.

129 sic.

130 sic.

131 Vart. Como fresco rocío providente.

132 sic.

LXV

Caeran sobr'o rostro humildemente
 E no rudo cambés s'arrodillaran;
 E cheos de piedade pura e fervente
 Se prosternaran e a Dios gracias daban;
 E con razóns as daban certamente,
 Porque alí¹³³ súas penas s'acababan;
 E con gran maravilla aquí se veía
 O pranto mesturado c'alegría.

LXVI

Ardentes¹³⁴ preces, férvidos acentos,¹³⁵
 Salucos¹³⁶ d'emoção entrecortados
 Suspiran de piedade pungentos;
 Suspiran e murmullan afervoados
 Os denodados peitos roburentos
 D'alegría e piedade mesturados;
 Todo de¹³⁷ exultancia e d'alegría
 De veren terminada a longa vía.

LXVII

Non d'outro modo a virge¹³⁸ adolescente
 Que jazía¹³⁹ no leito debruzada
 Fora á voz poderosa do vidente
 De Nazareth do sono despertada:
 ¡*Talita, cumi!*,¹⁴⁰ díxolle o fervente,
 E fora despertada e levantada;
 Tal á voz de Triana que soaba,
 América inocente despertaba.

¹³³ Vart. aquí.

¹³⁴ Vart. Tácitas.

¹³⁵ Vart. Tácitas preces, flébiles acentos.

¹³⁶ sic.

¹³⁷ sic.

¹³⁸ sic.

¹³⁹ Vart. jaza.

¹⁴⁰ *Bibl.* San Marcos. 5,41.

LXVIII

E surgiu un lóstrego do Occidente
 Misterioso e ténebro como o Oceano,
 Cal se sentía co ignoto ingente
 O poderoso espírito iberiano:
 Tembróu a terra toda e c'un potente
 Estrépito soou o eter vano,
 E os dioses do Ocaso escurecido
 Caeron c'un grandísimo sonido.

LXIX

E fui a luz. Que rápido e fervente¹⁴¹
 O peito iberiano forte e ardido
 De fe sólo s'armou, non de rigente
 Ferro, e o mandamento fui cumprido:
 E o genio iberiano nobre e ardente,
 Co velame audacísimo tendido
 Fixo a luz, e así dera cumprimento¹⁴²
 Ao grandioso e forte mandamento.

LXX

E unha visión grandísima e rutilante,
 No longe po-la proa ll'aparece;
 Unha visión magnífica e gigante,
 Que sobr'os vastos mares refulgece
 D'un eterno verdor luxuregiante
 Vestida q'os sentidos enardece,
 Que d'un ao outro polo se prolonga
 E no vasto Oceano se delonga.¹⁴³

¹⁴¹ Vart. presto e obediente.

¹⁴² Vart. Fixo a luz. E unhas lonas boas fixeran / O que Pedro e que Paulo non poderan.

¹⁴³ Vart. E muito sobr'o abismo (as aguas) se delonga.

LXXI

E arribaran a ignoto¹⁴⁴ continente
 Q'há tanto no espírito almejaba,
 Que nos mares tendidos¹⁴⁵ longamente
 Cal Polyphemo inculto se mostraba,
 Que do peito español á voz potente¹⁴⁶
 Do seu sepulcro lóbrego evocaba
 Como do Justo á voz Lázaro un día
 Das propias ligaduras resurgía.

LXXII

E un mundo ven surgir maravilloso
 Dos tropicales, ignorados¹⁴⁷ mares
 Que gigante preséntase e boscoso
 Coroado de cocos e pomares
 E de pinos de canto armonioso,
 E de seibas e cuabas e poplares,
 De caobas e cedros excelentes,
 E poboado¹⁴⁸ de desnudas¹⁴⁹ gentes,¹⁵⁰

LXXIII

Era inmenso e gigante e sai dos mares
 E¹⁵¹ profundos abismos emergente,
 Coroado de cocos e palmares,
 E de flora magnífica esplendente:
 Afeado por sabanas e manglares
 O gran corpo e por matas espeso e ingente;
 Maravilloso e grande por extremo,
 Mas bruto cal salvage Polyphemo.

¹⁴⁴ Vart. a un novo.

¹⁴⁵ Vart. tendidos mares.

¹⁴⁶ Vart. ingente.

¹⁴⁷ Vart. perfumados.

¹⁴⁸ sic.

¹⁴⁹ Vart. Irredentes.

¹⁵⁰ Var. E poboado (sic) d'aves esplendentes.

¹⁵¹ Vart. Dos.

LXXIV

El hé gigante e o corpo prodigioso
 Sobre dos mares longamente tende,
 E inmensamente ao Sur dificultoso
 O vastísimo Oceano corta e fende;
 E desde o Austro distante e sibiloso
 Ao polo boreal s'alonga e estende,
 Q'a frente ten baixo das frías Osas,¹⁵²
 Os pés do Sur nas grandes nebulosas.

LXXV

Verdor eterno, espléndidas sabanas,
 Ardentes soles, branquexantes prayas;
 Cedros gigantes, cimas soberanas,
 Aves garridas de mil cores gayas,
 Bellas serras grandiosas e lexanas;¹⁵³
 Florestas exuberantes¹⁵⁴ de mayas
 Frondosas. Maravilla refulgente
 Dos tendidos abismos emergente.

LXXVI

Ela ten muitas cores variegadas
 Po-los gigantes membros refulgentes
 Que natura da ás cousas sublimadas
 Prá facelas máis nobres¹⁵⁵ e atrayentes:
 Non d'outro modo escamas erisadas
 Esta lle cinge ás mágicas serpentes;
 Visión sublime da radiante forma¹⁵⁶
 Q'en grande continente se transforma.

¹⁵² Vart. Do polo boreal as partes onde / Cas súas frías alas o Austro esconde.

¹⁵³ sic.

¹⁵⁴ Vart. ondulantes.

¹⁵⁵ Vart. bellas.

¹⁵⁶ Vart. Visión q'a fantasía crea e forma.

LXXVII

As prayas eran bellas e garridas
 Como liras calvas, recurvadas,
 Onde as ondas gentis adormecidas
 Murmuran brandamente sosegadas;
 Espalladas de ledas margaridas
 Curvadas e gentis e irisadas,
 E outras cousas gentis cas que natura
 Ornara a súa bella curvatura.

LXXVIII

Erguen as fortes gentes navegantes
 Aos ceos un grandioso e gran ruido
 Como soen as aves emigrantes¹⁵⁷
 Erguer e c'un grandísimo sonido,
 E a climas apartados e distantes
 Regións van buscando conocido
 Albergue a onde antigas añoranzas
 As atraen ou doces recordanzas.

LXXIX

Cual soberbios corceles pareados¹⁵⁸
 Antes tan arrogantes na maneira,
 Dispois do longo curso traballados,¹⁵⁹
 Baixan o colo e cara cabeleira,
 Tal os audaces leños espalmados
 Cansados da longuíssima carreira,
 Feas mostran as proas e impolutas¹⁶⁰
 Já de tanto cortar as longas rutas.

¹⁵⁷ Vart. Con aquel rumor q'as aves emigrantes.

¹⁵⁸ Varts. alentados, ben jaezados.

¹⁵⁹ Vart. fustigados.

¹⁶⁰ Vart. As carenas mostran salsas impolutas / De tanto traballar as longas rutas.

LXXX

As antenas¹⁶¹ gentis e fortunadas
 Que por tan longo tempo sostuveran
 As máis audaces lonas fatigadas,
 De tanto navegar repouso houberan;
 As antenas,¹⁶² sin duda as máis ousadas
 De todas, e que certo mereceran
 Nos grandes fastos da futura historia
 Unha grande e longuísima memoria.

LXXXI

Mas da miñán¹⁶³ á hora despejada
 En q'a nai de Menon aparecendo
 E a estatua gigante e celebrada
 Do fillo contestarlle fai gemendo,
 De navegar a flota fatigada
 A terra anunciada e desejada vendo,
 Sauda con¹⁶⁴ un grito de¹⁶⁵ alegría
 O desejado fin da longa vía.

LXXXII

A iberiana flota fortunada
 Ao bello esplendor do novo día,
 De mil bellos adornos adornada,
 Do novo mundo á vista aparecía;
 E nobre e ledamente empavesada
 De mil bellos cores se cubría
 En señal d'alegría e de contento
 Por ver da longa vía o acabamento.

161 sic.

162 sic.

163 sic.

164 sic.

165 sic.

LXXXIII

O esforzados peitos exultaban
 Con unha¹⁶⁶ grande e f ervida alegr a,
 Non tansoamente porque s'acababan
 Os traballos da ruda e longa v a,
 Mas tam en grandemente s'alegraban
 Por cumpriren¹⁶⁷ a santa profec a
 Do b oo fillo d'Am os,¹⁶⁸ que con voz crara
 O grande feito  s gentes anunciara.

LXXXIV

Cal bando de¹⁶⁹ ousados peregrinos,
 Dispos de  travesar terras e mares,
 Rotos e traballados e citrinos¹⁷⁰
 Po-los ventos e terras singulares,
 Erguerse ven aos rayos matutinos
 De S on os sagrados almenares,
 Tal estes que tan pouco tempo erraran
 As almejadas prayas contemplaran.

LXXXV

Tal estes se postraran e choraran
 De fervor, de piedade e d'alegr a;
 Tanto, que n'aquel punto s'olvidaran
 Dos traballos da esquivia e longa v a:
 E coa forza d'alegr a choraran,
 E o choro a moura faz ll'humedec a;
 Seu grande afecto humano e contenteza
 Fainos chorar d'alegr a e de tristeza.

¹⁶⁶ sic.

¹⁶⁷ sic.

¹⁶⁸ Un dos profetas menores que exerceu o seu ministerio prof etico baixo Jeroboam II.

¹⁶⁹ sic.

¹⁷⁰ sic.

LXXXVI

O alto espírito¹⁷¹ ibero e poderoso¹⁷²
 Cheo de fe e d'ansiedade ardente
 Un ósculo d'amor dou fervoroso
 Da virgen india sobre a pura frente;
 E con acento forte e sonoro¹⁷³
 Lle di:¹⁷⁴ «*Desperta América inocente.*
Amor reclama a tua virginidade.
Desperta da tua virgen soedade.»

LXXXVII

¡Rodrigo de Triana!, ti viñestes
 O siglo rudo ben afortunado;
 Cando o materno flanco ti rompestes,
 Viñas á eterna gloria destinado;
 Porque ti, valeroso, apercebestes
 O ignoto mundo ós homes ignorado;
 Así trunfe o teu nome ferroento
 Das trévoas¹⁷⁵ do negro esquecemento.

LXXXVIII

Mais Rodríguez Bermejo escrarecido
 Compartira contigo a insigne gloria
 De ver o fin do longo¹⁷⁶ curso ardido
 E digno de longuíssima¹⁷⁷ memoria;
 Así meu canto audaz e destemido
 Vos coroe de luz non transitoria,
 Pois que fostes os dous con fervor noto
 Esforzados heraldos¹⁷⁸ do ignoto.

171 sic.

172 Vart. O espírito ibero e poderoso.

173 Vart. generoso.

174 Vart. Dixo.

175 sic.

176 Vart. forte.

177 Vart. como ti d'alta.

178 Vart. Valentes adalides.

LXXXIX

E ti Bermejo forte e denodado
 Non deixare teu nome preterido¹⁷⁹
 E o ben librare, se me for dado,
 E das sombras da morte e do olvido;
 Pois teu grito unísono asonado
 Por sempre ó de Triana será unido;
 E certo, os vosos gritos, en verdade
 Juntos, derribarán a toda idade.

XC

O bó Colombo que tanto alcanzara,
 Por quen por altos medios sobrehumanos
 A ser por seu dereito desestimara,
 Guiador dos fortes peitos iberianos,
 Cayeu¹⁸⁰ sobre o seu rostro e así exclamara
 Con humildes acentos soberanos
 D'alegría: «Señor, esta, en verdade,
 Obra fui da tua santa vontade.»

XCI

Mas o forte Segovia trasportado
 De nobre entusiasmo e generoso¹⁸¹
 Abraza a Colombo sublimado
 Con un abrazo forte e afectuoso,
 E lle dice: «Colombo celebrado,
 Ti venceras o Océano espacioso;
 O teu nome sublime e esclarecido
 Será d'un a outro polo conocido.»¹⁸²

¹⁷⁹ Vart. escurecido.

¹⁸⁰ sic.

¹⁸¹ Vart. De entusiasmo nobre e generoso.

¹⁸² Vart. Será d'un polo e doutro repetido.

XCII

O bóo Ruiz d'alegría alborozado
 Volvéndose a Colombo lle decía,
 Vertendo un ledo pranto: «¡Oh!, celebrado¹⁸³
 Mas de cuantos a madre terno cría,
 Caera o inmenso velo. Destinado
 Já foras a tan gande valentía.
 Toda edade con eco soberano
 Te dirá vencedor do Oceano.»

XCIII

«¡Ouh bóo Ruiz!, o caso venturoso
 Non fui cousa da fraca humanidade,
 Mas fui tansolamente alto e glorioso¹⁸⁴
 Decreto da divina vontade;
 Non fora feito humano, mas dichoso
 Impulso de quen fixo a inmensidade;
 Dios facer tanto tansoamente pudo¹⁸⁵
 E fora noso guía e noso escudo.

XCIV

Non trunfa aquel que trunfa; non arriba
 Quen en Dios non s'apoya e s'asegura;
 Non trunfa o q'humildeza non procura,
 N'arriba quen soamente en si se estriba;
 Quen conta en si mesmo, non perdura,
 Mas quen a Dios confía humildemente,¹⁸⁶
 Ese vence, ese trunfa tansoamente.»

¹⁸³ Vart. ¡Oh!, destinado, denodado.

¹⁸⁴ Vart. piadoso.

¹⁸⁵ Vart. A El e non a min, a El con voz fervente / Debemos dar as gracias tansoamente.

¹⁸⁶ Vart. Mas quen humilde o corazón e a mente.

XCV

O abraza o bóo Vicente e di: «Gloriosas¹⁸⁷
 Son tuas vías, teu nome soberano
 Voará todo Ethíope, as dúas Osas;
 Durará canto dure o Oceano;
 Tuas serán as palmas victoriosas;
 Será teu todo trunfo¹⁸⁸ sobrehumano;
 Tua será Colón tanta memoria,
 Tanto honor, tanto esforzo, tanta gloria.»

XCVI

Mas lle torna Colombo: «Cousa vana
 Hé certamente o home, ou leve cousa.
 Sin Dios o home hé cousa liviana,
 Con Dios o home todo emprende e ousa.
 Nada hay sin Dios. A fraca forza humana
 Tan sólo en Dios s'apoya e repousa.
 De Dios hé a gloria. Todo vencemento
 Só de Dios ven, e todo forte alento.»

XCVII

Quédase a frota¹⁸⁹ chea d'alegría
 Sobre dos treos temporejeando,
 Conservando prudente largazía¹⁹⁰
 A non cognita costa receando,
 Esperando pl'a luz do novo día,
 Sobre¹⁹¹ as felices lonas s'aguantando,
 A matutina brisa fresca e branda¹⁹²
 Prestando ora unha, ora outra banda.

¹⁸⁷ Varts. O abraza o bo (sic) Vicente e di: «Famosas». / E exclama o bo Vicente: «Gloriosas».

¹⁸⁸ Vart. esforzo.

¹⁸⁹ sic.

¹⁹⁰ sic.

¹⁹¹ sic.

¹⁹² Vart. E as antenas gentis que tanto ousaron / De ledos gallardetes se callaron.

XCVIII

¡Salve!, bóo bando audaz q'a fama aclama,
 Fillos ilustres das regións eonas;
 Voso nome irá longe e voso fama
 Aínda máis aló das vosas lonas;
 Vós vencerses a fama que proclama
 Antigamente Harpías e Gorgonas;
 Já podes descansar, já tendes diante
 A terra desejada e verdexante.¹⁹³

XCIX

E n'un devoto fervoroso canto
 O valeroso bando prorrumpía;
 Verten algúns saudoso e flebil pranto
 Ca forza da piedade e d'alegría;
 E c'un fervor religioso e santo
 Celebran o fin da longa vía;
 E roto cai ante¹⁹⁴ as hispanas naos¹⁹⁵
 O duro velo do terráqueo caos.

C

Cal bando de cansados peregrinos
 Non cognoscibles¹⁹⁶ já dos seus e escuros
 Q'os rostros ten curtidos e cetrinos
 Pl'o fillo de Climene e ventos duros,
 Aperceben, aos rayos matutinos,
 D'anelada Solima¹⁹⁷ os ledos muros,
 E o longínquo¹⁹⁸ arribo trabaloso
 Celebran con un pranto piadoso.

¹⁹³ Vart. O mundo desejado e rutilante.

¹⁹⁴ sic.

¹⁹⁵ Vart. E uns e outros fortes s'abrazaran / E piadosas vágoas choraran.

¹⁹⁶ Vart. cognoscibres.

¹⁹⁷ Nome poético de Xerusalén.

¹⁹⁸ sic.

CI

Cantemos ó Señor q'alto heroísmo
 Inspira ó seu bando mensageiro;
 Con fe sublime e no profundo abismo
 Derribara cabalo e cabaleiro,
 E ó noso longuíssimo ostracismo
 Puxera doce termo lisongeiro,
 Que mostra ás súas gentes vaborosas
 De Jericó as palmeiras sonoras.

CII

Os príncipes d'Edóm¹⁹⁹ foran domados,
 E os fortes de Cedrón^{200,201} e de Barsabea;²⁰²
 E de Moáb²⁰³ os cornos quebrantados,
 E as orgullosas palmas de Idumea;²⁰⁴
 E os de Temén do vento requeimados,
 E os teus, ¡Oh Bernabe!, deserta e fea;
 Cantemos ó Señor que derribara
 O escuro Amalec²⁰⁵ q'o arco aventara.

CIII

Tal estes esclamando alegremente
 As suspiradas prayas saludaran;
 E co alto cramor²⁰⁶ da forte gente,
 As marfítmicas covas²⁰⁷ retumbaran;
 En actitude pía e reverente,
 Humildes e devotos s'ajonllaran;
 E os fortes peitos que fulgurán tanto,
 Regan c'un piadoso e ledó pranto.

¹⁹⁹ Sobrenome de Esaú. Daquí o xentilicio de *edomitas* ou *idumeos*, se chamando Idu-mea a rexión xeográfica que estes ocupaban.

²⁰⁰ Torrente de Xudea, célebre na *Biblia*, que forma parte do val de Xosafat.

²⁰¹ Vart. Jabal. Fillo de Adah, muller de Lamech, antecesor daqueles que viven en tendas e teñen gando.

²⁰² Cidade fundada por *Barsabas*, fillo da raíña de Saba.

²⁰³ Rexión montañosa da Arabia Pétreo que lle deu o nome *Moab*, fillo de Lot, cuos descendentes son os *moabitas* bíblicos.

²⁰⁴ Rexión xeográfica que ocupaban os descendentes de Esaú.

²⁰⁵ *Bibl.* Fillo de Eliphaz, e neto de Esaú.

²⁰⁶ Vart. E o fervente cramor.

²⁰⁷ Varts. campos, reinos.

CIV

Alas cada un entonces ter querría
 Por arribar ás prayas deseadas;
 Tal hé a súa fe pungente, e cinguiría
 Novas lonas ás lonas afortunadas;
 E cada forte ansioso reprimía
 O pouco andar das naos espalmadas,
 Que por chegar á leda praya logo,
 Pouco lle pareceran ferro e fogo.

CV

E van decindo as redimidas olas
 Con voz fervente: As grandes profecías
 Cumprindo van as naos españolas
 Po-las nosas pranuras largazías;
 Nosas soedades vougadas²⁰⁸ e solas
 Son redimidas e desertas vías;
 Vede día de Sión; nos humildamos
 E a santa fe de Cristo confesamos.²⁰⁹

CVI

De Paulo e de Thomás o verbo ardente
 Eternamente en nos será. Seguido
 Nós o diremos con rumor potente
 Ao rudo continente redimido;
 E c'un himno magnífico e fervente
 A fe predicará noso rugido,
 E donde quer q'iremos resoando
 A fe de Cristo iremos celebrando.

²⁰⁸ Varts. áridas, hórridas.

²⁰⁹ Vart. E o verbo d'España confesamos.

CVII

Mas, aqueles magnánimos²¹⁰ Baroes²¹¹
 Q'ha tanto tempo que andan navegando,
 Sufrindo tantos climas, tantos soes,
 Tantas dudas e males²¹² soportando,
 Demandan as escuras regioes
 Do Fabonio²¹³ c'un curso memorando,
 Cumprido o intento grande e sin segundo
 De revelar ao mundo un novo mundo.

CVIII

¡Salve!, españoles, esforzados peitos,
 Raza do Cid valente, raza forte,
 Que os camiños do mundo hachando estreitos
 Cambiáchedes do mundo a ousada sorte;
 Que máis de fe que en ferro ben constreitos²¹⁴
 Vos librades da ley²¹⁵ da escura morte,
 E en pequenos baxeis,²¹⁶ canto jocundos,
 Ao vello mundo destes novos mundos.

CIX

As tréboas, que estaban asentadas
 No trono do Ocaso²¹⁷ e das edades
 Temidas e das naos espalmadas,
 Dominaban do Ocaso as soedades,
 Do seu imperio foran desposadas,
 Cal antigas fatídicas deidades;
 E despedindo mil suspiros vaos,
 Se refugiaran no profundo caos.

²¹⁰ Vart. intrépidos.

²¹¹ sic.

²¹² Vart. penas.

²¹³ sic.

²¹⁴ Vart. Que tanto en ferro como en fe constreitos.

²¹⁵ sic.

²¹⁶ sic.

²¹⁷ Vart. No seu trono de ferro.

CX

Así, de tantas dudas e triganzas
 Pungentes e de penas e cuidados
 Batidos e de tantas esperanzas
 Fallidos e sin tregua traballados
 Dos mares, e de falsas lontananzas
 Iludidos, cansados e engañados,
 Estes poucos e ousados²¹⁸ arribaran,
 Tal q'os pucos da fama lle chamaran.

²¹⁸ Vart. mas fortes.

QUARANTA

Eppoi sempre di qua e di là
 De' suoi piedi andava in qua e in là,
 E non mai cessava di ballare,
 E non mai cessava di ballare,
 E non mai cessava di ballare,
 E non mai cessava di ballare,
 E non mai cessava di ballare,
 E non mai cessava di ballare.

CANTO XII
 E non mai cessava di ballare,
 E non mai cessava di ballare,
 E non mai cessava di ballare,
 E non mai cessava di ballare,
 E non mai cessava di ballare,
 E non mai cessava di ballare,
 E non mai cessava di ballare,
 E non mai cessava di ballare.

CANTO XII

E non mai cessava di ballare,
 E non mai cessava di ballare,
 E non mai cessava di ballare,
 E non mai cessava di ballare,
 E non mai cessava di ballare,
 E non mai cessava di ballare,
 E non mai cessava di ballare,
 E non mai cessava di ballare.

E non mai cessava di ballare,
 E non mai cessava di ballare,
 E non mai cessava di ballare,
 E non mai cessava di ballare,
 E non mai cessava di ballare,
 E non mai cessava di ballare,
 E non mai cessava di ballare,
 E non mai cessava di ballare.

E non mai cessava di ballare,
 E non mai cessava di ballare,
 E non mai cessava di ballare,
 E non mai cessava di ballare,
 E non mai cessava di ballare,
 E non mai cessava di ballare,
 E non mai cessava di ballare,
 E non mai cessava di ballare.



GUANAHANI

I

Era o tempo en que bello e ledo bando
 Da viña en torno o viñador asolda,
 E con doce alegría van danzando
 Mozos e mozas¹ en graciosa rolda:
 O sol seus fortes rayos temperando
 Con doce toldo a súa faz² entolda,
 E movido dos ímpetus garbinos,
 Comenzan a fungar os altos pinos.

II

O bóo Colombo o férvido ardimento
 Rege³ con piadoso e forte freo,
 E con prudente e brando regimento
 O heróico impacientísimo deseo,
 Que máis fácil seña ó duro vento
 Frear do Sur sublime e giganteo;
 E cada leño as ondas sai e parte,
 Rápido sí, mais rápido con arte.

III

E a unha illa, ao noto mundo incerta,
 Arribaran do día coa luz pura,
 De prácida espesura ben cuberta
 E dos outros encantos de natura,
 Que do noturno⁴ velo descuberta
 Amostraba a desnuda fermosura
 Cenguida de gentil e branca area
 Q'espallou de cunchiñas Cyterea.⁵

¹ Vart. Garridas ninfas.

² Vart. o seu fulgor.

³ Vart. Restringe.

⁴ sic.

⁵ *Mit.* Citera, illa do mar Egeo onde se adoraba a Venus. Por esta razón, tamén se lle chama *Cyterea* á devandita deusa.

IV

Illa de Guanahani venturosa⁶
 Que recebeches as proas peregrinas
 Cansadas de cortar a vía undosa
 Po-las soedades longas e marinas,
 Certo ti foche, illa, a máis piadosa
 Que povoan⁷ as ondas neptuninas,
 E ben será teu nome celebrado
 Por ser repouso ó éxodo esforzado.⁸

V

Na tía praya⁹ leda e recurvada
 O éxodo máis audaz¹⁰ fora¹¹ cumprido,
 Que nunca ousara entena¹² fortunada,
 Nin intentara o espírito humano¹³ ardido
 Do Favonio rayo¹⁴ requeimada
 Na testa do ignoto escurecido;¹⁵
 En ti cumprido foi primeiramente
 O bautismo da luz resplandecente.¹⁶

⁶ Vart. Ti, boa Guanahani generosa.

⁷ sic.

⁸ Vart. Escollida entre todas do Favonio / Pra dar da fe cumprido (sublime, glorioso) testimonio.

⁹ sic.

¹⁰ Vart. forte.

¹¹ Vart. foi.

¹² sic.

¹³ Vart. máis.

¹⁴ sic.

¹⁵ Vart. Recibiche lávaro escurecido.

¹⁶ Varts. fulgente, clemente.

VI

Era a leda boscosa e sai dos mares
 Como ninfa gentil da antiga idade¹⁷
 Coroada de cocos e palmares,
 Chea de ingénua e rústica beldade,
 E os encantos virgíneos, singulares
 Moveran unha férrea vontade;
 E sin sospeita¹⁸ ó ibero navegante
 Amostra o nudo seo verdegeante.¹⁹

VII

Grande cousa era de ver dos navegantes²⁰
 E os diversos aspectos e figuras,
 E rutilar os peitos rutilantes,
 E fulgar as outras²¹ armaduras,
 E ondular mil amostras ondulantes,
 E relucir non vistas formosuras,
 E despedir d'adornos e cores
 D'ouro e de ferro e lampos²² e fulgores.

VIII

Entre todos descolla nobremente²³
 O bóo Colón q'a todos forza imprime
 Ocupando lugar prominente
 Como conven a capitán sublime:
 Ceiba da súa pura e nobre frente
 A grande fe q'ó incognito redime,
 Temprando a súa grande autoridade
 Con un doce fulgor d'humanidade.

¹⁷ Vart. Como virgen d'ingénu (de bella) nudidade.

¹⁸ Vart. E amostra o seo.

¹⁹ Vart. Sin temenza do férreo rutilante.

²⁰ Vart. arrogantes.

²¹ Vart. mil bellas.

²² Vart. lostros.

²³ Vart. reverente.

IX

O sublime²⁴ Colombo ven vestido
 Ao nobre e gallardo modo hispano:
 Tabardo de boa seda²⁵ ben tecido
 De soberbio gentil²⁶ e rico pano;
 En todo se revela o destinado,
 O vencedor do férvido Oceano;
 Ben parece que todo honor lle preste,
 E parece que todo diga: *Hé este*.

X

As mangas do jubón acuchilladas
 Que botonadura d'ouro prene e anúa;
 As calzas soldadescas marchetadas
 Do metal por q'o peito tanto súa;
 Forman iris as cores delicadas
 Da graciosa vestimenta súa;
 Pinza da cinta o ferro de Toledo,
 Gorra garrida con penacho ledo.²⁷

XI

A súa compañía resprandece
 Con varios²⁸ trages e a rica²⁹ malla;
 Non tanto de Menom³⁰ a nai fulgece
 Cando os seus rayos peregrina espalla:³¹
 Agora a cor demora, agora crece,
 Agora iris aumenta, agora falla:
 Tal soe estar con mudamento brando
 O colo de Peristera³² inundando.

²⁴ Vart. piadoso.

²⁵ Vart. brocado.

²⁶ Vart. confesto.

²⁷ Vart. Por quen o Mouro sente frío medo.

²⁸ Vart. Os ricos.

²⁹ Vart. fulgente.

³⁰ *Mit.* Fillo da Aurora e de Titón.

³¹ Vart. Cando os rayos gentis desprega e espalla.

³² *Mit.* Ninfa transformada en pomba por Cupido.

XII

Refulgen os arneses ben forjados
 Con variados e bellos respradores,
 E os finos corseletes ben temprados
 E as corazas e cascos brilladores:³³
 E brillan ledamente mesturados
 Alegrementemente as armas e cores,
 Cal costumaban nos ceos eminentes
 Os espallados astros refulgentes.

XIII

Cal Meleagro³⁴ nobre e magestuoso^{35,36}
 Ante o disipador das nócteas³⁷ brumas,
 Ufano das súas galas e orgulloso³⁸
 Desprega a pompa das olludas prumas,
 E parez que compita³⁹ esplendoroso⁴⁰
 Do almo sol coas bellezas sumas,⁴¹
 Tal os fortes q'a mares libertaban
 Os seus vistosos traxes⁴² ostentaban.⁴³

³³ Vart. E cotas que despeden mil fulgores.

³⁴ *Mit.* Rei de Calidón, quen participou na expedición dos Argonautas e matou o xabarín de Calidón.

³⁵ Vart. radioso.

³⁶ Vart. Cal Arestor o fillo bóo e pomposo.

³⁷ Vart. negras.

³⁸ Vart. Con magesto camifar e orgulloso.

³⁹ Vart. parece q'emule.

⁴⁰ Vart. vaidoso.

⁴¹ Vart. Así aqueles cas fulguranzas sumas.

⁴² sic.

⁴³ Vart. Seus garridos cores despregaban.

XIV

Cal o primor que leda cor variega
 Por dar a o⁴⁴ lindo rostro fresco vento
 Que beleza⁴⁵ gentil prega e desprega
 Con brando e voluptoso⁴⁶ movimento
 E de doce fragancia a vista cega
 O garrido espectáculo radiante,
 Tal estes q' o Oceano libertaban,
 Con variados colores fulguraban.

XV

Cal pl' o cristal do flanco refulgente⁴⁷
 Vagan do etéreo brazo separados⁴⁸
 Os formosos⁴⁹ colores diferentes,
 Po-la parede próxima espallados,⁵⁰
 D'un lado e d'outro inquietos e trementes
 Alagando nos ollos admirados,
 E mostran donde quer que se dirigen
 Na radiosa frente o noble origen.

⁴⁴ sic.

⁴⁵ Vart. beldade.

⁴⁶ Vart. airoso e suave.

⁴⁷ Vart. Cal pl' os diáfanos (vitros) flancos transparentes.

⁴⁸ Vart. Soen do etéreo abrazo separados.

⁴⁹ Vart. radiosos.

⁵⁰ Vart. Andar errando vagos e espallados.

XVI

O lado destro leva ó bóo Vicente⁵¹
 Mil variegadas cores ostentando,⁵²
 E ó lado indestro, o Iris refulgente⁵³
 O gran Martín erguíase eclipsando⁵⁴
 Cal⁵⁵ no tempo bóo⁵⁶ prado molente
 Está mil ledas cores despregando;⁵⁷
 Tal a ibérica gente q'arribaba
 Envolta nas súas armas⁵⁸ rutilaba.

XVII

Tal os fillos da luz⁵⁹ escrarecidos
 Aos fillos do caos aparecen
 Coas fulgentes armas e os vestidos
 Que de soberbias cores s'ennoblecen:
 De grana e seda e varia cor cinguidos
 D'Oceano os vencedores resplandecen.
 ¡Oh!, como a leda cor á escura gente
 Lle fere a doce vista alegremente.

⁵¹ Vart. Das ledas tirias cores adornado.

⁵² Vart. As ledas tirias cores ostentando.

⁵³ Vart. O indestro, Iris curvado e refulgente.

⁵⁴ Vart. emulando.

⁵⁵ Vart. Como.

⁵⁶ Vart. gentil.

⁵⁷ Vart. varias flores ostentando.

⁵⁸ Vart. en duro ferro.

⁵⁹ Vart. d'Iberia.

XVIII

Já no mar con estrépito lanzados
 Foran os leves leños e garridos,⁶⁰
 Felices máis de cuantos espalmados
 Foran no mundo a curso constringidos,
 E reciben os peitos esforzados
 Radiosamente armados e vestidos;⁶¹
 Avergónzanse as fillas de Thaumante⁶²
 Da pompa desusada e rutilante.

XIX

Curvos sobre dos remos e ordenados
 Vai a gente do mar en varias⁶³ modas,
 E os leves bateles fortunados⁶⁴
 A praya embesten cas libianas rodas;
 Tomaran terra os peitos esforzados
 Onde encendeches, ¡Oh fe!, tuas llamas todas,
 E po-la vez primeira peregrinos
 O ignoto arriban espalmados pinos.

XX

Así dispois de tantas dubidanzas
 Duramente probadas e sentidas,
 E de tantas e tantas esperanzas
 Tantas veces adversas e fallidas;
 Dispois de tantos males e triganzas
 Con un peito fortísimo sufridas
 Tomaran doce terra e seus cuidados
 Foran dos justos ceos compensados.

⁶⁰ Vart. Fono os bateles leves e garridos.

⁶¹ Vart. aguerridos.

⁶² *Mit.* Fillo de *Ponto* e de *Egea*, de quen nasceron as *Harpías*.

⁶³ Vart. bellas.

⁶⁴ Vart. E os bateles leves (*gentis*) e (*ben*) alongados.

XXI

O bóo Colombo que sería famoso,
 Tanto pl'o espírito sublimado
 Por guiar no gran curso audacioso
 O hispano peito, forte e celebrado:
 Na destra tendo o ferro piadoso,⁶⁵
 N'outra o hispano vexilio levantado,⁶⁶
 Crama: *Gracias Señor, que nos mostraches*
*As prayas*⁶⁷ *q'á fe tua destinaches.*

XXII

O grande guiador da gente hispana
 Ten Martín e Vicente a cada lado,
 Que ten con arrogancia nobre e ufana
 Un pequeno estandarte levantado
 Onde o signo gentil da fe cristiana
 Esplende nobremente figurado,
 Onde as brisas do ignoto reverentes
 Deixan⁶⁸ mil bicos férvidos e ardentes.

XXIII

Descende á terra⁶⁹ o bando generoso
 E na praya magnífica e almejada
 Crava o lábaro santo e radioso
 Da fe de Cristo grande e sublimada:
 Crava a enseña do grande e piadoso
 Profeta, dos profetas anunciada,
 Para que fose eterno testimonio
 Das almejadas prayas do Favonio.

⁶⁵ Vart. victorioso.

⁶⁶ Vart. Da fe o vexilio, o hispano estandarte.

⁶⁷ sic.

⁶⁸ Vart. Sellan.

⁶⁹ Vart. A terra descende.

XXIV

Flotan dous estandartes n'un unidos
 Con tanto esforzo en alto levantados;
 Mostra un d'eles os bellos e garridos
 Signos da fe, gentis e immaculados;
 Mostra o outro, temido entr'os temidos,
 Os robustos cuarteles sublimados,
 Os ricos e magníficos blasoos,
 Os ilustres⁷⁰ castelos e leoes.

XXV

Eran os toldos ricos e bogantes,
 E leves e graciosos e garridos
 De cores alegres e boyantes,
 De rica cor de púrpura tingidos;
 As vistosas bandeiras tremolantes
 Dos fíos son do bóo ondice texidos;
 Dos hispanos os feitos celebrados
 N'eles parecen vivos, non pintados.

XXVI

«¡Oh!, canto fora a nosa boandanza,⁷¹
 Dixera o bóo Colombo ó nobre Arana,
 De compartir contigo a venturanza
 De regir a gloriosa flota hispana:
 Nobre Escobedo e bóo, testimonianza
 Dá da nosa alonganza soberana
 C'un documento q'esprese a sorte⁷²
 E nos libre da lei d'escura morte.»

⁷⁰ Vart. Dos famosos.

⁷¹ Vart. venturanza.

⁷² Vart. C'un escrito q'esquive a dura sorte.

XXVII

Responde o bóo Escobedo esclarecido
 Testimonio da fe pública pura:
 «Justo hé, Colombo, o noso feito ardido
 Salvar por sempre d'olvidanza oscura,
 E cal deseas sea proveído
 Nunha nobre⁷³ e grandflocua⁷⁴ escritura;
 Que saba o mundo canto o peito hispano
 Pudo tendo a Colón por capitano.»⁷⁵

XXVIII

Admiran os do caos libertados
 Ós craros fillos das nacións coas,
 E os hispanos leños espalmados⁷⁶
 E as duras armas fulgidas e boas:
 E escuítan os acentos celebrados
 Con quen ti patria lingua tan ben soas,
 E a vestimenta admiran radiosa,
 A boa moda ibérica formosa.

XXIX

Nas súas almadías ven despidos
 Cal Poliphemos cheos de rudeza,
 E do vestido aquel tan sóo⁷⁷ vestidos
 Q'ó home soe dar a natureza;⁷⁸
 Outros veñen, os leños já⁷⁹ surgidos,
 Nadando cal Tritón con gentileza,
 E o peito nudo e o máis corpóreo encerro
 Amostran sin temor⁸⁰ do ibero ferro.

⁷³ Vart. breve.

⁷⁴ Vart. verídica.

⁷⁵ Vart. Que saba o mundo canto en fe confía / Tendo ó nobre (pío) Colón por nobre (forte) guía.

⁷⁶ Vart. E os peitos de ferro ben dobrados.

⁷⁷ sic.

⁷⁸ Vart. De que vestirnos soe a natureza.

⁷⁹ Vart. ben.

⁸⁰ Vart. medo.

XXX

Tócanos con gentil curiosidade
 Por se mortales son as rudas gentes,
 Ou seres de celeste⁸¹ cualidade,
 Ou Zemis gloriosos⁸² e potentes:
 Con infantil e leda ingenuidade
 Tocan as feras armas refulgentes;
 E os vagos ollos d'elas non apartan
 E do esplendor sublime non se fartan.⁸³

XXXI

Dos españoles rívido e perfeito
 Miran o arnés e espléndido e sin erro;
 Ferro no flanco ven,⁸⁴ ferro no peito,
 Ferro nas mans: en todas partes ferro;
 Seu peito ven de ferro non constreito,
 Imbele e rudo ó corporal encerro;
 Absortos miran⁸⁵ e non pouco temen
 Pl'a propia vida e dentro de si tremen.

XXXII

Admiraban os peitos rutilantes
 Que cingían os peitos esforzados,
 E os hispanos enérgicos sembrantes
 E nobremente cetrinos e barbados,
 E os corpos gentiles e arrogantes,
 Na talla aventajada sublimados,
 Despindo da férrea esquiveza
 Un non sei que d'intrépida grandeza.⁸⁶

⁸¹ Vart. superior.

⁸² Vart. inmortales.

⁸³ Vart. E como seu destino non comprende, / Toman o ferro pr'onde man ofende.

⁸⁴ Vart. por todo ven.

⁸⁵ Vart. quedan.

⁸⁶ Vart. Tal q'en si din os rudos naturales: / «Certo, estes son Zemies inmortales».

XXXIII

Non ven estes d'indstre⁸⁷ vestidura
 Ledamente cubertos e cinguidos,
 Mas de veste garrida⁸⁸ de natura
 Tansoamente adornados e vestidos
 Pl'a pele⁸⁹ q'o sol tornara escura,
 Rudamente pintados e tingidos;
 Na moura fronte mostran prumeas froes⁹⁰
 De prumas de gentis e varias cores.⁹¹

XXXIV

En estreitar cos nosos contratanza
 Ben desconfían os primeiros días,
 Mas logo c'unha nobre confianza
 Van e veñen nas súas almadías:
 Con nobre confiada seguranza
 Cortan as ondas ben salsas e frías,
 Q'unha imagen generosa e pura
 Os ánimos máis rudos asegura.

XXXV

Ben os fortes⁹² e intrépidos ansiaban
 As noticias saber⁹³ que non sabían;
 Ben espresar os rudos deseaban
 Aquelo q'admiraban e sentían:
 Ben os rudos tamén manifestaban
 Do que vían e quasi non creían,
 E como d'entender n'alcanzaban,
 Como entenderse en vano procuraban.

⁸⁷ Vart. de rica.

⁸⁸ Vart. singela.

⁸⁹ sic.

⁹⁰ Vart. cairos voadores.

⁹¹ Vart. De variegadas e vistosas cores.

⁹² Vart. nautas.

⁹³ Vart. haber que non habían.

XXXVI

E non pouco os intrépidos⁹⁴ s'admiran
 Da indiana nudidade e cor mouresca,
 E dos acentos rústicos q'oiran
 Da non cógnita lingua barbaresca,
 Que con máis estrañeza percibiran
 Máis que se fose ou árabe ou turquesca;
 Mas, muito máis os rudos admiraban
 Os iberos acentos que soaban.

XXXVII

Lévanlle ós vagos, cales si dioses foran,
 Vistosas aves como don celeste
 Que d'Aurora cas luitas se coloran,
 E da que natureza ben se veste:
 Levan albo algodón, e non demoran
 Aquel licor que ti Arethusa⁹⁵ deste
 Que nas longas⁹⁶ canvas que regían,
 En rústicas cucúrbitas traguían.

XXXVIII

Danlle doce conserva a seu desexo⁹⁷
 Que produz a boa terra iberiana;⁹⁸
 Danlle licor alegre⁹⁹ de Lio;¹⁰⁰
 Danlle o preciado¹⁰¹ mel da doce cana,¹⁰²
 Pranta gentil que do fecundo seo
 Já ll'enviara a fértil Taprobana;
 Eles todo admiran, o reciben
 E proban sobriamente e pouco beben.

⁹⁴ Vart. undivagos.

⁹⁵ *Mit.* Ninfa amada por Alfeo.

⁹⁶ Vart. leves.

⁹⁷ Vart. Danlle conserva doce con bóo aseco.

⁹⁸ Vart. Que cría a terra ilustre iberiana.

⁹⁹ Vart. ardente.

¹⁰⁰ *Mit.* Un dos varios nomes de Baco.

¹⁰¹ Varts. sabroso, prácido.

¹⁰² Varts. Danlle do rico mel da doce cana. / E danlle o mel da indiana cana.

XXXIX

Os tímidos indianos entretanto
 Ben comen o q' o hispano ll'ofrece;
 E a tanto esforzo, a tanto arnés,¹⁰³ a tanto
 Ferro en q' o sol ferido resprandece;¹⁰⁴
 Ca forza do refrexo¹⁰⁵ tanto cuanto
 Ben parece q' a vista ll'escurece;
 Coa man fan pantalla; todo miran,
 Mas das armas os ollos¹⁰⁶ non retiran.

XL

Fanll'os fortes con prácidos sembrantes
 Ledos presentes de vistosas cores,
 Animosas sonallas ben soantes,
 Contas e cascabeles tembradores,^{107, 108}
 Collares d'alaqueques elegantes
 Que bóo arte adornou con mil primores;
 Logo, os leños q' o ignoto redimiran
 Cos apolíneos¹⁰⁹ rayos se retiran.

103 Vart. luxu.

104 sic.

105 sic.

106 Vart. a vista.

107 sic.

108 Vart. faladores.

109 Vart. vespertinos.

O CACIQUE DE GUANAHANI

XLI

Mas un indio d'aqueles q'atingía
 Edade já madura e veneranda,¹¹⁰
 A quen pl'o rudo peito lle descía
 A barba branca, longa e non peitada,¹¹¹
 Con nobre dignidade descendía
 Á praya graciosa¹¹² e curvada,
 Que quería saudar á forte gente
 Que levaba de Cristo¹¹³ o verbo ardente.

XLII

Ao ver ao gran Colombo este indefenso,
 E ignaro do poder da fe cristiana,
 Lle diz: «¿Como rompeche o velo denso
 Que separa¹¹⁴ a esta terra¹¹⁵ tan lexana?»¹¹⁶
 «Abrindo,¹¹⁷ lle responde, o abismo inmenso
 E as sombras do aquítico¹¹⁸ nirvana.
 Obra humana non fú, mas certamente
 Da voluntá dos ceos alta e potente.»¹¹⁹

¹¹⁰ Vart. respetada.

¹¹¹ Varts. e povoada, non cuidada.

¹¹² Vart. espaciosa.

¹¹³ Vart. d'España.

¹¹⁴ Vart. recubre.

¹¹⁵ Vart. praya.

¹¹⁶ sic.

¹¹⁷ Vart. Rompendo.

¹¹⁸ Vart. escurecido.

¹¹⁹ Vart. O hóo Colombo (Por favor grande) e non pl'a forza humana.

XLIII

«Mas, ¿q'impulso sublime e poderoso
 Vos trougo a tanto esforzo, a tanta sorte?»
 Respóndelle Colombo generoso
 En palabras brevísimas: *Fe forte*.
 «E vosoutros, ¡Ou bando valeroso!,
 ¿Quen vos librara¹²⁰ do temor da morte
 Po-lo abismo longal?»¹²¹ *Amor ardente*
Da patria, lle tornara a forte gente.

XLIV

¡Oh!, ti que con amigo e nobre acento
 Acompañas gentis e boas razoes,¹²²
 E con un suave e nobre sentimento¹²³
 Ben mostras de natura os nobres does,
 Pois que con franco e puro pensamento
 Procuras de saber nosas tenzoas,
 Oirás dos fortes, e en palabras breves
 Hé ben que saibas o que saber debes.¹²⁴

XLV

Os mares alongados navegamos
 Por amor d'unha mágica doncela;¹²⁵
 Nos labios non, no corazón levamos
 Seu bello nome: chámase Sabela;
 Ou vencer ou morrer pr'ela juramos,
 Que todos somos cabaleiros d'ela,
 Sin q'a razón de tanto nos demandes
 Q'un amor grande impulsa¹²⁶ a causas grandes.¹²⁷

¹²⁰ Varts. levara, guiara sin.

¹²¹ Vart. sin final.

¹²² sic.

¹²³ Vart. E no teu nobre e bóo razonamento.

¹²⁴ Varts. E con palabras rápidas e breves / Hé ben que sabas o que saber debes. / Direi certo, e do noso curso ingente / Direi como quen dice brevemente.

¹²⁵ Vart. Seguindo o resplandor de regia estrela.

¹²⁶ Vart. move.

¹²⁷ Vart. N'ela tempramos os robustos peitos, / Q'un grande amor impulsa a grandes feitos.

XLVI

Os españoles somos que buscamos
 Os términos do Oceano peregríños,
 E do grande¹²⁸ Océano navegamos
 Os grandes e longuísimos camiños;¹²⁹
 As prayas felicísimas deixamos
 En donde a Aurora ten seus áureos niños;
 Temos as altas¹³⁰ portas do Oceano¹³¹
 Q'entra e sae do mar Mediterraneo.

XLVII

¡Non Plus Ultra!, dixeno os celebrados
 Altos sinais d'Hércules famosos;
 ¡Non plus Ultra!, dixeno d'admirados
 Os non robustos peitos temerosos:
 Mas nós, do sublime propulsados,
 Dividindo os abismos espaciosos
 ¡Plus Ultra!, as fortes proas enfiando
 ¡Plus Ultra!, navegamos escramando.

XLVIII

E non por causa¹³² do metal luzente
 Nos fixemos dos mares peregríños;
 E non por depredar o Occidente
 Navegamos os húmedos camiños:
 Redentores levamos a fe ardente
 Nos despregados e tendidos liños;
 Non navegamos con desígnio aleve,
 Nin certo nos impele causa leve.

128 Vart. inmenso.

129 Vart. Os grandiosos e incógnicos camiños.

130 Vart. Somos das.

131 Vart. pr'onde o Oceano.

132 Vart. logro.

XLIX

Non soltamos dos liños constringidos,
 Só por navegar, as obedientes rendas;
 Non deixamos os eidos conocidos
 Por navegar as misteriosas sendas:
 Non moveunos outras, mas movidos
 Da que cinge gentis e puras bendas;
 Nonos move Meón¹³³ pl'as longas vías,
 Mas aquel que guiara ó boo Tobías.

L

E sufrindo mil penas e tremores,
 Mil dudas e pranuras largazías;
 Probando mil triganzas e temores,
 Mil traballos sin conto e longas vías:¹³⁴
 Mil ventos, mil tormentas, mil furores,
 Mil espantos, coriscos e vigías,
 Traquemos os mandatos d'aquel forte
 Que pol'a vida dar, sufriu a morte.

LI

Non causa de correrías vagorosas
 Ou indigno interés nos fixo¹³⁵ ousados;
 Non cal vagos píratas sanguinosos
 Navegamos os mares alongados;
 Mas a outros fins máis altos e dichosos
 Nós foramos dos ceos destinados.
 Nos dixeran: *A santa fe levade,*
 E cruzamos a grande inmensidade.

¹³³ *Mit.* Un dos fillos de *Forco*, deus dos mares, irmán de *Nereo*.

¹³⁴ *Vart.* Mil traballos feris e longas vías.

¹³⁵ *sic.*

LII

O noso caro lito derelito
 Non deixamos e nosos deudos caros;
 Non depredamos indefenso¹³⁶ lito
 Como piratas ásperos e avaros,
 Mas cortamos campos do infinito
 Sufriendo casos ásperos e amaros;
 E mentras vamos o Océano abrindo,
 ¡Paz, Paz!, as nosas lonas van dicindo.»

LIII

E certo foran estes esforzados
 Por fe grande e sublime, de tal sorte
 Que non temeno os mares nunca arados¹³⁷
 D'outro leño, nin dura e esquiva morte:
 Por fe mostrano¹³⁸ os¹³⁹ ánimos ousados¹⁴⁰
 Cheos d'alento forte, e ben máis forte
 Que s'houberan o peito aventureiro
 De robre guarnecido e triple aceiro.

LIV

Que deixando súa terra celebrada
 Non cortara connigo o mar ingente
 De propósitos viles animada
 D'España a valerosa e forte gente:
 Mas generosa, intrépida, esforzada
 O peligro afronta non tansamente
 A vida de tesouro, mas movida
 Por estender coa fama a curta vida.

¹³⁶ Vart. enemigo.

¹³⁷ Vart. non cortados.

¹³⁸ Vart. foran.

¹³⁹ Vart. seus.

¹⁴⁰ Vart. guardados.

LV

E levamos o forte mandamento
 E as ideas de paz e dulcedume,
 D'aquel que dixo con celeste¹⁴¹ acento:
E das illas á grande multitude;
 Non por dar ao mandato cumprimento
 Emulamos no curvo o eterno lume,
 Só tememos ó Dios que¹⁴² obedecemos,
 Mas non tememos, sólo a Dios tememos.¹⁴³

LVI

E non somos gentes costumadas
 A vergonzosa fuga e torpe medo;
 As armas que traguemos temperadas
 Foran já no famoso Taxo¹⁴⁴ e ledó;
 Con estas armas fortes e afamadas
 O Mouro non deixamos¹⁴⁵ estar quedo.
 Armas q'as nacións máis antigas
 Queren¹⁴⁶ amigas, temen enemigas.

LVII

Esto baste.¹⁴⁷ Contarache a valentía
 Dos españoles nobres e esforzados,
 Os casos che contar da longa vía
 Po-los mares desertos e alongados¹⁴⁸
 Me sería honor grande, mas sería
 Digno só d'uns alentos sublimados.
 Imposible. Sería torpe erro,
 Aínda que tuvera a voz de ferro.

¹⁴¹ Vart. robusto.

¹⁴² sic.

¹⁴³ Vart. Só sabemos q'a Dios obedecemos / Con verdade: (Está dito:) outra cousa non sabemos.

¹⁴⁴ sic.

¹⁴⁵ sic.

¹⁴⁶ Vart. Desean.

¹⁴⁷ Vart. Tanto baste.

¹⁴⁸ Vart. Por mares d'outro leño nunca arados. (navegados).

LVIII

Agora se saber qués¹⁴⁹ a verdade
 De nós cumprir tan grande alongamento,
 De navegar tan grande inmensidade,
 D'intentar e cumprir tan grande intento,
 D'admirar toda gente e toda idade
 Por cumprir tan excelso¹⁵⁰ mandamento,
 Ben podes saber: Fe tansomente
 Alcanzar pudo cousa¹⁵¹ tan ingente.

LIX

Q'as de saber que somos defendidos
 De quen toda defensa s'origina;
 Po-los favores seus non merecidos
 Vencemos a soedade neptunina:
 Porque os mandatos seus sean cumpridos
 Nos move súa¹⁵² forza adamantina,¹⁵³
 Mas por contar á sabia humanidade,
 Por cumprir a celeste vontade.

LX

Esta nos alentou e nos movió
 A navegar os mares alongados;
 Esta da flor¹⁵⁴ temprá o ardente estio,
 E ós pequenos prodiga seus cuidados,
 E de todo urgente e duro fío
 Cobre os peitos do ferro domados;¹⁵⁵
 Esta protege todo puro e parco
 E tende todo recurso e todo arco.

¹⁴⁹ sic.

¹⁵⁰ sic.

¹⁵¹ Vart. trunfo.

¹⁵² Vart. c'unha.

¹⁵³ Vart. Tragueno a longura peregrina.

¹⁵⁴ Vart. Despega a flor.

¹⁵⁵ Vart. Astringe o helo aspérrimo e rigente.

LXI

Esta sólo protege ó peito rudo,
 E o pabellón dos ceos desprega e estende;
 Esta tan sólo o peito desnudo
 Co seu grande poder cubre e defende;
 Ao peito generoso hé forte escudo,
 E as ondas do Oceano encurva e tende;
 Ela nos salva. Escudo generoso
 Hé sinxeleza ao peito piadoso.

LXII

Ela tolle¹⁵⁶ do arco recurvado,
 E todo dardo alfégero e pennuto;¹⁵⁷
 E lle nega se fór deliberado
 Ao mar Caribe o bárbaro tributo:
 Mitiga todo férreo cuidado,
 Agita e calma o tempestoso fluto;
 Gritall'ao arco: *¡Vais!*, e cúrvase o arco,
 E marca á frecha seu camiño¹⁵⁸ e marco.

LXIII

D'ela ven toda intrépida ousadía;
 D'esta ven todo celeste e toda forza,¹⁵⁹
 E a todo seu valor dá valentía
 Cal de ferro fortísimo reforza
 Aquel que o seu camiño segue e guía;
 D'ela ven q'o camiño bóo non torza,
 Descubre toda misteriosa zona,
 Enche e desprega toda pura lona.

¹⁵⁶ Vart. quebra.

¹⁵⁷ Varts. Ben disposto, salvage e ben cornuto. / Cando ajunta os extremos ben cornuto.

¹⁵⁸ Vart. súa meta.

¹⁵⁹ Vart. O pugil corazón marca e esforza.

LXIV

D'ela ven todo honor, toda victoria,
 Toda estadía, todo alongamento,
 Todo contentamento, toda gloria,
 Todo esforzado e bóo proponimento,
 Toda vía alongada ou perentoria,
 Todo contrario e favorabre vento;¹⁶⁰
 D'ela ven o atopar nosos amigos
 E o debelar¹⁶¹ os nosos enemigos.

LXV

Ese esplendor magnífico e jocundo
 Q'á terra alumbra e os mares alongados
 Hé o resplendor das armas que no mundo
 Despeden¹⁶² os hispanos celebrados:
 Hé o Iris sublime e rubicundo
 Que forman os seus feitos sublimados,¹⁶³
 Feitos que teme a libiana area
 Contra quen nada pode a lei letea.¹⁶⁴

LXVI

Non temas. Estes ferros ben forxados¹⁶⁵
 Estas armas soberbias e brillantes¹⁶⁶
 N'amenazan ós peitos delicados,
 Inermes e desnudos e trementes:
 N'amenazan ós peitos despoixados¹⁶⁷
 De petos e corazas rutilantes:
 N'amenazan os vosos peitos píos,
 Nin ós vosos pacíficos bohíos.¹⁶⁸

¹⁶⁰ Vart. Toda memoria e todo esquecemento.

¹⁶¹ Vart. vencer.

¹⁶² sic.

¹⁶³ Vart. celebrados.

¹⁶⁴ Vart. Capaces d'alumear a estigia fonte / E as escuras sombras do Aqueronte.

¹⁶⁵ sic.

¹⁶⁶ Vart. feris e rutilantes.

¹⁶⁷ sic.

¹⁶⁸ Vart. Mas son tansolamente destinados (aparellados) / Aos pobos inhumanos e arrogantes.

LXVII

«Mas ¿q'hé ese signo noble e esplendoroso
 Que nas lonas magnificas levades?
 Un non sei que de noble e de grandioso
 N'ese signo magnífico ocultades;
 Un non sei que de grande e misterioso
 En ese signo gentil que revelades.
 Respóndelle Colón: N'ese fulgente
 Levamos un mensage a toda gente.

LXVIII

Este hé o signo gentil por quen o mundo
 Debe ser librado e redemido
 E a longuíssima terra e o mar profundo
 E canto fui criado e concebido:
 Canto alumea o sol claro e facundo
 E o conocido e desconocido;
 O signo que con honor ostentamos,
 E nós aínda no corazón levamos.

LXIX

Hé o señal dos ceos ese signo,
 Hé o refugio e lábaro cristiano;
 Ese dou a victoria a Constantino
 E debelou ó povo mauritano,
 A todo ser errante e peregrino;
 Asegura a vida no Oceano,
 E fai de todo deble cousa forte,
 E fai sufrible a vida e leve a morte.»

LXX

Así dixo Colombo, e ll'insinaba
 O madeiro en q' o justo e bóo pendía,
 Onde exhausto e pendente se mostraba¹⁶⁹
 Crucificado o fillo de María:
 Tan propiamente figurado estaba
 Que parez que espiraba e gemía;
Eis, dixo, ó grande que por lei sabida,
Por librarnos da morte deu a vida.

LXXI

Fervente lle falara d' esta sorte
 Colón, e a imágen ll' amostrara cumprida
 De quen sufriu voluntaria morte
 Por dar á fraca humanidade vida:
 Logo, da redención o signo forte,
 Con María de dolor muy transida,
 Ll' aprica ao rudo labio que piadoso
 Un ósculo ll' imprime fervoroso.

LXXII

Aínda ben non bicou¹⁷⁰ con bico¹⁷¹ ardente
 As meixelas¹⁷² de¹⁷³ Cristo generoso,
 Cando soou pl' o vasto continente
 Un ruído formidable temeroso
 Que resoara forte e longamente
 Como trono temble¹⁷⁴ e pavoroso:
 Era¹⁷⁵ Quezalcoalt que do altar erguido
 Caía con grandísimo sonido.

¹⁶⁹ Vart. En donde con piedade se mostraba.

¹⁷⁰ Vart. beixou.

¹⁷¹ Vart. beixo.

¹⁷² sic.

¹⁷³ Vart. do.

¹⁷⁴ Vart. lexano.

¹⁷⁵ Vart. Fora.

LXXIII

D'alta palma gentil e sonora^{176.177}
 Que n'aquel virgen bosque se mecía
 Arboraban a Cruz nobre e piadosa¹⁷⁸
 Onde espirara o fillo de María:
 Cabo da praya leda e saudosa¹⁷⁹
 Postrouse ant'ela a gente forte e pía
 Con vágoas de piedade, e juntamente
 Con ela se potrara a indiana gente.

176 Vart. romorosa.

177 Vart. Da palmeira gentil e sonora.

178 Vart. graciosa.

179 Vart. sonora.

OFRENDA DO CACIQUE

LXXIV

Contempra o rudo indio atentamente
 A victoriosa flota iberiana;
 Sobre as súas amarras nobremente
 Contempra á bella e forte capitana,
 Contempra á Pinta nobre e diligente,
 Contempra á Niña breve e liviana,
 Admira seu tenor, súa formosura
 E súa gallardía e esbelta arboladura.¹⁸⁰

LXXV

Entre a flota que lenta se mecía
 Buscan a capitana, agil e presta;
 Ben seu ánimo présago escollía
 Aquela que mayor se manifesta,
 E pl'a súa grandura e gallardía,
 E pl'o seu nobre porte din: *Hé ésta.*
 Dintínguena¹⁸¹ entre todas que descuella
 De todas a máis grande, forte e bella.

LXXVI

«Bananaceles¹⁸² fortes e garridos,
 Cingidos de fulgores sublimados
 Que dos ceos enviados e descidos
 Vindes a grandes cousas destinados:
 De Guanahani aos eidos bendecidos
 Tede con venturanza ben chegados;
 Ela vos brinda os seus humildes lares,
 Súas ceibas frondosas e palmares.¹⁸³

¹⁸⁰ Vart. Somellando corceles animosos / Que tascan os seus freos rigurosos.

¹⁸¹ Vart. Conóccena.

¹⁸² Según nota manuscrita de Pondal esta verba significa na lingua nativa: «Fillos dos ceos; fillos dos deuses.»

¹⁸³ Suas prayas, seus bosques, seus altares / Doce repouso dos inmensos mares.

LXXVII

¡Oh! vosoutros po-los mares vago-rentes¹⁸⁴
 Que reges eses leños cortadores,
 Q'envoltos nesas armas refulgentes
 Emulades do sol os resplandores,
 Mil bellos resplandores e ferventes
 Aportades dos ceos¹⁸⁵ superiores.
 No voso aspecto e esforzo peregrino
 Ben se nota voso grandioso destino.

LXXVIII

Fillos d'Aurora fortes e aguerridos¹⁸⁶
 Que vestides o corpóreo encerro
 De ricos panos nobres e garridos¹⁸⁷
 E de robusto e triplicado¹⁸⁸ ferro,
 E aínda sodes muito máis cingidos
 D'unha fe grande, intrépida e sin erro;
 Ben sodes dos mortales desiguales,
 Somellantes a dioses¹⁸⁹ inmortales.

LXXIX

Se cal prometen¹⁹⁰ os Zemís potentes,
 Certo vós sodes dioses inmortales
 En todo gloriosos e excelentes,¹⁹¹
 Á nosa natureza non iguales
 Cal mostran esas armas relucen-tes
 Que despeden uns rayos celestiales:¹⁹²
 Ben veñades das vosas apartadas
 As nosas prayas ledas e ignoradas.

¹⁸⁴ Vart. ¡Oh!, vosoutros dos dioses descendentes.

¹⁸⁵ Vart. dioses.

¹⁸⁶ Vart. temidos.

¹⁸⁷ Vart. De soberbios colores e garridos.

¹⁸⁸ Vart. e reluzente (sic).

¹⁸⁹ Vart. dos Zemís.

¹⁹⁰ Vart. Se como dicen.

¹⁹¹ sic.

¹⁹² Vart. Q'uns rayos ceiban bellos e lanzales.

LXXX

Aquí estas vos trayo¹⁹³ singulares,
 E en idade, e en beleza e en todo iguales;
 Volas trayo en ofrenda, pois os mares
 Me din certo que sodes non mortales:¹⁹⁴
 Ou se tedes tamén sacros altares
 Cal poderosos dioses inmortales,
 D'unha singela piedá paterna
 Recebede esta ofrenda doce, eterna.

LXXXI

Cal dúas pombas doces e ligeiras,
 A doce libertade costumadas,
 Tembran as dúas gentis e prisoceiras
 Na dura man que¹⁹⁵ as ten aprisoadas,¹⁹⁶
 E cas trémulas alas lisongeiras
 Demostran q'están amedrentadas,
 Tal tembran estas bellas e sin erro
 De tanto resplandor, e de tanto ferro.

LXXXII

Seu peito se movía brando e lento
 Ceibando un brando esprito muliebre;
 Cal fresca¹⁹⁷ neve que¹⁹⁸ avanea co vento
 Sobre dos pinos de Cecebre:
 Dos pinos de Cecebre, que soñento
 Compás gardan, q'a musa ben celebre
 Cando aquela garrida que branquea
 Sobre as escuras copas avanea.

¹⁹³ sic.

¹⁹⁴ Vart. Me din non sodes homes, non mortales.

¹⁹⁵ sic.

¹⁹⁶ Vart. Do azar misterio conturbadas (amedrentadas).

¹⁹⁷ Vart. pura.

¹⁹⁸ sic.

LXXXIII

Non cubren súa espléndida beleza¹⁹⁹
 D'hábito indigno, mas ingenuamente
 Amostran súa ingénua nudeza
 Sin timoranza de mirada ardente,
 Tal das²⁰⁰ flores a súa²⁰¹ singeleza;
 Non ha mister de manto refulgente,
 Nin os lírios do campo, na verdade,
 Cobren a súa bella nudidade.

LXXXIV

Desnudas se presentan, mas natura
 Que reviste d'azul os puros ceos
 Doulle a súa garrida vestidura
 Sin adornos, sin gasas e sin veos,
 E cingíolle mágica cintura
 Forjada de suspiros e deseos,
 De promesas, repulsos e esperanzas
 Que despertan mil doces añoranzas.²⁰²

LXXXV

Eran en todo iguais, e a este mundo²⁰³
 Foran d'un parto producidas,
 Objeto d'un error doce e jocundo
 Ao ser dos seus propios reconocidas:²⁰⁴
 O mesmo seo movido e rotundo,
 As mesmas cabeleiras esparcidas,
 Os mesmos membros delicados,
 Os mesmos movementos agraciados.

¹⁹⁹ Vart. mágica nudeza.

²⁰⁰ Vart. Que.

²⁰¹ Vart. nobre.

²⁰² Vart. Doulle as gracias ingenuas e sin erro, / Capaces de mover (vencer) o duro ferro.

²⁰³ Vart. Quase eran iguais; e a este mundo.

²⁰⁴ Vart. Ao ser dos seus parentes distinguidas.

LXXXVI

Como soen por arte²⁰⁵ de natura
 Dúas palmas medrar en soedade
 Da mesma louzanía, da mesma altura,
 Da mesma proporción, da mesma idade,
 Da mesma doce e espléndida verdura,
 Cas mesmas brisas²⁰⁶ se balanceando,
 Ca mesma gracia²⁰⁷ as dúas cimbreando.

LXXXVII

E como bellas fillas d'un Zemi
 Están as súas gracias ostentando
 C'os seus roxos^{208, 209} labios d'alheli
 E súas gracias gentis e seo brando
 E gentil desnudez; Amor se ri
 Súas graciosas formas contemplando,
 Juzgando as súas armas máis valentes
 Das que cingen os fortes e potentes.²¹⁰

LXXXVIII

Tal estas dúas gentis do sol queimadas²¹¹
 Aparecen á vista xuntamente
 Das lindas²¹² mans collidas e tomadas
 Que non saben andar disxuntamente:
 Son po-lo²¹³ vello²¹⁴ padre presentadas
 Como doce e pacífico presente,
 Como rehens q'os fortes apreciasen²¹⁵
 E unha nobre²¹⁶ amizade asegurase.

205 Vart. sortilegio, encanto.

206 Vart. doces brisas.

207 Vart. gallardía.

208 sic.

209 Vart. frescos.

210 Vart. Juzgando as suas gentis armas molentes / Máis fortes q'as dos fortes e potentes.

211 Vart. Tal estas dúas bellas inda non logradas.

212 Vart. tenras, súas.

213 Vart. Foran do.

214 Vart. anciano.

215 Vart. halagasen.

216 Vart. doce.

LXXXIX

«Leva esas bellas. Non permita o ceo,
 Lle dice, cousa que non for debida;
 El faga q'un amor baixo²¹⁷ e terreo
 Non manche noso honor e nosa vida:
 Que con un feito²¹⁸ tan indigno e feo
 A nosa gloria for escurecida:
 Outros lazos buscamos d'amistade
 Fortes, non femeníl fragilidade.»²¹⁹

XC

Logo as despede con rico presente
 D'unhas pezas gentis e rica indiana;
 E tengidas do moriche excelente
 Pezas de ben contesta e rica graciana,
 Testa²²⁰ e baruda, de boa concorrente
 Q'a vista e o corazón alegre e afana;
 Cólganll'áuros pendentés e sortelas
 Lle pon nas mans espléndidas²²¹ e bellas.

XCI

Despois de ser en todo agasalladas,
 Elas e o vello pai se despedían;²²²
 De ledísimos²²³ panos adornadas
 Das naos alegremente se partían;
 As bellas, como cargas delicadas,
 Os hispanos bateles rescibían,
 E anque do doce peso s'alegraban,
 Aos seus doces lares as tornaban.

²¹⁷ sic.

²¹⁸ Vart. Non con un feito.

²¹⁹ Vart. Lazos faga entre nós de boa amizade / Honor, non femeníl fragilidade.

²²⁰ Vart. Leda.

²²¹ Vart. rotundas.

²²² Vart. O bó Colombo e os seus as despedían.

²²³ Vart. garridos.

XCII

Admirouse Colón do fervoroso,
 E da bárbara fe que tanto pudo,
 E cun amplexo²²⁴ amigo e afectuoso,
 Contra seu peito estreita o peito rudo:
 Logo á terra mandara o generoso
 Forte gente servíndolle d'escudo,
 Coas fillas gentis que tanto amara,
 A quen doces presentes regalara.

224 sic.

AS LUXURIANTES

XCIII

E estendendo outra ves o longo vóo,
 O curso seguen do eterno lume
 Das velas desplegando o último nóo,
 E non hai onda que ó redor n' escume;
 E asoprando con forza o sopro eóo,
 As velas hincha cal amigo nume;
 E en torno delas, como que arrecean,
 Os pajaros do trópico voltean.

XCIV

En demanda do ignoto navegando
 Contempran novas illas q' emergentes,
 E ledas e boscosas s' amostrando
 Erguen das ondas as frondosas²²⁵ frentes
 Ao doce repouso convidando
 Cos seus brazos garridos²²⁶ e frondentes;
 Elas son numerosas e alongadas
 Non muito, mas garridas e espalladas.

XCV

E das dúas irmáns que verdeantes
 Ledamente no piélagos se miran,
 As cales unha da outra non distantes
 Por unirse parece que suspiran,
 Entrando polo golfo os odorantes
 Aromas senten que de longe espiran:
 Falo de aquelas verdes que atoparan,
 A quen co tempo Inaguas²²⁷ lle chamaran.

²²⁵ Vart. garridas.

²²⁶ Vart. desnudos.

²²⁷ Nome das dúas illas *Bahama* máis meridionais das *Antillas*; unha se chama a *Grande Inagua*, e a outra a *Pequena Inagua*.

XCVI

Están unhas das outras separadas
 Por pequenos canles non distantes,
 Das tropicales brisas perfumadas
 Os aromas²²⁸ enviándose odorantes,
 Cas súas prayas e curvas ensinadas
 Ofrecendo descanso aos fortes navegantes;
 Mas estes n'un invito n'acetaban,²²⁹
 Que da patria os deberes os punzaba.

XCVII

Cal non trabadas do femíneo arreo,
 Muitas veces contentas e pareadas
 Soen andar as fillas de Nereo
 Nadando polas ondas espalladas
 Un saudoso e prácido deseo
 Despedindo das formas namoradas:
 Tal aparecen estas lujuriantes
 Aos ollos dos fortes navegantes.

XCVIII

Destas dúas, na prácida frescura,
 Toman do que natura donar soe,
 E doces bastimentos e agua pura
 E aromático pau de linaloe
 E cándido algodón, de cuia albura
 Envidiosa a neve ben se doe;
 E satisfeitos das achadas galas,
 Dan outra vez ao vento as longas alas.

²²⁸ Vart. perfumes.

²²⁹ sic.

XCIX

Proseguindo a audacísima derrota
A aquela parte donde morre o día,
Gallardamente a hispana e leda frota
As cortadoras proas logo enfía,
E tanto o longo mar ela alborota
Hasta que escrama o índico vigía
Con voz que aos vagos docemente soa:
¡Terra da leda Cuba pola proa!

C

A ousada frota temporegando,
Sobre dos treos o novo día aguarda
E dun lado e do outro o mar cortando,
A arribada con arte en fin retarda;
Por fin divisa un porto curvo e brando
E dentro surge a tiro de lombarda
Rodeado de prácida verdura
E das gracias risoñas de natura.

CI

Os albergues indígenas fermosos
Víanse desde as naos esparcidos
Cal brancos alfaneques saudosos
Que sobre ledo campo están erguidos
E con ramos de palma espaciosos
Con brando arte feitos e tecidos;
E como gente neles non acharan,
De novo as curvas alas despregaran.

CII

En dirección do frío Nornordeste
 Con gallardía a ardente proa posta,
 Asoprando o eóo Lesnordeste,
 Van seguindo de Cuba a longa costa;
 E porque a compañía ben lle preste,
 Van as naos en conserva ben disposta,
 E refrean o vóo audacioso
 Nun porto brando, curvo e espacioso.

CIII

Deste nas areosas fermosuras
 Os seus leños alfergos vararan,
 E das marinas gerazóns impuras
 As arrogantes proas alimparan,
 E a altura miden das estrelas puras
 Do lumioso Bóreas que observaran
 Co encurvado instrumento nobre e sabio
 Que a antiga edá chamóu o astrolabio.

CIV

Ben dos vagos as gentes atezadas
 Arreccaran os primeiros días,
 Pero despois ás naos fortunadas
 Van e veñen nas súas almadías;
 Do natural vestido só adornadas
 Lle tragúan as súas mercancías:
 Fanlle os fortes convite e larguedade,
 E os tratan coa lei da humanidade.

CV

Cual os cisnes escuma levantando
 No tempo antigo na saudosa Jonia
 Andaran os gentils mil voltas dando
 No tortuoso río da Meonia,
 Tal estes novos Thifis navegando,
 Dignos da sonora Musa aonia,
 Diante das ledas prayas que atoparan
 Muitas veces o rumbo variaran.

CVI

E vagos van e veñen en demanda
 Da illa de Baveque²³⁰ fabulosa
 Presentando ora unha, ora outra banda
 A virazón eoa deleitosa;
 A Baracoa²³¹ exploran, terra branda,
 E a foz do seu río saudosa:
 Este ó ousado hispano vagabundo
 Recebe amigo, prácido e jocundo.

CVII

O exploran e o achán garnecido
 De ledas palmas, como en doce horta
 Que dos duros cuidados pon olvido
 E o combatido ánimo conforta;
 Móvense as follas con un doce ruído.
 Seguen as augas súa vía torta,
 E cantan preto dos seus ledos niños
 Mil vagos e contentos pajariños.

²³⁰ Unha das illas das Antillas.

²³¹ Porto da illa de Cuba.

CVIII

E ben preto da horta leda e ufana
 De palmas, donde o doce río soa,
 Resguardada de leve atarazana
 Hai unha formosísima canoa;
 Era garrida e longa e liviana
 E de gentil arquitectura boa;
 Tal que en terra a gentil se está louvando,
 E parece que o mar está cortando.

CIX

Era dun so madeiro e gran largura,
 De tal maneira en todo acompasada
 Que sendo a gentil curta en travesura,
 De vela a vista non era cansada;
 Resguardan á indiana fermosura
 Da queentura do sol desmesurada
 Dúas vertentes leves e compridas
 De folla de palmeira ben tecidas.

CX

Contempraran os vagos e esforzados
 En silencio, mais cheos de extrañeza,
 Sobre os maternos campos fortunados
 Varada aquela bárbara beleza
 Que inda ha pouco que os ramos aromados
 Abandonara e a rústica corteza;
 E anque embebidos ben a contempraran,
 A rústica beldade non tocaran.

CXI

Do bóo Marién²³² ó invito generoso
 Despregaran as alas os vagantes
 E surgiran nun porto deleitoso,
 Preto das ledas prayas verdeantes,
 E, como soen as naos, ao presuroso
 Vento volven as proas arrogantes;
 Logo os indios, rompendo as ondas frías,
 Os rodean nas súas almadías.

CXII

Só un anciano ca indiana turba
 Ao mar o corpo débil non fiaba,
 E desde a praya graciosa e curva
 As alíxeras naos contemplaba;
 E cunha voz que ó céfiro conturba,
 Que brandamente entonces asopraba,
 E do mar despertando os ecos vaos
 Dixo o que oiran ben as surtas naos:

CXIII

«¡Oh!, temerosas e soberbias gentes
 Dun corazón ousado e destemido,
 Que prun fume de gloria só, dementes
 Navegades o Oceano temido:
 ¿Doces lares, amigos e parentes
 Non tendes vós un eido conocido?;
 ¿A donde ides, cheos de locura,
 Comptentores das leyes de Natura?

²³² Cacicazgo da illa de *Haití*.

CXIV

Se non temés nos mares alongados
 Perder a luz do día lisongeira,
 Polo menos temede, ¡Oh!, celebrados,
 Os caribes da illa Turunqueira;²³³
 E ós vosos campos retornade amados
 Onde viches a doce luz primeira,
 Se non sodes do vao ben avaros,
 E esposa tendes vós e fillos caros.»

CXV

Así dijera aquel das indias gentes
 A quen os seus asentimentos prestan;
 E os peitos de ferro refulgentes
 A verdá sin dobrez lle manifestan,
 E en todo verdadeiros e elocuentes,
 Con palabras non longas lle contestan
 Con grave continente e nobres portes,
 Como soen os grandes e os fortes.

CXVI

«Os españoles somos, cuyo nome
 O río Luco ben coñece e teme;
 De Ampelusa veciños, donde o home
 Escuro nace e o sol ardente preme,
 Pois n'hai gente que a nosa ley non dome,
 Navegamos o mar que brúa e geme;
 Á Natureza só movemos guerra;
 Esploramos bogando a opaca terra.

²³³ Illa do Caribe mencionada por Pedro Martir de Anglería nas súas *Décadas*, II, 3-7. Esta illa se chamou Guadalupe. O doctor Diego Alvarez Chameca, na súa Carta ó Cabildo de Sevilla, fai referencia tamén a esta illa de Turunqueira.

CXVII

Os vagorosos mil preguntas oen
 Sobre nación e ley da indiana gente;
 Respóndenlle os hispanos como soen
 Con magnánimo e nobre continente;
 Logo dos bóos presentes non se doen
 E os obsequian generosamente;
 O gran Colombo ó bóo cacique honora
 E un capuz lle dá da cor da Aurora.

CXVIII

Danlle os vagos do doce mantimento
 De Iberia fértil, prácido e suave,
 E os indios lle tornan feculento
 E doce pan de ñame²³⁴ e de cazabe;²³⁵
 Pregúntalle o cacique con contento,
 Responde con mesura o hispano grave,
 E a cada un lle dá rico presente
 D'aquela cor que trae o día nacente.

CXIX

Logo ó bóo Marién, que generoso
 Acollenza lle dera amiga e dina,
 Da inmensa terra a marcha presurosa
 Ó pío capitán lle esprica e insina
 Como inmoble non era a espaciosa,
 E como era curva e peregrina
 Buscando amante o Sol na súa carreira
 E seguida da vaga compañeira.

²³⁴ Planta da familia das dioscóreas de raíz grande, tuberculosa, semellante á batata.

²³⁵ Torta feita con fariña de mandioca.

CXX

E ó rudo, que o escuita atentamente,
 Os feitos lle contara dos maiores;
 Como por grande esforzo e ferro ardente
 Foran da esquiua Lybia vencedores;
 E lle contara logo longamente
 A partida dos lares protectores,
 Como Ulises a Alcínoo,²³⁶ suspirando
 E as saudosas vágoas ocultando.

CXXI

Já erguendo espuma cunha forza rara
 As fortes naos fenden con boa fuga
 O canal alongado que separa
 A espaciosa Bohío²³⁷ da Tortuga;²³⁸
 E cun franco terral que o ceo lle enviara,
 Que as brandas olas ledamente arruga,
 Tal estendendo van o curso vago
 Como se fose por tranquilo lago.

CXXII

En graciosa bolina fai que voe
 E unha e outra nao ó fresco vento,
 Tal, que a parte que estar inmersa soe,
 Mostran fora do líquido elemento;
 Das longas alas non se o hispano doe,
 Nin do ligeiro e ousado movemento;
 E á que por estribor ten lisongeira
 Das dúas irmáns, arriban á primeira.

²³⁶ *Mit.* Rei dos feacios, pai de Nausícaa, quen acolleu a Ulises náufrago.

²³⁷ Illa das Antillas que aparece no *Diario de Colón* pero que, en realidade, se confundeu coas cabanas de cana e paia.

²³⁸ Illa do Mar das Antillas, a oitenta kilómetros da costa de Venezuela.

CXXIII

Desta ás saudosas prayas fortunadas
 Os indios arribar os contemporaran,
 E nas súas canoas alongadas
 As naos peregrinas rodearan;
 E polas prayas súas apartadas
 E pola patria ley lle preguntaran;
 E desde que de preto máis estiveron
 Estas palabras tales lle dijeron:

CXXIV

«¡Oh!, vosoutros sin duda os máis ousados
 De cantos nutre e cría a inmensa terra
 Que rexís estes monstruos alados
 En que facés ó Oceano longa guerra,
 E de todol-os homes esforzados
 Todo o valor dentro de vos se encerra,
 E turbades o líquido elemento
 Con un ánimo forte e turbulento:

CXXV

Se como dicen as indianas gentes
 Certo sodes uns díoses inmortales
 En todo gloriosos e escelentes
 As nosas naturezas non iguales,
 Cal mostran esas armas relucentes
 Que despeden uns rayos inmortales,
 Ben veñades das vosas apartadas
 A estas ledas prayas encurvadas.

CXXVI

E posto que dos ceos sodes descidos,
Justo hé que vos teñamos como amigos,
Convertindo eses ferros tan temidos
Contra os Caribes nosos enemigos,
Que já moveran guerra os destemidos
Contra os nosos bohíos muy antigos,
E gozares na indiana fermosura
Aquel pracer que hé doce e pouco dura.

CXXVII

Mais se por caso sodes vagabundos
Ou piratas do fero mar Caribe
Sin lares nin penates, errabundos,
Gente que de rapiñas folga e vive
Cometendo cos homes iracundos
Ousadías que a ley do honor prohíbe:
Que a homes astuciosos non amigos
E ós ceos teñás como enemigos.»

CXXVIII

Estuveran os vagos escuitando
As palabras dos rudos habitantes
Que as longas naos foran rodeando
Nos seus madeiros leves e nadantes;
Logo a voz grave e alta levantando
Aos indígenas bóos e circunstantes,
Aqueles que o longo mar araban,
Con palabras aligeras tornaban:

CXXIX

«Os españoles somos, por quen chora
Temerosa Ampelusa e os seus veciños;
Navegamos con proa cortadora
Do Oceano os incógnitos camiños;
Esploramos a Terra bogadora
Longe dos caros e paternos niños,
Que juzgáramos brando e escuro encerro
A quen sempre cenguira duro ferro.

CXXX

Non eramos dos ventos engendrados
Nin dos ceos nós eramos descidos,
Nin de natura angélica dotados,
Mais de muller gerados e nacidos:
Do paraíso já desheredados
E en mácula cual todos concebidos,
Nin cual decís nós somos errabundos
Ladróns do mar sin patria vagabundos.

CXXXI

Nin eramos tampouco deseosos
Do deshonor do sejo delicado;
Doutras cousas andamos cuidadosos;
Navegamos o Oceano alongado;
Fillos dos ledos campos saudosos
Do patrio Tajo grande e celebrado,
Generosos os pobos respetamos,
E do honor ás leyes culto damos.»

CXXXII

Logo en señal de paz e de alegría
 Cobren as naos con toldos elegantes
 Dos matices que a Aurora envidiaría
 E de cores ledos e boyantes:
 En doce obsequio da xentil María
 Movéndose cas auras ventilantes,
 Que os indios, que as prayas poboaran,
 Cal grandes meteoros contemplaran.

CXXXIII

E recibiran logo embaixadores
 Do bóo Guacanagari²³⁹ que había sabido
 Que do Oceano os novos aradores
 Non longe do seu eido habían surgido,
 Con presentes saudosos e primores
 De aquel metal por vos en tanto tido,
 A invitalos que as alas despregasen
 E ás súas ledas prayas arribasen.

CXXXIV

Despídense das illas namoradas,
 E máis de algún derrama triste pranto,
 Cal se das fillas do Aqueló nomeadas
 Ouvira o vago e saudoso canto;
 Polas doces lembranzas já pasadas
 Movido de saudoso e doce encanto,
 Despois que vagos as reconoceron,
 Doces e ledos nomes lle puxeron.

²³⁹ Xefe dos caciques da illa de Haití, amigo de Colón e dos españois.

O RETORNO

CXXXV

Deixan²⁴⁰ a Guanahani saudosa,²⁴¹
 E aqueles, que no mundo tanto ousaran,
 D'outras illas a pléyade formosa²⁴²
 Do eterno e longo sono despertaran;
 A nova vida e nova fe amorosa
 Con poderosa luz á fe chamaran:
 En demanda da patria que suspiran
 As fortes²⁴³ e felices lonas viran.

CXXXVI

Traballados do forte alongamento²⁴⁴
 Pártense alegremente navegando;
 Un sonoro²⁴⁵ e favorable vento
 Das naos as velas cóncavas hinchando:
 E máis aínda un prácido contento
 Seus corazóns alegres dilatando,
 Q'a retornar á patria contenteza
 Obriga a todo ser a natureza.

²⁴⁰ Vart. Deixando.

²⁴¹ Vart. boa e dichosa.

²⁴² Vart. Das Antillas a banda numerosa / Cuba longa e Bohío montañosa (espaciosa).

²⁴³ Vart. ledas.

²⁴⁴ Vart. Alegres do pasado sufrimento.

²⁴⁵ Vart. xogoral.

CXXXVII

E ti Bohío, boa e delongada
 Das enseadas prácidas e boas;
 Ti po-la fe tamén foras chamada²⁴⁶
 Das máis ousadas e ferventes proas:
 Logo de Samoa²⁴⁷ bruta e curvada
 Madre de velocísimas²⁴⁸ canoas,²⁴⁹
 Contentos se partiran, e partindo
 Tornan á doce patria²⁵⁰ o mar abrindo.

CXXXVIII

D'esta nos seos prácidos e puros
 Os traballados leños repararan;
 E dos moluscos sórdidos e escuros
 As cortadoras proas alimparan:
 Reparar os mastis non²⁵¹ seguros,
 E as alas intrépidas reparan
 Para a patria tornar, que fatigadas
 Ven²⁵² dos ventos e vías alongadas.

CXXXIX

Tornan a Niña e a Pinta tansamente
 Que tanto do destino lle fui dado;
 Torna a Pinta gentil e diligente;
 Torna a Niña pequeno baxel alado:
 Con eles non torna o leño bello e ingente
 A grandiosos destinos destinado;
 Non torna o outro leño bello e forte,
 Q'achara eterna vida coa morte.

²⁴⁶ Vart. Ti foras po-las fe tamén chamada.

²⁴⁷ Illa que aparece no *Diario de Colón* cos nomes de *Samoet* e *Saomete*, bautizada polo Almirante co nome de *Isabela*.

²⁴⁸ Vart. ligeirísimas.

²⁴⁹ Vart. Dura nai de piraguas e canoas.

²⁵⁰ Vart. á nobre España.

²⁵¹ Vart. mal.

²⁵² Vart. Son.

CXL

Con estas non ven, ¡Ouh!, a boa²⁵³ Galega,
 Que²⁵⁴ así os fados gentis te nomearan,²⁵⁵
 E Ramnusia e Fortuna que navega
 Teus restos dispersaran e choraran:
 Chorárate do Miño a fértil vega,²⁵⁶
 De Breogán os campos te choraran;
 E as gallegas musas sonoras
 Serán por ti saudosas e chorosas.²⁵⁷

CXLI

Así do novo mundo s'apartaban
 As venturosas naos, e demandando²⁵⁸
 As aguzadas proas que cortaban
 Os húmedos camiños escumando,
 O litoral da patria²⁵⁹ demandaban
 O vento os seus cóncavos hinchando;
 Soa o mar dividido e o rouco acento
 Ben parez demostrar²⁶⁰ seu vencimento.

CXLII

Baixo unha brisa prácida e serena
 Fenden dos mares o gigante lombo;
 Ergue cada negrísima carena
 De branca escuma un branco e crespo tombo;
 O velamen pendente en cada entena
 Mostra o seu seo recurvado e combo
 Enchido de²⁶¹ alegrías, de lembranzas,
 De saudades e doces esperanzas.

253 Vart. forte.

254 sic.

255 Vart. Q'as fadas rigurosas o mandarán.

256 Vart. Chorárate o pinal que (sic) o Miño rega.

257 Vart. Serán da túa morte saudosas.

258 Vart. enfiado.

259 Vart. Os bóos eidos.

260 Vart. confesar.

261 sic.

CXLIII

Así veñen a patria demandando
 Aqueles bóos; e as venturosas naos
 Ufanas do seu curso memorando,
 Rasgado o velo do profundo caos,
 A todo pano tornan escumando
 Os reinos de Neptuno áspros e maos;²⁶²
 O vento, cal quen mostra boa alegría,
 Nas tensas lonas funga e asobía.

CXLIV

Novamente por ver a patria ausente,
 Por ver os caros eidos iberianos²⁶³
 Aparellan o peito; e novamente
 Se tornan do Oceano peregrinos:
 Novamente o esforzado peito sente
 Do temor os punzóns adamantinos,
 Mas co pracer de ver a patria cara,
 De novo esforzo o peito lle repara.

CXLV

Tornan á cara patria, ben probando
 De canto pode o forte peito hispano;
 Tornan á cara patria, s'ilustrando
 Cos trofeos do férvido Oceano:
 Como venceno o Oceano demostrando
 Por un esforzo grande e sobrehumano,
 Por fe grande e grandísimos empeños,²⁶⁴
 Uns peitos grandes e uns pequenos leños.

²⁶² Vart. Os camiños do mar longos e maos.

²⁶³ Vart. A cortar os desertos neptunianos.

²⁶⁴ Vart. ferreños.

CXLVI

Viña a gente da ruta largazía
 Tostado o rostro, e cal silvestre²⁶⁵ garba,
 Pl'o peito longamente lle descía
 A intonsa e descuidada e larga barba:
 Perdera a gente a leda cor do día
 Cal s'habitara²⁶⁶ onde nacera Iarba,²⁶⁷
 Ou en Barca,²⁶⁸ ou na bárbara Cirene²⁶⁹
 Que já queimara o fillo de Climene.

CXLVII

Traguen²⁷⁰ consigo a mágica e cheirosa
 Cálida folla do tabaco ardente;
 Traguen a piña suave e deleitosa
 E o fruto do cacao bello e quente;²⁷¹
 Traguen da pranta espléndida e follosa²⁷²
 A mazorca espléndida e rubente;
 Traguen blando algodón, q' o calor ama,
 E o roxo²⁷³ pao da cor da roxa flama.

²⁶⁵ Varts. adusta, hirsuta.

²⁶⁶ Vart. nacera.

²⁶⁷ Rei africano que aparece na *Eneida* co nome de *Yarbas*. Pondal, por razóns de rima, elimina a derradeira consoante 's'.

²⁶⁸ Apodo de diversos membros dunha familia cartaginesa á que perteceron *Amilcar*, *Anibal* e *Asdríbal*. O poeta se refire a Cartago, hoxe Túnez, no norte de África onde a xente é de cor moura.

²⁶⁹ Colonia grega establecida en África, ó Oeste de Egipto. Pondal fai a mesma referencia que na nota anterior.

²⁷⁰ sic.

²⁷¹ Vart. E a baya do cacao boa e quente.

²⁷² Vart. luxosa.

²⁷³ sic.

CXLVIII

Cando, ¡España!, de pronto o bóo vigía
 Crama subido sobr'a excelsa²⁷⁴ entena:²⁷⁵
 Vede a terra d'España largazía,
 Vede a garrida serra d'Aracena,
 Vede a terra gentil²⁷⁶ d'Andalucía,
 Alegre, saudosa, alma e serena;²⁷⁷
 Vede os seus aledaños e bogíos²⁷⁸
 Cos seus brancos²⁷⁹ e ledos caseríos.

CXLIX

Vede no remotísimo horizonte,
 Vede os montes da patria q'aparecen,
 Que con grande alborozo e leda fronte
 Saludarnos magníficos parecen:
 Mirade como un monte e outro monte
 Das súas nobres galas s'ennobrecen;
 Vede como s'alegran e se mudan,
 Vede cal nos acenan e saludan.

CL

¡Vede a terra d'España!. E prontamente
 Sobre o combés, como s'arrodillando,
 Se prosternara toda a forte gente
 Ao ceo ferventemente as gracias dando;
 Un pranto d'alegría docemente
 Pl'as tostadas meixelas²⁸⁰ lle rodando;
 Pranto cheo de doces esperanzas
 E de doces e caras recordanzas.²⁸¹

274 sic.

275 Vart. sobre da forte e excelsa.

276 Vart. da nobre.

277 Varts. Cos seus garridos eidos e rica, e amena. / Xogral, gentil e rica e amena.

287 sic.

279 sic.

280 sic.

281 Vart. memoranzas.

CLI

Tornan á doce patria e victoriosos
 Do feito traguen probas evidentes;
 Entran na doce Palos e saudosos
 Abrazan a amigos e parentes:
 Veñen ao sacro tempo²⁸² e fervorosos
 Colombo e os fortes dan gracias ferventes;
 E acolleran os ceos súa piedade
 Por cumpriren a súa vontade.

CLII

A boa e regia Isabela, q'anelante
 O regreso das lonas esperaba,
 Cando da forte gente navegante
 O arribo felicísimo escuitaba,
 D'alegría embriagado o peito amante
 Con toda noble España s'alegraba;
 D'alegría mostrábase²⁸³ chorosa
 Como co orballo delicada²⁸⁴ rosa.

CLIII

Treme a gentil con emoción tremante²⁸⁵
 Vágoas vertendo, e con fervente anhelos
 Se postraba no chan ferventemente
 E gracias dalle ao ceo con puro celo
 Por cuanto se dignara nobremente²⁸⁶
 Rasgar do Ocaso o tenebroso velo;
 As gracias a Dios daba, mas entanto
 Baña o rostro gentil n'un puro pranto.²⁸⁷

282 sic.

283 Vart. mostrándose.

284 Vart. peregrina.

285 Vart. Treme a gentil con palidez amante.

286 Vart. o ceo potente.

287 Vart. Rega o rostro gentil un puro pranto.

CLIV

A boa Sabela do seu sublimado
 Trono descende chea de beldade;
 Bañado o bello rostro delicado²⁸⁸
 En vágoas d'amor e de piedade,
 Lle dice: ¡Ou!, bóo Colombo celebrado,
 Fui vencido do Oceano a inmensidade
 Po-la tua fe grande. Tanto feito
 Certo fui obra do teu forte peito.

CLV

Mas o forte q'ó mar vencido había,
 Cheo d'entusiasmo e d'humildade,
 Radiante de gozo lle decía:²⁸⁹
 «Señora, non vencera²⁹⁰ eu, na verdade,
 O vencer a pranura largacia^{291.292}
 Coma non fui da miña fraquedade.
 Ninguén pode vencer si Dios n'o mande;
 Dios fui o vencedor, Dios solo hé grande.»

CLVI

Así en número poucos certamente
 E dignos de por muitos ser contados,
 Non cintos de coraza refulgente
 Venceno aqueles peitos esforzados,
 Non armados de ferro aspro e rigente,
 Mas de fe tansamente resguardados,
 Venceran con esforzo soberano
 O temeroso e incógnito Oceano.

²⁸⁸ Vart. Bañado o rostro bello delicado.

²⁸⁹ Vart. Contenido e prudente lle decía:

²⁹⁰ Vart. fui.

²⁹¹ sic.

²⁹² Vart. grande e longa vía.

CLVII

Así do²⁹³ Ocaso os reinos alongados
 Quedaran para sempre redimidos
 E no olvido por sempre deitados
 Os nautas máis intrépidos e ardidos
 Foran; e para sempre desterrados
 Do ignoto os densos velos e rompidos
 Por virtude d'uns poucos excelentes
 Da ilustre Iberia insignes e ferventes.

CLVIII

Venceran, e os traballos celebrados
 D'Alcides vencedor foran vencidos;
 E os seus sinales²⁹⁴ célebres deitados
 N'un longo olvido fono escurecidos:
 E o periplo d'aquel q'ós requeimados
 Fillos de Lybia fixo esclarecidos
 Fixeran coma flave os d'estes rudos
 Dos nautas os máis fortes e barudos.

CLIX

Así venceran as iberas quillas,
 E do surco profundo que deixaran,
 Novos mundos e novas maravillas
 Ergueran q'as edades admiraran:
 E as gentes escuras e sencillas
 Do Favonio do sono despertaran,
 E surgiran mil pobos²⁹⁵ poderosos
 Nas edades ilustres e famosos.

293 sic.

294 sic.

295 sic.

CLX

E vosoutros, ¡Oh!, leños animosos
 Que por gloria d'España tanto ousastes
 E tantos mares longos e espaciosos,
 Tantos traballos longos soportastes,
 Para sempre admirados e famosos
 Serés, pois tanto, tanto demostrastes;
 Vós seredes²⁹⁶ para sempre celebrados
 E nos ceos sobr'a d'Argos levantados.

CLXI

Así estes venceran, porque creeran;
 Non nas fúlgidas²⁹⁷ armas só fiados,
 Mas só na fe, na fe por quen venceran,
 Na fe que fai os peitos esforzados:
 E a gloria do gran feito que fixeran
 Só po-la fe os intrépidos e ousados
 Non borrarán a envidia, nin o forte
 Ferro, nin longa idade, nin a morte.

CLXII

E da grande visión maravillosa
 Q'os inmensos espacios ocupaba
 Do²⁹⁸ Océano e a porta²⁹⁹ misteriosa
 Q'o³⁰⁰ Occidente incógnito guardaba
 E toda lona forte e audaciosa
 E todo leño ardido disturbaba
 Triunfarán; e do grande triunfo
 Soou da Terra o gran liberamento.

²⁹⁶ sic.

²⁹⁷ Vart. fulgentes.

²⁹⁸ sic.

²⁹⁹ Vart. ruta.

³⁰⁰ sic.

CLXIII

Así do peito hispánico indomado
 O potente Oceano foi vencido.
 Así do genio hispano revelado³⁰¹
 Un novo mundo fui d'escuro³⁰² olvidado:
 E a Esfinge³⁰³ do Ignoto sublimado
 Caera con grandísimo sonido,
 E á fe de Cristo novo mundo abraira
 E do Ocaso³⁰⁴ os povos³⁰⁵ redimira.

CLXIV

Así venceran e así foi vencido
 D'Hércules o famoso vencemento
 E fui deitado n'un eterno olvido
 D'Ulises o longuíssimo erramento,
 E aquel q' o gran Cyclope destemido
 Vencio, e das Harpias o conconto,
 E d'Eneas o curso longo e ousado,
 E o pripiro do Peno³⁰⁶ celebrado.

CLXV

Cumprido fora o meu rudo traballo
 Q'intentalo tan só fora grand'erro;
 Por el, do esquecemento o duro fallo
 Deitado fora en grande desterro
 O ousado empeño de q' indemne sallo
 N'empecerían o fogo nin o ferro;
 E o grande proposto e gran deseo³⁰⁷
 Se librarian das augas do Letheo.

³⁰¹ Vart. hispánico evocado.

³⁰² Vart. eterno.

³⁰³ Vart. fantasma.

³⁰⁴ Vart. Favonio.

³⁰⁵ sic.

³⁰⁶ O poeta se refire á marcha de Anibal sobre Roma, partindo de España.

³⁰⁷ Vart. E meu grande proposto e deseo.

APÉNDICE

ALPHABETIC

ANEXO

O primeiro verso do poema
 que se trata de mostrar como Pondal,
 na súa arela de perfección, non só facía e
 refacía versos e estrofas, correxía epítetos,
 cambiaba imaxens, metáforas e en-
 gadía novas verbas tratando de imprimir máis
 grandeza e beleza artística ó seu poema
 épico *Os Eoas*, senón que incluso duplicaba
 todo un episodio ou canto. Esa foi a razón
 principal pola que escribiu case catro mil
 estrofas que forman parte do manuscrito
 autógrafo de *Os Eoas* legado á Real
 Academia Galega, que se utiliza nesta edición.

Este único apéndice que se reproduce nesta edición, é un exemplo co que se trata de mostrar como Pondal, na súa arela de perfección, non só facía e refacía versos e estrofas, correxía epítetos, cambiaba imaxens, metáforas e en-
 gadía novas verbas tratando de imprimir máis grandeza e beleza artística ó seu poema épico *Os Eoas*, senón que incluso duplicaba todo un episodio ou canto. Esa foi a razón principal pola que escribiu case catro mil estrofas que forman parte do manuscrito autógrafo de *Os Eoas* legado á Real Academia Galega, que se utiliza nesta edición.

O primeiro verso do poema
 que se trata de mostrar como Pondal,
 na súa arela de perfección, non só facía e
 refacía versos e estrofas, correxía epítetos,
 cambiaba imaxens, metáforas e en-
 gadía novas verbas tratando de imprimir máis
 grandeza e beleza artística ó seu poema
 épico *Os Eoas*, senón que incluso duplicaba
 todo un episodio ou canto. Esa foi a razón
 principal pola que escribiu case catro mil
 estrofas que forman parte do manuscrito
 autógrafo de *Os Eoas* legado á Real
 Academia Galega, que se utiliza nesta edición.

1. O primeiro verso do poema...
2. O primeiro verso do poema...
3. O primeiro verso do poema...
4. O primeiro verso do poema...
5. O primeiro verso do poema...



VISIÓN

I

En demanda das prayas almejadas
 Van os fortes o Ocaso demandando
 As firmes voluntades aprestadas¹;
 Prósperamente os ventos asoprando,
 As proas animosas enfiadas
 As sonoras ondas van cortando
 Aqueles mares largos e alongados,
 Nunca d'ousados leños navegados.

II

Os ceos sublimados² e espaciosos
 Amigos e serenos se mostraban;
 Os corazóns dos fortes gasallosos
 Nos peitos esforzados palpitaban,
 Mas con todo, os robustos³ e animosos
 E de noite e de día vigiaban,
 Que ven saben q'a próspera bonanza
 Trae consigo súbita mudanza.

III

Así a forte⁴ gente navegante
 Aumentaba da patria a distancia,
 E sin pensar⁵ da vida na incommitante
 Dura lei, navegaba con constancia
 Sin cuidar q'o costume da turnante
 Constancia n'hé constante na confianza,
 E q'a ventura humana hé cõusa leve,
 Pois o género ten do sexo flebe.

¹ Vart. As lonas amostrábanse encurvadas. / Mostrando as lonas cóncavas hinchadas.

² Vart. estrellados.

³ Vart. prudentes.

⁴ Vart. baruda.

⁵ Vart. reparar.

IV

Iban os peitos bóos alborozados,
 Cheos de confianza e de contento,⁶
 Confiados nos mares sosegados
 E no seu sosegado alongamento:
 Mostrábanse os ceos estrelados,
 Admirando do alto firmamento
 A gran serenidade,⁷ mas ventura
 Nos soe traizoar esquiua e dura.

V

Mas como o home hé triste e peregrino
 E breve soe ser o seu contento
 Cando el hé feliz, con repentino
 Ll'asalta duro e fero nacimiento;
 En el todo hé nobre e seu destino
 Está sujeto a todo duro evento;
 Estes sufrino a lei e a gran rudeza
 Do dor que trai consigo natureza.⁸

VI

Era alta a nuite e os ánimos ousados
 Ao doce sono o corpo n'entregaban;
 Uns de vigías estaban apostados,
 Os outros non dormían que vigiaban;
 Os alígeros ventos sosegados
 Po-las cóncavas covas repousaban;
 As fulgentes estrelas, cal soían,
 Nos ceos non palpitaban e lucían.

⁶ Vart. Cheos d'esforzo e bóo contentamento.

⁷ Vart. Costuma disturbar nosa ventura.

⁸ Vart. Estes tamén sufriran a probanza / Que nos tolle con súbita mudanza.

VII

Así navega o hispano celebrado
 Cheo d'esforzo e d'esperanza boa;
 Mas con todo, do grande e do ignorado,
 De non sei qué o espírito povoa,
 Cando indo de noite discuidado
 O bando valeroso, po-la proa
 Un fantasma medroño ll'aparece
 Q'os vaos vence, e os ceos escurece.

VIII

E este hé certamente semellante
 Á escura nebulosa q'eclipsada
 Se mostra e unha luz non rutilante
 Despede de tébras densas rodeada,
 Que despede un horror do seu sembrante
 Escuro, c'unha luz medio apagada,
 Que canto menos luce, máis oprime
 Ca súa escuridade e horror sublime.

IX

Como a lúa rotunda e vagoenta
 Cando a terra no medio interposta,
 Sin luz e entrustecida se presenta
 Ao almo sol na súa curva oposta
 Triste se mostra, e d'unha cor ferrenta
 E escura a súa faz a sombra agosta,
 Tal este mostra escasa⁹ claridade
 Mesturada d'hórrida fealdade.

⁹ Vart. vaga.

X

El hé de peligrosa e soberana
 Estatura e sepulta e excelsa frente
 Nos altos ceos, e non figura humana
 Parece ser, mas forma diferente
 Dos seres costumados que na mente
 Ou na terra se forjan,¹⁰ e nubrosa
 Mostra súa figura prodigiosa.¹¹

XI

Non Athos, non Balkán, non o fragoso
 E rudo Taurus, non o magno Atlante,
 Non o Líbano grande¹² e enigmático,
 Non o Kárpato altivo e culminante,
 Non o Davalagiri alto e famoso,
 Non Indo-Kuk, non Everest gigante
 Foran como este tan sublime ousado,
 Tan formidable¹³ e tan desmesurado.

XII

Non certo aquel fantasma esquivo e duro
 Que vira en soños Eliphaz medroso,¹⁴
 E de vagos contornos e inseguro,
 E de corpo e d'aspeito nebuloso,
 E de silencio aterrador, e escuro
 Rostro desconocido¹⁵ e pavoroso
 Fora, cando este tan terrible e forte,
 Que mesmo espanto pon á mesma morte.

¹⁰ Vart. crían.

¹¹ Falla un verso.

¹² Vart. exceslo.

¹³ Vart. giganteo.

¹⁴ Vart. Q'Eliphaz vira en soños temoroso.

¹⁵ Vart. conspeto.

XIII

Do *Goulf-Stream*¹⁶ as rápidas correntes
 Mostra no escuro rostro debuxadas¹⁷
 E feas syrtes e ásperas rompentes¹⁸
 No seu sembrante móstranse espalladas,
 E diversas nazoes¹⁹ e continentes
 Como manchas escuras dilatadas;
 E de todo el escura claridade
 Despede e unha sublime²⁰ fealdade.

XIV

Nunca erguio tan grande soamento
 Ciclón q'as grandes curvas desparrama
 Do vórtice con ruído²¹ turbulento
 Q'a súa grandeza e seu poder proclama
 Como este que torna macilento
 Co torpe medo o eremo d'Atacama;
 Como este, q'anunciando duras sortes
 E escuras, fai tremer os peitos fortes.

XV

Este no aspecto se demostra ingente
 Como grande cometa celebrado,
 Dispois de posto o sol, que non fulgente
 Se mostra, mas tan só medio apagado,
 E por tanto de bella luz²² carente,
 Se mostra máis horrible e sublimado;
 Mesta ca claridade a escuridade
 Que lle dan máis horror e magestade.

¹⁶ sic.

¹⁷ sic.

¹⁸ Vart. E syrtes areosas e rompentes.

¹⁹ sic.

²⁰ Varts. grande, terrible.

²¹ Vart. eco.

²² Vart. de luz bella.

XVI

El hé de corpo espléndido²³ e gigante,
 E na súa fronte escrito ten: *Ignoto*,
 Q'inspira nos sentidos e na mente
 Un non sei qué de grande e de remoto:
 El cala, mas no seu silencio ingente
 Soa unha voz de grande terremoto;
 El cala, mas calando o ánimo enfría
 E as carnes respiga e arrepiá.

XVII

Ao velo tan gigante, ós esforzados²⁴
 As carnes co terror se ll'arripián;
 Os corazóns lle baten apresados,
 Na cabeza os cabelos se ll'enfían:²⁵
 Ela cuns acentos sublimados
 O ferro de terror derretían
 E o bronce indomado. Así falara,
 Tal q'o vasto Oceano retumbara.

XVIII

-Españoles de peitos roburentos,
 Famosos nas heróicas porfías,
 ¿Cando, cando terán acabamento
 Vosas proezas, vosas ousadías?
 ¿Cando abandonarés o insano intento
 De tentar ignotas rutas largazías?
 ¿Cando con longa²⁶ e prolongada guerra
 Deixarés de turbar a inmensa terra?

²³ Vart. etéreo.

²⁴ Varts. ós navegantes, ós fortes nautas.

²⁵ Vart. erguían.

²⁶ Vart. dura.

XIX

¿Cando, cando cos propósitos ousados
 Deixarés, e esa inmensa vanagloria
 De séredes en todo aventajados,
 E de deixar de vos longa memoria,
 E cos vosos intentos denodados
 De fatigares a futura historia?
 ¡Oh!, gente na ousadía e na grandeza
 Diferente da humana natureza.

XX

¿Como²⁷ sodes tan rudos e animosos
 E dos potentes fados contemptores?
 ¿Como tan cegos e presuntuosos
 Vós sodes dos traballos sabedores?
 ¿Como²⁸ fugindo de vivir dichosos,
 E da doce ignoranza os ben maiores,
 Vai saber os secretos tan temidos
 Aos dioses e aos fados escondidos?

XXI

¡Oh!, os máis feros e bárbaros q'encerra
 Na súa escura prisión o espírito humano,
 Que non contentes con domear a terra
 Baixo do voso imperio soberano,
 Aínda intentás turbar con dura guerra
 Os temerosos reinos do Oceano.
 ¡Oh!, ¿de que condición, de que desterro?
 Vós sodes, de que bronce, de qué ferro?

²⁷ Vart. Por que.

²⁸ Vart. Por que.

XXII

¡Oh!, vosoutros, sin duda, os máis ousados
 De cuantos cría a espaciosa terra,
 Pois que deixando os campos sosegados
 Q'a boa patria celebrada encerra,
 Por ser en todo mundo nomeados
 Vindes sufrir a esquivá e dura guerra
 Dos extrañados mares e dos ventos
 A especie humana duros e nojentos.

XXIII

¡Oh!, vosoutros dos homes imprudentes,
 Sin duda, os máis insanos e arriscados:²⁹
 ¿Como ousás navegar os meus ingentes
 Camiños nunca d'outros camiñados?
 ¿Como sodes tan duros e rigentes?
 ¿Como sodes tan feros e arriscados
 Q'intentades con tantas ousadías
 Miñas desertas e ignoradas vías?

XXIV

¡Oh!, vosoutros sin duda os máis ousados
 Aun de cuantos os mares³⁰ cometeran,
 Cuyos feitos da fama levantados
 Q'os pobos³¹ oiran e temeran,
 E do fragor das armas non cansados
 Q'as máis distantes terras entenderan;
 Aínda vindes, tiranos e imprudentes,
 A cometer os mares inclementes.

²⁹ Vart. ¡Oh!, vosoutros máis feros e imprudentes / Máis de cuantos no mundo foron ousados.

³⁰ Vart. De cuantas grandes cousas.

³¹ sic.

XXV

¿De donde ven o voso corpóreo encerro?³²
 ¿De que misteriosa origen vos tomades?
 ¿De que gente sin lei, de que desterro
 Esquivo para q'a pureza aborrezades?
 ¿De que bronce³³, que fogo, de que ferro
 Vós sodes, pois que cousas tan grandes intentades?
 ¡Oh!, gente certamente a máis insana
 De cuantas³⁴ forma a natureza humana.³⁵

XXVI

Ben conozo dos grandes fados vosos³⁶
 De que sodes nas armas celebrados,³⁷
 Porque, ¿quen non conoce os belicosos
 Feitos dos españoles esforzados³⁸
 E nos duros combates sanguinosos
 Mais que todos no mundo asinalados,
 Gente d'ánimo forte e destemida,
 E nas armas de Cristo temida?³⁹

³² Vart. ¿De que natureza ven o voso corpóreo encerro?

³³ Vart. risco.

³⁴ sic.

³⁵ Vart. Das que consente a natureza humana.

³⁶ Vart. rigurosos.

³⁷ Vart. afamados.

³⁸ Vart. Fortes feitos dos iberos ousados.

³⁹ Vart. Nas belicosas armas tan temida? (Aguerrida.)

XXVII

Quixeran Pedro e Paulo vagorosos,⁴⁰
 Movidos d'un impulso grande e ingente,
 Propasar os meus límites grandiosos
 Levando a fe de Cristo ao Occidente,
 Mais eu gritéille: ¡Atrás! e temorosos
 Volveran a sandalia diligente;⁴¹
 E vós agora con intento vano⁴²
 Querés vencer o férvido Oceano.⁴⁴

XXVIII

Fillos do Cide q'ambición desterra,
 Que só fiades n'un valor insano,
 E non contentos con uncir a terra
 Ao voso jugo forte e soberano,
 Ides tentar con longa e dura guerra
 As tormentosas ondas do Oceano:
 ¿A donde ides⁴⁵ q'intentades, que buscades,
 Que males, que tormentos, q'ansiedades?⁴⁶

⁴⁰ Vart. fervorosos.

⁴¹ Vart. Atrás volveran a sandalia ardente.

⁴² Vart. queredes.

⁴³ Vart. insano.

⁴⁴ Vart. E vos querés agora con insano / Intento dominar o Oceano.

⁴⁵ Vart. is.

⁴⁶ Vart. Que venturas, que bens (reinos), que cidades?

XXIX

Mas, já pl'o voso insano atrevimento
 De tentar⁴⁷ miñas vastas soedades,
 Terés de min grandísimo escarmento
 Que sea novo espanto das edades;
 E se despois de tanto noamento,
 De tan grandes peligros escapades,
 O tempo, q'aparella tantos males,
 Vos tragnerá traballos inmortales.

XXX

Volve de atrás as proas arriscadas
 Se non sodes do mundo os máis insanos;
 Volve de ás vosas playas almejadadas;
 Volve de aos vosos eidos iberianos:
 Non intentés intrépidos e vanos
 De navegar meus reinos alongados,
 Q'os intentos e feitos excelentes
 Dos insanos non son, mas dos prudentes.

XXXI

E pois sodes tan bárbaros ousados
 Q'en vos mostrades tanta confianza
 Por descubrir meus reinos alongados,
 E de saber dos meus reinos a longanza,
 Certo de min seredes castigados
 Con unha⁴⁸ grande e insólita⁴⁹ vinganza;
 E en vez será punido o voso intento
 E todo leño ousado e vagoreto.⁵⁰

⁴⁷ Vart. turbar.

⁴⁸ sic.

⁴⁹ Vart. aspérrima.

⁵⁰ Vart. Con un (sic) grande e durísimo escarmento. / Con un castigo duro e ferrento.

XXXII

Non vos engría o voso atrevemento,
 Vosa ousadía, e vosa vanagloria,
 Voso intento de ferro e turbulento,
 E do meu vencemento a súa gloria,
 Porque con grande e duro documento
 Vos punirá vosa futura historia
 Con naufragios, con mortes, con ventura,
 Con traballos e fames e tortura.»

XXXIII

O bóo Colombo, forte e generoso,
 Con nobres verbos po-la fe inspirados
 Lle torna:⁵¹ «¿Quen es ti q'ese grandioso
 Corpo aos mares semella sublimado?.»
 Con un⁵² acento grande e estrepitoso
 Que tembraron os mares alongados,
 Lle contesta o sublime, e contestando
 Parece⁵³ q'a despeito vai falando.

XXXIV

«Eu son aquel magnífico e grandioso,
 Cheo de gran fulgor e magestade
 Que d'un a outro polo esplendoroso⁵⁴
 Da terra ocupo a grande inmensidade:
 Que non achar jamás⁵⁵ doce reposo,
 E na serenidade e tempestade
 M'estou sempre movendo con ruído
 Escuro⁵⁶ ou con grandísimo sonido.

⁵¹ Vart. dice.

⁵² sic.

⁵³ Vart. demostra.

⁵⁴ Vart. misterioso.

⁵⁵ sic.

⁵⁶ Vart. apagado.

XXXV

Eu son aquela grande maravilla
 Que de verde e magnífica envoltura⁵⁷
 Cinxo a terra do Atlántico que⁵⁸ brilla
 Ca Cruz do Sur á fría Cynosura⁵⁹
 Dendes da Aurora⁶⁰ que de luz bermella
 Pinta os ceos, a donde s'ergue a noite escura;
 Chámanme Leviathan, no documento
 Que Moises dou ao pobo⁶¹ vagorento.

XXXVI

Eu son aquel q'a voz obedecendo⁶²
 D'aquel que me creou vou longamente,
 E a donde quer que vou estendendo
 O seu nome magnífico e potente;
 E desde o frío Bóreas, con horrendo
 Sonido, ao outro polo refulgente,
 Ca miña voz q'a todo pon espanto,
 Ergo a quen me creou sonoro⁶³ canto.⁶⁴

⁵⁷ Vart. e grandiosa vestidura.

⁵⁸ Vart. onde.

⁵⁹ Vart. Cuya inmensa (ignota) extensión ousada quilla / Non soubo, nin sabrá, nin súa longura.

⁶⁰ sic.

⁶¹ sic.

⁶² Vart. Eu son aquel gigante misterioso.

⁶³ Vart. eterno.

⁶⁴ Vart. A donde quer que vou, e vou bruando, / Vou do meu Dios o nome confesando. (Celebrando).

XXXVII

Eu son fillo dos ceos sublimados
 E das nebras sutis e nubes vanas,
 E dos salvages⁶⁵ rños coroados
 De sonorosas e salvages canas:
 Agora me converto en livianas
 Brétomas, já nos lagos argentados,
 E mandato cumprindo alto e estupendo
 Estou sempre ascendendo e descendendo.

XXXVIII

Eu son aquel que fun e aquel que son.
 Eu son aquel que fun e que serei,
 E do que fixo a miña creazón
 Segundando vou a poderosa lei,
 E da ruda tormenta do Cyclón
 Sigo constante e sempre seguirei;
 E con ferrenta voz vou murmurando
 E do meu Dios o nome celebrando.

XXXIX

Estate,⁶⁶ me di con poderoso acento
 Aquel que mandara estar, e estou;
 Vay, me di, con acento turbulento
 Aquel que me manda ir, e vou:
 El me manda e o forte mandamento
 Cumpro sempre d'aquel que me mandou;⁶⁷
 E mentres cumpro o seu glorioso mando,
 Vou soando⁶⁸ bruando e murmurando.

⁶⁵ Vart. recurvos.

⁶⁶ sic.

⁶⁷ Vart. Obedezo d'aquel que me mandou.

⁶⁸ Vart. gemendo.

XL

Miñas soberbias crins sacudindo
 Eu vou como fantástico corcel,
 E a onde quer que vaya, vou cumprindo
 Os mandatos magníficos d'Aquel:
 D'Aquel, por quen aos altos ceos subindo
 Cousa leve me hé todo baxel;
 E as miñas grandes ondas levantando,
 Como rolara un día, vou rolando.

XLI

Vexo Veragua e vexo q'Atacama
 Vos preparan seu seo adusto⁶⁹
 Para deitar no olvido vosa fama
 Sepultada na súa esquividade;
 D'alí sairés, cal quen a morte ama,
 Cheos de horror e grande fealdade;
 D'alí saires feros e denegridos
 Para os deudos, pra⁷⁰ vos desconocidos.⁷¹

XLII

Perderedes a humana somellanza⁷²
 Nos traballos do rápido Amazonas,
 Tal que bellos serán en comparanza
 As horribles Harpías e Gorgonas:
 E dispois que fagades retornanza
 Das súas salvages e palestres zonas,
 Vos recobra, con grande e triste magua⁷³
 E desfeitos, a illa de Embagua.

⁶⁹ Varts. súa fealdade, inmensidade.

⁷⁰ sic.

⁷¹ Vart. Aos vosos deudos e a vos desconocidos.

⁷² sic.

⁷³ sic.

XLIII

E aqueles valerosos e esforzados
 Saidos de Quito que retrogrando
 Do bruto e duro Napo buscados,
 Já os vexo sin gloria retornando
 Desfeitos, requeimados e magoados,
 Reducidos a estado miserando,
 Desfigurados, feos por estremo,⁷⁴
 Salvages como o bruto Polifemo.

XLIV

Já vexo a espedición asinalada
 Do forte e ilustre Pedro d'Alvarado,
 Q' agora na súa patria celebrada
 Inda hé mancebo tenro e delicado,
 Padecer longante, e da escarpada
 Serra dos Andes, roto e escalabrado,
 A Riobamba arribar todos dos duros
 Ventos queimados, e feos e escuros.

XLV

E os outros q'os Canaques e Atacama
 Devolveran sin gloria, escurecidos,
 Feos e escuros po-la ardente flama
 Do Equador tornar desconocidos,⁷⁵
 Despojados da súa ilustre fama,
 Rotos, da solar llama escurecidos,
 Despojados das armas súas fulgentes,
 Non notos dos amigos e parentes.

⁷⁴ Vart. Non cognitos dos propios en estremo.

⁷⁵ Vart. escurecidos.

XLVI

¡Ay!, que já vexo⁷⁶ n'edade ventura
 Do bóo Aguilar o caso magoado
 Do bóo Aguilar q'a fe de Cristo pura
 Aos puros altares consagrado,
 Que sujeto a prisión esquivada e dura⁷⁷
 Será cal fero bruto maltratado,⁷⁸
 E súa madre mísera e anhelante
 Turbada do traballo d'Atamante.

XLVII

¡Ay!, que já vexo ao longe, nos futuros
 Tempos, escarnecidos e burlados
 Vosos traballos ásperos e duros
 E ilustres, vosos feitos sinalados,
 Q'aque o ferro tornar non pode escuros
 Nin o tempo⁷⁹ ao olvido relegados,
 E por envidia vil en olvidanza
 Vosa gloriosa e grande renobranza.⁸⁰

XLVIII

¡Ay!, que já vexo os pobos⁸¹ envidiosos
 Da vosa gloria e voso vencemento
 Pagar o voso esforzo generoso
 Con oprobios e injusto nacimiento,
 E po-lo voso ilustre e glorioso
 Feito en injusto e duro esquecemento,
 E pagar vosa heróica virtude
 Con unha⁸² infame e negra⁸³ ingratidade.

⁷⁶ sic.

⁷⁷ Vart. indigna e escura.

⁷⁸ Vart. En bruto cautiverio maltratado.

⁷⁹ Vart. fogo.

⁸⁰ Vart. E por envidia vil, os peitos vosos / Desdeñados dos pobos (sic) envidiosos.

⁸¹ sic.

⁸² sic.

⁸³ Varts. fea, vil.

XLIX

¡Ay!, que já vexo os vosos gigantes
 Trunfos e reinos todos quebrantados;
 Rotas vosas entenas e trofeos⁸⁴
 Dispersos po-los mares, e espallados
 Os vosos corpos míseros e feos
 Po-las ondas escuras e injuriados;⁸⁵
 Das duras aves de rapiña inultos,
 Flotando vagorosos e insepultos.⁸⁶

L

¡Ay!, que já vexo o voso grande imperio
 Con tanto afán e esforzo procurado,
 Por revelares o meu gran misterio,
 Dos fados escarnido e derribado,
 Desde o grande e magnífico hemisferio
 Do Sur, ao duro Bóreas gelado,
 Desd'as prayas magníficas da Aurora⁸⁷
 Radiosa a donde a noite escura mora.

LI

¡Ay!, que já vexo en triste e non tardenta
 Edade, aló no tempo venideiro,⁸⁸
 A desolada costa truculenta
 Do Yucatán facer seu prisioneiro
 Aquel mozo, q'a idea representa
 De Jesús, magoadado mensaxeiro,
 Despojado do sacro ministerio,
 Sufriír esquivo e longo cautiveiro.

⁸⁴ Vart. Grandes po-los vastos mares espallados.

⁸⁵ Vart. Po-las inquietas ondas injuriados.

⁸⁶ Vart. Vagando po-las ondas insepultos.

⁸⁷ sic.

⁸⁸ sic.

LII

Vexo a mísera nai q'aos sufrimentos
 D'Orestes totalmente condenada
 Se debate e con míseros lamentos
 Q'os mortos desenterran, magoada
 Tegir da rota carne e os alimentos
 Cuidando n'eles ver a ventura
 Do fillo⁸⁹ desgarrada e escura.»⁹⁰

LIII

Da alma⁹¹ penetráronlle no fondo
 Taes⁹² palabras esquivas e pungentes,
 Cal brillante cuitelo sublime e mondo⁹³
 Nas entrañas penetra trementes,
 Os esforzados héroes, q'abondo
 Sentiron seus estímulos torquentes,
 Cando os pungentes verbos escutaron,
 En non longas palabras se tornaron.

LIV

Anque das sombras do porvir escuro
 Ninguén ter pode certa seguranza,
 Q'esto só pode aquel que do futuro
 Pode facer eterna⁹⁴ demostranza
 Sabede, e que vos sea esquivo e duro
 A esa vosa insania e confianza
 Cal ferro, o q'eu dixer⁹⁵, que turbulento⁹⁶
 Certamente é de ferro o voso intento.

⁸⁹ Vart. caro.

⁹⁰ Falla un verso nesta estrofa.

⁹¹ sic.

⁹² Vart. As.

⁹³ Vart. Como fero cuitelo e mondo.

⁹⁴ Vart. cumprida.

⁹⁵ sic.

⁹⁶ Vart. ferroento.

LV

«Volvede aos nobres⁹⁷ eidos iberianos
 E deixade os propósitos audaciosos;
 Hé propio d'incipientes e d'insanos
 O seguro deixar⁹⁸ po-lo dudoso;
 Volvede aos eidos caros e lexanos⁹⁹
 E non tentés o mar dificultoso¹⁰⁰
 Se hé que deudos tes e fillos caros
 E ós fados¹⁰¹ temés áspros¹⁰² e avaros.

LVI

Torná, tornade aos vosos patrios lares
 Se non sodes piratas errabundos
 Que soen deixar¹⁰³ seus eidos tutelares
 Por recorrer os mares infecundos
 Roubando ricos reinos e aduares,
 Inexorables, duros e iracundos.
 Tornade atrás as proas imprudentes
 S'algunha vez sabedes ser prudentes.»

97 Vart. vosos.

98 sic.

99 sic.

100 Vart. O ignoto non tentés dificultoso.

101 Vart. vos.

102 sic.

103 sic.

LVII

Así dixo o sublime, e lentamente
 Con magestade fórase apartando
 Das proas por diante, e grande e ingente
 Na inmensidá se fora delongando.
 Sente, do ser no fondo, a forte gente
 Súas palabras de sentido infando
 Que revelaran súas duras¹⁰⁴ sortes
 Futuras, muito máis que ferro fortes.

LVIII

Non creían os fortes no que vían,
 E do que vían sólo dudaban;
 E dudando, o que vían non creían,
 E grande admiración experimentaban.¹⁰⁵
 E d'aquelo que vían e sentían,
 Atónitos, quezáis, se preguntaban;
 Tanto os probes e fortes de Castilla
 Sentían estupor e maravilla.

LIX

«¡Hurra!, fillos do Cide q'inda temos
 Que sufrir novos casos impensados,
 Novos males e férreos extremos,
 Novos rumbos e mares alongados,
 Novas dudas sin fin, novos eremos
 Acuosos¹⁰⁶ d'outras proas non cortados
 Que temos que vencer, s'o peito forte
 Voso pequena¹⁰⁷ fe non desconforte.

¹⁰⁴ Vart. futuras.

¹⁰⁵ sic.

¹⁰⁶ sic.

¹⁰⁷ Vart. menguada.

LX

Os Españoles somos que deixando
 As celebradas terras iberianas,
 Que con ousado peito propagando
 O gran verbo das portas gaditanas,
 E con esforzo intrépido deitando
 As temidas columnas herculanas,
 Buscamos novas terras largazías,
 Emulando do sol as longas vías.

LXI

Fillos d'Iberia somos nos feitos
 Dos quaes¹⁰⁸ Ampelusa está tremante,
 Que por temor dos nosos altos feitos,
 Barridas mostra as cores do sembrante:
 Ela povoa os nosos fortes peitos
 Cinta de ferro e os campos de Trudante,
 Que por temor do noso ferro ardente
 O medo estar quieta non consente.

LXII

Por esa fe o ignoto navegamos;
 Por esa fe nos somos pregríños
 E de Pedro e de Paulo a fe levamos
 Nos arriscados e tendidos liños;
 Por ela novo mundo demandamos
 Nos mares alongados e os camiños
 Longos do sol súa meta demandando
 Seus longos derroteiros emulando.¹⁰⁹

¹⁰⁸ sic.

¹⁰⁹ Vart. Seus ignotos camiños procurando.

LXIII

E non eramos nos da empresa¹¹⁰ nosa
 Causantes, po-los mares peregrinos,
 Mas seguimos a forza poderosa
 De quen fixo os incognitos camiños:
 Non das armas a forza belicosa
 Nos leva, vastan sóo uns leves liños
 Q'impelen toda lona, toda antena,
 Toda espalmada e cóncava carena.

LXIV

Mas na verdade seate provisto
 Que non somos do mar aventureiros,
 Mas pr'estender a boa¹¹¹ fe de Cristo,
 Tansoamente de Cristo cabaleiros,
 Por cuya fe d'Aurora hasta Calisto,
 Cortando do Oceano os derroteiros;
 As armas que cingimos, en verdade,
 De Cristo son: *Amor e Humanidade*.¹¹²

LXV

Así foran rompendo aqueles mares
 Tan só nutridos d'árduas esperanzas;
 No horizonte mil formas singulares
 Da terra contemplando e mil mudanzas
 Soportando, mil dudas e pesares
 Pungentes e mil falsas lontananzas;¹¹³
 Mil inquietús¹¹⁴ sufrindo, e mil tormentos
 Sin eperanzas, duros e noxentos.^{115,116}

¹¹⁰ Vart. forza.

¹¹¹ Vart. santa.

¹¹² Vart. De Cristo son: *Amor e Libertade*.

¹¹³ Vart. somellanzas.

¹¹⁴ sic.

¹¹⁵ sic.

¹¹⁶ Vart. ferrentos.

LXX

LXXI

On ne peut pas dire que l'histoire
de la littérature française
soit une science exacte.
Elle est avant tout une
enquête sur le passé.
Elle doit être conduite
avec méthode et rigueur.
Elle doit être éclairée
par les sciences humaines.
Elle doit être ouverte
à toutes les influences.

Il ne faut pas se laisser
entraîner par les modes.
Il faut rester fidèle
à la vérité et à la justice.
Il faut avoir le courage
de dire ce qu'on pense.
Il faut être capable
de résister à la tentation
du facile et du superficiel.
Il faut être capable
de saisir l'essentiel.

LXXII

LXXIII

La littérature est un art.
Elle est un moyen
de connaissance et de
communication.
Elle est un langage
qui transcende les
barrières de la langue
et de la culture.
Elle est un espace
où l'homme se découvre
et se crée.

La littérature est un acte.
Elle est un engagement.
Elle est une prise de
parole.
Elle est une façon
de dire le monde.
Elle est une façon
de dire l'homme.
Elle est une façon
de dire l'avenir.

LXXIV

LXXV

La littérature est un dialogue.
Elle est un échange
de pensées et de
sentiments.
Elle est un jeu
de miroirs.
Elle est un jeu
de vérité.

La littérature est un défi.
Elle est un appel
à la réflexion et à
l'action.
Elle est un appel
à la responsabilité.
Elle est un appel
à la liberté.

1	2
3	4
5	6
7	8
9	10
11	12
13	14
15	16
17	18
19	20
21	22
23	24
25	26
27	28
29	30
31	32
33	34
35	36
37	38
39	40
41	42
43	44
45	46
47	48
49	50
51	52
53	54
55	56
57	58
59	60
61	62
63	64
65	66
67	68
69	70
71	72
73	74
75	76
77	78
79	80
81	82
83	84
85	86
87	88
89	90
91	92
93	94
95	96
97	98
99	100

INDICE DE NOMES PROPRIOS

A

- Aarón — Cat X - XXXIV
 Abila — Cat V - CXXVII
 Adamastor — Cat IV - LXXXV
 Africa — Cat IV - XXXIII, LXXXVII, XCI
 Cat V - I, CXXVI
 Cat VII - LXIX
 Cat IX - X
 Cat XI - XL
 Agar — Cat I - V, XXXVII
 Cat VII - LXVIII
 Cat XI - XXXIX, XL
 Agave — Cat VII - LXXIV
 Agifonte — Cat XI - LVI
 Akbar — Cat I - XXXVI
 Ala-Akbar — Cat IV - LXXXIII
 Alah — Cat I - XXXVI
 Alcinoos — Cat XII - CXX
 Alcitoe — Cat VIII - VII
 Aldebarán — Cat XI - III
 Alecto — Cat IX - LV
 Aletrión — Cat XI - VIII
 Alioste — Cat XI - I
 Alíseos — Cat V - LV
 Cat VI - XXXII
 Cat VII - XIX
 Alisios — Cat V - LX
 Allónides — Cat I - XVI
 Allóns — Cat I - XVI
 Cat VIII - XLII
 Cat IX - LVI
 Aloe — Cat V - XXVII
 Alonso — Cat II - XIII, XIV
 Alpe — Cat V - CXXVII
 Alto da Ferreira — Cat VIII - LIII
 Amalec — Cat XI - CII
 Amanta — Cat IV - XLVIII
 Amatheia — Cat VII - LXXV
 Amazonas — Cat V - LXXXIII
 Cat VI - LXVI
 América — Cat XI - LXVII, LXXXVI
 Amon — Cat II - LI

Amor	— Cat I - LIII
	Cat IV - XLIV
	Cat IX - LXXIX
	Cat X - LIV
	Cat XI - XLIV
	Cat XII - LXXXVII
Amós	— Cat XI - LXXXIII
Ampelusa	— Cat IV - LXXXI
	Cat V - V, CXIX, CXXVI, CXXXII
	Cat IX - X
	Cat X - XXXIII
	Cat XII - CXVI, CXXIX
Ampelusia	— Cat X - XVII
Amphitoe	— Cat VII - LXXIV
Anahuac	— Cat X - XCI, XCIV, XCV, CII, CV
Andalucía	— Cat VIII - XXXVII
	Cat XII - CXLVIII
Andes	— Cat X - XCH
Angelus	— Cat XI - XLV
Antártico	— Cat VIII - LXIX
Anteo	— Cat X - XXVI
Anzobre	— Cat VIII - XLIX
Aónides	— Cat V - LXXXVI
Apeudes	— Cat VII - LXXV
Aqueloides	— Cat II - LXXXVII
Aquelóo	— Cat XII - CXXXIV
Aqueronte	— Cat II - VII
	Cat VII - LIII
	Cat X - XXXIX
Aquilón	— Cat V - CXXX
Aracena	— Cat IV - LXXIV
	Cat V - CXIII
	Cat XII - CXLVIII
Arana	— Cat XII - XXVI
Arcturo	— Cat XI - LVII
Aretusa	— Cat V - XVIII
	Cat XII - XXXVII
Arestor	— Cat XI - LVI
Argel	— Cat IV - XXXIII, XL
	Cat V - CXVIII
	Cat VII - LXX
	Cat IX - X

- Argonautas — Cat II - XXXI, XCVII
- Argos — Cat I - LXXI
 Cat II - XXXVI, XLVI
 Cat V - CVII
 Cat VI - XXX
 Cat XII - CLX
- Arias — Cat II - XVIII, XXIII
- Arias, Pedro — Cat II - XXII
- Arousa — Cat VI - XXIV
- Arturo — Cat V - LXXXVII
- Asia — Cat V - CXXXII
- Atacama — Cat VI - LXXVI
- Athenas — Cat II - XXXVI
- Atlante — Cat IV - XXXIII
 Cat VII - LXIX
 Cat IX - LXII
 Cat X - V, LXVII
- Atlántico — Cat V - VII, XCI
 Cat VII - XVIII
- Atlántida — Cat V - LXVI, LXXIV
- Aurora — Cat IV - LIX
 Cat V - LXXXVIII, LXXXIX, CI
 Cat VI - XXXVIII
 Cat X - LXXVIII, CIV
 Cat XI - LIX, LXIII
 Cat XII - XXXVII, XLVI, LXXVIII,
 CXVII, CXXXII
- Austro — Cat II - LXXII
 Cat IV - LXII, LXXXV, LXXXVII
 Cat V - I
 Cat VIII - XIV
 Cat IX - LXXXVIII
 Cat XI - II, VI, XXX, LXXIV
- Ausonia — Cat II - XXXI, LVI
- B**
- Bahama — Cat VI - LXVI
- Balaan — Cat X - CVII
- Balarés — Cat VIII - XLII
- Baracoa — Cat XII - CVI
- Barataina — Cat VIII - XXIV

Barbaría	— Cat I - XXXVIII
Barberia	— Cat II - XIX
	Cat VII - LXX
	Cat IX - X, XI
	Cat XI - XXXVIII
Barca	— Cat XII - CXLVI
Barlovento	— Cat X - XCIX
Barsabea	— Cat XI - CII
Bartholome	— Cat II - XC
Baveque	— Cat XII - CVI
Behemoth	— Cat X - XXVIII, LI
Belén	— Cat X - LXXVI
Bermejo	— Cat II - XXVI
	Cat XI - LXXXIX
Bermejo, Rodriguez	— Cat II - XXV, LXXXVIII
Bermeo, Diego de	— Cat II - XXVI
	Cat VIII - L
Bermeo, Rodriguez	— Cat II - XIII
Bernabe	— Cat III - LVI
	Cat XI - CII
Bethisade	— Cat I - XX
Betis	— Cat IX - XXVIII
Betulia	— Cat IX - LXX
Biskra	— Cat VII - XLIII
Bohío	— Cat XII - CXXI, CXXXVII
Bojador	— Cat IV - LXXXVIII
Boreal	— Cat II - X
Bóreas	— Cat II - LXXII
	Cat VI - XX
	Cat VIII - XIV
	Cat XI - XXX
	Cat XII - CIII
Breogán	— Cat I - IV, X
	Cat IV - II, IV
	Cat V - CXXXVII
	Cat VII - XXVIII
	Cat VIII - XXIII, XXIX, LXIII
	Cat XII - CXL
Briganza	— Cat VIII - XL
Brigndsia	— Cat VIII - XIX
Bronte	— Cat I - LII
	Cat V - CV
	Cat VII - XL

- Brumar — Cat VII - XXVIII
- Bujía — Cat IV - XXXIII
 Cat VII - LXX
 Cat IX - X
- Burgos — Cat II - XVIII
-
- C**
-
- Calianira — Cat VII - LXXIV
- Calisto — Cat VIII - LXIX
 Cat X - C
- Calpe — Cat IV - XXX, LXXIX
 Cat V - CXXVII
- Camelle — Cat IX - LVII
- Camenas — Cat II - CIII
- Camila — Cat I - LIV
- Camiño de Santiago — Cat V - CX
- Cancro — Cat V - CVI
- Casiopea — Cat X - XIV
- Capac — Cat X - CV
- Caribe — Cat VI - LXVI
 Cat X - XCIX
 Cat XII - CXXVI, CXXVII
- Castro — Cat VI - XXV
- Castela — Cat VIII - XXXVIII
- Castilla — Cat V - CXII
 Cat VII - LXVIII
- Castrojeriz — Cat II - XXIII
- Cáucaso — Cat II - LXXII
 Cat V - XLIII
- Cecebre — Cat VIII - XXII
 Cat XII - LXXXII
- Cephiro — Cat V - XI
- Cíclopes — Cat II - XCVII
 Cat IV - XXVII
-
- Cid — Cat IV - XIV
 Cat IX - XL, L
 Cat XI - CVIII
- Cid Campeador — Cat VII - LXVIII

- Cides — Cat III - IV, XII
 — Cat V - CXXVI, CXXVIII
 — Cat VII - I
 — Cat IX - XLIV
- Cilicia — Cat I - XX
- Cimodocea — Cat VII - LXXIV
- Cimothoe — Cat VII - LXXIV
- Cintia — Cat V - CIII
- Ciprina — Cat I - LIV
- Cirene — Cat V - CVI
 — Cat XII - CXLVI
- Climene — Cat V - CVI
 — Cat VII - LXXIV
 — Cat XI - C
 — Cat XII - CXLVI
- Cloe — Cat V - XI
- Cocles — Cat IV - XXVIII
- Colombo — Cat I - XXX, L
 — Cat II - X, LXI, LXII
 — Cat III - XI, XII, XV, XVII, XXIV, LXV
 — Cat IV - VII, IX, XV, LVI
 — Cat V - XXIX
 — Cat VI - XLVIII
 — Cat VII - XLVII, LXXI
 — Cat VIII - VI, XXIII, XXIV, XXVII, XXXI
 — Cat IX - XIV, XXIV, LVI, LXIV, LXV, LXVII,
 LXIX, LXX, LXXI, LXXII, LXXVI, LXXX,
 LXXXV
 — Cat X - XLIX, CXXIX, CXXXI, CXXXII,
 CXXXIV, CXXXV, CXXXIX, CXL, CXLII
 — Cat XI - XXVI, XLII, XC, XCI, XCII, XCVI
 — Cat XII - II, IX, XXI, XXVI, XXVII, XLII,
 LXX, CXVII, CLIV
- Colón — Cat II - LVI, LXII, LXIV
 — Cat III - XIX
 — Cat IX - LXIII, LXXIII, LXXIV, LXXXVIII
 — Cat XI - XCV
 — Cat XII - VIII, XXVII, LXVII, XCII
- Colophonia — Cat II - XXXVI, LXXIV
- Colorado — Cat X - LXV
- Constantino — Cat VI - VI
 — Cat XII - LXIX
- Coquiacoa — Cat X - XCIX

- Córdoba — Cat II - XVIII
 Coriolano — Cat IV - XXVII
 Coristanco — Cat VIII - LIII
 Corme — Cat VIII - XLII
 Cosme — Cat III - LVII
 Costa de Ures — Cat VIII - LIV
 Cotopáxi — Cat VI - LXVI
 Cozumel — Cat X - XCIV, XCV
 Cristo — Cat I - VII, XX, XXIII, XXXVII, XXXIX,
 XLIII, LVIII, LXVI, LXVII
 Cat II - XXVII, XXXVIII, LXXVI, LXXXIX,
 XCIX, C
 Cat III - IV, XXIII, XXVIII, XLII, XLIII,
 LVIII
 Cat IV - XL, XCI
 Cat V - LXV, LXXIX, CXXXII
 Cat VI - XI, XXI, XXXIII, XXXVII,
 XXXVIII
 Cat VII - XII, XXXIX
 Cat VIII - XXXII
 Cat IX - LXXVII, CV, CVI
 Cat XII - XXIII, XLI, LXXII, CLXIII
 Cuba — Cat XII - XCIX, CII
 Cubagua — Cat X - XCIX
 Cumea — Cat V - LXXXVIII
 Cat X - XXXVI
 Curitiba — Cat VI - LXVI
 Cyclón — Cat IX - LXXXVIII
 Cyclope — Cat XII - CLXIV
 Cynosura — Cat X - XIV
 Cyterea — Cat XII - III

CH

- Chio — Cat II - LXXIV
 Chios — Cat I - XV
 Cat XI - XLI

D

- d'Arana, Diego — Cat II - XI
 d'Escobedo, Rodrigo de — Cat II - XI
 d'Ungría, Juan — Cat II - XIII

- Damián — Cat III - LVII
 Daniel — Cat X - IV
 De Lajes, Tallarte — Cat II - XV
 Deixebre — Cat VIII - XXII
 Dexamene — Cat VII - LXXIV
- Diana — Cat IV - IV, XXVIII
 Cat VIII - LII
 Cat IX - XIX, XXXVI
 Cat X - CXV
- Dinamene — Cat V - CVI
 Cat VII - LXXIV
- Dios — Cat II - LXXVI
 Cat III - V, XXIII, XXXI, XXXII, LXX
 Cat IV - LXXIV, LXXXIII
 Cat V - XXXIX, XLIX, CXXV
 Cat VI - XXXVIII
 Cat IX - LXXXV, LXXXI
 Cat X - LXX, CXII
 Cat XI - XL, XCIV, XCVI
 Cat XII - LV, CLIII, CLV
- Doris — Cat VII - LXXIV
 Doto — Cat VII - LXXV
 Dumbria — Cat VIII - LIX
- E**
- Ebro — Cat II - XXXV
 Edom — Cat XI - CII
 Egle — Cat V - XVIII
 Egypto — Cat VII - XXIII
 El Cano — Cat VII - LXXI
 Elide — Cat V - LVII
 Endor — Cat II - III
 Cat V - LXXVIII
- Eneas — Cat II - XCVII
 Cat IV - XXXII
 Cat XH - CLXIV
- Eóo — Cat I - XVIII, LIX, LXV
 Cat VI - X
- Eos — Cat IV - LX
 Cat V - CVIII

- Erin — Cat VIII - XL
- Erostrato — Cat IV - XXVIII
- Erythrea — Cat V - LXXXVIII
- Escobedo — Cat XII - XXVI, XXVII
- Ezequiel — Cat X - IV
- Esfinge — Cat I - XXVII
 Cat VI - XXXVIII, LXX
 Cat VII - LXXXIV
 Cat XI - XXXII, XLVI
 Cat XII - CLXIII
- España — Cat I - XIX, XXXIV, XXXVIII, XXXIX, XL, XLII, LIV, LXVI
 Cat II - XXVIII, LXII, LXXXIII
 Cat III - XIV
 Cat IV - XII, LXXII, LXXVI
 Cat V - XIV, CXVIII, CXXVI
 Cat VI - XIII, XXVI, LXXXVIII, LXXIX, LXX
 Cat VII - XIX, XLVI, LXIX
 Cat IX - LX, LXXXI, LXXXII
 Cat XII - CXLVIII, CL, CLII, CLX
- Esperetusa — Cat V - XVIII
- Esprito — Cat III - L
- Esquivel — Cat IX - XIX, XX, XXXIV, XXXIX, LVI, LVII, LVIII, LIX, LX, LXI, LXIII, LXV, LXIX, LXX, LXXI, LXXII, LXXIII, LXXVI, LXXVII, LXXXVIII, LXXIX, LXXX
- Estéropes — Cat I - LII
 Cat V - CV
- Estrope — Cat VII - XL
- Ethia — Cat IV - LVII, LX
- Ethiope — Cat XI - XCV
- Ethis — Cat II - XXXVI
- Etiopía — Cat II - XC
- Europa — Cat II - LXXXV, CII
- F**
- Fado — Cat X - LVIII, LXX
- Farao — Cat II - LI

Favonio	— Cat I - XIX, XLIII, LVIII, LXVII Cat II - XXXVII, LXXX, LXXXIX Cat III - IV, XLIX Cat V - XXVIII Cat VI - XXI Cat VII - XI Cat XI - CVII Cat XII - V, XXIII
Fe	— Cat III - XXXVIII
Febo	— Cat V - CII
Fernando	— Cat II - XXXV
Fillo	— Cat III - L
Flora	— Cat V - XII
Formalhaute	— Cat X - II
Fortuna	— Cat XII - CXL
Fortunadas	— Cat V - XXXI, XXXII
Fósforos	— Cat V - CV
Francisco	— Cat III - XVI, XXII Cat IV - V

G

Gades	— Cat I - XLIX
Galicia	— Cat VIII - LI
Gallega	— Cat I - LXIV Cat II - XLVI Cat VI - VIII, IX Cat XII - CXL
Gelbes	— Cat VII - LXX
Gervasio	— Cat III - LVII
Globo	— Cat II - LXX
Gran Canaria	— Cat V - XXI
Granada	— Cat I - XXXIX
Gómez, Ruiz	— Cat II - XI
Gorgonas	— Cat II - V, CVI Cat V - LXXXIII Cat XI - XCVIII
Guacanagari	— Cat XII - CXXXIII
Guadarrama	— Cat V - CXXXVII
Guanahani	— Cat X - XCIX Cat XII - IV, LXXVI, CXXXV
Guevara, Diego de	— Cat II - XXII

- Guevara — Cat II - XXVI
 Guillermo — Cat II - LXXXVI
 Gutiérrez — Cat II - XVI

H

- Hannon — Cat X - XXXVII
 Harpias — Cat II - V, LXXXVII, XCVII, CVI
 Cat VI - I
 Cat XI - XCVIII
 Cat XII - CLXIV
 Herculanas — Cat II - V
 Hércules — Cat XII - CLXIV
 Hércules Tebano — Cat I - LXI
 Hespérides — Cat V - III, XVIII
 Hesperio — Cat I - LVIII, LXVII
 Cat IV - XCI
 Cat V - III
 Hiperonio — Cat VI - XXI
 Hipotes — Cat VIII - LVI
 Hippotas — Cat V - CI
 Cat X - LIII
 Hispano — Cat II - LXXIX
 Cat VI - XLVIII
 Honor — Cat V - CXVI, CXXV, CXXXIII
 Huayna-Capa — Cat X - XCII
 Hur — Cat X - XXXIV

I

- Ianasa — Cat VII - LXXIV
 Iarba — Cat XII - CXLVI
 Iberia — Cat II - XVII
 Cat V - XCI, CXV
 Cat XII - CXVIII, CLVII
 Iberiamos — Cat II - CV
 Iberos — Cat II - LXXI
 Icaro — Cat II - XLIV, LXIII, XCVII, CIV
 Cat IV - XXXV
 Idumea — Cat XI - CII

- Ignoto — Cat I - LXXII
 Cat II - C, CI
 Cat VI - XV
 Cat VIII - LXIX
 Cat XII - CLXIII
 Ignotus — Cat VIII - LXXIII
 Ilusión — Cat X - XXI
 Inaguas — Cat XII - XCV
 Indio — Cat III - LV
 Irich — Cat II - XV
 Iris — Cat IX - XXXVII
 Cat XII - XVI
 Isabel — Cat I - XL
 Cat III - I
 Isabela — Cat I - XLIII, XLIX, L, LII, LXII
 Cat XII - CLII
 Isafas — Cat I - XLVIII
 Cat II - CIX
 Cat VI - XLV
 Israel — Cat II - LXX
 Cat III - XXX, LII
 Cat V - LXXXVIII, CX
 Cat XI - L

J

- Jabal — Cat II - LXXXV
 Jácome — Cat II - XIII, XXVI
 Jan — Cat X - IV
 Jerez, Rodrigo — Cat II - XIX
 Cat IX - LXIV
 Jerez — Cat II - XI
 Jerusalem — Cat VII - XLV
 Jesús — Cat I - LXIII
 Cat VI - V
 Jocabede — Cat X - XXXIV
 Jonia — Cat XII - CV
 Jordán — Cat III - L
 Jorge — Cat III - XLVI
 Juan — Cat II - XIII, XIV
 Cat III - LVII
 Jucatán — Cat X - XLI

K

- Kabila — Cat IV - XXXIII
 Kimera — Cat XI - XLVI

L

- Lage — Cat VIII - XVIII, XIX, XLII
 Lanzarote — Cat V - XXI
 Lázaro — Cat III - VII
 Cat XI - LXXI
 Legazpi — Cat VII - LXXI
 Leomedonte — Cat IV - II
 Lepe — Cat VIII - XXXVII, LIII
 Lepe, Diego de — Cat II - XXVI
 Cat VIII - XXXV, XXXVII
 Lepe, Vasco de — Cat VIII - LII
 Lesnordeste — Cat XII - CII
 Lete — Cat II - XXXII
 Letheo — Cat XII - CLXV
 Leucothoe — Cat V - XXVII
 Leviatán — Cat X - XXVIII, LI
 Lio — Cat XII - XXXVIII
 Liguria — Cat II - LVI
 Logrosan — Cat II - XXII
 Lucas — Cat III - LVI
 Lucayas — Cat X - XCIX
 Luco — Cat I - LXII
 Cat II - XXXV
 Cat XI - XLI
 Cat XII - CXVI
 Luso — Cat II - LXXIX, LXXX
 Lybia — Cat V - XI, CXXXII
 Cat XII - CXX, CLVIII
 Lycaonte — Cat VIII - XVII

M

- Machaonte — Cat II - XIV
 Madrigal — Cat I - XL

- Mahoma — Cat II - XXIII
 Cat IV - LXXXII
 Cat V - I
 Cat IX - XXXII
- Málaga — Cat IX - XXXII, LIX, LXII
- Mar Roxo — Cat V - XCV
- Marañón — Cat X - LXV, LXXXII, LXXXV
- Marchena — Cat III - II, XI, XV, XVII, XXII, XXIII,
 XXVIII, LXI, LXII
 Cat IV - VII, IX, XI
 Cat VIII - XXVI
- Marcón — Cat VIII - XXXIV
- Marcos — Cat III - LXIX
- Margarita — Cat X - XCIX
- Margaride — Cat II - XXI
 Cat VIII - XVIII, XXIII, XXVII, XXXI, XXXIII,
 L, LI, LIV, LV, LVIII, LX, LXIV
 Cat IX - LVI
- María — Cat I - LXIII, LXIV
 Cat III - LI
 Cat VI - V, VIII, XXXI
 Cat XI - LII
 Cat XII - LXX, LXXI, LXXIII, CXXXII
- Marién — Cat XII - CXI, CXIX
- Marín — Cat VIII - XXXIV
- Marte — Cat X - V
- Martín — Cat III - XXIV
 Cat XII - XVI, XXII
- Martín, Francisco — Cat VIII - LI
- Mateo — Cat II - XIII, XXV
 Cat X - CXXXII, CXXXIII
- Matheo — Cat III - LVI
- Mathías — Cat III - LVI
- Mauritania — Cat IV - LXXX
 Cat VII - LXX
- Mauritano — Cat V - CXVIII
- Mediterráneo — Cat XII - XLVI
- Meleagro — Cat XII - XIII
- Meluya — Cat VII - LXIX
- Memnon — Cat IV - LVII
- Mendoza, Diego de — Cat IX - LXIV
- Menon — Cat XI - LXXXI
- Menom — Cat XII - XI

- Mendoza — Cat II - XXII
- Meón — Cat XII - XLIX
- Meonia — Cat II - IV, VII, XXXI, XXXVI
 Cat V - LXXXVI
 Cat VI - I
 Cat XII - CV
- Meschacebe — Cat X - LIX, LX
- Minerva — Cat II - LXXIV
- Miñarzos — Cat IX - LVII
- Miño — Cat VIII - XXXVIII
 Cat XII - CXL
- Mississippi — Cat X - LV, LX, LXVIII, LXIX, LXXXI,
 LXXXV
- Moab — Cat X - CVII
 Cat XI - CII
- Moguer — Cat IV - LV
- Moises — Cat III - XXXVIII
- Monotonía — Cat VII - III
- Montaos — Cat VIII - XXII
- Monte — Cat IV - LXXXVI
- Monte Branco — Cat VIII - LIII
- Moralcoalt — Cat X - C
- Moureira — Cat VIII - XXXIV
- Mourente — Cat VIII - XXXIV
- Mulaya — Cat II - XXXV
- Muluya — Cat IV - XXXIII
 Cat V - LXXIX
- Murcia — Cat II - XIX
- Musas — Cat II - XXVII, XXVIII, CX
 Cat V - XVIII, LXVI
 Cat VI - LXXIV
 Cat XII - CV
- Muxía — Cat IX - LVII
- N**
- Napo — Cat VI - LXVI
- Natura — Cat X - LV
- Nazareth — Cat I - LVII
 Cat III - LIX
 Cat XI - XLVIII, LXVII
- Nebulosas — Cat X - XXVI
- Némesis — Cat II - LXII

- Neptuno — Cat XII - CXLIII
- Nereidas — Cat V - XVI
 Cat VI - XLI
- Nereo — Cat VI - XLIV
 Cat XII - XCVII
- Nesea — Cat VII - LXXV
- Nilo — Cat II - LXXII
 Cat X - LXVII
- Ninfas — Cat V - CXV
- Niña — Cat I - LXIV
 Cat VI - VIII, XXX
 Cat XII - LXXIV, CXXXIX
- Niño, Pedro Antonio — Cat II - XV
- Nornordeste — Cat XII - CII
- Noto — Cat IX - LXXXVIII
- O**
- Ocaso — Cat I - LXVIII
 Cat II - LXXI, LXXIX, LXXX, LXXXIX
 Cat III - XII, LXI
 Cat VI - XV
 Cat VIII - VII, XIV, LXVIII, LXIX
 Cat XI - XIV, XXXIV, CIX
 Cat XII - CLXIII
- Occidente — Cat II - XC
 Cat V - VI
 Cat VI - XXXIII
 Cat VII - X, LXXI
 Cat VIII - XVI
 Cat X - XVIII
 Cat XI - III
- Oceánides — Cat VII - LXXIII, LXXXIX
 Cat VIII - XVIII
- Océano — Cat II - XXIV, LXXV, LXXXII, XC, CVI, CX
 Cat III - XIII, XIV
 Cat IV - XII, LXVI
 Cat V - XXI, XXV
 Cat VI - XLVIII
 Cat VII - XLIII
 Cat X - VII, LXXI, CXXXVII
 Cat XI - LXXIV
 Cat XII - XLVI, CXXIX, CXXXIII

Pedro	— Cat I - XXIX, XLV, LXXI Cat II - XC, CVI Cat III - IV, XXX, XL, LVI, LXIX Cat X - XVIII
Pedróñ	— Cat XI - CII
Peno	— Cat VI - LXV Cat XII - CLXIV
Peñalosa, Juan de	— Cat II - XV
Peristera	— Cat XII - XI
Pharan	— Cat VII - XXIII
Pharao	— Cat II - LXX
Pinta	— Cat I - LXIV Cat V - XXVIII, XXIX Cat VI - VIII, XXX Cat XII - LXXIV, CXXXIX
Pinzón, Martín	— Cat II - XI
Pinzóns	— Cat II - LVII Cat III - XXIV Cat X - CXLI
Pizarro	— Cat X - XLI
Plaustro	— Cat IV - LXII
Pléyades	— Cat V - CIX Cat XI - VI
Podalirio	— Cat II - XIV
Polo	— Cat X - LV
Polyphemo	— Cat X - XLI Cat XI - LXXI, LXXIII Cat XII - XXIX
Pomcaya	— Cat XI - LV
Poyo	— Cat VIII - XXXIV
Progne	— Cat IV - XLVI Cat V - XCVII, XCVIII Cat VIII - XXX
Prometeo	— Cat II - LXIII
Proctor	— Cat V - CV
Protasio	— Cat III - LVII
Proteo	— Cat V - XC Cat VII - XXI
Protho	— Cat VII - LXXIV

Q

- Quezal — Cat X - CII
 Quezalcoalt — Cat XII - LXXII
 Quintero — Cat II - XIII, XXIV
 Quito — Cat V - LXXXIII
 Cat X - XLI

R

- Rábida — Cat III - XXII
 Cat IV - X, LXXIII, LXXIV, LXXVI
 Ramnusia — Cat XII - CXL
 Rascón — Cat II - XIII
 Rascón, Gómez — Cat II - XXIV
 Recemel — Cat VIII - LX
 Regina — Cat XI - XLVII
 Roldán — Cat II - XX
 Roldán, Francisco — Cat IV - LXIV
 Cat IX - LXV
 Ruiz — Cat II - XXII
 Cat XI - XCII - XCIII
 Ruiz, Pedro — Cat II - XI
 Rustra — Cat IX - LVII

S

- Sabela — Cat I - XXXIX, XLII, XLVIII, LIV
 Cat IV - LXXII
 Cat XII - CLIV
 Salcedo, Diego de — Cat II - XI
 Cat IX - LXV
 Samoa — Cat XII - CXXXVII
 Sánchez — Cat II - XXII
 Sancho Ruiz — Cat II - XI, XVII
 Cat VIII - VIII
 Santa Trinidad — Cat VI - V
 Santiago — Cat I - XX, LVIII
 Cat II - XLIII, DC
 Cat III - LVI
 Cat IV - LXI
 Cat VII - XLV
 Cat X - CXIII

Santiana	— Cat IV - LI, LII
Sebastián	— Cat III - LVII
Segovia	— Cat XI - XCI
Segovia, Rodrigo de Señor	— Cat II - XI — Cat III - LIII, LIV — Cat X - CXXXII, CXLIV — Cat XI - XC, CI, CII — Cat XII - XXI
Sevilla	— Cat V - CXII
Simois	— Cat XI - XLI
Sinaí	— Cat V - XCV
Sirenas	— Cat VI - I
Sol	— Cat X - LXXI
Sousa	— Cat II - XXVI
Sirius	— Cat V - LXXXVII — Cat IX - XIX — Cat XI - II
Sirtes	— Cat IV - LXXXV
Solima	— Cat XI - C
Sosa, Pedrosa de	— Cat II - XV
Sotavento	— Cat X - LXII
Speio	— Cat VII - LXXXV
Sur	— Cat II - X — Cat VI - LXVI — Cat X - XCII — Cat XI - LXXIV
Susana	— Cat IX - XXXV
Sybila	— Cat VI - XLIV
Syrtes	— Cat III - XLVIII
T	
Tabuido	— Cat VIII - XLII
Tácito	— Cat II - LXXXVII
Tajo	— Cat II - XI, XXXV — Cat IV - XLVI — Cat V - CXXXI, CXXXVI — Cat XII - CXXXI
Tambo	— Cat VIII - XXXIV
Taprobana	— Cat I - LIX — Cat II - XC
Taurus	— Cat II - LXXII

- Taxo — Cat XII - LVI
 Teide — Cat V - XXIII, XXV
 Tejo — Cat V - XIX
 Temecen — Cat II - XIX
 Cat VIII - XXX
 Cat IX - X
 Temen — Cat XI - CII
 Temor — Cat V - CXVI
 Temunde — Cat VIII - LIV
 Tenerife — Cat V - XXI, XXII
 Tequendama — Cat VI - LXVI
 Terra — Cat XII - CXXXIX
 Tescatlipoca — Cat X - XCI
 Teyde — Cat V - XXIV
 Thamís — Cat II - LXXXII
 Thaumante — Cat XII - XVIII
 Themecen — Cat VII - LXX
 Thifis — Cat XII - CV
 Thoe — Cat VII - LXXXIV
 Thomás — Cat I - XIX, XXII, XXXIV
 Cat II - XC
 Cat III - XXX, XXXVI, LV, LVI
 Cat XI - CVI
 Thomé — Cat I - LIX
 Thule — Cat II - CX
 Tifeo — Cat X - XII
 Tigris — Cat II - LXXXII
 Tinto — Cat II - XXXV
 Cat IV - LXXXVII
 Titón — Cat IV - III, LXXXI
 Tobías — Cat II - CVIII
 Cat III - XXX, XXXVIII, XLVII, LIII
 Cat VI - XLVII
 Cat XII - XLIX
 Toledo — Cat XII - X
 Tombuctú — Cat VII - XLIII
 Tomeza — Cat VIII - XXXIV
 Tondrerías — Cat VI - LXVI
 Tonga — Cat VI - LXVI
 Toprobana — Cat XII - XXXVIII
 Torres, Luis de — Cat II - XIX

- Tortuga — Cat X - LX, LXIV, LXVI
 Cat XII - CXXI
- Tramontana — Cat II - VII
- Triana, Rodrigo de — Cat II - XI, XXV
 Cat XI - LXXXVII
- Triana — Cat V - CXII
 Cat XI - LXVII, LXXXIX
- Trinidad — Cat I - LXIII
- Trións — Cat V - LXXXVII
- Tritóns — Cat X - VI
 Cat XII - XXIX
- Trópico — Cat XI - VI
- Trudante — Cat IV - XXXIII, LXXXIV
 Cat V - CXVIII
 Cat IX - X
- Trudente — Cat X - CXXV
- Turunqueira — Cat XII - CXIV
- Typhis — Cat II - CX
- U**
- Ulises — Cat II - IV, XCVII
 Cat VI - LXV
 Cat XII - CXX, CLXIV
- Uruguay — Cat X - LXV
- V**
- Vang-Kóo — Cat I - LIX
- Vega — Cat XI - III
- Veragua — Cat X - LXVI, XCIX
- Véspro — Cat III - LV
- Véspero — Cat I - LXV
 Cat VI - X
 Cat X - CXIX
- Vicente — Cat X - CXXXVI, CXXXVII, CXL
 Cat XI - XCV
 Cat XII - XVI, XXII
- Villa, Pedro — Cat II - XXVI
- Villarmide — Cat VIII - XXIII
- Virgen — Cat III - L

W

Walkiria — Cat VIII - LXVIII

X

Xallas — Cat VIII - XXX

Xanto — Cat XI - XLI

Z

Zebedeo — Cat III - LVI

Zemies — Cat X - XCIV, CI

Zemis — Cat XII - LXXIX, LXXXVII

Zenus — Cat XII - XXX



AMADO RICÓN VIRULEG

Naceu en Redondela de Galicia. Estudiu Humanidades, Filosofía e dous anos de Teoloxía no Seminario Conciliar de Tui. Dende 1959 reside en Nova Iorque, onde fixo a Licenciatura e Doutoramento en Filoloxía Románica na Universidade de Nova Iorque. O título da tesis foi: «Vida, obra inédita e estética de Eduardo Pondal». Dende 1964 é profesor no College of Staten Island, Universidade da cidade de Nova Iorque, na que, hai máis de catorce anos, exerce como Xefe do Departamento de Linguas Estranxeiras.

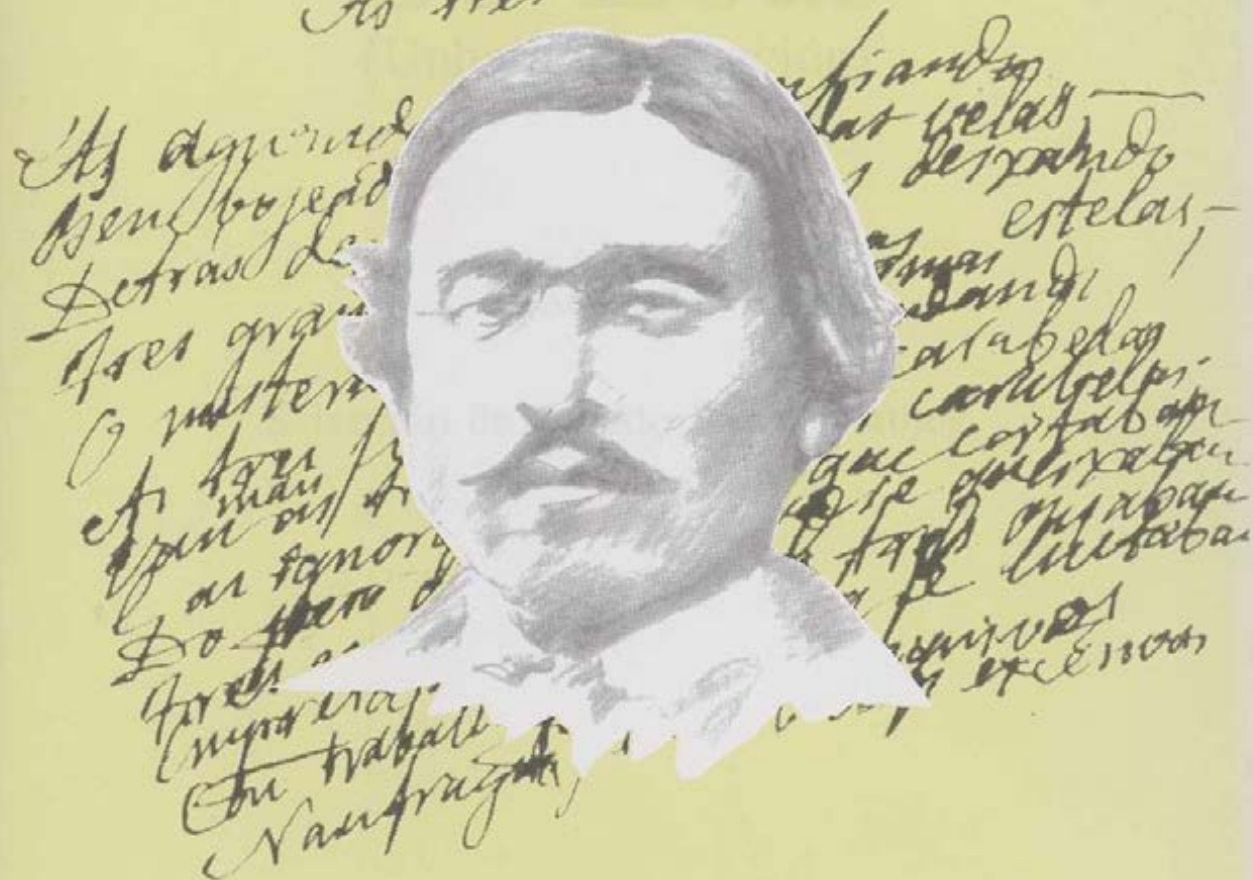
Entre as súas publicacións salientan os libros: «Eduardo Pondal: Novos poemas». «Eduardo Pondal». «Estética poética de Eduardo Pondal». «The political plans of Mexico». Ademais ten publicado artigos de crítica literaria e historia, e pronunciado conferencias sobor variados temas en España e América.



Eduardo Pondal

OS EOAS

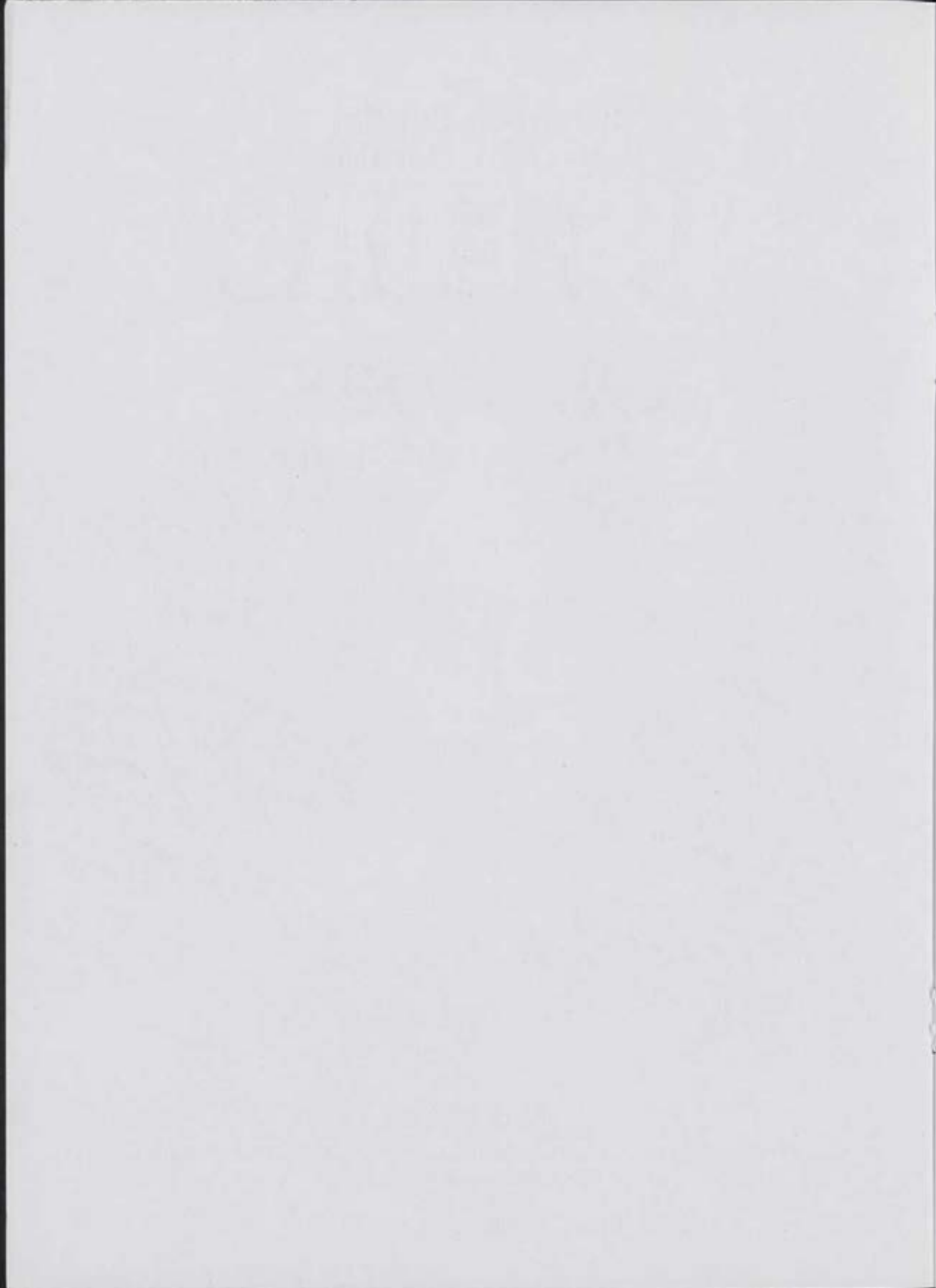
As tres carabelas



FACSIMILE

FUNDACIÓN PEDRO BARRIE DE LA MAZA, CONDE DE FENOSA
"COLECCIÓN GALICIA VIVA"

Disposta pola
REAL ACADEMIA GALEGA



Eduardo Pondal

Os Eoas
(Unha aproximación)

FACSIMILE

Selección de Amado Ricón Viruleg

FUNDACIÓN PEDRO BARRIÉ DE LA MAZA, CONDE DE FENOSA
«COLECCIÓN GALICIA VIVA»
Disposta pola
REAL ACADEMIA GALEGA

Eduardo Pondal

Os Boas

(Uma aproximação)

PRÓLOGO

Seleção de Álvaro Ribeiro Vaz

EDITORA GOMES DE SAUS, Lda, Rua da Mouraria, 110, 1200-008 Lisboa
1984 - 1985
1.ª edição

Illegible handwritten text at the top of the page.

CANTO I

Illegible handwritten text surrounding the central title.

CANTO I

A MUSA

Os barudos propósitos, as triacuradas
 As nunca curadas e ignoradas vias.
 As árduas e inseguiras esperanças.
 As lentas noites, os inquietos dias:
 Os ^{esforços heróicos} heróicos esforços, as sudanças
 Fungentes, os trabalhos e vigias
 Dizei d'aquelles feitos esforçados
 Mais q' em ferro fortissimo dobrados
 Mas não ferro enrijidos e dobrados

II

A Musa

Dizei d'aquelle pecha forte e aquarripa
 De que se fez a eda seros confusa
 Que de ferro desmeada e de ferro
 - Que forte se d' forte ferro escuro
 Montaram o castelo e broa e ardida
 Tanto exerem, q' q' a pulo nra tunda
 Se avizora e catifa de mofes e
 Não podesa q' alente de gallas

III

Proposição

Dizei d'aquelles fortes que venceram,
 As atlânticas ondas alongadas;
 Das ^{fortes} fortes estenas, q' estenderam
 Ao vasto vento, as lenas ^{suas} ondas:
 Dizei como luz grande ^{sempre} andaram
 Do Ocidente á praya almejada;
 Já tanto se apudat doce amorria,
 O quanto ingenio e nobre fantasia

X

Otra

Genio da gandra ^{em um e dejection}
^{exusa e dejection}
 Pponde o meu pais errante, acampado;
 E de Broogasta gloria ja parado;
 E do fofa do celta que combatu;
 E sua huelle grande e subornado;
 Pl'os desertos rendeu-me as partes;
 Si me recordas ^{ai q'ella} recordas;
 E os antigos e grandes meos cantos

XI

A Musa

Si como a hora ^{de que heis de} e a p'ores pais
^{de que heis de}
 Da ^{de que heis de} ^{de que heis de}
^{de que heis de}
 Da ^{de que heis de} ^{de que heis de}
 De ^{de que heis de} ^{de que heis de}

+ ^{de que heis de} ^{de que heis de}
 + ^{de que heis de} ^{de que heis de}

XII

E' abes ben, q' um eco roborante
 Nil fector leparata ^{de que heis de}
 E que d'um forte e d'um robaio aento
 Foyan equivos pector ^{de que heis de}
 E que foran por magre portento
 Da tua forte, os pnedos remosidos;
 E aqueles q' os teus ecos evocarai
 Non morriran; da morte se libriran.

XVII

Deixa q' a o' l' b' l' a' r' a' m.
 É d' a' m' a' u' n' a' c' a' n' o' r' a' v' o' z' d' e' f' e' r' r' o;
 É o' a' n' i' m' o' g' e' n' t' i' l' o' n' d' e' r' e' i' o' e,
 Q' u' i' r' a' s' a' i' r' d' o' e' s' t' r' i' t' o' p' o' e' s' c' u' r' o' e' n' c' e' r' r' o?
 É t' a' n' e' r' q' u' i' d' a' e' n' o' b' r' e' m' e' n' t' e' v' o' e,
 É f' a' z' p' o' r' u' m' l' o' n' g' o' e' p' o' e' o' l' v' i' d' o,
 É p' e' q' u' e' r' f' a' z' a' o' m' u' i' t' o' d' e' t' e' r' r' o,
 É d' e' c' u' i' d' a' r' i' n' s' o' m' n' e' e' n' o' i' d' o,
 É p' a' l' l' e' u' m' s' a' n' d' o' s' o' e' d' o' e' o' l' v' i' d' o?

XX

Levárgo boo ^{destruções subtraídas} ~~impulsão~~ de modo ad
 Co fisa de ~~destruções~~ generosa
 Co fido de ~~destruções~~ celebrada
 De erito ~~destruções~~ ^{destruções} ~~destruções~~;
 Levárgo ~~destruções~~ ^{destruções} ~~destruções~~;
 Quanto ~~destruções~~ ^{destruções} ~~destruções~~;
 Não ~~destruções~~ ^{destruções} ~~destruções~~;
 Et poderá ~~destruções~~ ^{destruções} ~~destruções~~ Oceano.

XXI

Buena

^{figura}
 Com o tempo e a terra ~~destruções~~
 Da gran ~~destruções~~ ^{destruções} ~~destruções~~
 fante ~~destruções~~ ^{destruções} ~~destruções~~
 fante ~~destruções~~ ^{destruções} ~~destruções~~
 fante ~~destruções~~ ^{destruções} ~~destruções~~
 De ~~destruções~~ ^{destruções} ~~destruções~~
 De ~~destruções~~ ^{destruções} ~~destruções~~
 Na ~~destruções~~ ^{destruções} ~~destruções~~
 fante ~~destruções~~ ^{destruções} ~~destruções~~

Este libro rematouse de imprimir
o día 12 de outubro de 1992,
V Centenario do Descubrimento de América



FUNDACIÓN
«PEDRO BARRIÉ
DE LA MAZA
CONDE DE FENOSA»

FOIAS
OS

REAL ACADEMIA
GALEGA
A CORUÑA

37023

Biblioteca